

Slovenski
SVETOVÝ KALENDÁR

Slovenskij
SVETOVÝ KALENDÁR

na obyčajný rok

2019

ročník 3

**Slovenský svetový kalendár vychádza pod záštitou
Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí**

**Zakladateľ a šéfredaktor
VLADIMÍR VALENTÍK**

**Zástupkyňa šéfredaktora
KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ**

Redakční spolupracovníci

IGOR BARTHO, JÁN KULÍK – **Austrália**, MÁRIA MIŇOVÁ, JAROSLAV MIŇO
– **Česko**, MICHAL SPEVÁK – **Čierna Hora**, MARIETA HORSKÁ-GUNDOVÁ,
VIERA MÍČKOVÁ, MIRIAM RAČEKOVÁ – **Cyprus**, JOZEF STAROSTA, ANTON
ODROBIŇÁK – **Ekvádor**, VIERA PRIDALOVÁ D'AGOSTINI, LUCIA KUBICOVÁ-
-TORCHIO, PAUL STACHO – **Francúzsko**, TATJANA SENIČANINOVÁ, SANDRA
KRÁĽOVÁ-VUKŠIČOVÁ, MILOSLAV STREHÁRSKY – **Chorvátsko**, JOZEF
STAROSTA – **Kanada**, BOŽENA FARHATOVÁ – **Libanon**, JARMILA BUCHOVÁ
– **Luxembursko**, EDITA PEČEŇOVÁ, RUDOLF FRAŇO, GREGOR PAPUČEK
– **Maďarsko**, JARMILA BUCHOVÁ, MARÍNA CULÍK – **Nemecko**, MILICA
MAJERIKOVÁ-MOLITORIS, AGÁTA JENDŽEJČÍKOVÁ – **Poľsko**, MIRIAM
SPRING – **Rakúsko**, IVAN MIROSLAV AMBRUŠ, BIANCA UNC – **Rumunsko**,
MARTA van OOIJEN-ŠUVADOVÁ – **Švajčiarsko**, NAĎA
GYLLENHAMMAROVÁ – **Švédsko**, IVAN LATKO – **Ukrajina**, LENA LAMB,
ZUZANA FIDRIKOVÁ, IVONA PALENČÁROVÁ – **USA**, JULIANA SERSENOVÁ
– **Veľká Británia**

Redakční spolupracovníci zo Slovenska

MILINA SKLABINSKÁ (Srbsko), ĽUDOVÍT POMICHAL (Taliansko, USA),
GUSTÁV MURÍN (Mexiko), LADISLAV LENOVSÝ (Argentína), PETER
CHRASTINA (Rumúnsko), JAROSLAV ČUKAN (Chorvátsko), BORIS MICHALÍK
(Chorvátsko), DANA STRAKOVÁ (Slovensko), ZUZANA DRUGOVÁ (Slovensko),
JARMILA GERBOCOVÁ (Srbsko), ZUZANA PAVELCOVÁ (Kanada), JÁN
JANČOVIC (Maďarsko), BORIS FILAN (Srbsko)

S finančnou podporou

**Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

K tretiemu ročníku Slovenského svetového kalendára

Tretí ročník našej krajskej ročenky máme v rukach. *Omne trium perfectum!* Na uplatnenie tohto výroku si nenárokujeme, hoci neskrývame potešenie, že Slovenský svetový kalendár zachováva kontinuitu a spĺňa pôvodne vytýčený zámer.

Šíriť povedomie o spolupatričnosti medzi krajanmi v celom svete a približovať ich život a skúsenosti vzajomne by nebolo možné bez odovzdanej práce siete spolupracovníkov, ktorí našu výzvu ochotne prijali. Ich počet sa rozrástol už k stovke a veríme že sa bude aj naďalej zvyšovať. Zároveň sa v priebehu uplynulých troch rokov vytvorilo užšie jadro spolupracovníkov z početných krajín. Nebyť ich porozumenia, ochoty a podpory by sa tento skvelý projekt bez obmeny určite neuskutočnil. Počet krajín, z ktorých sa nám podarilo priniesť správy o živote našich krajanov, sa rovná trom desiatkam.

V aktuálnom treťom ročníku sa počet krajín zvýšil o Rakúsko, Luxembursko, exotický Libanon, ale aj ďaleký Ekvádor a Mexiko. Teší nás aj spolupráca s renomovanými slovenskými spisovateľmi, ktorí aj do tohto ročníka prispeli pútavým rozprávaním. Od Guadalajary po Bejrút, od Buenos Aires po Krakov sú rozosiate naše spolky a po celom svete sa vyskytujú naši ľudia – ľudia zabezpečujúci si každodenný chlebič, ale aj ľudia tvoriví, ktorí sa venujú vede, literatúre, divadlu a umeniu. Práve preto sme sa rozhodli tohto roku predstaviť našej verejnosti dvanástich slovenských výtvarníkov z dvanástich krajín sveta... ale nie iba to.

V priebehu roka sa nám podarilo Slovenský svetový kalendár predstaviť v Békešskej Čabe pri príležitosti veľkolepého jubilea, v Bratislave a po druhýkrát na Detve v rámci Podpolianskych slávností na Krajanskom dvore. Dúfame, že sa tam stretneme aj na rok – po tretíkrát.

Do tretice všetko dobré!

**Vladimír Valentík,
Katarína Mosnáková-Baglašová**

Január

1	U	Nový rok
<i>Deň vzniku Slovenskej republiky</i>
2	S	Alexandra, Karina
3	Š	Daniela
4	P	Drahoslav
5	S	Andrea
6	N	Antónia
<i>Zjavenie Krista Pána, Traja králi</i>
7	P	Bohuslava
8	U	Severín
9	S	Alex, Alexej
10	Š	Dáša
11	P	Malvína
12	S	Ernest
13	N	Rastislav
14	P	Radovan
15	U	Dobroslav
16	S	Kristína
17	Š	Nataša
18	P	Bohdana
19	S	Drahomíra, Mário, Sára
20	N	Dalibor
21	P	Vincent
22	U	Zora
23	S	Miloš
24	Š	Timotej
25	P	Gejza
26	S	Tamara
27	N	Bohuš
28	P	Alfonz
29	U	Gašpar
30	S	Ema, Emma
31	Š	Emil

Poznámky

[illegible]

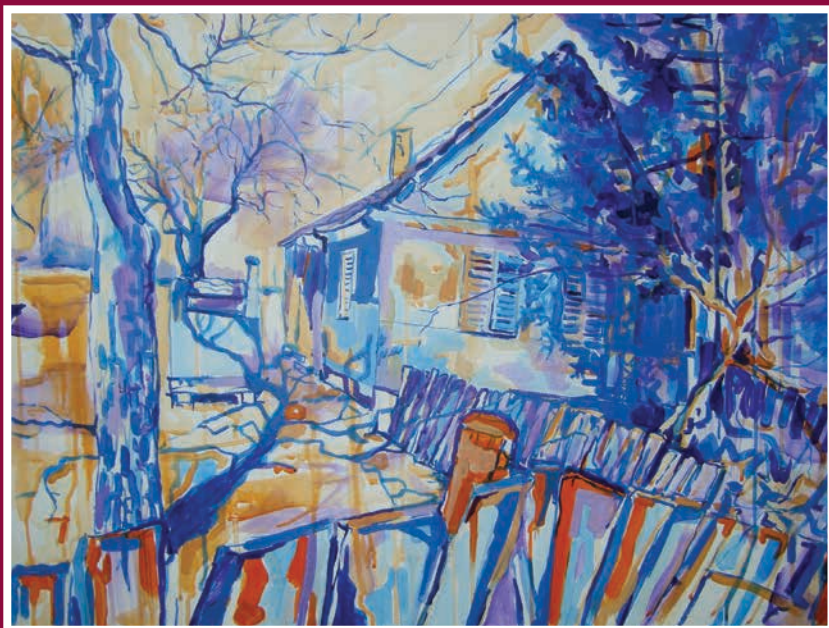
Martin-Juraj Oscitý, Nemecko: Česť a sláva

Február

1	P	Tatiana
2	S	Erik, Erika
<i>Hromnice</i>
3	N	Blažej
4	P	Veronika
5	U	Agáta
6	S	Dorota
7	Š	Vanda, Dária
8	P	Zoja
9	S	Zdenko
10	N	Gabriela
11	P	Dezider
12	U	Perla
13	S	Arpád
14	Š	Valentín
<i>Deň zaľúbených</i>
15	P	Pravoslav
16	S	Ida, Liana
17	N	Miloslava
18	P	Jaromír
19	U	Vlasta
20	S	Lívia
21	Š	Eleonóra
22	P	Etela
23	S	Roman, Romana
24	N	Matej
25	P	Frederik, Frederika
26	U	Viktor
27	S	Alexander
28	Š	Zlatica

Poznámky

[illegible]

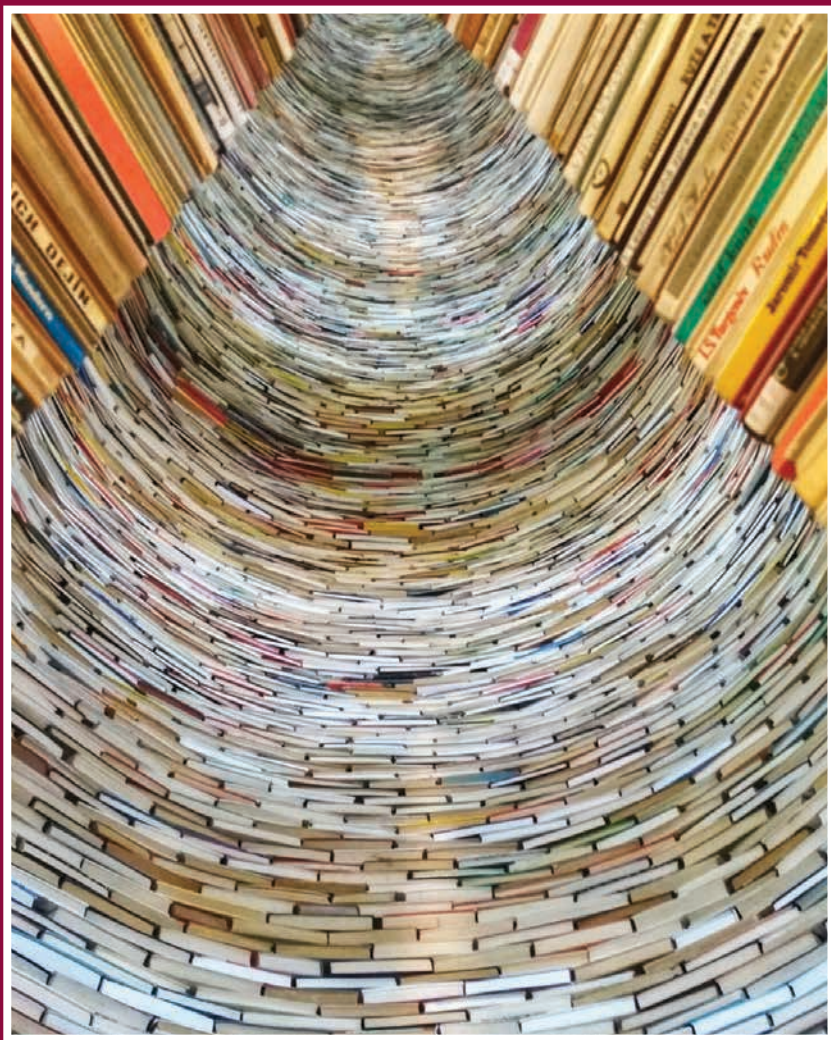
Josip Brandis, Chorvátsko: *Dom v Budrovcoch*

Marec

1	P	Albín
2	S	Anežka
3	N	Bohumil, Bohumila
4	P	Kazimír
5	U	Fridrich
6	S	Radoslav, Radoslava
<i>Popolcová streda</i>
7	Š	Tomáš
8	P	Alan, Alana
<i>Medzinárodný deň žien</i>
9	S	Františka
10	N	Branislav, Bruno
11	P	Angela, Angelika
12	U	Gregor
13	S	Vlastimil
14	Š	Matilda
15	P	Svetlana
16	S	Boleslav
17	N	Ľubica
18	P	Eduard
19	U	Jozef
20	S	Vítazoslav, Klaudius
21	Š	Blahoslav
22	P	Beňadik
23	S	Adrián
24	N	Gabriel
25	P	Marián
26	U	Emanuel
27	S	Alena
28	Š	Soňa
29	P	Miroslav
30	S	Vieroslava
31	N	Benjamín

Poznámky

[illegible]

Matej Krén, Česko: *Idióm*

Avril

1	P	Hugo
2	U	Zita
3	S	Richard
4	Š	Izidor
5	P	Miroslava
6	S	Irena

7 N Zoltán

8 P Albert

9 U Milena

10 S Igor

11 Š Július

12 P Estera

13 S Aleš

14 N Justina

Kvetná nedeľa

15 P Fedor

16 U Dana, Danica

17 S Rudolf

18 Š Valér

Zelený štvrtok

19 P Jela

Veľký piatok

20 S Marcel

Biela sobota

21 N Ervín

Vel'konočná nedeľa

22 P Slavomír

Veľkonočný pondelok

23 U Vojtech

24 S Juraj

25 Š Marek

26 P Jaroslava

27 S Jaroslav

28 N Jarmila

29 P Lea

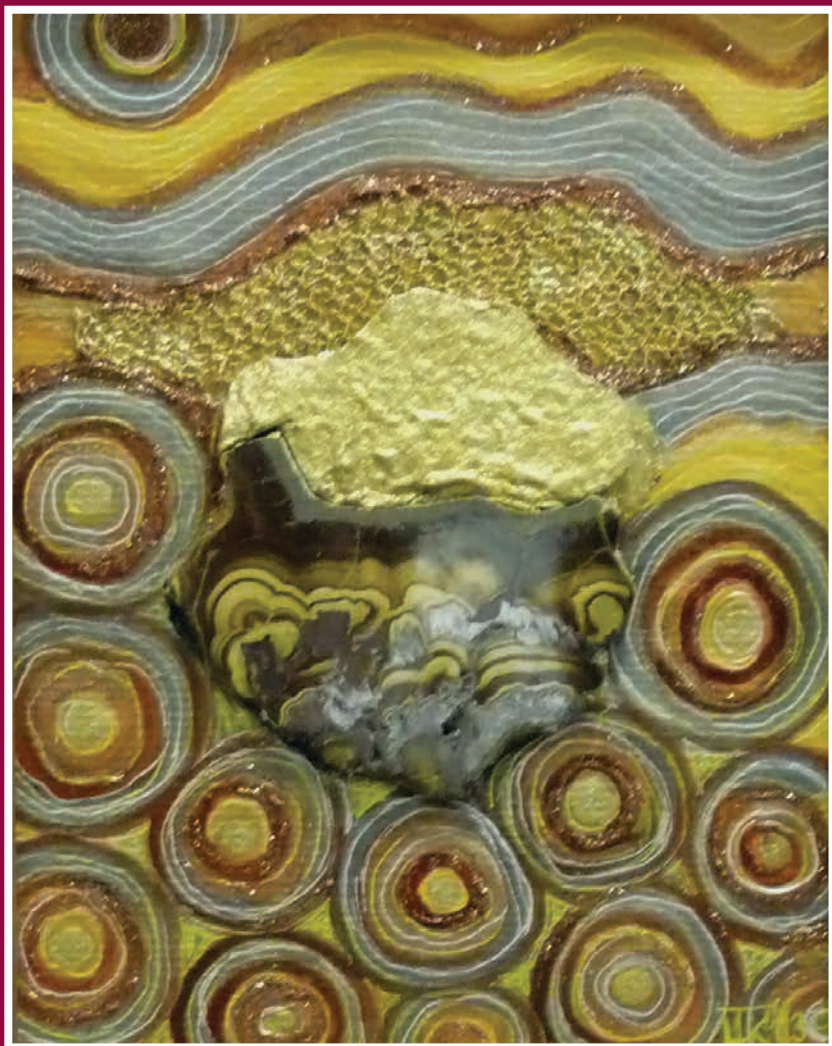
30 U Anastázia

Poznámky

[illegible]

Viera D'Agostini, Francúzsko: Vrabce v tñi

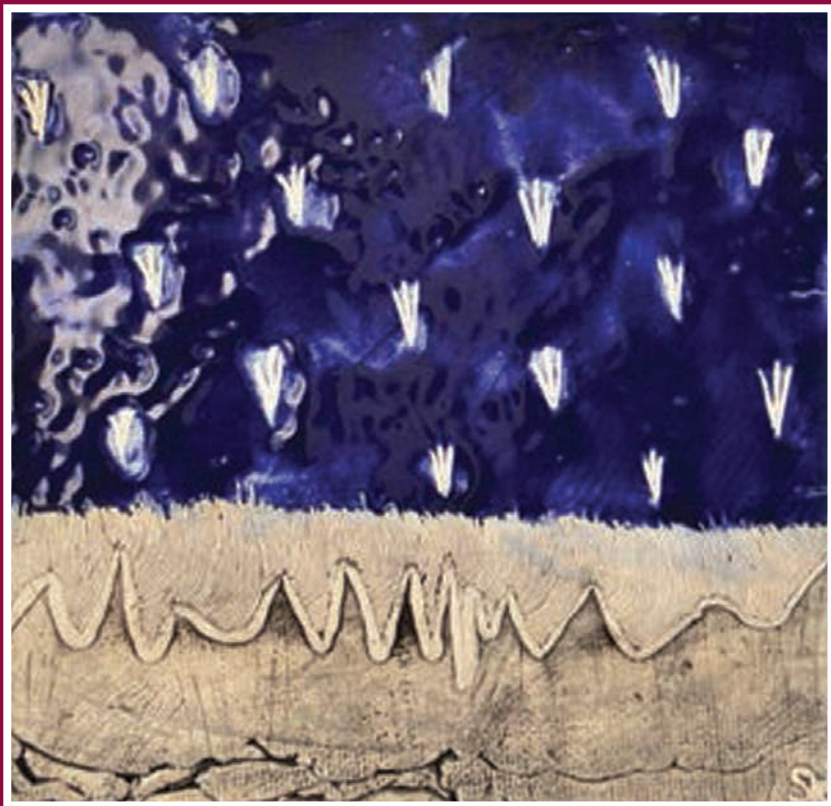
Lúcia Kubicová, Taliansko: *Kráter*

Jún

1	S	Žaneta
<i>Medzinárodný deň detí</i>
2	N	Xénia, Oxana
3	P	Karolína
4	U	Lenka
5	S	Laura
6	Š	Norbert
7	P	Róbert, Róberta
8	S	Medard
9	N	Stanislava
<i>Svätodušná nedela</i>
10	P	Margaréta
<i>Svätodušný pondelok</i>
11	U	Dobroslava
12	S	Zlatko
13	Š	Anton
14	P	Vasil
15	S	Vít
16	N	Blanka, Bianka
<i>Svätá trojica</i>
17	P	Adolf
18	U	Vratislav
19	S	Alfréd
20	Š	Valéria
21	P	Alojz
22	S	Paulína
23	N	Sidónia
24	P	Ján
25	U	Tadeáš, Olívia
26	S	Adriána
27	Š	Ladislav, Ladislava
28	P	Beáta
29	S	Peter, Pavol, Petra
30	N	Melánia

Poznámky

[illegible]

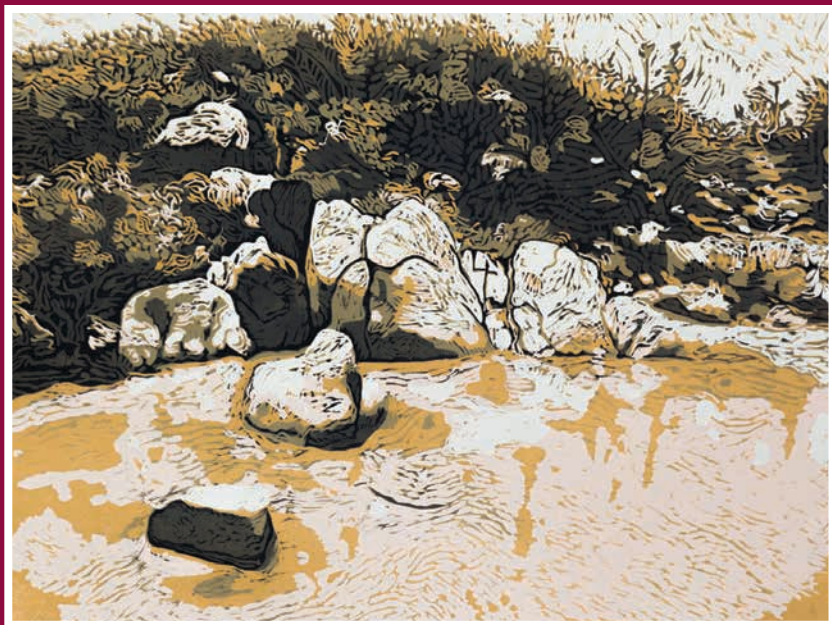
Weronika Surma, Poľsko: z cyklu *Noc*

Júe

1	P	Diana
2	U	Berta
3	S	Miloslav
4	Š	Prokop
5	P	Cyril a Metod
Sviatok sv. Cyrila
a sv. Metoda
Deň zahraničných
Slovákov
6	S	Patrik, Patrícia
7	N	Oliver
8	P	Ivan
9	U	Lujza
10	S	Amália
11	Š	Milota
12	P	Nina
13	S	Margita
14	N	Kamil
15	P	Henrich
16	U	Drahomír
17	S	Bohuslav
18	Š	Kamila
19	P	Dušana
20	S	Iľja, Eliáš
21	N	Daniel
22	P	Magdaléna, Magda
23	U	Oľga
24	S	Vladimír
25	Š	Jakub
26	P	Anna, Hana, Anita
27	S	Božena
28	N	Krištof
29	P	Marta
30	U	Libuša
31	S	Ignác

Poznámky

[illegible]

Martin Kizúr, Austrália: *Lagúna*

August

1	Š	Božidara
2	P	Gustáv
3	S	Jerguš
4	N	Dominik, Dominika
<i>Deň Matice slovenskej</i>
5	P	Hortenzia
6	U	Jozefína, Jozefa
7	S	Štefánia
8	Š	Oskar
9	P	Ľubomíra
10	S	Vavrínek
11	N	Zuzana
12	P	Darina
13	U	Ľubomír
14	S	Mojmír
15	Š	Marcela
16	P	Leonard
17	S	Milica
18	N	Elena, Helena
19	P	Lýdia
20	U	Anabela, Liliana
21	S	Jana
22	Š	Tichomír
23	P	Filip
24	S	Bartolomej
25	N	Ľudovít
26	P	Samuel
27	U	Silvia
28	S	Augustín
29	Š	Nikola, Nikolaj
<i>Výročie Slovenského
národného povstania</i>
30	P	Ružena
31	S	Nora

Poznámky

[illegible]

Michael Peter, Ukrajina: *Studený deň v dedine Rieka*

September

1	N	Drahoslava
<i>Deň Ústavy
Slovenskej republiky</i>
2	P	Linda, Rebeka
3	U	Belo
4	S	Rozália
5	Š	Regina
6	P	Alica
7	S	Marianna
8	N	Miriama
9	P	Martina
10	U	Oleg
11	S	Bystrík
12	Š	Mária
13	P	Ctibor
14	S	Ľudomil
15	N	Jolana
<i>Sedembolestná
Panna Mária</i>
16	P	Ľudmila
17	U	Olympia
18	S	Eugénia
19	Š	Konštantín
20	P	Ľuboslav, Ľuboslava
21	S	Matúš
22	N	Móric
23	P	Zdenka
24	U	Ľuboš, Ľubor
25	S	Vladislav, Vladislava
26	Š	Edita
27	P	Cyprián
28	S	Václav
29	N	Michal, Michaela
30	P	Jarolím

Poznámky

[illegible]

Pavel Čáni, Srbsko: *Neoplanta*

Οκτώβερ

1	U	Arnold
2	S	Levoslav
3	Š	Stela
4	P	František
5	S	Viera
6	N	Natália
7	P	Eliška
8	U	Brigita
9	S	Dionýz
10	Š	Slavomíra
11	P	Valentína
12	S	Maximilián
13	N	Koloman
14	P	Boris
15	U	Terézia
16	S	Vladimíra
17	Š	Hedviga
18	P	Lukáš
19	S	Kristián
20	N	Vendelín
21	P	Uršula
22	U	Sergej
23	S	Alojzia
24	Š	Kvetoslava
25	P	Aurel
26	S	Demeter
27	N	Sabína
28	P	Dobromila
Deň vzniku
samostatného
Československa		
29	U	Klára
30	S	Šimon, Simona
31	Š	Aurélia
Deň reformácie		

Poznámky

[illegible]

Ján Mušto, Maďarsko: *Život umelca*

November

1	P	Denis, Denisa
<i>Sviatok Všetkých
svätých</i>
2	S	<i>Pamiatka zosnulých</i>
3	N	Hubert
4	P	Karol
5	U	Imrich
6	S	Renáta
7	Š	René
8	P	Bohumír
9	S	Teodor, Teo
10	N	Tibor
11	P	Martin, Maroš
12	U	Svätopluk
13	S	Stanislav
14	Š	Irma
15	P	Leopold
16	S	Agnesa
17	N	Klaudia
<i>Deň boja za
slobodu a demokraciu</i>
18	P	Eugen
19	U	Alžbeta
20	S	Félix
21	Š	Elvíra
22	P	Cecília
23	S	Klement
24	N	Emília
25	P	Katarína
26	U	Kornel, Artúr
27	S	Milan
28	Š	Henrieta
29	P	Vratko
30	S	Ondrej, Andrej

Poznámky

[illegible]

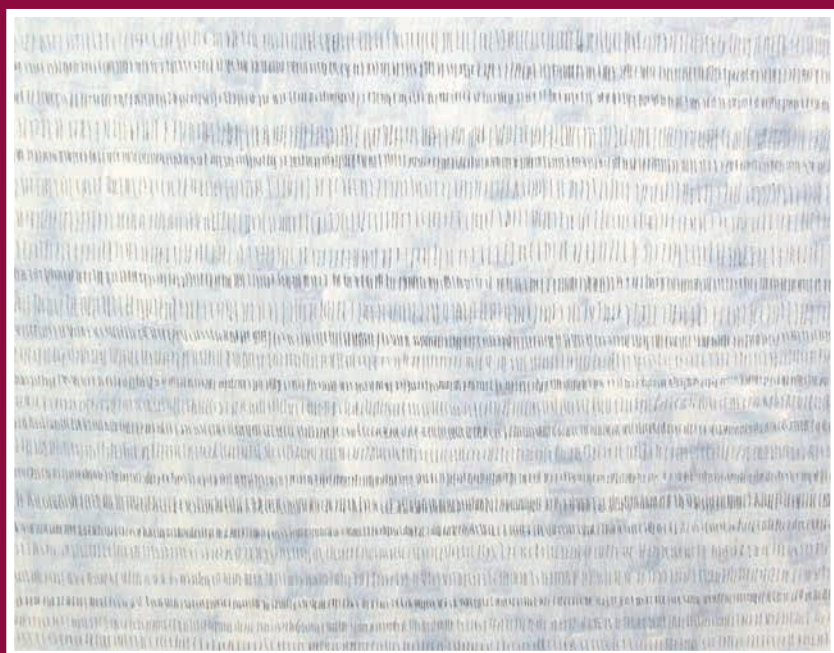
Pavel Pavelka, Bosna a Hercegovina: Stav 02

December

1	N	Edmund
2	P	Bibiána
3	U	Oldrich
4	S	Barbora, Barbara
5	Š	Oto
6	P	Mikuláš
7	S	Ambróz
8	N	Marína
9	P	Izabela
10	U	Radúz
11	S	Hilda
12	Š	Otília
13	P	Lucia
14	S	Branislava, Bronislava
15	N	Ivica
16	P	Albína
17	U	Kornélia
18	S	Sláva, Slávka
19	Š	Judita
20	P	Dagmara
21	S	Bohdan
22	N	Adela
23	P	Nadežda
24	U	Adam, Eva
<i>Štedrý deň</i>
25	S	<i>Prvý sviatok vianočný</i>
26	Š	Štefan
<i>Druhý sviatok vianočný</i>
27	P	Filoména
28	S	Ivana, Ivona
29	N	Milada
30	P	Dávid
31	U	Silvester

Poznámky

[illegible]

Zdenka Mária Madacká, Kanada: Pokoj

ZEMĽA

Anna Berédiová zo Srbska na televíznej šou Zem spieva, 2018

Kalendár na rok 2019

január

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

február

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28		

marec

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

apríl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

máj

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
			1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

jún

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30						

júl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

august

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

september

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30					

október

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30	31		

november

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30

december

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Ondrej Štefanko (1949 – 2008)

Rumunsko

Krajina detstva

Toto je iná krajina.

Tu aj ľudia, aj trávy sú inakšie.

Tu horí zem

a v puklinách nevidno ani kvapku vody.

Iba sol'.

Sol' na ramenách,

sol' v očiach,

sol' na jazyku.

Preto jazyk skamenel

a počuť iba jazyk dieťaťa.

Áno, je tu aj dieťa s medom v očiach

a s medom na jazyku.

Toto je iná krajina.

Sem sa bosí chodievajú očistiť plameňom.

Povedali o Slovenskom svetovom kalendári

Ján Varšo,
predseda ÚŠZZ

Milí priatelia, krajanovia a rodáci,

dostáva sa nám do rúk tretie vydanie Svetového kalendára Slovákov na rok 2019, ktorý si vzal do vienka informovanie slovenskej pospolitosti a jej priateľov doma i vo svete o aktivitách Slovákov v zahraničí. Verím, že s pribúdajúcimi ročníkmi kalendára si čitateľ **skultivuje úsudok** o slovenskom krajanstve pôsobení v priestore a čase. Cieľom ostáva priblížiť bohatú krajan-
skú minulosť, dokumentovať pestrú súčasnosť a načrtnúť (*snáď*) nádejnú budúcnosť.

Slovenské komunity prejavujú svoju **životaschopnosť na všetkých kontinentoch sveta**, hoci charakter, intenzita a masovosť aktivít je rôznorodá. Zárodočnú bunku (*verím, že ďalších*) krajanstvá Slovákov predstavuje (*pre našinca*) v exotických krajinách spontánne, ale v zá-
sade systematické stretávanie sa rodákov a ich potomkov, aby si v kondícii udržiavali slovenský jazyk. Na dobrovoľníckej báze je postavené aj organizovanie kultúrno-duchovného života (*najmä*) v západnej Európe i v zámorí, ktoré je obvykle prepojené na (*víkendové*) vzdelávanie detí, so zámerom uchovať slo-

Ján Varšo

venský jazyk i tradície našich predkov v štáte ich súčasného pobytu. V krajinách strednej, južnej a východnej Európy, v ktorých slovenské komunity tvoria autochtónne menšiny, existuje (v *zásade*) inštitucionálne zabezpečenie ich fungovania v oblasti školstva, duchovnej a svetskej kultúry, vydavateľskej činnosti a médií.

Homogenizovaná svetová kultúra, ktorá spolu s modernými informačnými technológiami v časopriestore zasahuje do osudu každého z nás, vrátane krajana, „(pre)vy(tláča)“ lokálne a regionálne tradície. Globalizácia, elektronické médiá a hektický zhon za zabezpečením sociálno-ekonomických štandardov jednotlivca i rodín prenikajú do genetiky súčasníka. Systematicky tým **odsúvajú tradičné ľudové prvky do postavenia exotického artiklu**, ktorý síce pre „globálneho človeka“ predstavuje okamih potešenia, ale prestáva byť súčasťou jeho životného štýlu. Boli časy, boli, keď deti do čitateľských, dramatických či speváckych krúžkov chodili a generácie ľudí duchovné i svetské obyčaje a tradície svojich predkov si ctili, a tak sa vzájomne stretávali i spoznávali – boli časy, boli, keď mobily neboli... Nastoľuje sa teda otázka, ako čičíkať v modernej dobe národné povedomie s cieľom posilňovať slovenskú spolupatričnosť bez toho, aby sme urazili dnes už nutné používanie elektronických technológií. Dúfam, že Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 (26. – 27. 10. 2018 Bratislava), na ktorej tento kalendár verejne uzrie svetlo sveta, ktorá je zameraná na tému generačných výziev pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí, načrtne priority pri zabezpečení manažovania slovenskosti v krajskom svete.

Napriek všetkým zložitostiam a prekážkam v krajskom živote **prichodí sa vo svetovom kalendári poďakovať** všetkým aktívnym rodákovi, krajanovi a tiež priateľovi Slovenska za to, že sa svojím dielom pričínili o uchovávanie, prezentovanie a podporu slovenskosti v jednotlivých krajinách i vo svete, ale tiež tým, ktorí svojou účasťou prispievajú k podpore krajských podujatí. Vďaka patrí aj inštitúciám domovských štátov, ktoré konštruktívne napomáhajú slovenským spolkom, združeniam a jednotlivcom pri zabezpečovaní ich prirodzených potrieb – táto podpora nepochybne prispieva aj k obohacovaniu domorodého spoločenstva o charakteristické (*gastronomické, kultúrno-umelecké, duchovné a ďalšie*) prvky slovenskosti, ktoré vzišli z tradícií nášho ľudu. Slovenská republika, hlavne prostredníctvom Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, bude pokračovať v podpore takých aktivít našich krajanov, ktoré budú viesť k uchovaniu i spevneniu slovenského národného povedomia vo svete s cieľom ďalej posilniť národnú spolupatričnosť.

V roku 2018 sme si pripomenuli aj výročia, ktoré sa viažu – v nadväznosti na **národnostné úsilie a aktivity predchádzajúcich generácií slovenských osobností a združení** doma i vo svete – na právo slovenského národa na štátnu sebarealizáciu. Mnoho našich krajanov a spolkov nestálo bokom v procese formovania Česko-Slovenskej republiky v roku 1918, či pri založení demokratickej Slovenskej republiky (1. 1. 1993), ktorá oslávila štvrtstoročie svojej existencie. Výsledkom tohto úsilia je zaradenie sa Slovenska do rodiny rovnoprávných štátov medzinárodného spoločenstva. Treba pripomenúť tiež 300. výročie zdokumentovaného skupinového znovuosídlenia „matky dolnozemskej slovenských miest“ Békešskej Čaby v roku 1718, z čoho vyrašila prvá ucelená zelená vetva Slovákov na Dolnej zemi (*hlavne Maďarsko, Rumunsko a Srbsko*), ktorá si uchováva slovenčinu i naše tradície. Výročia nás vždy nabádajú na to, aby sme sa zamysleli nad tým, ako obstáť v súčasnosti a uchovať i zveľaďovať kultúrne bohatstvo pre budúce generácie, ku ktorému sa hrdlo hlásia a do ktorého prispievajú aj naši krajanovia z rôznych kútov sveta.

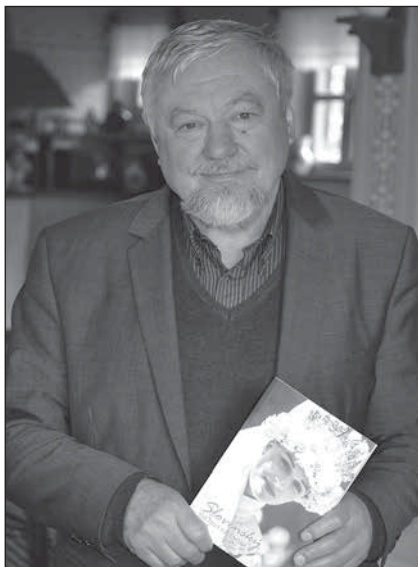
V každom prípade **poďakovanie patrí spracovateľom kalendára a prispievateľom** za ich podiel na jeho obsahu, a tak už len možno zaželať svetovému kalendáru veľa pozorných čitateľov a inšpiráciu pre tvorivosť slovenských krajaňských spolkov, združení i jednotlivcov.

Na záver tradične, na prahu Nového roka 2019, prajem všetkým našim krajanom vo svete, priateľom a priaznivcom Slovenska pokojné prežitie vianočných sviatkov a **úspešný rok 2019** v osobnom, rodinnom i pracovnom živote a osobitne na poli posilňovania krajaňskej jednoty v jej rozmanitosti a kráse.

Miroslav Bielik,
predseda Spolku slovenských spisovateľov

Na cestu rokom 2019

Slovenský svetový kalendár v treťom ročníku 2019 pripomína Slovákom kdekoľvek žijúcim vo svete významné medzníky slovenského národného života a reflektuje výročia významných udalostí – medzi nimi na popredných miestach ustanovenia inštitúcií národného a kultúrneho života: piliere slovenskej kultúry napr. v Báčskom Petrovci a v ďalších slovenských komunitách. Vojnou zmrzačená Európa pred 100 rokmi začala ožívať a Slováci v spoločnom štáte – ČSR s nádejami sa pustili do rozvíjania slovensko-slovenských a slovanských vzťahov. Slovenský svetový kalendár, ako už etablované médium, prináša aj z hľadiska slovenskej literatúry nové pohľady a pútavé čítanie, čo je aj v čase všemohúcich elektronických médií blahodarným osviežením.

Miroslav Bielik

Slováci vo svete

Slováci v Argentíne

Ladislav Lenovský

Argentínska púť Slovákov

Krátka správa o možnostiach a potrebe výskumu komunít Slovákov, ich potomkov a priaznivcov slovenskej kultúry v Argentíne

V dňoch 15. – 28. mája som absolvoval cestu do Argentíny s cieľom navštíviť krajské komunity, zoznámiť sa s ich členmi, oboznámiť sa s ich aktivitami, perspektívami a potrebami. Dôvodom cesty bolo získať informácie a poznatky v súvislosti s prípravou projektu zameraného na výskum aktuálnych identifikačných a kultúrotvorných procesov a reálnych možností revitalizácie slovenských komunít v zámorí. Pobyt bol pomerne krátky, no podarilo sa mi navštíviť slovenské spolky v lokalitách Buenos Aires, Berisso (provincia Buenos Aires, 60 km juhovýchodne od Buenos Aires), Presidente Roque Sáenz Peña – *Saenz Peña* (provincia Chaco, 1100 km severne od Buenos Aires) a Resistencia (hlavné mesto provincie Chaco, 170 km východne od Saenz Peña). Ak by bolo času viac, dalo by sa cestovať aj za Slovákami a ich potomkami v Rosariu, Córdobe a Comodoro Rivadavia. Možno nabadúce. Slovákov v Argentíne, tak ako takmer všade vo svete, netreba hľadať ako ihlu v kope sena. Zvyčajne o sebe dávajú vedieť prostredníctvom svojich spolkov, združení, aktivít, podujatí, osobností, úspešných podnikateľov či firiem a inteligencie. Ani Slováci v Argentíne svoj slovenský pôvod netaja, práve naopak.

V multietnickej krajine, akou je Argentína, sa európsky pôvod týka viac ako 90 % obyvateľstva a je úplne prirodzenou súčasťou identity Argentínčanov. 36 % imigrantov, ktorí vytvorili argentínsky národ/argentínsku občiansku spoločnosť, bolo talianskych, 29 % španielskych, 3 – 4 % nemeckých, potom nasledujú v podstate všetky európske národy. Pôvodného obyvateľstva je tu okolo 10 %.

O medzietnickom „miešaní“ (uzavieraní manželstiev a plodení detí) medzi domácim indiánskym obyvateľstvom a prisťahovalcami svedčí aj fakt, že 56 % Argentínčanov má nejakého indiánskeho predka a 5,6 % je čisto indiánskeho pôvodu. O tom, že imigrácia tu nie je len historickou záležitosťou, svedčí aj fakt, že asi 10 % súčasných obyvateľov sú aktuálni imigranti z Bolívie, Paraguaja, Uruguaja, Peru, Čile, novšie Venezuely (z ekonomických dôvodov, lepšieho zdravotného, sociálneho a vzdelávacieho zabezpečenia, ktoré je v Argentíne pre nich bezplatné), ale aj z Ázie (najmä Kórejčania). Súčasťou dnešnej vlny imigrácie sú aj ekonomicky dobre zabezpečení Európania, ktorých upútala príroda a autenticita krajiny. Tvoria 28 % súčasných cudzincov. Koncom 20. storočia z ekonomických dôvodov prebehla emigračná vlna do Severnej Ameriky a Európy, motivovaná politickou a ekonomickou nestabilitou v krajine, ktorá v menšej intenzite pretrváva dodnes.

História slovenských komunít v Argentíne je pomerne dobre spracovaná, aj keď v spolkoch a súkromných archívoch sa nachádza ešte množstvo málo, alebo vôbec nespracovaného materiálu čakajúceho na historikov, etnológov, kulturológov, či jazykovedcov a literárnych vedcov. Hodnotu tohto fondu, vrátane kolektívnej pamäte najstarších príslušníkov týchto komunít, si Slováci a ich potomkovia v Argentíne uvedomujú. Preto tí, ktorí chcú seriózne bádať a majú na to prostriedky, majú tu dvere otvorené. Návšteva týchto spolkov a len letný exkurz do ich dejín a súčasného jestvovania ihneď ukážu, aká veľká vnútorná diverzita môže byť v rámci jednej etnickej minority v krajine. Túto diverzitu determinujú geografické, historické, politické, ekonomické, socioprofesionálne, náboženské aj interetnické parametre prostredia, z ktorého sem prví Slováci prišli, aj prostredia, do ktorého prišli. Navyše, takmer 100-ročná prítomnosť v špecifických podmienkach vyformovala jednotlivé komunity na originály, ktoré pri vzájomnom porovnávaní nemožno vnímať rovnako.

Iný kultúrny základ majú potomkovia účastníkov prvej vysťahovaleckej vlny po 1. sv. vojne (najmä v rokoch 1925 – 1935), ktorí do v tom čase jednej z najbohatších krajín prišli osídľovať obrovské neobývané a nevyužívané priestory a stali sa, resp. pokračovali ako poľnohospodári, napríklad v Chacu. Iný základ majú potomkovia prisťahovalcov – robotníkov, ktorí sa usadili v husto obývaných a priemyselne rozvinutých urbánnych oblastiach (ako v trojmiliónovom meste Buenos Aires, alebo v Berisse v blízkosti takmer miliónového mesta La Plata). Iný základ majú potomkovia Slovákov zo Slovenska – boli to najmä muži z Bratislavskej, Nitrianskej a Zvolenskej župy, ktorí prišli pôvodne so zámerom dočasného pracovného pobytu, no nako-

niec zostali natrvalo a založili si tu rodiny. Iný základ majú potomkovia dolnozemsých Slovákov, ktorých predkovia z Dolnej zeme prichádzali neraz v rámci celých rodín so zámerom trvalého usadenia sa.

Iný základ majú potomkovia prisťahovalcov z druhej vlny – z obdobia 2. sv. vojny a Slovenského štátu. V prvej fáze tejto vlny išlo o utečencov – politických disidentov a slovenských obyvateľov židovského pôvodu. Vo fáze druhej, po skončení vojny, išlo o tých, kvôli ktorým museli utiecť tí v prvej fáze – o predstaviteľov, politickú a kultúrno-spoločenskú elitu, Slovenského štátu. Druhá vlna už netvorili chudobní roľníci a robotníci, ale inteligencia, nezriedka dobre ekonomicky zabezpečená. Tá nemala ambíciu dosídliť, resp. osídľovať nekonečné tisícky kilometrov vzdialené územia s cieľom pestovať plodiny a chovať zvieratá, ale etablovala sa v urbánnom prostredí v oblasti obchodu, administratívy a služieb.

Zatiaľ čo veľká časť účastníkov prvej vlny boli evanjelici (najmä dolnozemejší Slováci), účastníci druhej vlny boli katolíci. To sa prejavilo aj v následnom budovaní a udržiavaní vzájomných kontaktov v rámci vlastného cirkevného zboru, „kostola“ a školy. Mohli by sme predpokladať, že podobné/rovnaké jazykové, etnické, kultúrne, náboženské a socioprofesionálne parametre u slobodných prisťahovalcov, ktorí si hľadali manželského partnera, a neskôr aj u ich potomkov, boli faktorom výberu manželského partnera z vlastnej minority a udržania kontinuity endogamie zaužívanej ako preferenčný princíp v zdrojovom prostredí imigrantov. Možno v inej krajine by tomu tak bolo, ale v Argentíne, tak ako aj v prípade iných sem prichádzajúcich etník, sa endogamia nepresadzovala, práve naopak. To v priebehu nasledujúcej generácie prispelo k strate znalosti a používania minoritného jazyka a k preferovaniu majoritného. Štát podporoval integračné a asimilačné procesy v záujme formovania a etablovania argentínskeho národa.

Každá z týchto imigrácií i napriek tomu, že neraz išlo o rozporuplné až protikladné osoby, hodnoty, postoje, presvedčenia, ideológie, niečím prispela do etnogenézy slovenského príbehu v Argentíne. Vzájomné historické vzťahy slovenských komunít v Argentíne navzájom, aj v rámci členov jednotlivých komunít, preto nemožno idealizovať a Slovákov v Argentíne generalizovať. I napriek tomu, že dnes sú vzájomné vzťahy (aj pôsobením času a výmeny generácií) konštruktívne, krajania spolupracujú, navštevujú sa a pomáhajú si, ide o svojbytné spoločenstvá s vlastnými príbehmi. Najstarší príslušníci týchto komunít pri rozhovoroch s vážnosťou a podrobne vysvetľovali tieto politické a ideologické hnutia a ich vplyv na etablovanie a formovanie miestnych komunít Slovákov.

Súčasnosť Slovákov v Argentíne najlepšie predstavujú minoritná identita a kultúra udržiavaná a interpretovaná v prostredí spolkov, rodinných a príbuzenských skupín, ale aj neoficiálnych priateľských skupín, čoraz častejšie skôr sietí. Tieto siete sú prepojené aj na priateľov a príbuzných na Slovensku, alebo na Dolnej zemi. Pokrvné väzby sa v súčasnosti oslabujú úmerne „odchodu“ najstarších argentínskych Slovákov, ktorí ich udržiavali intenzívnejšie, lebo išlo o prvostupňové, resp. druhostupňové príbuzenstvo. Ich potomkovia k príbuzným v Európe už zväčša taký vzťah nemajú.

Prijatie na ambasáde SR, Buenos Aires

Súčasní slovenskí *Porteños* (argentínska prezývka obyvateľov Buenos Aires, ekvivalent *Blavákom*, *Pražákom*, *Pešťanom*, či *Belehradčanom*) sú obyvatelia 4. najväčšieho veľkomesta v Amerike, kde žije 13,7 milióna ľudí. Kvalita života je 81. najlepšia na svete a jedna z najlepších v Latinskej Amerike. Prijem na osobu je tretí najvyšší v Južnej Amerike. Členovia miestneho slovenského spolku, s ktorými som sa zoznámil, pracujú/pracovali v administratíve, štátnej správe, podnikateľskej sfére, či školstve. Patria k vyššej strednej vrstve. Generáciu mládeže tvoria prevažne vysokoškolskí študenti, alebo pracovníci medzinárodných firiem. V priestoroch spolku je zriadená učebňa, kde prebieha výučba slovenského jazyka. Slovenskí *Berisania*, s ktorými som mal možnosť stretnúť sa v spolku, pracujú v podobných oblastiach a v remeslách. *Čakenci* (v *Saenz Peña* a *Resistencii*) pôsobia najmä v oblasti remesiel a ako samostatne hospodáriaci roľníci a chovatelia. Ak nežijú v intraviláne sídel, potom na typických *čakrách* (ekvivalent dolnozemských *sálašov*). K čakrám prináleží zväčša 100 – 200 ha pôdy, čo tu považujú za malé, resp. obyčajné rozlohy a majetky, z ktorých sa dá užiť len skromne. Za veľkých poľnohospodárov/farmárov považujú tých, ktorí obhospodarujú tisíce hektárov pôdy.

Predstava o súčasných argentínskych Slovákoch a ich potomkoch ako o ľuďoch, ktorí ovládajú a používajú slovenský jazyk, je vo všeobecnosti pri najmenšom nepresná. Znalosť slovenského jazyka je zriedkavá a prítomná len v prostredí najstaršej generácie, lebo tú tvoria priami potomkovia imig-

rantov. Stredná ani mladšia generácia už slovenčinu neovláda, lebo ich rodičia znalosti slovenčiny v argentínskom prostredí neprikladali význam. Slovenskí Berisania pri mojej návšteve identifikovali troch seniorov (z ktorých dvaja sú už spoločensky neaktívni a vo vysokom veku), s ktorými je možné komunikovať v slovenčine, resp. čestine. V Buenos Aires je takých seniorov viac. Ovládajú západoslovenský nárečový variant (podľa zdrojových oblastí svojich rodičov). V provincii Chaco (*Saenz Peña*, Resistencia) je situácia podobná. Najstarší *Čakenci* slovenčinu ako svoj materinský jazyk ovládajú, rozumejú a rozprávajú dobre. Ide o jej dolnozemský nárečový variant.

Pri snahe uchopiť slovenské komunity v Argentíne medzigeneračne je efektívnejšie zameranie sa na slovenský jazyk ako zamerať sa na členstvo v spolku, pôvod a identitu, resp. minoritnú identifikáciu členov.

Za dlhým stolom počas stretnutia v spolku s Berisanmi sedeli tri generácie. Bolo to po návratu mládežníckeho folklórneho súboru a počas varenia halušiek. Pri rozhovoroch o etnickom pôvode ich predkov sa situácia smerom od najstaršej generácie k najmladšej značne zaužľovala/spestrovala. V stotisícovom meste Berisso je registrovaných 28 národností, z ktorých každá má v rámci osláv „svoj“ deň, keď na námestí prezentuje svoju kultúru,

V kuchyni spolku v Berisse pri varení halušiek a gulášu

najmä tradičnú gastronómiu, ľudový odev a folklór. Všetci mládežníci zo spolku majú svoje slovenské korene zmiešané s inými európskymi etnikami. Ich inklináciu práve k slovenskému spolku zdôvodňovali tým, že ich tam priviedla matka, vyhovuje im komunita, najviac sa im páči práve slovenské kultúrne dedičstvo, na zachovávaní ktorého sa aj oni môžu a chcú podieľať.

V 80-tisícovom *Saenz Peña* v stredovom páse širokej ulice sú postavené jeden za druhým pomníky každej z prítomných národností. Sú pekne udržiavané, dobre viditeľné a reprezentatívne. Slovenskotu predstavuje socha M. R. Štefánika, navyše, na cintoríne tu je pochovaný jeho brat Kazimír. V miestnom československom spolku je zriadené múzeum, funguje tu spoločenská sála s pódium a s vybavenou kuchyňou využívanou aj na komerčné účely. Súčasťou je folklórny súbor *Moravanka*, ktorý pozostáva z približne 60 členov troch generácií. Len mládežnícku tanečnú zložku tvorí približne 8 párov. Sú to prevažne vysokoškoláci, niektorí z nich nemajú žiadnych slovenských predkov, ale súbor navštevujú, lebo sa im páči slovenský folklór, ľudový odev a majú v ňom priateľov. Po slovensky nehovorí ani nerozumie nikto z nich. Vedúca tanečnej zložky je Argentínčanka nemeckého pôvodu.

V približne 300-tisícovom meste Resistencia som sa stretol s členmi komunity potomkov dolnozemskej Slovákov a s členmi tanečného súboru, či skôr umeleckého neformálneho zoskupenia Bratři všichni. Seniori a generácia v produktívnom veku boli prevažne poľnohospodári alebo remeselníci. Počas družného rozhovoru v dolnozemskej slovenčine bolo možné „prebrať“ takmer všetko. Mal som pocit *déjavu* z výskumov, ktoré som realizoval v slovenských komunitách v Maďarsku: slovenčina miestnych seniorov, na

Na návšteve u „dolnozemskej“ argentínskej Slovákov, Resistencia (Chaco)

začiatku nesmelá, sa zlepšovala z hodiny na hodinu. Postupne akoby precitali a oprašovali si jazykové znalosti a schopnosti z detstva, už roky nepoužívané a v ktoré už ani nedúfali. Išlo im to, osmeľovali sa, boli radi a vďační za záujem aj za príležitosť opäť sa porozprávať v slovenčine. (To platí pre všetky navštívené komunity v Argentíne.) „Slovenská“ mládež v Resistencii – členovia Bratři všichni – sú študenti miestnej univerzity. I tu majú slovenský, resp. český pôvod len dvaja, traja z nich. Ďalší členovia, podobne ako v Moravankе, sú priatelia, fanúšikovia slovenského folklóru.

Je prinajmenšom prekvapujúce vidieť „čistého“ Paraguajčana, ktorý študuje v Argentíne, ako člena Bratři všichni tancovať tanec blízky mazurke, ktorý sa s kamarátmi naučil z youtube.com u jedného z nich na dvore, kde pravidelne nacvičujú. Rovnako tak vidieť mládežníkov z Moravanky, alebo súboru v Berisse, ktorí sa z videozáznamu alebo tiež z youtube.com učia tance Lúčnice, lebo sa im, podľa ich slov, strašne páčia, majú z nich zimomriavky a považujú to za super. Nemenej prekvapujúcim momentom bolo stretnutie s príjemným mladíkom v slovenskom spolku v Buenos Aires, pracujúcim pre nadnárodnú korporáciu a cestujúcim po svete (typickým príkladom globalizovaného svetoobčana), keď mi ukazoval mapu Slovenska aj so štátnym znakom, ktoré mal vytetované na chrbte. Na môj úprimný úžas reagoval pokojne v španielčine (lebo slovensky nevie), jednoduchou otázkou: „A akú mapu mám mať vytetovanú, keď som Slováč?“ V Buenos Aires žijú aj súčasní imigranti zo Slovenska, ktorí s argentínskymi Slovákami a ich potomkami, o ktorých je reč, nemajú takmer nič spoločné. Prišli sem pracovať, alebo natrvalo žiť za manželským partnerom. Aj pre nich je slovenský spolok miestom na stretávanie sa, nadväzovanie kontaktov a možno aj pomoc.

Dôvodom stretávania sa a realizovania aktivít členov uvedených spolkov je tradícia, spoločný pôvod, dobré vzťahy v komunite, priestor na sebarealizáciu, láska ku kultúrnemu dedičstvu svojich predkov (alebo „len“ úprimný záujem o slovenskú kultúru), získavanie pozitívnej emócie, hrdosť na svoju odlišnosť – slovenský, európsky pôvod a kultúru. Obsahom minoritnej kultúry argentínskych Slovákov je najmä tradičná gastronómia, ľudový odev a folklór, ale aj lokálna a rodinná kolektívna pamäť a vlastná etnická história. V spolkoch a rodinách argentínskych Slovákov sú nazhromaždené hmotné aj nehmotné hodnoty. Starostlivosť o ne je záväzok pre nich, Argentínu, aj Slovensko. Perspektívy pretrvania a rozširovania týchto hodnôt závisia od podpory spolkov, a najmä práce jednotlivcov – lídrov. Takých som v Argentíne stretol niekoľkých v každej komunite. Relevantnou sa stáva aj otázka revitalizácie slovenského jazyka prostredníctvom jeho výučby v spolkoch.

V slovenskom spolku v Buenos Aires

V prostredí mládeže je o ňu záujem, chýbajú však učitelia. Rovnako by bolo vhodné investovať do revitalizácie infraštruktúry spolkov, výskumu a prezentácie. „Podchytenie“ mladej generácie je kľúčové pre nasledujúce desaťročia. Je potrebné i naďalej udržiavať existujúce a budovať nové kontakty so Slovenskom, najmä na kultúrnej a vzdelávacej báze (výmenné študentské pobyty), lebo záujemcov z radov spolkovej mládeže je tu dosť. V týchto procesoch sú najvýznamnejšími partnermi miestna, regionálna a provinčná samospráva, ďalej slovenské veľvyslanectvo, ktoré aktívne vstupuje do rozvoja slovensko-argentínskych vzťahov a spolupracuje so spolkami, nakoniec Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý dlhodobo a systematicky, v rámci možností a trendov, niektoré aktivity slovenských spolkov finančne podporuje. Azda najväčší potenciál pre vzájomne sa obohacujúcu spoluprácu ponúka akademické prostredie. Medziuniverzitná slovensko-argentínska spolupráca založená na výskumných a študijných pobytoch by prispela k zintenzívneniu medzinárodných vzťahov, zvýšeniu kvality vzdelávania a získaniu nových poznatkov o problematike migrácie, etnických procesov, kultúrneho dedičstva a z iných oblastí humanitných a spoločenských vied.

Za krátky čas nebolo možné komplexne spracovať problematiku Slovákov v Argentíne. Bolo však možné získať informácie, postrehy a námety.

Slovenské tanečnice na oslavách Sv. Martina, patróna mesta Buenos Aires

Cesta bola skôr začiatkom niečoho. Ukázala, že má zmysel ďalej sa slovenskému príbehu v Argentíne venovať. Na príklade Slovákov v Argentíne možno sledovať ďalšiu migračnú etapu Slovákov, etnické procesy v prostredí multietnického osídľovania Ameriky a vznik nového národa, kontinuitu a diskontinuitu kultúry pod vplyvom migrácie, aktuálne identifikačné a kultúrotvorné procesy. Okrem toho, že „príbeh“ je zaujímavý a prínosný z vedeckovýskumného hľadiska, o lepšie spoznanie samých seba majú záujem aj jeho aktéri. V niektorých oblastiach ich minoritnej existencie potrebujú pomoc a stimuly, lebo majú záujem i naďalej národnostne jestvovať. Navyše, kultúra Slovákov a ich potomkov vo svete je súčasťou slovenskej kultúry a hodnoty, ktoré zahraniční Slováci udržiavajú a vytvárajú vo svojich domovoch sú hodnotami všetkých Slovákov.

Vďaka za podporu a uvedenie do slovenského prostredia v Argentíne patrí j. e. veľvyslancovi SR v Argentíne Branislavovi Hitkovi. Poďakovanie za nezištnú a intenzívnu pomoc pri realizácii celej cesty patrí jednému z najaktívnejších argentínskych Slovákov, predsedovi Slovenského spolku v Buenos Aires Césarovi Emiliovi Mangiaterrovi.

Slováci v Austrálii

Igor Bartho,
veľvyslanec

20. stretnutie krajanov v Austrálii je pred dverami

Teším sa na tradičné stretnutie krajanov na Veľvyslanectve Slovenskej republiky a nie je to fráza.

Stretnutia Slovákov – krajanov organizované Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Canberre majú už svoju tradíciu. Zúčastňujú sa ich krajanovia z celej Austrálie. Podľa dostupných zdrojov prvé stretnutie sa uskutočnilo v decembri 1999, vo februári 2018 už išlo o 19. stretnutie, a to nasledujúce bude jubilejným – 20. Pôvodne sa akcie konali ako stretnutia vianočné, v prvej polovicike decembra. Ale pred Vianocami je veľa roboty a termín teda nevyhovoval všetkým. Posunul sa na január a boli to stretnutia novoročné.

*Aj ja mám kroj – členka (vedúca)
folklórneho súboru Kukabara zo Sydney*

Ale január tiež nie je veľmi vhodný na takéto akcie. Sú prázdniny a tie využívame na dovolenku a oddych s deťmi a rodinou. Mňa zaujala myšlienka spojiť stretnutie krajanov s multikultúrnym festivalom, ktorý sa koná každý február v Canberre. Ved' stretneme sa, podebatujeme a ešte máme možnosť predviesť širokej multikultúrnej spoločnosti v Canberre krásu nášho ľudového umenia. Na pódiu v centre Canberry tak už mali možnosť vystúpiť detské folklórne súbory, ako aj tanečné súbory dospelých. Vždy s veľkým úspechom.

No centrum diania a tanca a spevu je na veľvyslanectve. Tu za tie roky vystúpili všetci: Detský folklór-

Takto sme tancovali

ny súbor *Stonožka* zo Sydney, folklórny súbor *Liptár* z Lavertonu, súbor *Kukabara* zo Sydney, a ak som na niekoho zabudol, tak prosím o prepáčenie. Po vystúpení súborov si potom zvykneme všetci zaspievať za sprievodu ochotných hudobníkov. Na občerstvenie nechýba výborná kapustnica, slovenské pivo a víno, nealkoholické nápoje a zákusky, koláče, ktoré zvyknú priniesť krajanky zo všetkých kútov Austrálie.

Účastníci stretnutia si prezerajú fotky (alebo dievčatá)

Časť výstavy

Tohtoročné stretnutie, ktoré bolo venované 25. výročiu samostatnosti Slovenskej republiky, bolo obohatené fotografickou výstavou *Ej, ženy, ženy* – slovenské ľudové kroje. Na nádvorí veľvyslanectva, za pekného slnečného počasia, žiarilo a usmievalo sa na nás 25 krásnych slovenských dievčat oblečených v slovenských krojoch. Bol to úchvatný pohľad.

Autorom projektu výstavy je etnologička a metodička pre folklór

*Jeden z prezentovaných krojov
na výstave*

Mgr. Linda Štulajterová z Krajského osvetového strediska v Nitre. Autorom fotografií je profesionálny fotograf Jozef Spišák, ktorý bol osobne aj prítomný. Kroje zapožičala zo svojej unikátnej zbierky historických krojov rodina pani Kataríny a pána Pavla Kraskovcov z Nitry. Manželov Kraskovcov v Canbere zastupovali ich šarmantné a pôvabné dcéry Katka a Soňa. Generálnym partnerom projektu je Agentúra Rosario. Všetkým úprimne ďakujeme.

No a už teraz máme vymyslené, čím obohatíme naše jubilejné stretnutie krajanov v roku 2019. Preto sa teším na tradičné stretnutie krajanov na Veľvyslanectve Slovenskej republiky a nie je to fráza.

Ján Kulík

Austrálski Peškovci

Len taký obyčajný život – Ján Peška

Do Austrálie neprišli všetko len mladí ľudia. Bol tu aj celý rad už šedinami poznačených Slovákov. Na tej neustálej ceste k juhu, pribúdali deti... Medzi nami sme mali aj zopár bývalých legionárov Československa a aj mnoho bývalých partizánov Juhoslávie. Posledný legionár nás opustil len pred dvomi rokmi. Aj rady partizánov sa poriadne preriedujú. Odchádzajú na večný odpočinok.

„Rodina Pešková pochádza z Hložian. Kde nám je však ten pravý pôvod, to už neviem povedať, ale keďže Hložančania sú prevažne z Novohradu, Hontu, Peštianskej stolice a časť aj zo Zvolena a Nitry, nuž tam niekde sú aj naše korene.“

„I vedľa na túto dobu povestnej plodnosti Slovákov Hložany nejak nena-
predovali. Dosiahol sa určitý počet a tu sa to zastavilo. Dosiahol sa počet, čo
chotár mohol vychovať. Zvyšní, tí chudobnejší, odchádzali z dediny a inde si
hľadali svoje šťastie. Išlo sa hlavne na druhú stranu Dunaja, do Sriemu, ba až
do Slavónska, a tu si už buď zakladali nové dediny, alebo sa osádzali v men-
ších pôvodne srbských, alebo chorvátskych.“

„Veľká časť tzv. rovního Sriemu a Slavónska mala ešte dostatok pôdy. Bolo tam ešte vždy mnoho pustatín, lebo nebolo Slovákov. Nemal kto to
zúrodňovať, obrábať. I keď tá pôda už nie je taká úrodná ako v Báčke, predsa
sa z nej dal vyťažiť slušný život. Do týchto krajov sa vybrali aj môj otec. V Hlo-
žanoch odpredali to trochu pôdy a pod' do Sriemu, do dedinky Grábovo. Hneď si
zakúpili až 42 jutár pôdy a začali gazdovať. Zgazdovali na jeden
pekný dom a nás, spolu 5 detí. V tom čase v tej dedinke bývalo asi 150 srb-
ských a až 30 slovenských rodín. Gazdovstvo napredovalo, ale... no prišla
vojna. Prvá svetová vojna. Otec narukovali do rakúsko-uhorskej armády.“

„Mal som asi 5 rokov, keď otec naposledy prišli domov, na *urláb*. Vtedy
som ich videl posledný raz a aj dnes, po vyše 70 rokoch sa na to pamätám,
ako keby to bolo včera.“

„V humne sme mali včely. Mnoho úľov. Včelárnenie bolo otcovým koníč-
kom a do domu prinášalo slušný peniaz. Otec si zastali pri včelách a hovorili:
Syn môj, ak sa nevrátim z vojny, staraj sa o tieto včely. Sú tvoje. Ak sa ty o ne

budeš dobre starať, aj ony sa postarajú o teba. Nikdy nebudeš mať nedostatku. A tak som po otcovi zdedil tie včely, lebo o dva týždne otec zahynuli na ruskom fronte. Od toho dňa a, hľa, až podnes, aj tu v Austrálii, v tieto dni už v hľbokej starosti, žijem s včelami. Sú mi jediný majetok a najväčšia pamiatka, čo som zdedil po otcovi.“

„Nezadlho po otcovej smrti do dediny prišiel ďalší telegram. Zahynul aj manžel sesternici našej matere. Táto materina sesternica, ako ten telegram prečítala, tak tam na mieste odpadla. Mať pritúlili aj ďalšie dve siroty a už nás bolo v dome sedem sirôt.“

„Vojna sa skončila. Rakúsko-Uhorsko sa rozpadlo. Nás prideliť ku Srbsku a títo už aj začali sem dovážať svojich bývalých dobrovoľníkov a nás, akože bývalých nepriateľov, Švábov, začali vyháňať von z dediny. Veď otcovia nám bojovali a aj hynuli na opačnej strane. Okrem troch rodín, Čapeľovej, Vrškovej a Zelenákovej, všetkých nás vyhnali.“

„Mať zbalili do voza 7 detí a vydali sa na cestu. Prišli sme do Lugu. Do najmladšej slovenskej osady vo Vojvodine. Zakladali ju len v roku 1902 a aj tu žilo hodne Hložančanov, ba našli sa aj príbuzní. Osadili sme sa tu v roku 1920. Bez otca, chudoba nám sedela za vrchstolom. Konečne aj ostatným Lužanom najčastejším hosťom bola chudoba.“

„Ako 13-ročný chalan vydal som sa do sveta. K Dunaju. Sledujúc jeho tok, dostal som sa až k Novému Sadu. Bez peňazí, hladný, špinavý. Cez deň som sa potuloval mestom a hľadal nejakého majstra, čo by si ma vzal za učňa. Nenachádzal som nikoho. V odopoludňajších hodinách som krúžil tržnicou a zo smetiska som si vyberal nahnité jablká, možno nejaký zemiak, či aj odhodenú kôrku chleba. Po takejto večeri zase som išiel k Dunaju a tu, v mäskom piesku, som nocoval. Zvečera to bolo aj dobre. Piesok bol teplý, ale nad ránom som sa triasol ako osika. V jedno takéto ráno ma tu našiel jeden novosadský Nemec, mäsiarsky majster, a pritúlil ma. Začal som sa učiť remeslu, avšak po roku tento majster umrel. Majstrovná ma ešte nejaký čas držala, ale keď na dvere položili zámku, pobral som sa ďalej. Mal som už v ruke môj budúci chlieb a roboty, pracovné miesta ľahšie prichádzali. Ešte nejaký čas som robil v Novom Sade, ale skoro som už bol aj v Hložanoch, v Číbe, v Petrovci, ba aj na Jadrane, v Rijeke.“

„Keď som bol už v rokoch na ženie, zase tu bol Sriem. Manželku som si našiel v Binguli, v ďalšej našej poloslovenskej osade, a usadili sme sa v Lugu. Zase sa začali kopíť mračná vojny. Občas ma volali do armády, takže do konca vojny, v rozličných armádach, som strávil vyše 7 rokov. Pôvodne som narukoval do juhoslovanskej kráľovskej armády a tu ma to zastihlo. Ako ar-

máda, tak aj krajina sa rozpadli. Lug sa stal súčasťou Chorvátska a ja, no navliekli mi rovnošatu domobrana a zase som bol vojak.“

Cez deň v týchto sriemskych kopcoch vyčíňali ustašovci, cez noc partizáni, a my sme len trpeli. Pamätám sa, ako v jednu noc do domu hostinského Jána Šimku prišli partizáni a žiadali si až 100 000. Dostali. Na druhú noc si prišli pre ďalších 100 000, no v dome pána Šimku už bolo len 70 000. Kým jeho manželka bežala do susedov, aby si požičala chýbajúce peniaze, chudáka Šimku zastrelili. Z pištole mu strelili nejak pod oko, takže hneď neskonali. Nejak cez dvor som sa dostal k nim a podarilo sa mi stiahnuť ho dnu, do izby. Vyložil som ho do voza a tu ten chudák, v strašných mukách čakal do rána. Čakal na syna, lesného inžiniera v neďalekom Vukovári. Tento ho zaraz aj previezol do vukovárskej nemocnice, ale bolo už neskoro. Nežadlho na to aj umrel.“

„Okolie Lugu sa len tak hemžilo partizánmi a ja, no na sebe som mal rovnošatu chorvátskej domobran. Takú, akú mi tento nový štát navliekol. Bol som v podobnej situácii ako aj môj nebohý otec. Aj ja som sa takto stal nepriateľom a rozprávka sa opakuje. V jeden deň do dediny zase prišli partizáni a obyvateľov vyhnali na ulice. Tu sa určovalo, koho z dediny sa má vyhnúť.“

„Manželke dali pol hodiny na zbalenie detí a vecí. Zapriahla kone, do voza pohádzala trochu šatstva a potravín, štyri deti, a rodina bola zase bez strechy nad hlavou. Na tom voze šla z dediny, do dediny, až konečne v tej štvrtej, v Šíde, nad nešťastnou ženou a deťmi sa zmlovala rodina krajanov Chovanových. K použitiu dostali jeden maličký starší domec, čo stál vedľa gazdovstva. Tu, u Chovanovcov moja starká robila, pomáhala a preťahovala sa životom vojnových rokov.“

„Teraz sa rozkladalo Chorvátsko a s ním aj jeho armáda. Vznikali akože oslobodené územia. Slobodným sa stalo aj územie, kde mi teraz žila rodina.

Starký Peška (ten v klobúku) so susedom, ktorý je pôvodom Škót

Starý Peška s pravnukom

Zvliekli mi uniformu domobrana, na hlavu dali čapicu s červenou päťcípovou a už som bol aj partizán, ba až niečím, akože regulárny vojak slobodnej Juhoslávie, a vyslali ma na front. Ani nie tak ďaleko. Hneď za Šídom sa sformoval tzv. Srijemský front. Na jednej strane bolo na tisíce Nemcov, ustašovcov, Bulharov... a na druhej my a čoraz viac Rusov. Z prevažne Slovákov, niečo Rusínov a zopár Maďarov, štáb sformoval nejakú jednotku. Dovedna až 110 mužov – a vyslali nás napred. Vyslali nás do pekla. Všade granáty, oheň, zem sa otriasala. Nemohli sme napred čo i jeden krok. Vracali sme sa a tu padol ešte jasnejší povel: *Majku vam totsku! Napred! Nema nazad!* Ešte som počul

aj posmešnú poznámku: *A sada gledaj, kako Totovi ginu!* A hynuli sme. Padali sme, ako muchy. Zo 110 mužov zostali sme len dvaja. Dnes som už len sám a prvý raz v živote môžem niečo povedať aj o tejto vražde. Áno, bola to proste vražda. Inak to nemožno ani nazvať. Hádám som tu nažive už len preto, aby som to niekomu mohol povedať. Aby som s čistým svedomím mohol prejsť na ten druhý svet.“

„Ešte v čase vojny, v jej záverečných mesiacoch, armáda ma vyzliekla z rovnošaty vojaka a navliekla mi rovnošatu mäsiara. Pridelili ma ku šídskym mäsiarňam, lebo aj armáda musí niečo jesť. Tu som sa aj dočkal konca vojny. Cez deň som mäsiarčil a odpoľudnia som bol pri včelách. Med bol drahý a peniaz sme potrebovali. Od tých dobrých Chovanovcov som si ešte požičal aj nejaký peniaz a cez víkendy som občas odbehol do Srbska, alebo do Bosny. Tu som nakúpil kone, neskoršie aj kravy, a to som preháňal do Nového Sadu. Predal som to známym mäsiarom a peniaze začali pribúdať. Rodina sa zase začala stavať na nohy. Znovu sme si kupovali zem a znovu sme si stavali rodinný dom. Znovu sme prerastali v nejakých zámožnejších gazdov a znovu tu bola závišť. Aj zo strany Srbov, a aj zo strany Slovákov.“

„Hneď po vojne do mäsiarní nám prideliť aj nejakého politického komissára. Tento sa pozeral, ako ťažko robím, a dlho netrvalo, kým nepoznamenal:

„Klán“ Peškových – rodina najstaršieho syna, Jána

Gledaj Tota kako radi. Tako mu i treba! Už som sa nemohol zdržať. Postavil som sa za svoju česť. Tento ľudový komisár však vytiahol revolver, oprel mi ho k čelu, ale moja hodina ešte nebola. Náboj nevystrelil. Počul som len zvuk spúšťa na chybnom náboji. Utekal som kadiaľ bližšie. Ešte raz som počul jasný zvuk spúšťa na tom chybnom náboji. Zase mu to nevystrelilo.“

„Nejaký tam Slovák, Zátroch sa volal, prišiel ma narádzať, aby som vstúpil do strany. Pravda, komunistickej. Za ten podpis hneď aj dostanem až 8 jutár zeme. Odmietol som ho a dodal, že tých 8 jutár ja si viem aj poctive zarobiť. A aj som zarobil. Reku, ja do takej strany, kde berú aj takých darebákov, ponevárov a opilcov, ako si ty, nepôjdem. A zase som bol v kaši. Zahlásil ma UDBE (vnútorná bezpečnosť). Až z Nového Sadu prišla komisia vyšetriť, čo som to ja za protiludové nebezpečie. Na šťastie, vedúci tej vyšetrovacej komisie bol jeden náš lokálny Srb, kolonista z vlny po 1. sv. vojne, a dobre ma poznal ako z predvojnových, tak aj vojnových rokov. Vedel, že nie som žiadny *protištátny element*, žiadny agitátor, sabotér a pod. Vedel, že som len robotný muž, čo sa nehrá s politikou, ale ona s ním. Keď sme si vymenili zopár slov, mňa prepustili a toho podnapitého udavača odohnali domov.“

„Roky mieru sme teraz trávili v Šíde a gazdovali sme. Jeden syn a dcéra sa osamostatnili. Našli si svojich životných druhov a keďže jablko nepadá ďaleko od stromu, aj im sa darilo. Ten mladší, ešte neženatý, vždy bol nejak nepo-

kojnej povahy, a jedného dňa aj zmizol. Dostal sa až sem do Austrálie a písal, že sa mu dobre vodí. Za ním, ale už legálnejšou cestou, vybral sa aj najstarší syn s rodinou a aj dcéra s rodinou. Za peniaze, čo získali odpredajom majetkov v Šíde, hneď si tu nakupovali domy a pochvaľovali si, že im je dobre. Roboty mali slušné a hlavne, že vraj majú aj duševný pokoj. Synovia sú stolári, nuž o robotu nebol tu žiadny problém. Pokoj sme však nemali my so starkou. Deti nám chýbali. Najmä vnúčatá. Raz, bolo to v nedeľu, keď starká navarila obed a keď sme si ku stolu sadali len sami dvaja, hlasne som povedal, o čom som už dlhšie, potajomky uvažoval a vyzerá, že podobne to robila aj starká. *Takýto život nemá cenu. Predávajme všetko a poďme aj my do sveta, za deťmi.* Predali sme velíkánsky dom, rozpredali role a synovi, tomu, čo zostal v Šíde, kúpili sme jeden menší dom. So zvyškom peňazí sme šli do sveta. Do Austrálie. Aj my sme tu hneď kúpili rodinný dom, no tento, kde teraz bývame, sme si už sami stavali, a zvyšok peňazí sme rozdelili deťom.“

„V Juhoslávii, ako mäsiar, odrobil som si celých 32 rokov a tu, v Austrálii, v mäsokombináte DON, tam, kde robia skoro všetci naši Slováci, odrobil som si ešte 8. Ani teraz, ako penzistovi, nie mi je zle. Keď si človek zvykne s peniazom hospodáriť, aj penzia stačí na slušný život, len moja starká mi strašne chýba. Už dávno odpočíva v tejto novej zemi. Nezádlho tam pôjdem aj ja. Hádám nás už konečne nikto nebude vyháňať zo svojho, preháňať a nadávať. Nikomu nebude prekážať, že sme Slováci a ako takí, nechceme rozumieť tým panským politickým hračkám. Hrob, miesto, kde budeme, nebude nikomu chýbať a budem si odpočívať tam, kde sú skoro všetci naši Slováci. Na cintoríne v Brooklyne, či teraz je to vraj v Altone. Nebude nám už dlhá ani večnosť.“

„Dostal som už prežil mnoho kráľov a prezidentov. Pominul sa František Jozef. Pominuli sa králi Juhoslávie, pominul sa aj Ante Pavelić a pominul sa aj Tito. Žije ešte len táto moja posledná kráľovná, Elizabeta II. Ja som sa v tom mojom živote už dosť natľkol, a to tak cez monarchie, ako aj cez republiky, len nikdy som nepocítil, čo je to mať aj svoj vlastný štát. Ako sa žije vo svojom štáte. V takom štáte, kde by som už konečne nebol ani Tót, a ani prisťahovalec. Tú skúsenosť nemám. Na Slovensku som nikdy nebol, ale aj na ten druhý svet predsa len pôjdem ako Slovák. Ak aj tam majú včely, aj tam budem včeláriť. Možno aj so svojím otcom.“

„V Austrálii mám dvoch synov a jednu dcéru. Mám aj šesť vnúčat, a len zatiaľ aj 11 pravnúčat. Keď ma tak občas navštívia, vidím, že za sebou predsa len niečo zanechávam a som šťastný.“

„Bezbožný som nikdy nebol. Ani v čase, keď nám tam v Šíde chceli zo slovenského evanjelického chrámu urobiť sýpku na pšenicu. Chrámu som sa

Ján Peška a Pavel Kulík pri včelách

držal aj v mladosti, aj v Šíde, a aj tu. Aj financiami, aj dobrovoľnou prácou prispel som tak pri výstavbe nášho slovenského chrámu, ako aj spolkového strediska. Na Dolnej zemi pri živote nás držala jedine naša evanjelická cirkev a naše slovenské spolky. Každý na svojom poli. Táto zdedená skúsenosť, vyskúšaná skúsenosť vplýva na mňa aj teraz. Viem si rozhraničiť, kto má orať na ktorom poli. Ako všetci, tak som sa aj ja zapojil do snažení našich vodcov a verím, ak to tu nikto nesprie, na juhu južných morí Slovák bude ešte dlho žiť.“

„Futbalovať, cvičiť, to už nemôžem. Voľakedy som však bol aj aktívnym členom lokálneho Sokola. Sily mi postačujú ešte len na občasné návštevy do kostola a v spolku som už roky nebol. Nech to robia mladší. Keď tak vidím dorastajúcu Slovač, občas sa zamyslím: *I vedľa všetkých otrasov a trampôt, čo mi život priniesol, predsa som ešte stihol vyorať aj brázdou a zasiať nejaké semiačko aj na poli národnom. Pozri sa, človeče, okolo seba a uvidíš. Oplatilo sa ti žiť. Aj keď ti iní brali, ty si na cudzie nesiahol. Tvoje mozoľnaté dlane dorobili ešte aj na rozdávanie. Aj to je životný úspech a spokojný som.*“

Tento rozhovor s apkom Peškovým som mal v roku 1995. Odvtedy sa toho veľa nezmenilo. Zostarel. Je nevládnym a museli ho dať do ošetrovne. Potrebuje 24-hodinovú opateru, ale duševne je ešte vždy čulý. Nedá sa. Kedy si ľahne vedľa svojej starkej a kedy spolu s otcom začnú včeláriť, len sám Pán vie.

Medzičasom dorástli vnukovia. Obaja zakončili vysoké školy a dorastajú aj pravnúčatá. Aj títo postupne odchádzajú na vysoké školy, takže starý

môže byť spokojný. Jablká nepadajú ďaleko od stromu. Na dôvažok, zatiaľ mu aj všetci pravnukovia celkom plynule hovoria aj po slovensky. Niekoľkí sú aj umelecky nadaní, nuž o takých 10 rokov uvidíme, koľko sa aj Austrália spozná s priezviskom tohto poctivého Slováka, čo v živote nevidel Slovensko.

Neviem presne kedy, ale bolo to už v 21. storočí, keď sa aj starý Peška pobral do večnosti.

V roku 1990 mi starý Peška predal dva úle včiel. Prišiel s nimi na našu malú farmu do Torrumbarry. Tu sme ich vyložili do eukalyptového lesa a čakali, kedy budeme mať med. Trochu ma vtedy priučil včeláreniu a mimochodom, zabili sme aj jedného poltonového býčka. Naučil ma, ako sa robia reze... Ďakujem mu. Tieto dva úle o pár rokov „prerástli“ až na sedem, takže sme nevedeli, čo robiť s medom. Predávanie sa neopláca, lebo med je tu lacný, takže sme ho nosili či už do spolku, alebo do kostola – a tu si s ním robili „poriadok“ členky ženského združenia. Predávali ho. Takto si nazbierali do svojej pokladni... no a to im dobre prišlo. Boli peniažky na dobročinné akcie.

Jablko nepadá ďaleko od stromu...

To že jablko nepadá ďaleko od stromu, hovorí nám naše porekadlo a verte mi, je v tom poriadny kus pravdy. Starý Ján Peška môže byť spokojný so životom. Ako on, tak aj jeho deti, Ján Peška, Pavel Peška a dcéra Anna Dudková, sú tiež na večnom odpočinku, ale zostali vnukovia, vnučky, pravnúčky a pravnukovia, ba aj pra-pravnukovia. Na nich je, ako rod bude pokračovať. Po dcére Anne Dudkovej zostala Marka a Ondrej Dudok. Po synovi Pavlovi zostala dcéra Suzan a syn Stefan. Žijú v Queenslande. V Melbourne žijú Vlado a Staňo s rodinami. Obaja majú početnú rodinu. O Vladovi máme nižšie napísané a chápete, tento článok si nenárokuje na nejakú rodinnú ságu, ale predsa spomeniem aj Staňu Pešku a jeho manželku Paulínu Juricovú, pôvodom z Hajdušice. Spolu majú 5 detí. Troch synov a dve dcéry, ba už sú tu aj vnúčatá.

*Korunou starcov sú vnukovia
a ozdobou synov sú ich otcovia.
Biblia, Príslovia 17:6.*

Vladimír Peška – a rodina

Medzi krajanmi všeobecne známy ako **Vlado** – tu narážam na to, že došiel ho hádam nikto neoslovil s „pán inžinier“, alebo podobným titulom. Pre krajanov je to proste Vlado a takým aj zostane. Je blízky k ľuďom a ľudia si ho vážia nie podľa jeho úradného titulu, ale podľa jeho práce a zasadzovania sa za dobro našej tunajšej etnickej skupiny. Tí mladší ho volajú aj „báči Vlado“. Dobre ho poznajú, a to nielen ako osobu, otca rodiny, vnuka „pána majstra“ Jána Pešku (viď vstup Ján Peška), ale aj ako futbalistu, aktívneho člena Spolku Ľudovíta Štúra (kde dlhé roky konal funkciu tajomníka), člena cirkevnej správy Slovenského zboru ev. cirkvi v Lavertone, člena zakladajúceho výboru evanjelickej školy (aj slovenských tried) atď., atď. Je to proste človek s vynikajúcou náturou a skromný dobrák. Nemusí sa vystatovať. Jeho práca v krajskom hnutí ho vystatuje.

Teda báči Vlado, vnuk Jána Pešku, Slováka, čo nikdy nevidel Slovensko, narodil sa v sriemskom mestečku Šíd. Čo je to za mestečko? Nič zvláštne. Ako každé mestečko. Keď sem začali prichádzať prví Slováci, bola to prevažne srbská osada a nám zostali okrajové pozemky. Vtedy ešte platil aj zákon, že koľko oblokov si mal do ulice a koľko komínov, takú daň si platil. A my? No bieda Božia, aby sme sa vyhli dane, do ulice sa stavali chlievy a na dome bol len jeden komín. (Takto si to spomína Ján Peška, starký Vlada.) Keďže tie chlievy boli „do ulice“, tamojší Srbi nám kradli svine. Nepočuli sme ich. Ako by sme aj, keď ich nepočuli ani Turci, keď im kradli kone a „vyvážali“ do Rakúska.

„Kedy tam prišli prví Slováci, azda sa nikdy nedozvieme, ale ako je to zapísané, asi prvé rodiny boli Olejár Adam a Juraj, zo Šariša a Satmári možno z Nyeregyházy. Prišli sem asi v roku 1860. (Adam Vereš – Ján M. Lacko.) Po nich sem prišli aj ďalšie rodiny, ale našim tu nikdy nevoňalo. Neboli medzi svojimi. Nebolo kostola, nebolo školy, ale našlo sa zamestnanie. Boli tu vinohrady. Ako sa spomína, v roku 1894 tu žilo až 200 evanjelických duší. Vtedy sa začalo rozmyšľať aj o zriadení sa v cirkev a založení si školy. Bolo to, hľa, už dávno. Úradne, už v 19. storočí. Kam sa dospelo? Nie ďaleko. Aj dnes sme tam len „šugiarom“. Ignorujúcou zložkou obyvateľstva. Možno nás tam bude aj okolo dvoch tisíc, ale akých? „Polutánov“, nie sebavedomých, zatratené duše. Ako inak aj povedať, keď slovenskí rodičia si žiadajú, aby sa ich deti neučili materčine. Vraj to im bude prekážkou v ďalšom živote. Ako keby sme nemali najlepších odborníkov práve z gymnázia v Petrovci, kde sa do prednedačna neučilo v žiadnej inej reči, lež slovenskej. A vynikali sme. Nad úroveň. Predsa my sme Európania a od Dunaja a Sávy je už Blízky východ. „Ja si na tieto veci nepamätám, ale pamätám

Celý „klán“ Peškových. V strede je Ján a Erka, vedľa nich synovia Vlado a Staňo s manželkami a vzadu sú vnúčatá.

si na slová otca: *Dost' bolo. Slovákom som a aj Slovákom umriem. A odišli sme. Do sveta. Na sám koniec sveta. Do Austrálie.*

„Vidíte, nejakým osudom mojej rodiny, môjho rodu je, že neustále púšťame nové korene, veríme v budúcnosť, v lepší život, prosperitu a vždy nám ich niekto vytrhne. Rodina, rod vyšiel z Hložian, žili v Grábove, v Lugu, v Šíde, ale nikde pokoj. Slovákom bol všade „piatou nohou“. Zunovalo nám to. Ak mám byť Slovákom, aspoň mám na výber, čím budem a potomstvo s pýchou bude môcť povedať, že *som slovenského pôvodu*. Nie sme ani my zvláštnosťou, nadľudia, ale slovenské povedomie nám nedovolí zrieknuť sa seba, predkov, jazyka, kraja pôvodu. Ak by niekto meral mňa, podľa meradla krajiny narodenia a pod., tak som hybridom, ale len slovenským. Som Slovákom evanjelik a toho sa nezriekam. Toho sa nezrieknu ani moje deti a, dúfam, ani vnúčatá. Nie som chameleón. Len Slovákom. Taký aj umriem. Tak, ako moji predkovia. Nezradím si dedičstvo. Nezapriem si pôvod.“

„Do Austrálie som prišiel sotva 16-ročný a ako školopovinný, hneď ma dali do strednej technickej školy. Do štvrtej triedy, čo v neskorších reorganizovaniach sa stala, akože X. trieda. Po anglicky som nevedel ani zblaknúť a trvalo mi to až nejaké dva roky, kým som sa aj tu cítil „doma. Na šťastie, v triede som mal aj Janka Horeša (ostrieľaného Austrálčana, Kovačičana – boli tu už dva roky / teraz je bankár) a ten mi pomáhal. Matematika, fyzika.. a ďalšie prírodné vedy neboli žiadnym problémom, ale angličtina, no to je

už niečo iné. Ak ste si všimli, deti prisťahovalcov vynikajú hlavne len v prírodných vedách (kde nepotrebuješ reč), ale z prvej, ba aj druhej generácie vôbec nemáme nikoho napr. v práve, filozofii, v dejinách, psychológii... no musím poznamenať, že v poslednom čase už máme počet učiteľiek (Bovdišová, Čapeľová...) a v oblasti psychológie je tu Janka Kulíková a možno aj ďalší. Nevieť. Nepoznám všetkých. Vyzerá, že na takéto vedy nie sme súci, ale napr. z oblasti ekonómie, poľnohospodárstva, biológie... máme už aj niekoľko doktorov vied. Brzdí nás poznanie reči. Nie je to len naším problémom, ale problémom všetkých prisťahovalcov. Tu nás berú len ako malých obchodníkov, exotických kuchárov, robotníkov na *páse*... a tam sa to končí. Ak vynikneme, tak to bude jedine vo vedách prírodných. Tam, kde toľko tú reč nepotrebuješ. Len rozum. Tam, kde je potrebný kvalifikovaný robotník, ale nie aj šéf. Ja som asi prebil tú bariéru. Som aj šéfom, ale nad sebou mám aj iných šéfov. Synovia to zdolajú aj ďalej. Dúfam. Dúfam, ako otec a aj ako Slovák."

"Tak, otec sa rozhodol, že ideme do Austrálie. Mal tu brata. V roku 1969 sme už boli tu aj my. Vo svete. Nikde svojho. Aj vedľa bilingválnosti bol som nemý. Nevieš povedať ani, čo ťa bolí. Nevieš si pýtať ani zmrzlinu a tú som proste ľúbil. Boli sme na spodnom rebríčku. Hrôza. To pochopí len ten, čo aj sám bol v podobnej kaši."

"O mojom starom otcovi už viete a ak nie, kliknite si na stránku, stať Ján Peška. Bol to chlap, bol to Slovák a viete, ako sa to hovorí, snažím sa byť ako on."

"S mojím starým otcom zatvára sa strana Biblie, kde je zapísaný dovčerajší rodokmeň a ja si tu otváram novú stranu. Tu je môj otec, stolársky majster, brat, stavebný inžinier, a ja, či moja rodina. Nech potomstvo vie, že *nespadli sme z Marsu*, ale sme potomkami húževnatých Slovákov a svoju húževnatosť dokazujeme. Vždy začíname od nuly."

"Do Austrálie som prišiel ako puberták, tínedžer, ale tie hormóny asi boli zakrpatené. Vtedy náš slovenský život sa krútil okolo cirkevného zboru vo Footscrayi. Áno, vtedy sme sa tam schádzali. Či to bolo na podnet starších, alebo mojou vlastnou ideou, neviem povedať, ale zasadzoval som sa za zorganizovanie našej mládeže v nejakú skupinu. Idea sa ujala a už sme mali aj združenie slovenskej evanjelickej mládeže. Išli sme. Robili sme. Boli tu aj problémy, ale zvládli sme aj to. Z tých problémov tu môžem spomenúť *znalosť angličtiny*. Rodičia sa hneď zamestnali a kde? Tam, kde potreba jazyka nebola žiaduca.. V mäsiarňach, bitúnkoch, kožiarniach.... Deti zvládli angličtinu na úroveň *spred Milk baru* a vystatovali sa. Zbytočne, lebo angličtina im nešla."

"Ako, no nazvite ma *vertovaný v angličtine*, čím som ešte vôbec nebol, ale v tom čase sa ma tak chápalo, lebo som vedel viacej ako iní. Volilo sa ma do

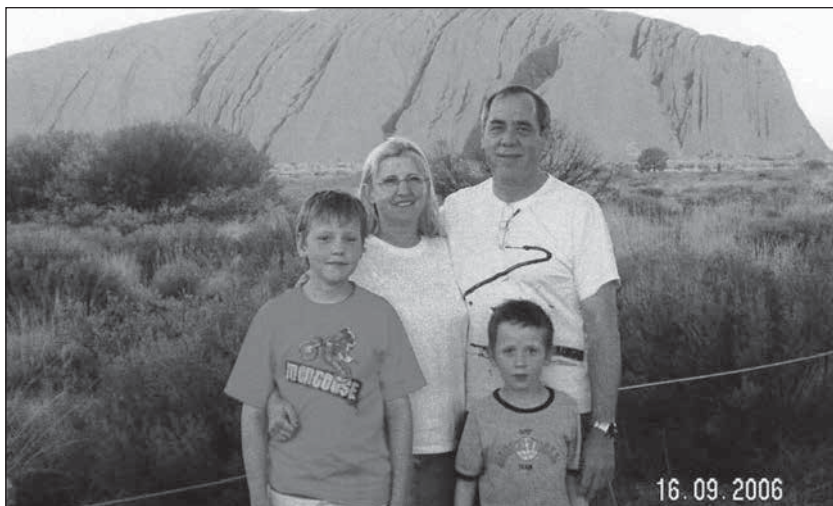
najrozličnejších výborov a ja som sa tých funkcií prijímal. Pomoc je potrebná a som tu jediný.“

„Okrem iného neskoršie som sa stal aj členom výboru, potom aj tajomníkom Spolku Ľudovíta Štúra a tu to *zaľahlo*. Škola, spoločenská činnosť... a nezabúdajme, bola tu aj moc prírody (hormóny), nuž mal som toho vyše hlavy.“

„Niekde v tom čase, na podnet Jána Belániho, zakúpili sme aj pozemok pre budúci slovenský dom. Aj tu som mal prsty. Pozemok sa zakúpil, ale potrebné bolo tú pôžičku aj vyplatiť. Vtedy som, počas víkendov, robil u Jána Belániho (na vreckové), ba neskoršie aj akože praktikant a verte mi, že skoro všetky peniaze mi pohltila splátka pozemkov budúceho slovenského domu, ale zbavili sme sa dlžoby. Aj mojou skromnou zásluhou.“

„V roku 1970 prišla sem aj rodina Kulíková. Bývali vo Fitzroyi a že pani Božka ešte nešoférovala, každú sobotu som išiel po ňu ja, alebo brat Staňo, a vozili sme ju do kostola, kde sme mali zriadenú doplnkovú školu slovenčiny. Robili sme to dva roky. Riadne, každú sobotu. Neskoršie sa škola presídlila do Newportu, Altony,... ale my sme si konali povinnosť. Riadne, každú sobotu.“

„Zvolili ma za člena výboru slovenského spolku. Vtedy to ešte nebol Spolok Ľudovíta Štúra, ale len nejaké krajanské sekulárne združenie. Po čase, tu som bol aj tajomníkom. Akým? No na možnosti a vedomosti, asi dobrým, lenže predseda Ján Beláni rezignoval (staval sa kostol) a odrazu tu boli zodpovednosti nad moje schopnosti. Požiadalo sa Jána Kulíka, aby si vzal funkciu predsedu. Ja som aj ďalej zostal tajomníkom a vtedy sa to začalo. Roboty ponad hlavu. V prvom rade museli sme vypracovať stanovy spolku, *okrstiť sa*. Vymyslieť úradný symbol, pečiatku (adaptácia dvojitého kríža a trojvršia). J. Kulík to rozpracoval ideovo a ja technicky. Nájstť majstra, aby nám to vyhotovil. Zakladali sme slovenské rozhlasové vysielania na štátnej SBS a aj tu bola potreba písania prosieb, sťažností... ale dokázali sme aj to a dozrela aj idea výstavby slovenského domu. Pozemok sme už mali, ale na dom, no smiešne je aj povedať, mali sme len nejakých 1400 dolárov a samotné plány nás stáli 1700 dolárov. Zdolali sme. Každý zo svojho vrecka, týždennej výplaty. Plány nám robil poľský architekt z kompánie Hogar a Hogar, lebo bol z tatranskej časti Poľska a poznal našu mentalitu, štýl. Keď sme to už mali, na rad prišli dobrovoľné zbierky, donácie... ale poznáte nášho človeka. Ak mu nepodstrkneš pod nos klobúk, nedá. A ten klobúk sme strkali. Na každom pikniku, na každom stretnutí, na každej svadbe... no všade, kde sa to hodilo. Peniažky pribúdali a dom rástol. Museli sme si však vziať aj nejakú pôžičku, kde mojím podpisom ručil predseda Ján Kulík, predseda stavebného výboru

*Vnuk starkého, Ing. Vladimír Peška s rodinou v centrálnej Austrálii, pri monolite Uluru.
Manželka mu je z Petrovca, dievčenským menom Anna Speváková.
Na fotke sú len dvaja synovia, no majú ich však štyroch.*

Ján Peška (môj otec, lebo ja som ešte nemal podmienky na pôžičku) a člen výboru Jozef Karlečík. Dom sa postavil a je náš. Tu sme doma.“

„Viete, ani tu v Austrálii peniaze nepadajú z neba. Musí sa robiť a od úst si odtrhávať, ak chceš niekomu pomôcť. A pomáhali sme, či aj pomáhame. Kdekoľvek v *slovenskom svete* sa opravuje, stavia kostol, sme na zozname darcov. Akákoľvek národná akcia sa koná, pomáhame. Viete si predstaviť, že do pred pár rokov moja rodina nepoznala, čo je to dovolenka? Myslím tu na dovolenku v klasickom pojmí. Čo je to ísť na pláž? Slnenie? Zaháľanie? Nie. Robil som, robili sme a zriekali sme sa.“

„Tu musím poznamenať, že predsa sme neboli nejak stranou. Cestovali sme. V prvom rade musím spomenúť úradné cesty v rámci podniku. Posielali ma do všetkých kútov Tichomoria na nejaké študijné cesty, ba poslali ma aj do Európy, priamejšie do Švédska, nuž nejak som si to zladil. Mimo Švédska, kde moja manželka (Petrovčanka) má ujka, navštívil som aj Paríž a Londýn (aj tam máme rodinu). Bolo mi to nejakou vzpruhou, takže hneď po návrate sme si so synom Emilom naplánovali cestu aj do môjho rodného kraja.“

„V roku 1993 sme si rozmysleli, že je potrebné, aby aj Emil, aj Tom, videli, spoznali si príbuzných, nuž dali sme si cestu okolo sveta. Viete, rodinu máme

všade. A šli sme. Navštívili sme Spojené štáty, Kanadu, Slovensko, Francúzsko, Nemecko, Švédsko, Holandsko a, pravda, aj vtedajšiu Juhosláviu. Na rok 2008, si zase plánujeme podobnú cestu, ale opačným smerom. Túžbou mi je však vziať si rodinu na cestu *kultúry Európy*, čiže na plavbu Rýnom a Dunajom.

Ukázať deťom, kde sa rodili valčíky, kde pôsobili najväčší svetový majstri hudby, proste spoznať ich s koreňmi vlastnej kultúry.“

„Ako bežali roky?

„Nuž roky som však nemohol myslieť na nejakú dovolenku. Veď som bol *pri prázdnom hrnci*, do ktorého sa len dodávalo. Bol som pri zrode klubu slovenskej evanjelickej mládeže vo Footscrayi (vtedy sme tam mali svoj kostol). Počas služieb som robil aj organistu. Bol som pri zakladaní slovenského futbalového klubu Wiltona. Bol som vo výbore (aj tajomníkom) Spolku Ľudovíta Štúra. Bol som členom cirkevnej správy, ba na jeden mandát aj predsedom cirkevnej správy (dozorcom) a počas tohto mandátu stavali sme si aj novú faru. Krásnu dvojposchodovú budovu. Tancoval som v prvej tanečnej skupine spolku, ba s tancom som aj pokračoval. V prvom a zatiaľ jedinom divadelnom predstavení Slovákov nemal som priamu účasť, ale spomínam si na to. Ba hreje ma aj to, že ešte ako mládežník mal som účasť v mnohých akciách cirkvi a spolku a išli sme aj na zájazdy. Prvý takýto zájazd sme robili do evanjelického zboru vo Wangarate, po čom prišli hostovania do Stawel, Arrarat, Horsham, Portland, Alice Springs atď... proste reprezentovali sme Slovač všade, kde to bolo možné.“

„Roky pribudli a hádam som aj zmúdrel. Stal som sa aj členom akčného výboru výstavby evanjelickej školy v Tarneit (tu sa fakultatívne vyučuje aj slovenčina), ale postupne sa vzdalujem z aktívneho národného života. Venúvam sa viacej rodine a hádam aj zo synov budú čestní Peškovci.“

„Ináč z povolania som inžinierom elektroniky a ako nejaký šéf oddelenia zamestnaný som v najväčšej austrálskej korporácii pre telekomunikácie, Telstra. Tu som dostal svoje prvé zamestnanie a zotrúvam s nimi. Inžinier, alebo nie, ale peniaz nám vždy chýbal. Deti sa rodili, manželka bola doma, súkromné školy stoja peňazí, nuž musel som si aj privyrábať. Po pracovnom čase až dva roky som robil upratovača a dva roky aj poskoka na benzínovej čerpacej stanici. Nebol to nejaký peniaz, ale pomohlo. Po tomto som sa dal na výrobu ozdobných mozaikových okien a biznis (viacej hobby) prosperuje. Po pracovnom čase v úrade zatiahnem sa do domácej dielne a tu si robkám. Vymýšľam dezény, letujem, režem sklo, skladkám to a niečo sa privyrobie. Neraz si u mňa urobia objednávky ľudia, čo reštaurujú staré domy, krajanja,

Vladimír Peška a manželka Anna so synmi

čo si želajú mať pekné okienko na vstupných dverách, ba robím aj pre stolárske dielne a obchody so stavebným materiálom. Ak si chcete ozdobiť svoj dom, s dôverou sa môžete obrátiť na nás. Pošleme vám či už hotovú mozaiku, alebo len dezén a návod, ako si to urobíte.“

„V tomto prudkom životnom tempe roky pribúdali, až som si uvedomil: –Vlado, veď ty nemáš ani poriadnu, perspektívnu frajerku. – Nemyslíte si, že som bol nejakým mníchom, ó to nie, ale strana v Národnom kalendári ukazovala, že tu je čas. Nič, musel som si zohnať aj frajerku, vernú, perspektívnu, ale odkiaľ? Doma, v rodine sa tak trochu ironický hovorilo, že najlepšia kombinácia je vraj Hložančan s Petrovčankou. Vtedy sú aj deti najkrajšie. (Opačne to vraj nevyjde.)

Hložančan som, a to, aj po otcovi, Peška, aj po matke, Čipkárová. Ale ako si zoženiem Petrovčanku, keď ich tu nebolo? Myslím vo veku na vydaj. Stal sa zázrak, či zamiešala sa sem aj Božia ruka. Z ničoho nič, do Austrálie pricestovala aj moja budúca, Petrovčanka. Krásna blondínka. Väčšiu Petrovčanku by som nenašiel ani so sviecou. Rýdza. Anka Speváková, podľa mamy z Kopčokovej, Fabóvkovej krvi. Hneď sa mi zapáčila, ale bol som predsa neskúsený, hanblivý. V spolku sa robil ročný bál, či ako sme to nazývali párový. Mohol si tam ísť jedine so svojím párom. Nepriamo som poprosil Anku, či mi bude spoločnicou. Pristala a krok, po kroku, rok, po roku, tančovanie vo folklórnej skupine... zrodila sa aj láska. Dnes si už žijeme ako manželia a deti pribudli. Boh nás požehnal až piatimi synmi, z ktorých štyria žijú. Máme z nich radosť.

Najstarší, Emil, má už 24 rokov. Študuje medicínu, chirurgiu. Práve ukončil piaty ročník. Zostalo mu už len urobiť si jednoročnú prax a bude z neho aj prvý Dr. Peška. Aký to pokrok vzhľadom na môjho starého otca, mäsiara,

otca stolára, mňa inžiniera. Od narodenia to bol slubný šuhaj, ale aj so zdravotným problémom, z čoho sa vychrámal. Maturoval ako najlepší žiak na celom ústave, a ani na medicíne nie je na zahodenie.“

Emil zvládol všetky skúšky a koľko viem, dostal robotu v Alice Spring (Northern Territory), kde jestvuje tzv. Royal Flying Doctors, ktorí dbajú na zdravie občanov žijúcich ďaleko od civilizácie, na priestranných farmách, takže ku nim sa dá dostať len lietadlom. Sú to akoby letecké sanitky, „ambulanty“ s lekárom, sestričkami, zubárom a pod.

„Druhý syn, Tomáš, či ako ho voláme, Tom, práve ukončil druhý ročník strojníckej fakulty.“

„Tretí a štvrtý syn, Benjamín a Jozua, sú ešte v základnej súkromnej evanjelickej škole, ale určite aj z nich niečo bude. Veď jablko nepadá ďaleko od stromu. Máme nádej.“

„Dvaja najstarší sú práve na ceste po svete. Išli si vidieť rodinu Kopčokovú v Aténach, rodinu vo Švédsku, v Kanade, Spojených štátoch, v Srbsku a teraz sú na Slovensku. Kopčokovcov je všade vo svete a všetci sú z Petrovca.“

„Mimo školy, všetci synovia nám chodia aj do hudobnej školy a všetci aj hrajú na husliach. Už vedia zahrať aj náš čardáš. Občas hrajú aj v slovenskom dome, na zábavách, a raz mesačne aj v kostole. Učiteľkou im je Zuzka Šustarová, hudobníčka, pôvodom z B. Bystrice, ale zároveň aj šidsko-melbourneská nevesta. Jej folklórna skupina tu hostovala a beťár Daňo Šuster (doktor poľnohospodárstva) sa do nej zalúbil až *po uši* a bola svadba.“

„Dolnozemske pesničky ich učí náš tunajší muzikant (okrem iného Samuel Rauza a zasa je to zo Šidu. Tak povediac, môj rovesník. Spolu sme vyrastali vedľa cirkvi a spolku.“

„Čo tu ešte pridať? Asi stačí. Nech si srdce a ústa otvorí aj moja Anička. Sú chvíle, keď ju aj takto nazývam.“

Anna Speváková-Pešková (1958): „Boh je milostivý, keď mi doprial takého muža, ako je môj Vladko. Lepšieho som si nemohla ani vysnívať.“

„Moja mama, vdova (smelá hlava), do Austrálie prišla v roku 1973 aj s mojou staršou sestrou Katkou. Rok po nich už som tu bola aj ja. Naivné, nebozkané dievča, ešte školáčka, nuž aj tu som so školou pokračovala, ale prišiel Vladko. Vydala som sa (1978) a, pravda, deti začali pribúdať. Ako sa rodina rozrastala, tak som si diaľkove robila maturitu a pokračovala ďalej. Získala som diplom informačnej technológie – software development a robotu som dostala v Sunshine Christian School (evanjelická škola), kde robím s deťmi, čo majú problém s memóriou, učením, sú jemne duševne postihnutí, a z roboty mám radosť. Pomáham iným. Som šťastná. Som šťastná aj

v manželstve. Som šťastná z detí a som šťastná aj z roboty. Idem tam z radosťi, lebo viem, že pomáham blížnemu svojmu. Život je nie pokojný. Boh nás skúša. Skúša našu vieru v Neho a náš charakter. Prešli sme už aj takou skúškou, bola naozaj ťažká, ale vieru v Boha sme nestratili.“

„Teraz, už akože starší manželský pár, najradšej cestujeme. Máme svoj karavan a občas si *odskočíme* do centrálnej Austrálie, do púšti, alebo na sever, do trópov. Cestou sa stavíme aj u nejakého krajana, v evanjelických chrámoch, v školách, a pripravujeme sa na starobu. Synovia dorastajú a hádam prídu aj vnúčatá. Daj Bože. Potom nás tu bude plný dom. Plný dom radosťi. So slovenským priezviskom Peška spoznáme hádam celú Austráliu.“

„Manželov brat, Staňo, tiež má početnú rodinu a aj jeho deti dorastajú, lenže neviem, či sa vôbec niekto z nich venuje aj včelárstvu. Asi tam, na druhom svete, len apko Peška si bude včeláriť so svojím otcom. Pravnukovia a pra-pravnukovia sotva.“

Mama Anka, mimo všetkých Božích skúšok, slz do vysušenia sa oka, predsa nezlyhala. Robila aj robí v slovenskej doplnkovej škole vedľa spolku, robila na evanjelickej škole v Tarneit, teraz je v evanjelickej škole v Sunshine, robila a aj robí v nedeľnej cirkevnej škole v Lavertone, proste, kde je potreba, tam je aj Anka. Robí tak, ako my všetci, ktorým leží na srdci Slovač. Slovač naša roztrúsená po svete.

Nuž toto je rodina pána Ing. Vlada Pešku. Robil pre seba, ale aj pre iných. Štedro dával, ale aj Boh sa mu za štedrosť odvdáčuje. Pane, pomáhaj mu, pomáhaj im. Zaslúžia, či zaslúžili si.

Staňo Peška, narodený v Šíde v r. 1956, kde ukončil aj strednú technickú školu, po čom na Victoria University získal diplom stavebného inžiniera. Zamestnal sa v miestnom výbore Windham city Council (Werribee), kde má na starosti plánovanie mesta (Town planing) a jeho infraštruktúru. Tu robí už 37 rokov.

Počas dospievania Staňo bol viacej športove založený a dlhé roky v našom futbalovom klube Altona United robil brankára. Aj v pokročilom veku ešte vždy športuje. Vrh gule, kladina a luk a strela. Má hodne vyznamenaní.

Paulína, jeho manželka, prišla do Austrálie okľukou, lebo rodičia najsamprv odišli do Francúzska a len v r. 1967 prišli do Austrálie. Tu v predmestí Newport ukončila strednú školu, po čom v predmestí Footscray, v textilnej fabrike (na konfekciu), sa stala návrhárkou a dizajnérkou, hlavne ženskej konfekcie.

Najstarší syn Christopher (1980) je dnes environmentálny inžinier. Je ženatý s Joan Tran, ktorá je manažérkou realitnej kancelárie.

Dcéra Michelle (1983) je ešte slobodná, po zamestnaní je marketérka na reality.

Dcéra Hannah (1986) je dizajnérkou a má svoju rodinu. Manžel jej je Andrew Potts, mechanický inžinier, majú dcéru Hannah a syna Jerome.

Dvojčky, synovia Andrew a Michael, tiež sa prebívajú životom. Andrew (Ondrej) je rádiológ a zamestnaný je v nemocnici Mccalum Cancer Institut (Inštitút pre liečenie rakoviny). Jeho manželka Stephany je tiež rádiologička a v roku 2017 im pribudla aj dcéra Sheelena.

Syn Michael je ešte slobodný. Skončil školu informačnej technológie, zohнал si aj zamestnanie, no šport neopúšťa. Vlastne pestuje až tri športy: vrh guľou, kladivom a typické anglické luk a strela.

Rodičia, Staňo a Paulínka, sa od spolku neodcudzili. Cez neho ako inžiniera idú aj rozličné prosby spolku... modifikácie budovy... a vždy pomôže.

Nuž toto by bolo v najkratších črtách o rodine Staňo a Paulíny. Starký bol členom Sokola a vyzerá, že z toho niečo zdedil aj vnuk.

Toto som zazamenal v roku 2007.

Teraz sa píše rok 2018. Udiali sa veci. Život nestagnuje. Deti dorástli, či dorastajú.

Najstarší Emil ukončil medicínu, doktor, Batchelor of Medicine & Surgery na Melbourne University (r. 2008) a pokračoval v špecializovaní Anestesiolog (2017).

Tom je inžinierom mechaniky a robí v kompánii špecializovanej na železné konštrukcie stavieb. Oženil sa v roku 2016 s Rachell Nash.

Lukáš nám umrel ešte ako dieťa (r. 1994).

Benjamín študuje na fakulte filozofie, kým Joshua (Jozua) študuje na Commerce and Economics na Royal Melbourne Institute of Technology.

Všetkých synov sme vodili do spolku, kde tancovali v detských skupinách, ba pokročili aj k „dospelým“ tanečníkom skupiny *Liptár*. Už boli aj na zájazde po Slovensku (r. 2010) a so súborom sa chystajú aj v roku 2018.

Tom, Benjamín a Jozua sú aj aktívni muzikanti a speváci v spolku. Hrajú na husliach a gitare v súbore Zmena 5.

Obaja „starí“ Peškovci, Anna a Vlado, ešte vždy sú aktívni členovia spolku, či už ako v doplnkovej škole slovenčiny, v Združení matiek atď. Aktivít vyše hlavy, ale to máme v krvi. Vieme, že postupne sa musíme zriekať aktivít a zvykať si na život penzistov. Čas je už za dverami. Aj nám sa blíži čas „včelárenia“.

V marci 2018 som sa dozvedel, že aj Vlado Peška dozrel na penziu. Áno, už je penzista, ale ešte nezaháľa. Ešte vždy je aktívny.

Slováci v Česku

Mária Miňová

Jaroslav Miňo

Asociácia Limbora, z. s.,

Praha, Česká republika

Limbora – a jej 68. rok života podľa kalendára

Spoločenstvo, ktoré nazývame folklórny súbor, má vždy svoj originálny zrod i život.

Nie je to ako vznik republiky, podniku či firmy. Vezmime to stručne po poriadku.

V širšom kontexte náš súbor vznikol pred 68 rokmi. **V roku 1951** v Československu vznikol pri Vysokej škole ekonomickej v Prahe vysokoškolský súbor piesní a tancov, ktorý mal dve zložky – slovenskú a českú. **Slovenský súbor založil študent Martin Mázor.** Prvá choreografia, ktorú pre súbor vytvorila choreografka Mária Panczaková, bola z Važca.

Marienka Mázorová (rod. Panczaková), narodená v Prahe, autorka jednej z najlepších kníh o slovenskom ľudovom tanci a umelecká vedúca súboru Zornička, spolu so svojím manželom Martinom formovali vznik i vývoj prvého slovenského folklórneho súboru v Prahe.

Činnosť tejto skupiny pretrvávala vo väčšej či menšej miere až do roku 1986, keď nadšenci z nej oslovili širší okruh mladých ľudí v Prahe nielen z radov študentov. K nim sa pridali aj nadšenci folklóru, ktorí boli v Prahe už dlhšie.

Manželia Miňovci študovali v Prahe – Jaroslav na ČVUT jadrovú fyziku, Mária na Karlovej univerzite medicínu. Obaja **priložili ruky k dielu, v dobe, keď dozrel čas súbor pretvoriť v samostatný subjekt.** Nácviky v Parku kultúry viedol tanečný pedagóg Evžen Růžek. Bola to iná doba, iný režim, a fungovanie takéhoto celku bolo vtedy možné len pod právne existujúcim subjektom. Bolo prirodzené, že sme takýto našli len vo vtedajšom Dome slovenskej kultúry na Purkyňovej ulici č. 4 (DSK). Ten sa stal zriaďovateľom Slovenského súboru piesní a tancov bez názvu. Vybrali sme z mnohých meno **LIMBORA**, ktoré nadchlo väčšinu z nás. Meno LIMBORA si vybrali

členovia DSK, KSK i členovia súboru. Bola to vzácna zhoda. Podvedome sme si vybrali meno podľa slovenskej piesne *Limbora, limbora, zelená limbora* a vlastností tohto stromu.

Činnosťou sme slovenský spolok so 68-ročnou tradíciou a slovenský súbor nosí meno Limbora 33 rokov.

Vznik takéhoto spolku bol nevyhnutný, zákonitý. Do Prahy vždy prichádzali ľudia zo Slovenska – či už za prácou, alebo štúdiom. Každý si so sebou priniesol v srdci kúsok vlastného domova. Skladala sa iskrička ku iskričke, až vznikol ohník, na ktorý priložili ďalší. Každý sa pri ňom rád zohrial, či to bol Slovák, Moravan alebo Čech.

Čosi v nás je uložené, kdesi hlboko v génoch – tá melodika, ten pohyb, čo sa derie navonok. Náš „slovenský archetyp“, ktorý nám pomáha prežiť v časoch dobrých i zlých.

Náš spoločný dar, ktorý sme si ako jeden z mála národov v takej šírke a bohatstve zachovali doposiaľ. Cítili sme to tak, že je našou povinnosťou podeliť sa oň s ostatným svetom.

Dedinské folklórne skupiny majú náplň svojej činnosti daný svojím miestom, majú jasný rázovitý charakter.

Každý súbor je zložitý organizmus, folklórny súbor v meste, a ešte v inom než materskom štáte má celkom odlišné možnosti ako klasické umelecké teleso na Slovensku.

V živote *Limbory* sú približne tri etapy:

Prvá je od roku 1951 do roku 1986 súbor pri VŠE.

Druhá je od roku 1986 do roku 1993 – pri DSK.

Najskôr sme museli nájsť zriaďovateľa, potom priestor na nácviky a, samozrejme, financie. Po vytvorení prvej choreografie z Horehronia prišla ďalšia úloha – zohnať kroje. Cvičiť sa dá v teplákoch či sukniach, ale tancovať na vystúpení bez krojov nemožno. Kroj znásobí účinok ľudového umenia. Prvé kroje, obuv sme niekoľko rokov požičiavali zo Slovenska – balili a posielali poštou a vlakom. Mnohí z nás poznali cestu po ulici Ambra Pietra v Martine do Domu Matice slovenskej podľa počtu krokov s ťažkými škatuľami s krojmi a s rukami do krvi dorezanými motúzmi, keď sme vláčili kroje tam a nazad. Z Martina vlakom do Prahy a po vystúpení znova vlakom z Prahy do Martina. Bolo to nesmierne množstvo práce pred každou akciou a po nej. Vydržali sme vďaka nadšeniu, láske a vytrvalosti mnohých.

Tretia etapa súvisí so zánikom Československa a vznikom dvoch samostatných štátov – od roku 1993 dodnes ako samostatný právny subjekt.

Náš zriaďovateľ bol v roku 1993 zrušený a hrozilo, že tým zanikne aj Limbora a všetko, čo s ňou a jej poslaním súvisí.

Preto sme v tom istom roku založili *Slovenské folklórne združenie Limbora*, a to sa stalo novým zriaďovateľom súboru *Limbora*, *Limborka* a neskôr aj

Malej Limborky. No nielen to. V neľahkej porevolučnej dobe prenieslo združenie tieto súbory do ďalšieho tisícročia. To považujeme za malý zázrak.

Do porevolučnej vlny nadšenia boli primiešané aj trpké plody. Jedným z nich, po rozdelení Československa, bol rapidný úbytok študentov zo Slovenska. Stačilo trochu extrapolovať a bolo jasné, aké problémy nás v *Limbo-re* čakajú. Na mnohých programoch sme priberali do účinkovania aj deti. V roku 1990 to bolo prvýkrát na programe *Vianoce s Limborou*. Voľného času sme mali málo, ale venovať sa deťom považujeme za podstatné. Povedali sme si, že tu je dosť tých, čo majú a budú mať deti a lásku k nášmu ľudovému umeniu. Na tých postavíme ďalšiu etapu *Limbory*. Tak začal **v roku 1992** svoju pravidelnú činnosť súbor **Limborka**. Detičky sa hrnuli, a robota tiež. Po čase sa tento súbor rozrástol na dva kolektívy:

Malá Limborka (deti 5 – 10 rokov) a *Limborka* (deti nad 10 rokov). DFS *Limborka* oslávila v roku 2017 svoje štvrtstoročie a o rok aj jej mladšia sestra. Absolventi *Limborky* už tancujú v *Limbo-re*.

Ako bolo povedané, na začiatku sa o právnu a finančnú formu zaistenia a tiež o strechu nad hlavou staral subjekt, ktorý nás vzal do opatery. V Dome slovenskej kultúry mal svoje miesto a zázemie nielen súbor *Limbo-ra*, ale aj *Klub slovenskej kultúry*.

Dnes sú už všetky aktivity na pleciach spolku **Asociácia Limbo-ra**.

Hľadáme optimálny model fungovania, alebo aspoň prežitia. Je to neľahká úloha, lebo oproti počiatku, keď bol jeden, máme tri súbory a veľké

množstvo ďalších kultúrnych, spoločenských, výchovných a vzdelávacích aktivít. Keďže **v Českej republike nemáme žiadnu slovenskú školu**, Limbora sa dlhé roky stará o **výučbu slovenčiny** v projekte *Škola ozvien domova* a *Slovenčina moja, krásne zvuky máš*.

Dodnes nemáme a hľadáme generálneho sponzora, ktorý by nám zaistoval základné podmienky pre fungovanie. **Žijeme vďaka priazni inštitúcií z Českej republiky, mesta Prahy a sponzorov. S vďakou vítame finančnú pomoc zo Slovenska.**

V úvode sme spomenuli, že naša činnosť sa odohráva v pravidelnom slede, takpovediac ako podľa kalendára. Ako teda vyzerá náš súborový program počas roku?

1. január – *Večer trojkráľový*, súťaž v speve, prednese poézie a prózy
2. február – *Slovenský a Československý ples, chuť môjho domova*
3. marec – *Vynesieme Murienu zo vsi*, fašiangy a pochovávanie basy
4. apríl – Veľkonočné obyčaje a sviatky
5. máj – *Máje, Medzinárodný festival národností a etník Praha srdce národov*
6. jún – Na sv. Jána, sviatok hudby, významné festivaly v ČR (Strážnice)
7. júl – Významné festivaly na Slovensku (Detva, Východná, Podroháčske slávnosti atď.)
8. august – festivaly v Českej republike, Česku a v zahraničí, letná škola slovenčiny, letná škola choreografie,...
9. september – Slávnosti vinobrania, svadby podľa starodávnych obyčají (5. – 10. mesiac)
10. október – koncerty Česko-Slovenskej kultúrnej vzájomnosti, folklór bez hraníc
11. november – program pri výročí 17. novembra, výročné koncerty
12. december – slovenské *Vianoce s Limborou*

V prostredí starobylého veľkomesta Praha podarilo sa nám vytvoriť niekoľko typov dnes už možno povedať tradičných programov. Sú to :

Vianoce s Limborou (30. ročník) a spolu s Asociáciou Etnica **Folklór bez hraníc** (27. ročník). *Limbor*a založila v Prahe spolu s ďalšími národnostnými spolkami prvý medzinárodný folklórny festival, ktorý sa pravidelne koná posledný týždeň v máji a pripravuje sa už jeho 21. ročník. Tento festival národností a etník má príznačný názov **Praha srdce národov**.

Keď spomíname vlastné pravidelné akcie, kde *Limbor*a v toku času účinkovala, nemožno zabudnúť aj na tie tradičné, ku ktorým dlhé roky neodmysliteľne patrí napríklad *Parník SNP*, *Slovenský aj Česko-Slovenský ples* a množstvo výchovných programov, koncertov pre deti a mládež, tvorivé dielne pre všetky vekové kategórie, zvykoslovné programy – fašiangy, pochovávanie basy, Muriena, veľkonočné sviatky, stavanie májov, festivaly, prehliadky v speve, tanci, vernisáže, charitatívne koncerty, domáce i medzinárodné programy v televízii a rozhlas, školy tanca a slovenských tradícií. Nezabúdame, samozrejme, ani na programy pre potrebu nemocných (detí a dospelých) a tých, ktorým sme potešením v ich vyššom veku.

Radi priložíme pomocnú ruku k dobrému dielu – ako napríklad *Vianoce pre Tatry*, kde *Limbor*a účinkovala spolu s *Lúčnicou* a ďalšími umelcami (zbierka pre víchrinou zničené Tatry). Archív nášho spolku je bohatý, avšak

zánikom DSK sa mnohé informácie stratili. Odvtedy, čo sme prvýkrát vystupovali na *Slovenskom plese* v Obecnom dome, odhadujeme počet našich vystúpení doma aj v zahraničí asi na 1300. Súbor navštívil v priebehu rokov okrem festivalov v Čechách a na Slovensku aj medzinárodné súťaže, prehliadky i stretnutia s krajanmi v mnohých štátoch – Francúzsko, Nemecko, Maďarsko, Taliansko,

sko, Poľsko, Rumunsko, Švédsko, Bulharsko, Rakúsko, Srbsko, Bosna-Hercegovina, Moldavsko, Írsko, Mexiko, Taiwan, Cyprus.

V blízkom čase budeme mať znovu jubilejné stretnutie. Počet členov našej komunity za tie roky prerástol počet 3000.

Rokmi sa vytvorilo niečo ako Spoločenstvo *Limborny*, ktoré prerastá ďaleko za hranice našej vlasti. Máme Limborákov v Amerike, Austrálii, vo Francúzsku, Španielsku, Anglicku, Portugalsku, Nemecku... po celom svete. Ich podpora je častá a nielen morálna. Mnohí členovia *Limborny* prešli do popredných slovenských súborov, či dokonca vedú na Slovensku detské súbory. Do Limborky dnes chodia deti limborákov. Niektorí bývalí členovia si plánujú svoje služobné a rodinné cesty do Prahy podľa akcií *Limborny*. Krásna je špirála času, ktorá k nám po rokoch priviedla do *Limborny* vnukov a pravnučiek manželov Mázorovcov, aby tu zberali plody zo stromu, čo ich starí rodičia zasadili pred rokmi. Dnes už aj vnúčatá manželov Miňovcov, ktorí vedú súbor doposiaľ.

Nemožno nespomenúť **výrazné osobnosti**, ktoré spolupracovali, či podporovali, alebo formovali *Limboru*.

Aktívnych členov, pedagógov, choreografov, muzikantov, krojárov, výtvarníkov, režisérov, moderátorov, s ktorými sme spolupracovali za tie roky, nemožno teraz vymenovať, bol by to veľmi dlhý zoznam.

Peter Lipa patrila medzi tých, ktorí stáli pri súbore vždy, keď bolo treba pomáhať, ďalej to boli Boris Húska a Peter Hroščo, ktorí nás predišli do več-

nosti, Marta Očovská, ktorá sa stará o fan klub, svetoznámy choreograf Jiří Kylián, ktorý je naším čestným hosťom a pozval nás k účinkovaniu a spolupráci do Národného divadla, primabalerína Markéta Kyliánová, ktorá bola našou dobrou vílou, zaslúžilý umelec Jaroslav Ševčík, s ktorým sme dlhé roky spolupracovali na mnohých programoch pre krajanov, a mnoho ďalších. Nezabudnuteľná je naša dlhoročná spolupráca s Marienkou Mačoškovou a zasl. umelcom Michalom Dočolomanským.

*Limbor*a bola pri zrode mnohých medzinárodných a krajanských podujatí – *Festival Dulovce, Dni zahraničných Slovákov, Jánošíkov dukát, Dolnozemský jarmok* a pri tvorbe programov – *Krajanská nedeľa na Detve* a *Dni zahraničných Slovákov*.

Radi by sme pokračovali v našom spoločnom úsilí, vo svojom okolí ak nájdeme dosť podobných nadšencov ako sme my, ktorí sme v *Limbo*re dnes.

Bez skvelých priateľov, ktorí v súbore roky nezištne pomáhajú a pomáhali, bez tanečníkov, pedagógov, spevákov, muzikantov, dobrodincov by sme nič nezmohli.

Náš výročný program *Krok za krokom celým rokom* bol umeleckou skicou našej každoročnej činnosti podľa zvykoslovného kalendára.

20. novembra 2016 bol GALAPROGRAM v Divadle na Vinohradoch, pri 65. výročí prvého slovenského súboru *Limbor*a v *Prahe*, keď sa nás zišlo v divadle 800 v hľadisku a dvesto na javisku.

S potešením pozývame všetkých Vás, aby ste sa s nami podelili o plody nášho kolektívu v roku 2019 a kedykoľvek inokedy. Ďakujeme všetkým, ktorí ho založili, viedli, vedú dnes a budú opatrovať, rozvíjať a podporovať i v budúcnosti.

Repertoár súboru Limbora a Limborka:

Folklórny súbor *Limbor*a sa venuje scénickému spracovaniu slovenského ľudového umenia a má vo svojom repertoári pestrú mozaiku folklórnych regiónov Slovenska.

Sú to choreografické pásma z oblastí:

Šariš, Zemplín, Spiš, Goralská oblasť, Važec, Terchová, Horehronie, Podpoľanie, Myjava, Tekov, ale aj Sedmohradsko.

Príležitostné a zvykoslovné pásma: Vianoce, Svadba, Vinobranie, banícky folklór.

Okrem týchto má *Limbor*a vo svojom repertoári aj množstvo špeciálnych choreografií pre spoločenské stretnutia a plesy.

Pre všetky pásma má *Limbor*a naštudovaný veľký počet piesní z uvedených aj ďalších oblastí.

K nim sa v hudobnej podobe pridávajú oblasti Gemer, Spiš, Ponitrie, Považie, Liptov a ďalšie.

Limbora je strom, ktorý rastie vysoko v horách, je skúšaný vetrom, búrkami, dažďom, víchricami, v lete od slnka a sucha nevyschne, v zime nezmrzne, sadia ho ako silný strom proti lavínam.

Nie je ľahké zasadiť a vypestovať strom. Trvalo to dlhých 68 rokov. Radi by sme, aby strom Limbory zostal zelený v pravom zmysle slova, aby nevyschol, aby sme sa my, naše deti, alebo naše detné deti mohli pokochať jeho krásou, sadnúť si v jeho tieni a nabráť z jeho plodov.

Dúfame, že tento strom, ktorý má svoje stromčeky aj plody, ako sa spieva v slovenskej ľudovej piesni, bude rásť a rozvíjať sa s pomocou dobrých ľudí naďalej.

Kontakt: Asociácia Limbora

Dittrichova 13
120 00 Praha 2
Česká republika

Predsedníčka spolku Limbora: MUDr. Mária Miňová

Vedúci súboru Limbora: Ing. Jaroslav Miňo

Tanečná pedagogička DFS Limborka: Mgr. Noemi Krylová

Tanečná pedagogička DFS Malá Limborka: Mgr. Jana Mišejková

Tanečné pedagogičky FS Limbora: Zuzana Miňová, Zuzana Mikešová,
Magdaléna Mišejková, Barbora Kubišová

Hudobný pedagóg FS Limbora a Limborka: Juraj Stieranka

www.limbora.cz,

email: limbora@gmail.com,

facebook: limbora

mob.:+420 777 144 770, +420 777 144 773

Slováci v Čiernej Hore

Michal Spevák

Letná škola slovenskej vlastivedy v Čiernej Hore

Združujúca organizácia Slovákov v Čiernej Hore bola založená 28. júla 2007 v Podgorici. Tým pádom nepočetná slovenská komunita získala organizačný rámec. Keďže Slováci a Slovenky migrovali do Čiernej Hory z dôvodu spájania manželstiev a ide o prevažne miešané manželstvá, organizáciu pomenovali Čiernohorsko-slovenské priateľstvo (ČSP). Cieľom je spájať krajinu a ľudí, alebo Connecting people.

Podľa sčítania obyvateľstva v Čiernej Hore vtedy žilo 120 plnoletých občanov slovenskej národnosti, ktorí tu mali trvalý pobyt. Niektorí Slováci prišli sem zo Slovenska, niektorí z Vojvodiny za prácou, niektorí sú potomkovia rakúsko-uhorských vojakov v Boke Kotorskej (o čom svedčí rodina Skladaná z mesta Ružomberok). Nepočetná komunita bola posilnená agilným,

mladým a čestným mužom, ktorý z Vojvodiny migroval do Podgorice. Slováci v Čiernej Hore už dlhšie hľadali formu zorganizovania sa, ale nevedeli ako, kým medzi nich neprišiel z Petrovca Michal Spevák. Práve on si naštudoval zákon o mimovládnych organizáciách, zvolal zakladajúce zhromaždenie a krajská organizácia bola na svete. „Zorganizuj sa, tvoja je budúcnosť!“ zavelil Spevák, spomínajúc si na slová svojho otca, ináč obnovovateľa Matice slovenskej v Juhoslávii.

Už sú to novodobé dejiny. Organizácia má za sebou realizovaných päťdesiat významných projektov.

Deti maľovali a vytvárali vlastné magnetky

Mnohé projekty čiastočne finančne podporil Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Od roku 2011 v projektových prioritách ČSP sú deti a mládež. V decembri 2011 organizovali celovečerný program *Mikuláš v Podgorici 2011*. Slávnostná miestnosť reštaurácie Ribnica v Podgorici „praskala vo švíkoch“, lebo sem sa zhrnuli najmladší potomkovia slovenského pôvodu nielen z Podgorice, ale aj z miest Bar, Herceg Novi, Budva, Tivat. Po kultúrnom programe deťom slovenských vysťahovalcov, ale aj iným deťom bolo rozdelených 45 balíkov. Deti nemohli vydržať, kým prídu domov, tak otvárali balíky priamo na mieste. Balíky zaobstarali spoločne Vladimír Čizmanický, evanjelický kazateľ pôsobiaci v Podgorici, a Daniel Stracínsky, kazateľ pôsobiaci v meste Bar.

Od roku 2013 novou misiou ČSP je vzdelávanie tej najmladšej generácie a vštepovanie základov o jazyku a kultúre Slovenska. V rámci projektu *Letná škola slovenskej vlastivedy* (LŠSV) pod odborným pedagogickým vedením približujú deťom slovenskú kultúru, zvyšujú im slovenské povedomie a zlepšujú znalosti slovenského jazyka. Výučba je zameraná na rozširovanie slovnej zásoby v slovenskom jazyku a oboznámenie sa so slovenskou vlastivedou a kultúrou. Prínosom školy sú nové vedomosti pre účastníkov. Okrem toho prichádza k vzájomnému spoznaniu detí z jednotlivých slovenských komunít a ich interakcii. Vyučovanie vo forme dielní má viacero modulov:

Záber z najnovšej Letnej školy slovenskej vlastivedy

Účastníci a vedúci Letnej školy 2018

1. Vlastiveda (dejiny Slovákov), 2. Ľudová kultúra (folklór), 3. Slovenský jazyk, 4. Umenie. Cieľová skupina, ktorej je projekt určený, sú deti vo veku 5 až 14 rokov, deti z územia Čiernej Hory.

Doterajší prednášatelia na LŠSV boli Helena Ľos-Ivoríková (Bratislava), Ján Slávik a Júlia Sláviková (Kysáč), Jana Kopčoková-Gániová (Petrovec), Alena Litavská (Stará Pazova), Anna Pudmerická (Bratislava), Pavel Matúch (Nový Sad), Mária Hlavatá (Kovačica), Blaženka Anušjaková (Petrovec), Jasmina Čriepková-Radulovićová (Nový Sad).

Výučba je zameraná na rozširovanie slovnej zásoby v slovenskom jazyku a spoznávanie slovenskej vlastivedy a kultúry. Každý rok školu navštívi 15 až 30 žiakov. Najnovšia sa konala 28. júla 2018 na Základnej škole Ď. Preleviča v meste Ubli. Lektorkou bola Mária Hlavatá-Husáriková (MODUL Výtvarné umenie, Kovačická kreatívna škola), ktorá učila deti maľovať krajinky a vytvárať vlastné magnetky.

Prínosom školy sú nové vedomosti pre účastníkov. Okrem iného prichádza aj k interakcii detí a mládeže s prednášateľmi a k formovaniu nových priateľstiev medzi účastníkmi školy. Všetko v názve organizácie je slovo „priateľstvo“ a Letná škola slovenskej vlastivedy potvrdzuje, že skutočne šíri aj ozajstné a úprimné priateľstvo.

Slováci v Cypre

Marieta Horská-Gundová

(riaditeľka a zakladateľka školy)

Viera Míčková

(pedagogička)

Miriam Račeková

(administratívna manažérka)

Srdečné a slnečné pozdravy z Cypru všetkým krajanom do všetkých kútov sveta

Cyprus je okrem iného známy aj ako miesto zimného pobytu mnohých sťahovavých vtákov, medzi nimi aj plameniakov (po anglicky „flamingos“). Prichádzajú ku slaným jazerám ostrova vždy v novembri a ostávajú až do jari. Niektorým sa dokonca zapáči natoľko, že ostávajú celoročne.

Afrodity a Adonisovia v antickom odeóne Pafos

Deň detí – pózujeme so slovenskou vlajkou

Aj mnohí Slováci si, podobne ako plameniaky, ostrov zamilovali a rozhodli sa zapustiť tu korene a nazvať ho (druhým) domovom. Ideálne podnebie, pracovné príležitosti, more, životný štýl, životná láska – to je len pár dôvodov, prečo sa naša komunita z roka na rok čoraz viac rozrastá. Týmto vyrastá aj nová generácia Slovákov, a „polovičných“ Slovákov, ktorých rodičia si želajú, aby ich deti ovládali slovenčinu, aby sa stretávali s ďalšími deťmi s podobným jazykovým zázemím, aby ovládali realie Slovenska – aby sa cítili (aj) Slovákmi.

K tomu, aby naši najmenší nestratili kontakt so slovenčinou, veľkou mierou prispieva aj naša slovenská škola na Cypre. Plameniaky prekvitajú vo vzájomnom vzťahu medzi sebou, ale aj vďaka starostlivosti nielen svojich rodičov, ale aj všetkých členov celej komunity. Bolo nám teda prirodzené pomenovať našu školu Flamingos. Tento koncept nám pripomína, že v spolupráci s rodičmi sa snažíme podporovať a rozvíjať vzdelávanie a rozvoj slovenských detí žijúcich na Cypre.

Škola Flamingos bola založená v máji 2016 z iniciatívy Cypersko-Slovenskej obchodnej asociácie a za podpory Veľvyslanectva Slovenskej republiky na Cypre a privítala prvých žiakov v septembri 2016.

Cieľom výučby je priblížiť deťom slovenský jazyk a získať vedomosti porovnateľné s vyučovaním slovenského jazyka na slovenských základných školách. Deti sa pod vedením kvalifikovaného pedagóga primeranou formou učia nielen slovenčinu, realie Slovenska a jeho históriu a zemepis, ale

Predstavenie Divadla Žihadla – Farbičková princezná

spoznávajú aj bohatstvo slovenskej ľudovej tvorby a tradícií. Súčasťou aktivít v rámci vyučovania sú básne a piesne, kreslenie, interaktívne hry, dramatizácie, či slovenské rozprávky.

Vzhľadom na špecifické parametre ostrova je naša škola mobilná a vyučovanie prebieha v rôznych lokalitách (Nikózia, Limasol, Larnaka, Pafos, Paralimni). Keďže sú slovenské rodiny situované v každom meste, máme širokú dostupnosť zabezpečenú tým, že sa presúva za deťmi naša pani učiteľka. V každom meste sa vyučuje jeden deň v týždni, v popoludňajších hodinách. Sme hrdí na to, že máme za sebou už druhý úspešný školský rok a v súčasnosti našu školu navštevuje 30 detí vo veku od 5 do 12 rokov.

Na vyučovaní slovenčiny postupujeme podľa učebných osnov platných pre základné školy na Slovensku.

Vzhľadom na rôznu úroveň znalosti jazyka našich študentov sa snažíme vytvoriť individuálny vzdelávací plán pre každého žiaka. Veľký dôraz kladíme na rozvíjanie slovnej zásoby pri tvorivých činnostiach a hrách, aby sme pomohli aj deťom so slabšou slovnou zásobou sa plynule pripraviť na štúdium podľa osnov.

Niektoré z našich detí pripravujeme aj na rozdielové skúšky, ktoré absolvujú na svojej kmeňovej základnej škole na Slovensku.

Pre nás je projekt našej školy – naša „srdcovka“, a to sa týka aj našich mimoškolských aktivít. Snažíme sa, ako najlepšie vieme, pripraviť každý mesiac

Tvorivá dielňa v galérii

zaujímavé a pútavé akcie pre všetky slovenské (aj české) detičky žijúce na Cypre – odhliadnuc od toho, či sú žiaci našej školy alebo nie. Chceme, aby mali deti možnosti a príležitosti sa navzájom spoznať, získať nových kamarátov s podobným domácim jazykovým zázemím, precvičiť si konverzáciu s inými deťmi, rozvíjať komunikáciu v slovenčine, zahrať sa, niečo nové sa naučiť – ale hlavne sa zabaviť a získať ZÁŽITKY – to je snáď najväčší dar, ktorý im ako škola, aj ako rodičia, vieme dať. Mimoškolské aktivity a víkendové stretávky sú, samozrejme, vždy skvelou príležitosťou aj pre rodičov nadviazať nové priateľstvá, poklebetiť a vymeniť si skúsenosti zo života na ostrove.

Naše víkendové podujatia zahŕňajú vzdelávacie aktivity, počas ktorých si deti rozširujú slovnú zásobu v rámci rôznych tém – návšteva bio farmy, galérie, múzeí, archeologických lokalít, včelína, planetária a podobne. Nemenej populárne sú aj naše kultúrne a športové podujatia.

Veľmi nás potešilo, že sa nám tohto roku splnil sen a podarilo sa nám pozvať a hosťovať Divadlo Žihadlo, ktoré neváhalo merať cestu zo Slovenska, aby všetkým slovenským deťom (vekom aj srdcom) na Cypre zahrlo krásnu rozprávku *Farbičková princezná*. Po úžasnom predstavení, ktoré nás vtiahlo do sveta hudby a fantázie, si deti zatancovali a zaspievali slovenské piesne a spolu s klaunom Pepele vytvorili nezabudnuteľný karnevalový večierok.

Naša škola úzko spolupracuje aj so Zväzom Slovensko-Cyperského priateľstva, spolu s ktorým sme pri príležitosti Medzinárodného dňa detí pripravili fantastické športové popoludnie na pláži. Bohatá účasť, nesmierne zanie-

Deti vo včelíne ako praví včelári

tenie detí a hlavne ich úsmevy a radosť v očiach nám poskytujú príjemné zadostučinenie a dávajú zmysel nášmu projektu. Dúfame a budeme robiť všetko pre to, aby sa tieto aktivity stali našou každoročnou tradíciou.

Veríme, že naša škola bude aj v budúcich rokoch prispievať a podporovať nielen rozvíjanie a udržovanie znalostí slovenského jazyka, čo je našim hlavným cieľom, ale aj podporovať záujem o kultúru a tradície Slovenska a rozvíjať národné povedomie v našej komunite. Náš projekt by nemohol byť úspešný bez podpory a dôvery rodičov, za ktorú im patrí veľká vďaka. Poďakovanie patrí aj všetkým našim žiakom za ich entuziazmus a nesmiernu vytrvalosť.

Dovoľte nám ešte na záver sa pochváliť hodnotením od jednej z našich mamičiek. Také slová vždy zahrejú pri srdci.

„Pani učiteľka Viera je asi najlepšia učiteľka, s akou som sa stretla. Dôsledná, a pritom z hĺbky srdca rešpektujúca okolnosti a rôznorodosť problémov našich detí hovoriacich všetkými zmiešanými jazykmi sveta. Hovorím teda za prvý ročník. Už čakám, kedy od septembra nastúpi do predškoly aj mladšie dieťa. Škole Flamingos želám veľa úspechov a ďakujem, že naše deti sa môžu započúvať do slovenských rozprávok a pesničiek, dozvedieť sa o príbehoch, krajine, a pritom sa aj zahrať a získavať vedomosti.“

Mamička Katka, Paphos

Slováci v Ekvádore

Jozef Starosta

Slovenský misionár Anton Odrobiňák v Ekvádore

V druhej polovici októbra 2017 nás poctil svojou návštevou Otec Anton Odrobiňák, slovenský salezián, ktorý pôsobí v Ekvádore medzi domorodými Šuarmi bývajúcimi v pralesoch na hraniciach Ekvádoru a Peru.

Narodil r. 1965 v Námestove na Orave. Vyrastal v malej oravskej dedinke Bobrov a gymnázium skončil v oravskom Námestove. Vyštudoval veterinársku fakultu v Košiciach. Najprv bol doktorom zvierat, ale Hospodin viedol jeho cestu tak, aby sa stal doktorom „ľudských duší.“

Teologická fakulta Univerzity Komenského bola jeho druhou vysokou školou. Vysvätený bol v roku 1999 v Banskej Bystrici. Ako kaplán pôsobil štyri roky v Bardejove a dva roky v Bratislave-Petržalke. Ešte za tvrdého socializmu sa v ilegalite v byte Josefa Sobotu v roku 1985 stretol prvýkrát s otcom Jánom Šutkom, slovenským saleziánom z ďalekého Ekvádoru. Neskôr, v roku 2003, sa v Bardejove opäť stretol s otcom Šutkom a vnútorne pocítil silné misijné volanie. Práca saleziánov ho duševne naplňala. Bol však presvedčený, že musí ísť pracovať do misionárskej „vinice Pánovej“.

Roku 2005 odišiel do Ekvádoru ako misionár. Padre Antonio Odrobiňák pokračuje v stopách svojho predchodcu nebohého Dona Juana Shutku (otca

*Slovenskí misionári v Ekvádore
Ján Šutka a Anton Odrobiňák*

Jána Šutku). Štafeta slovenských saleziánov tak v Ekvádore úspešne pokračuje. Budme hrdí, že taký malý národ ako Slováci, má schopných ľudí, ktorí sa uplatňujú na kresťanských misiách po svete. Príkladom je aj činnosť Dona Antona Odrobiňáka z Ekvádoru, ktorý zavítal aj medzi Slovákov v Britskej Kolumbii. Prišiel sa stretnúť aj s nami, s členmi farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri.

Nie je to všade rovnaké vo svete. Porozprával nám o tom Otec Anton, ktorý už 12 rokov pôsobí medzi „Lovcami lebiek“. Tak nazývajú v odborných prameňoch indiánsky kmeň Šuarov, ktorí žijú na hraničnom území Peru a Ekvádoru. O pôsobení slovenského misionára Antona Odrobiňáka sa najlepšie oboznámime z jeho písomných záznamov:

1. a 2. misia

Ekvádor má 22 provincií. Ja účinkujem v provincii Morona Santiago, s hlavným mestom Macas. Prvá moja misia bola v Gualaquiza. Nebol som však na ňu ešte dobre pripravený. Ani po stránke jazykovej, ani po stránke kultúrnej. Nepoznal som miestnu kultúru ani zvyklosti. Na to treba čas. Ja som si myslel, že ma pošlú do Španielska učiť sa po španielsky, alebo do Talianska na školenie, ale otec Ján mi tak hovoril „Nie, nie, to by ťa potom poslali do Afriky, to len tu sa musíš všetko naučiť“. Bol dobrým diplomatom. Zariadil, že predstavení saleziánov v Ekvádore podpísali s predstavenými na Slovensku zmluvu na 5 rokov a bol som v Ekvádore. Čiže „papierovo“ bolo všetko zariadené, ale pre mňa to bol jazykový a kultúrny šok. Naučil som sa čítať sv. omšu a už ma poslali „do terénu“.

Po niekoľkých mesiacoch ma predstavení poslali do druhej misie, viac do vnútrozemia, kde už nie sú rozvinuté ani mestá, ani priemysel, ani cesty, ani doprava... a prideli mi „farnosť“. Červená čiara označuje moju farnosť. Je to

Misionár
Anton Odrobiňák

územie veľké asi ako okres Námestovo. Tmavé kolečka ukazujú miesta, kde žijú komunity Šuarov-domorodých indiánov, ktoré navštevujem. K niektorým sa dostanem na motorke, k väčšine musím ísť člnom po rieke a k niektorým už len pešo ďalej do džungle s ruksakom na pleciach...

Ruksak a čln

Dám si ruksak na plecia, zoberiem doňho všetko potrebné na prežitie v džungli a na slúženie sv. omše, pr-šiplášť, čiapku, baterku, nožík, malé mydlielko, uterák, malý spacák, fľašu s vodou, aj malý kalich, aj hostie, aj

víno. A idem slúžiť Šuarom. Na obrázku mám plecniak na jeden deň. Ak idem na týždeň, je trochu väčší.

Pováčšine cestujem sám, aj po rieke, aj v džungli. Cesty sú v džungli rôzne, bahno, močiare, vysoká tráva, chodím v čižmách. Najnebezpečnejšie na cestách je vtedy, keď veľa prší. Vtedy je veľa bahna, ťažko sa kráča. Vychodená

cestička môže byť za dva týždne úplne zarastená trávou. Zvieratá nie sú nebezpečné, hoci sú tam aj jedovaté hady. Ja, ako veterinár, sa zvieratám nebojím, som ostražitý, ale sa ich nebojím. Ak si ostražitý, nemáš problém. Zver je plachá. Ak je tam aj ten had, tak zastaneš a prihovoriš sa mu. „Čo tu robíš, choď preč, ja ťa nechcem zabiť, uhní sa mi z cesty.“ Žoviálne sa s ním porozprávaš, poprípade zatlieskaš rukami a on odíde, odplazí sa.

Vodopád a krst

Svätý Duch sa v šuarskom prirodzenom náboženstve volá Arutam. Arutam je všemohúci a dokáže sa premeniť do ľubovoľnej podoby. Jedným z miest, kde možno stretnúť

Arutama, je posvätný vodopád. Ten bol (a veľakrát je) pre Šuarov chrám, kostol. Tam prichádzali aj z veľkej diaľky. Zobrali manželku, deti a prichádzali sa očistiť, stretnúť sa s Arutanom, pomodliť sa, poradiť sa. Ak otec nevedel čo so synom, prišiel a prosil Arutana, aby mu dal myšlienku, radu, ako vychovať syna. Prišli, ponorili sa do vody, očisťovali sa vodou tak, ako my kresťania používame vodu pri krste.

Birmovka

Čo je birmovka? Je to sviatosť, ktorá nás robí duchovne dospelými, zrelými slúžiť Ježišovi Kristovi.

Dievča-žena dostáva pri birmovke, ako symbol, aj palicu, ktorá je v Šuarskej kultúre znakom dospelosti ženy. Palicu používa v domácnosti dospelá žena na rôzne účely, napríklad na prácu v záhrade.

Chlapec-muž dostáva pri birmovke, ako symbol, aj kopiju. Je to znak dospelosti muža, schopného ísť do lesa a uloviť potravu pre rodinu.

V miestnej tradícii, pri slovách „Príjmite Ducha Svätého“ kňaz alebo

biskup aj viditeľne dýchne na veriacich. Na obrázku vidíme ako biskup „dýchol“ dary Ducha Svätého do ruky birmovanca, aby si ich on vzal so sebou.

Anakonda

Keď idem loďkou po rieke okolo usadlosti nejakého Šuara, tak sa idem opýtať, či je všetko bezpečné, či nie sú na rieke nejaké zátarasy. Pri jednej ceste zastavím loďku a idem sa opýtať, ale domček je prázdny, nikde nikoho. Bol to domček mladého Šuara, 25 – 30-ročného. Počujem klopkavé údery kdesi za domom, idem sa pozrieť, čo sa robí. Nájdem ho ďalej v lese, pri takej inej dreve-

nej šope, ako čosi pritĺka na stenu. „Ahoj, Claudio, čo robíš?“ – „Ale, pritľkam kožu, aby sa nescvrkla. A keď sa niekto nájde, tak ju predám.“ – „Predáš? Ja ju kúpim. Ako si ju ulovil?“

A rozpovedal mi príbeh. Išiel v noci na poľovačku, niečo uloviť na jedenie, vzal si mačetu, baterku a psa. Pušku si nevzal, lebo nemal náboje. Načo by mu bola. Pes obyčajne vyňuchá „vatusu“, poľného zajaca, začne ju naháňať, vatusa vbehne do diery, pes za ňou, lovec s palicou nájde koniec diery, tam vopchá ruku a vytiahne zajaca. A tak sa stalo. Pes vyňuchal vatusu, tá vbehla do diery, ale pes sa zháčil, nesnažil sa ísť za vatusou... Claudio posvietil baterkou do diery, ktorá bola

väčšia než obyčajne a zbadal tam hlavu hada, anakondy, ktorá práve prehltla zajaca. Claudio bol zmätený, ale aj nahnevaný, lebo prišiel o večeru. Čo urobí Šuar v takejto situácii? Treba toho tvora zabiť, veď mi zjedol večeru. Zobral palicu, zaostřil trochu jej koniec, a začal ostrým koncom udierať do hlavy anakondy, ktorá bola pri kraji diery. Asi pol hodinu sa snažil zabiť hada. Nakoniec anakonda prestala prejavovať znaky života a Claudio vopchal ruku do diery a snažil sa hada vytiahnuť. Ťahá, ťahá, jeden meter, druhý, toto je akýsi dlhý had... bol 6 m dlhý. Rýchlo ho rozrezal, ale zajac už nebol pre Claudia použiteľný... tak hada aspoň stiahol z kože. A toto je tá koža, ktorú mi predal.

Slováci vo Francúzsku

Viera Pridalová D'Agostini

akad. maliarka, reštaurátorka, kurátorka Slovenského múzea

Tel.: 0033 3 87 80 47 13

E-mail: honore.d_agostini@club-internet.fr

Lucia Kubicová-Torchio

Púť do Darney – kolísky Československa

Ako vedia Slováci oslavovať

Vo svete žije viac ako dva milióny Slovákov a doma viac ako 5 miliónov. Ale či Vy poznáte takých Slovákov, ktorí sa ešte aj volajú SLOVÁK /-ovci? O takých vám dnes rozpovieme niečo unikátne.

Títo naši krajanovia Slováci sú majstrami: manželka Eva a Peter Slovákovci z Trenčína. V ich malom stánku na Trenčianskom zámku neustále zápasia o svoju existenciu a o zachovanie národného dedičstva a tradícií. Okrem suvenírov tu máte šancu nájsť ich ojedinelé umelecko-remeselnícke výrobky: tradičné folklórne klobúky, ktoré vyrábajú pre tie najprestížnejšie folklórne súbory v rámci celého Slovenska. Ich klobúky možno obdivovať i v zahraničí, napr. vo Francúzsku (folklórny súbor NÁDEJE), Chorvátsku, Česku, USA i Japonsku. Vyrábajú aj cigánske klobúky a tiež klobúky pre muzikál *Adam Šangala* (Divadlo Andreja Bagara v Nitre). Vyrábajú aj kožené sponky, kožené opasky, rôzne drobné výrobky z dreva a keramiky.

Nielenže nám hneď po zoznámení sa darovali do nášho Múzea vo Francúzsku dva originálne tradičné klobúky, ale rozhodli sa v tomto roku decentne osláviť 100-ročnicu vzniku 1. Československej republiky, ako

*Manželka Eva a Peter Slovákovci z Trenčína
s tromi klobúkmi pre troch prezidentov.*

aj EURÓPSKY ROK KULTÚRNEHO DEDIČSTVA tak, že podarujú tri typy tradičných slovenských národných klobúkov pre troch prezidentov – Slovenskej, Českej a Francúzskej republiky, ktorí boli pozvaní na okrúhle oslavy 30. júna 2018 do Darney.

Dôležitosť mesta Darney

Práve tu, v tábore Klebert, bola 30. júna 1918 generálom M. R. Štefánikom založená 1. Československá armáda, za prítomnosti T. G. Masaryka, budúceho prezidenta, a E. Beneša, budúceho prvého ministra novovzniknutej Československej republiky. Túto armádu tvorilo 6 000 legionárov Čechov a Slovákov z vojenského tábora Klebert, ktorí tu žili počas vojny. Na ich vojenskej prehliadke sa zúčastnil aj vtedajší francúzsky prezident R. Poincaré, ktorý im dal v Paríži vyrobiť zástavu – symbol Československa a ako prvý vyhlásil celému svetu: existenciu 1. Československej republiky. A odvtedy sa táto udalosť, nesmierne významná pre oba naše národy, tu vo Francúzsku každoročne oslavuje. Pozrite si krátke video tu:

https://technet.idnes.cz/darney-armada-francie-legie-benes-d4m-/pred-100-lety.aspx?c=A180629_105352_pred-100-lety_vov

Tri klobúky pre troch prezidentov

Na zavŕšenie týchto významných udalostí spájajúcich sa s 30. júnom – po vojenskej prehliadke, spomienkach, príhovoroch vládných zastupiteľov

*Pamätník padlým hrdinom
v 1. svetovej vojne v Darney*

*Slávnostný príhovor premiéra SR P. Pellegriniho
pri pamätníku – za ním premiér ČR Andrej Babiš
a ministerka obrany Francúzska Florence Parly*

spomínaných troch republík, rôznych odbojárskech spolkoch a po položení kytíc a vencov padlým hrdinom v 1. svetovej vojne pri pamätníku, ktorý sa podobá tomu na Slavkove pri Brne v Českej republike – na záver slávnostného ceremoniálu boli odovzdané slávnostné dary pre troch prezidentov: SR, ČR a FR.

Prítomné boli početné delegácie z ministerstiev obrany a MZV SR, ČR, FR, Československá obec legionárska, zástupcovia mesta Slavkov pri Brne, husitský farár, veteráni, rôzni vojaci, predstavitelia departmentu Vosges a mesta Darney a tiež početní zástupcovia médií SR, ČR a Francúzska. Kytice k pamätníku položili aj predstavitelia slovensko-francúzskych spolkov a aktivít, medzi inými aj Janka Haluková, členka spolku M. R. Štefánika v Prahe, a Edita Maňáková, predsedníčka Spolku francúzsko-slovenského priateľstva v Neuilly, FR.

Pre slovenského prezidenta pána Andreja Kisku darcovia pripravili terchovský klobúk podľa originálneho vzoru tradičných ľudových klobúkov. Vyrobený bol z pôvodných materiálov, z čiernej klobúkovej plste, a ozdobený vzácnym pštroším perom zasadeným v kovovej spone. Prevzal ho predseda vlády SR pán Peter Pellegrini spolu s darovacím listom.

Pre českého prezidenta pána Miloša Zemana bol pripravený zbojnícky alebo bačovský klobúk podľa originálneho vzoru tradičných slo-

*Pán Andrej Alchus s manželkou
– Slovák žijúci vo Francúzsku, bývalý
veterán a dlhodobý tajomník AOTS
– Organizácie Slovákov a Čechov v Paríži*

*Stretnutie troch Sloveniek žijúcich
v zahraničí na slávnostiach v Darney
– zľava: Janka Haluková – členka Spolku
M. R. Štefánika a presbyterka Evanjelického
svetového spolku A. V. v Prahe, ČR; Edita
Maňáková – prezidentka Spolku francúzsko-
slovenského priateľstva v Neuilly vo
Francúzsku a Viera Pridalová D'Agostini
– maliarka, reštaurátorka a kurátorka
slovenskej sekcie múzea v Darney, žijúca
v Lotrinsku 57, Francúzsko*

venských ľudových klobúkov. Klobúk bol vyrobený z tradičnej klobúkovej čiernej plsti a ozdobený koženou vybiľanou lištou.

Pre francúzskeho prezidenta pána Emanuela Macrona bol pripravený goralský klobúk podľa originálneho vzoru tradičných ľudových klobúkov. Bol vyrobený z pôvodných materiálov, z čiernej klobúkovej plste, zdobený vybiľanou koženou lištou a vzácnym vtáčím perom osadeným do tepanej kovovej špičky.

Terchovský klobúk – dar pre prezidenta SR Andreja Kisku

Kurátorka Slovenskej sekcie ČSMúzea Viera D'Agostini odovzdáva slovenský dar do rúk premiéra SR Petra Pellegriniho, za ním veľvyslanec Marek Eštok zo Stálej misie SR pri Rade Európy v Štrasburgu – Štrasburg 27. 6. 2018

Zbojnícky alebo bačovský klobúk – dar pre prezidenta ČR Miloša Zemana

Goralský klobúk – dar pre prezidenta Francúzskej republiky Emanuela Macrona

O dedičstvo Slovákov je postarané

Je dôležité, aby si svet spravil o nás obraz mieru, priateľstva a rešpektu tradícií našich otcov a dedov, lebo takíto sme a tieto dejiny nás formovali z generácie na generáciu.

Tieto štedré, symbolické a od srdca darované tri klobúky od našich slovenských Slovákovcov z Trenčína boli odovzdané v mene Česko-slovenského múzea v Darney, za Slovenskú sekciu, v duchu motta tohto roku, ktorým je ochrana a zachovania kultúrneho dedičstva a národných tradícií. Dary odovzdala akad. maliarka reštaurátorka Viera Pridalová D'Agostini, neúnavná zberateľka, aranžérka a kurátorka Slovenskej sekcie: Slovenská izba v našom Česko-slovenskom múzeu v Darney. Dnes je tu nazbieraných, uložených, zakatalogizovaných a vystavených viac ako 1 200 artefaktov, od histórie až po súčasnosť, od dobrovoľných darcov zo Slovenska, ako i krajanov žijúcich v zahraničí. Zbierka sa skladá z oblasti folklóru, umenia, remeselnej výroby, vedy a techniky, športu, ako i bohatej knižnice a je naaranžovaná vo ôsmich miestnostiach tzv. Slovenskej izby.

Nakoľko pani Viera D'Agostini doteraz všetko robila sama so svojím manželom Honorém (po 40 rokoch môžeme povedať, že dnes už „honorárnym Slovákom“), náhody pomohli nájsť nového mladého asistenta, ktorým je dnes nádejný a aktívny Slováč, umelecký rezbár z Lotrinskej komunity – Matúš Hocko, rodák z Humenného. Ďalšia náhoda je, že práve s mestom Humenné uzavrelo Darney družbu. Preto do neho vkladáme našu nádej, aby v blízkej budúcnosti udržiaval naše slovenské dedičstvo v Česko-slovenskom múzeu v Darney, ako i priateľstvo Francúzov so Slovenskom. Pravou rukou mu je majster v rezbe a verný pomocník Ján Hocko, ktorý stelesňuje obraz pravého Slováka z našich dejín.

Foto:
Paul Stacho (Kanada)
a Honoré D'Agostini (FR)

Lucia Kubicová-Torchio

Viera D'Agostini – maliarka, reštaurátorka, aranžérka, kurátorka

Akademická maliarka Viera D'Agostini rodená Pridalová, sa narodila v roku v 1950 Prahe. Vyštudovala VŠVÚ v Bratislave, odbor reštaurovania umelecko-historických pamiatok (prof. K. Veselý, prof. I. Meszárošová). Od roku 1976 žije vo francúzskom Lotrinsku, kde pracuje vo voľnom zamestnaní ako uznávaná reštaurátorka, maliarka a kurátorka.

Je členkou Zväzu francúzskych reštaurátorov (s overeným diplomom zo Sorbony), ako aj iných umeleckých, kultúrnych výtvarných a múzejných spolkov a združení.

Vyvinula niekoľko metód dublovania obrazov na základe holandskej techniky, ktorá umožňuje spracovať aj veľké formáty (plátno s plochou 30 m²). Holandskou technikou zreštaurovala asi 1000 m² obrazov, prevažne zo súkromných zbierok, ako aj pre štátne inštitúcie, armádu a cirkvi. Špecializovala sa na neznámych maliarov z 15. a 16. stor. a holandských majstrov zo 17. a 18. stor. Reštaurovala týchto najznámejších autorov: Czauczik, Poussin, Chagall, George de la Tour, Sneyders, Prouve, Delacroix, Lorrain-Gelle, Boucher, Jacob Van Walskapel, Hubert Van Revensteyn, Marx, Markovsky, Monchablon, Vasarely, Mucha, Fabre atď.

Za 35 rokov svojej praxe vytvorila okolo 1000 vlastných umeleckých diel v rôznych materiáloch a technikách, od pastelu, akvarelov až po olej na plátne, dreve alebo papieri. Vyvinula vlastnú techniku maľby lakmi na maruf. drevo.

Viera D'Agostini

Jej vášňou sú kraslice, z ktorých má veľkú súkromnú zbierku, pričom voskovú techniku zdobená vyučuje na rôznych kurzoch.

Popri reštaurovaní, konzervovaní a posudkovej činnosti sa venuje aj pedagogickým aktivitám, robí demonštračné práce v teréne spojené s prednáškami o historických technikách a technológiách, vzdeláva publikum rôznych národností, zúčastňuje sa televíznych relácií o reštaurovaní, publikuje v novinách a časopisoch vo FR., SR., ČR.

Je mimoriadne aktívna a húževnatá v nadväzovaní kontaktov, vyhľadáva zaujímavých umelcov a výnimočné talenty v Európe aj Ázii a pomáha im zviditeľňovať sa. Organizuje výstavy, prednášky, semináre, výmenné pobyty a zahraničné stáže, vrátane slovenských ŠUP a VŠ. Spolupracuje s Honorárnym konzulátom SR v Nancy v oblasti kultúry a medzinárodných vzťahov medzi SR a FR.

Zúčastnila sa na mnohých kolektívnych a samostatných výstavách, získala niekoľko ocenení. Zároveň aj organizuje medzinárodné kultúrne projekty so SR, s ČR, Francúzskom, Talianskom, Ruskom, Ukrajinou, Uzbekistanom a s Kanadou. V roku 2012 bola nominovaná na najúspešnejšiu zahraničnú Slovenku v 1. ročníku projektu, ktorý vyhlásil Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí s Vydavateľstvom Star Production a týždenníkom Slovenka.

*Jedna zo súčasných malieb
Vieri D'Agostini*

http://www.artbyzant.com/main.php?page=42-sk-Viera_D_Agostini
www.slovenskezahranicie.sk

http://www.youtube.com/watch?v=AnYgH31_KIY – Výstava Slovákov vo Francúzsku

<http://zenskyweb.sk/nenapadna-diplomatka> www.kanadsky.slovak.ca_37_2012

<https://www.youtube.com/channel/UCM10aMjVhySmFLnayjPk3Qg>

<https://www.youtube.com/watch?v=6QFMReiKnXs> <https://plus.google.com/101894235532355190141/posts>

Paul Stacho

Slovenská maliarka a reštaurátorka vo Francúzsku

*Predstavujem čitateľom Slovenského svetového kalendára madame **Vierku D'Agostini**, ktorá pôsobí takmer 40 rokov vo francúzskom Lotrinsku. Usadila sa s rodinou v dome zo 17. storočia v dedinke Marange-Silvange, kde má aj umelecký ateliér neďaleko historického mesta Metz. Okolie mesta Metz je podobné Bratislavskému trojuholníku, len namiesto Rakúska, Maďarska a Slovenska tu majú Luxemburg, Nemecko a Francúzsko. Teda tu žije a tvorí hrdá a aktívna slovensko-francúzska umelkyňa, akademická maliarka, reštaurátorka a hlavne propagátorka „všetkého slovenského“, čo vo Francúzsku existuje. Jej francúzsky manžel Honoré a ich synovia Yvan a Boris sú takisto veľkými propagátormi krajiny medzi Tatrami a Dunajom.*

Ako si, Vierka, spomínaš na svoje detstvo?

Narodila som sa v Prahe v roku 1950. Mamička mi pochádza z východného Slovenska. V mladosti odišla študovať na Rodinnú školu do Modry, kde sa zoznámila s mojím oteckom. Z otcovej strany pochádzame zo známeho modranského rodu PRIDALOVCOV. Mám ešte o rok staršiu sestru Milku a o dva roky mladšieho brata Michala. Detstvo som prežila šesť rokov v Čechách, kde otecko ako odborný inžinier a letecký plukovník vyučoval na vojenských leteckých akadémiách. Bol mimochodom aj spisovateľom a publikoval prózu a odbornú vojenskú literatúru. Vyštudoval najprv Učiteľský ústav v Modre, bol nevšedne nadaný nielen po technickej, ale aj umeleckej stránke, a vynikal i v športe. Neskôr si rozšíril vzdelanie a stal sa uznávaným odborníkom v armádnom letectve. Bojoval proti fasizmu na východnom fronte a mal značné zásluhy aj počas SNP. Irónia osudu nastala v 50. roku, keď namiesto povýšenia na generála bol prepustený z armády. Vtedy mamička musela nastúpiť do zamestnania. Pracovala v Univerzitnej knižnici v Bratislave, ovládala viacero svetových jazykov, tak som mala možnosť „pričuchnúť“ ku knihám a časopisom, hlavne zo zahraničia. Otecko pracoval v bábkovom divadle a tu som zase „pričuchla“ k divadlu a k umeniu. Neskôr učil na základnej škole polytechnické práce a takto som si zase nadobudla aj talent k rôznym technickým záležitostiam. Množstvo iných talentov som určite zdedila po rodičoch a predkoch. Moje spomienky na detstvo sa do-

dnes spájajú mnohokrát s nostalgickými oteckovými fotografiami. Hoci bol amatérsky fotograf, so svojím Rolleiflexom zachytil perfektne naše nádherné detstvo. Cestou týchto fotografií si často pripomínam na svoju mladosť. Každé prázdniny sme chodili do Nízkyh Tatier do dedinky Vyšná Boca pod Čertovicou. Dostali sme skutočne správnu rodičovskú výchovu už od raného detstva. Zbierali sme lesné plody ako čučoriedky, zavárali sme ich a takto sme mali vitamíny mnohokrát aj počas celého roka. Dodnes som pyšná aj na moje detské znalosti hribov, ktoré neustále využívam a potvrdzujem: „Čo sa za mladi naučíš, potom akoby si našiel.“

Viera D'Agostini pri reštaurátorskom zákroku na malbe

Ako si sa vlastne dostala k maliarstvu a reštaurátorstvu?

Otecko ma vždy podporoval v kreslení a malbe aj počas prázdnin. Už ako šesťročná som vynikla medzi ostatnými deťmi v kreslení. Môj najmilší obraz *Kytica chryzantém*, ktorý som namalovala ako 11-ročná, nezabúdam vystaviť ako prvý na mojich výstavách – dodnes bez hanby. Mala som šťastie, ako vždy, v rodine sme mali uja Alojza Tichého, maliara samouka, ktorý sa ma ujal a usmerňoval v detstve. Absolvovala som najprv Strednú školu umeleckého priemyslu tzv. ŠUPKU, odbor aranžérstvo – výstavníctvo, kde som mala mnohých kvalitných profesorov: Fila, Moravčíka, Svartza, Gurtlera. Cez prázdniny mi profesor Gurtler raz oznámil, že by ma rád zobral na reštaurovanie kostolných umeleckých pamiatok. Oprava, ochrana a znovuzrodenie stratených umeleckých pamiatok ma skrátka očarili, fascinovali, a to bolo moje ďalšie rozhodnutie pre moju budúcu umeleckú kariéru. Na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave som vyštudovala reštaurátorstvo (1971 – 1976) pod vedením českého profesora Karla Veselého, ktorý bezpochyby patril v tomto odbore k najlepším v bývalom Československu. Dnes môžem z vlastnej skúsenosti vyhlásiť, že školstvo v bývalom režime bolo u nás skutočne na svetovej úrovni, veď sme sa dokázali potom mnohí Slováci v zahraničí uplatniť napriek ťažkej konkurencii.

Ako sa vlastne spojil tvoj život s Francúzskom?

Keď som bola ešte len v prvom ročníku na VŠVU v Bratislave s pomocou mamičky sme podali inzerát do francúzskeho časopisu *Amitié*, lebo som si chcela nájsť priateľku na dopisovanie, v rámci zdokonalenia sa vo francúzšti-

ne. Či mi uveríte, alebo neuveríte, bola to zhodou okolností práve Mária, suseda môjho budúceho manžela, s ktorou som si začala po francúzsky dopisovať. Rok po mojej prázdninovej návšteve Francúzska prišla na Slovensko na návštevu Mária a aj Honoré (vtedy som si myslela, že oni spolu chodia). Mária sa o niečo skôr vrátila domov do Lotrinska, mala skrátka nejaké ďalšie povinnosti a ja som teda Honorého sprevádzala a ukazovala som mu krásy Slovenska. Ukázala som mu drevené kostolíky na východnom Slovensku, mnohé nádherné zámky, kaštiele, múzeá, Vyšnú Bocu, Vysoké Tatry... skrátka, očarujúcu krajinu pod Tatrami. Honoré sa zamiloval nielen do Slovenska, ale aj do mňa. Love story, ktorá trvá dodnes... Dnešná mladá generácia to nepochopí, aká bola vlastne vtedy doba. Bola to pravá láska z oboch strán s veľkými ťažkosťami, ktoré sme museli obaja prekonávať. Tie problémy a ťažkosti náš vzťah len upevňovali a zocelovali. Ja som nemohla cestovať ďalších päť rokov na Západ. Honoré prišiel na Slovensko každých 6 mesiacov a len nakrátko. Pre zaujímavosť: Honoré spravil aj matematickú štatistiku. Za tých 5 rokov sme sa mohli vidieť dokopy len 120 dní. Vtedy sme sa na „západniarov“ pozerali len cez čierne ideologické okuliare. Mobilné telefóny ani skype neexistovali. Jediné spojenie sme mali prostredníctvom listov a cenzurovaná pošta išla najmenej 2 týždne k adresátovi. Naša láska musela teda prekonať aj Mount Everest a nikto nám – ani z rodičov – nefandil v tomto vzťahu. My sme však boli vytrvalí a presvedčení, že „láska aj hory prenáša“. Hneď po mojej promócií (1976) bola v bratislavskej pivnici Pod Baštou naša svadba. Prekonávali sme s Honorém mnohokrát takpovediac „stredovekú“ byrokráciu. Svadba s „kapitalistickým občanom“, ktorá nebola v tom čase cool – sa teda predsa konala. Trvalo mi ešte ďalších 7 mesiacov, kým som konečne dostala úradné povolenie na oficiálne vystaňovanie sa do Francúzska za manželom (1977). Poznala som osobne aj ženy, ktoré už mali dve deti a ešte stále čakali na vystaňovateľské povolenie. Áno, tak to vtedy mnohokrát fungovalo, dnešná generácia nám to už neuverí.

Aký bol tvoj život po príchode do Francúzska?

Nebol skutočne ľahký. Začiatky som mala veľmi ťažké po všetkých stránkach. Hneď po príchode som nadväzovala kultúrne kontakty a musela som obehnúť aj všetky galérie, múzeá a antikvariáty, kde som ponúkala svoje umelecko-reštaurátorske služby. Popritom ma čakala aj úloha matky v rodine, ktorá sa rozrástla o dve deti. V múzeách nebolo možné zohnať prácu, lebo aj vo Francúzsku existuje „byrokracia“ a oficiálne overenie diplomu mi trvalo množstvo rokov. Našťastie mnohé inštitúcie ako armáda, biskupské úrady, školy, kostoly, štátne inštitúcie a súkromní zberatelia nevyža-

dovali tento úradný „byrokratický“ papier. Pomaly, ale iste som si získavala umelecké meno. Mnohí súkromníci mali doma krajšie diela ako v samotných galériách a múzeách, takže som mala prácu od začiatku. Ako som spomínala, umelecká škola a všeobecne školstvo za socializmu malo vynikajúcu úroveň a postupne som si teda získala aj vážnosť kolegov z reštaurátorskej branže. Mojou úlohou konzervátora a reštaurátora je zachovať DEDIČSTVO, a preto mám nutnosť, chuť a hľadám možnosti k upovedomeniu ľudí na to, čo existuje a má hodnoty, ktoré len reštaurátor môže poznať, ako čo vzniklo, prečo a za akých podmienok a akú

má reálnu cenu, alebo význam. Vo Francúzsku som si doplnila ďalšie potrebné umelecké vzdelania a dokonca som tam vyvinula niekoľko vlastných unikátnych metód týkajúcich sa dublovania obrazov na základe holandskej techniky. Vďaka tomu, že ovládam rôzne techniky starých majstrov, mojimi rukami prešli aj diela takých uznávaných umelcov, ako Chagall, Delacroix, Mucha, Sneyders. Počas takmer štyridsaťročnej praxe som vytvorila vyše 600 vlastných umeleckých diel a reštaurovala som stovky štvorcových metrov obrazov a sôch. Moje umelecké práce objavíte v cirkevných a štátnych inštitúciách, ale aj v súkromných zbierkach v mnohých krajinách sveta. Prednedávnom ma veľmi potešila napríklad získaná 3. cena na medzinárodnej maliarskej súťaži v Châtillon Sur Saône, ktorej sa zúčastnili umeleckí maliari z Francúzska, Ruska, Belgicka i Nemecka. S manželom sme precestovali množstvo krajín a pracovali sme na mnohých charitatívnych umeleckých projektoch, hlavne v bývalých krajinách sovietskeho bloku. Dlhé roky sme obaja pracovali aj v rámci UNESCO na kultúrnej výmene a spoznávaní národov. V Lotrinsku sme usporiadali aj niekoľko reprezentačných slovenských výstav, aby aj Francúzi v Lotrinsku objavovali bohatú kultúru a umenie Slovenska. Naša rodina prijala 26 slovenských umelcov zo zahraničia a zo Slovenska, ktorí šíрили dobré meno slovenskej kultúry vo Francúzsku. Dlhé roky som pracovala aj ako slovenský kultúrny „attaché“ so sídlom v hlavnom

*Viera D'Agostini s manželom Honorém
a synom Borisom v Kanade*

meste kraja – Nancy. V súčasnosti už, bohužiaľ, nemáme v Lotrinsku honorárny konzulát, ale dodnes s kolektívom priateľov a so spolkom AAA (ASSOCIATION AMIS ACTIVES = Spolok aktívnych priateľov) a so spolkom ZAS (Zväz aktívnych Slovákov), ako aj so spolkami iných slovenských komunít vo svete ako MY&VY z Talianska, Slovenska, z Čiech a Kanadský Slovák z Kanady – pripravujeme naďalej umelecké výstavy a prednášky o slovenskom umení, histórii, tradíciách a kultúre. Slovensko je takto význačne propagované prostredníctvom mnohých našich akcií, výstav, prednášok a kurzov.

Pripravujeme otvorenie celého poschodia v jedinom Česko-Slovenskom múzeu v Darney, ktoré robíme v medzinárodnej spolupráci medzi Slovenskom a Francúzskom. Do múzea sme už pripravili vyše 300 artefaktov a umelckých diel od mnohých slávnych umelcov žijúcich na Slovensku, ale i v zahraničí. Dokonca tam budú aj exempláre časopisu Krásy Slovenska, ktoré mi daroval v Kanade vnuk spoluzakladateľa časopisu Krásy Slovenska, fotoreportér Paul Stacho. Všetko so všetkým súvisí a my, čo žijeme v zahraničí (tak to mnohí cítime), skrátka nemôžeme prerezať našu „pupočnú šnúru“ so Slovenskom. Tvoríme jeden celok – všetci dokopy!

Čo by si ešte dodala na záver o svojej rodine?

My sme v podstate medzinárodná rodina. Nebohý svokor bol pôvodom Talian a svokra bola Ruska. Mám dvoch synov, staršieho Yvana a mladšieho Borisa, ktorí sa uplatňujú v živote ako odborníci v gastronómii. Dnes aj dobrý šéfkuchár musí mať špičkové umelecké sklony. Veľmi radi navštevujú babulku v Bratislave a Slovensko im prirástlo skutočne k srdcu, podobne ako môjmu manželovi. Moji rodinní príslušníci sa na Slovensku „nestratia“, majú ho precestované krížom-krážom a dohovoria sa po slovensky. Na Slovensko teda často smerujú naše kroky, cítime sa tam doma a zakaždým objavujeme nové a nové krásy Slovenska.

Aké hlavné pozitíva ti dal život vo Francúzsku?

Vo Francúzsku som načerpala hlavne nové pozitívne hodnoty krásy, delikatesy a perfektosti, lebo tým sú Francúzi známi vo svete. Je to skutočne veľký životný prínos pre mňa. Aj tým som umelecky podrástla. Spájam vždy dohromady slovenskú a francúzsku kultúru a umenie v praxi. Samozrejme, že perfektné technické prevedenie, morálna náplň, estetický vkus, umelecké schopnosti, ale nezabúdajme serióznosť a priateľstvo umelca – sú tiež dôležité. Sám nikto nič nedosiahne. Sláva je prchká. Čím vyššie niekto vyletí, tým nižšie môže spadnúť. História preoseje sitkom všetko a najmä, nie tie „najlepšie“ veci, čo sú dnes považované za najlepšie, ZOSTANÚ v budúcnosti pre minulosť, ale len tie, čo sú najlepšie urobené, aby sa čo najdlhšie

Viera D'Agostini v domácej pohode s manželom Honorom a synom Yvanom v roku 2006

zachovali. To vidím, keď reštaurujem 300 – 500 rokov staré sochy či obrazy slávnych, ale hlavne úplne neznámych majstrov. Ich znalosti boli všestranne a obrovské a bez poznania aparátúr a analýz z dnešnej fyziky či chémie!

Nad akými projektmi v súčasnosti pracuješ?

Dlhé roky sme pracovali s manželom v spolku UNESCO v kultúrnej výmene a spoznávaní národov. Máme v celom svete priateľov a teraz vieme, že len spoznávaním príde pochopenie a tolerancia. Precestovali sme množstvo krajín, ale Slovensko nás stále najviac priťahuje.

Mám skutočne množstvo aktivít na Slovensku tento rok, hlavne v mestách Modra a Bratislava. Máme nadštandardnú spoluprácu s modranským SNM – Múzeom Ľudovíta Štúra. Spolupracujem aj so slovenskou cestovnou kanceláriou INFO a propagujem krásy Slovenska, a preto aj mnohí Francúzi vďaka mne objavujú nádhernú krajinu medzi Tatrami a Dunajom.

Aký odkaz by si najradšej odovzdala Slovákom?

Priala by som si, keby na Slovensku v prvom rade investovali hlavne do školstva a do mladej generácie, aby sa toto všetko zachovalo, a aby táto nádherná krajina, ktorú nám mnohé národy môžu závidieť, mala dostatočne vzdelanú novú generáciu do globálneho sveta. Prinesie to určite Slovensku budúcnosť, na ktorú budeme môcť byť všetci hrdí.

Katarína Mosnáková-Baglašová

Hudbou k úspešnej prezentácii Slovenska

Rozhovor s hudobníkom Jánom Demenčíkom z Francúzska

*Hudobník, skladateľ a hudobný aranžér **Ján Demenčík** založil vo Francúzsku jedinečné kvarteto pod názvom **Piesňostrom**, ktoré spája tradičné s moderným a slovenské so svetovým. Skladby tohto telesa oslovujú rôzne vekové kategórie, ľudí rozličných povolaní, národností, ktorých dorozumievacím jazykom je hudba. Hudba starodávna slovenská, ale odetá do nového, originálneho a univerzálného rúcha.*

Ako vznikla myšlienka založiť Piesňostrom v neslovenskom prostredí, ako reagujú na takúto muziku Francúzi, aké majú plány členovia skupiny v budúcnosti a ešte mnoho iných zaujímavostí sa dozvieme z rozhovoru s frontmanom skupiny Jánom Demenčíkom.

Ako a kde sa začala Vaša hudobná púť? Kde ste vyrastali a čo vás priviedlo k tomu, aby ste sa zo Slovenska presťahovali?

Pôvodom som Lipták, z Demänovej malej dedinky (dnes už časti Liptovského Mikuláša). Tam, na úpätí Nízkyh Tatier som začal s muzikou. Vtedy som este netušil, že moja cesta nebude pokojná prechádzka v tieni Nízkyh Tatier, ale bude viesť stále ďalej a ďalej, hovorí Ján Demenčík v úvode nášho rozhovoru.

Vyštudoval som na Žilinskom konzervatóriu fagot, ale už počas štúdií ma to ťahalo k džezu. Vtedy ešte výučba džezu bola úplne na začiatkoch a každý sa učil ako mohol. Ja som bol v tomto smere novopečený saxofonista samouk. Takže mojimi učiteľmi boli Charlie Parker a John Coltrane a mnohí iní, ktorí sa so mnou o svoje umenie podelili vďaka svojim platniam a všemožne pozháňaným nahrávkam. Počas vojenských dní som sa dostal do Big Bandu v Bratislave a potom to už šlo. Spoznal som ľudí, priateľov, muzikantov... Začali sa koncerty, nahrávania, vždy a všade muzika... a potom aj láska...

Zoznámil som sa s lektorkou francúzštiny a začala sa nová cesta. Žili sme niekoľko rokov v Bratislave. Prvý rok nového tisícročia sme mali svadbu a potom na Valentína roku 2013 sme odišli do Francúzska. Chvíľu sme bývali v Lyone, tam som prvýkrát v mojom živote dostal prvé hodiny džezu. Keď

sme sa presťahovali do Beller (malého mestečka na úpätí Jura, neďaleko Chambery a švajčiarskych hraníc, s výhľadom na Alpy). Začal som študovať Jazz (saxofón a aranžovanie) na Konzervatóriu v Chambery. A znova som spoznal skvelých priateľov, kolegov, nasledovali koncerty, všetko bolo zrazu neuveriteľne medzinárodné. Začal som hrať s holandským

Ján Demeňčík

klaviristom, španielskym (pardon, katalánskym) basistom a francúzskym bicistom talianskeho pôvodu. Náš spoločný jazyk bola hudba a v začiatkoch to bol skutočne náš jediný spoločný jazyk. Nepotrebovali sme žiadnych tlmočníkov, hudba sa postarala, aby sme si rozumeli. Vtedy som si prvýkrát uvedomil, aká je to zázračná vec a lodička, na ktorej sa dajú preplávať všetky moria a prestanú všetky búrky sveta...

Žijete vo Francúzsku, no Slovensko stále žije vo vás. Ako ste spojili tieto dve krajiny?

Slovensko a Francúzsko som premosťoval po tom, ako som založil Jazzové kvarteto *Ruky Kvartet*. Dvaja Francuzi, jeden Barcelončan a ja. Hrávali sme spolu moju muziku. Potom som sa náhodou dostal k *Modlitbičkám* Milana Rúfusa. Tie ma očarili a napísal som na deväť z nich muziku. Nevedel som, čo z toho bude. Bolo to rok pred veľkou oslavou a rokom Martina Rázusa a Milana Rúfusa na Slovensku. Šťastným činením náhod som sa zoznámil so spisovateľkou a novinárkou Slavkou Otčenášovou a od nej viedla cesta ku skvelému človekovi a organizátorovi kultúrneho diania na Slovensku Jankovi Jurasovi. Vďaka týmto skvelým ľuďom som sa znovu po rokoch ocitol s mojou skupinou *Ruky Kvartetom* a *Modlitbičkami* koncertovať na Slovensku. Spolupráca to bola fantastická. Spojila nás so skvelými recitátormi a hercami Jurajom Sarvasom a Františkom Kovárom a tiež s mojím dávnym priateľom, teraz hercom a režisérom Mestského divadla v Brne, Stankom Slovákovi, ktorý tie naše *Modlitbičky* odspieval. Bola to malá hudobná Európska únia a zanechala v nás všetkých krásne spomienky.

Potom som začal učiť saxofón, klarinet, improvizovanie. Znova noví ľudia. Od predškôľakov až po dôchodcov a náš spoločný jazyk fungoval úplne

Modlitbičky v Zichyho paláci – Ferko Kovár, Ruky Kvartet a Stanko Slovák

bezchybne. Zistil som, že ľudia sú všade rovnakí, majú rovnaké emócie, trápia ich v zásade rovnaké veci a majú rovnaké sny od predškolákov až po dôchodcov. Všetci snívajú a vnútri zostali deťmi. Hudba sa pre nás stala príbehom, ktorý sa rozpráva na pokračovanie.

Tak som začal písať hudbu a aranžovať ju pre rôzne formácie a stále viac aj pre mojich študentov. A oni vždy ochotne nasadli na tu moju lodičku so mnou bez toho, aby vedeli, kam nás to odplaví. Tak sa stalo, že sme pred niekoľkými rokmi nasadli na *Slovenskú plť* a zviezli sa na nej *dolu Váhom*. Proste som dostal chuť naučiť ich pár slovenských notičiek, aby počuli, ako to tu u nás na Slovensku znie. Nikdy som nebol folklorista, aj keď od rodičov som dostal podvedome zásobu slovenských melódií. A teraz som tie neznáme batôžteky zo Slovenska otvoril a čo som v nich našiel, ma očarilo.

Ako takúto modernú hudbu inšpirovanú slovenskými tradíciami vnímajú vaši kolegovia a ako na to reaguje obecnosť?

Získané vedomosti a skúsenosti a nasatú slovenskú kultúru som vo Francúzsku začal prispôsobovať a premietat' cez moje okuliare, ktoré boli jazzovo, popovo, funkovo-rôžno-farebné. S prekvapením som zistil, že mi z toho vychádza také malé Slovensko vo farbách a moji malí a veľkí Francúzi to cez svoje nástroje vypúšťajú do sveta, ako krásne farebné mydlové bubliny. Tu som začal spolupracovať s mojimi kolegami, profesormi huslí a violončela. Výsledok bol neuveriteľný a keď som sa s nimi ocitol na pódiu, ľudia boli nadšení, tliekali a po koncerte kládli veľa, veľa, veľa otázok: kde to Slovensko vlastne je, ako sa tam dá ísť, že by sa tam mali pozrieť a tiež, či to bolo veľmi zle, keď tam bola vojna (lebo keď sa dostanete za Dunaj, zistíte, že ľudia si neuveriteľne mylia Slovensko so Slovinskom a majú pocit, že sme na Balkáne, ktorý je veľmi spopularizovaný vďaka Kusturicovi a iným hviezdám).

*Súčasný Piesňostrom – Pascal, Ján Demenčík, Benjamin
a Anne Colombe-Martin*

A teraz trochu o kvartete Piesňostrom a o vašich koncertoch...

Spätná väzba obecenstva bola taká silná a príjemná, že sme sa rozhodli s kolegami profesormi pokračovať v dobrodružstve, a tak som založil kvarteto *Piesňostrom*. Vymykalo sa to mojim jazzovým skúsenostiam, ale o to viac sa mi to páčilo, lebo to bola nová veľká a nepopísaná strana papiera, ktorá sa predomnou zabelela (ako sneh na Baranci, ale to poznajú len Liptáci). Tak vznikol prvý program *Kde je to Slovensko*. Koncert som spojil s videoprojekciou fotografií zo Slovenska a Francúzi znovu nasadli na našu slovenskú plť a zviezli sa s nami dolu Váhom, no a pri Komárne mali znovu veľa otázok. Takže časť po koncerte sa predĺžila a rozhovory boli niekedy dlhšie, ako koncert. Ľudia mi hovorili, že by som si mal s *Piesňostromom* založiť cestovnú kanceláriu, lebo majú po koncerte chuť hneď sa na Slovensko vypraviť. Najkrajší postreh mal môj, teraz už známy, ale vtedy náhodný návštevník koncertu (mimochodom neskôr som zistil, že je spisovateľ). Prišiel neskoro na koncert, lebo jeho priateľke meškalo lietadlo z Írska, a tak vlastne prišiel, až keď už ľudia vychádzali zo sály. A vyhlásil, že toľko usmievaných a dobre naladených ľudí na jednom mieste ešte nikdy nevidel. To bolo pre nás, samozrejme, najdôležitejšie. Nasledoval druhý program. Na svoju štyridsiatku

som dostal od rodičov a brata fujaru, a to bolo znovu niečo nové. Musel som sa na nej naučiť hrať a spôsobilá, že nový program *Piesňostromu* sa volal *Cesta fujary*. Priblížil som sa trochu viac k mojim jazzovým koreňom a tú fujarku som poobliekal do všelijakých (nielen detvianskych) šiat. Dopadlo to perfektne a po koncerte to bolo ešte dlhšie ako predtým, lebo každý chcel vidieť fujaru. A tak som hral a hral a vysvetľoval...

... a potom vzniklo vaše prvé CD?

Áno, presne. Minulý rok (2017) sme si povedali, že už máme nadostač skladieb a mali by sme to nahrať. Tak sa stalo, že som mojich (ako ich volám) adoptovaných Slovákov, teda členov kapely *Piesňostrom*, zobral do štúdia a v predvečer Vianoc na úpätí Álp, neďaleko olympijského mestečka Albertville vzniklo naše prvé CD, na ktoré som veľmi hrdý, aj keď je kratšie, ako sme pôvodne plánovali. Naša violončelistka z Lyonu ho natáčala v siedmom mesiaci tehotenstva a nahrávanie prerušil príchod jej dieťatka. Tak sme si povedali, že je to krásny symbol a CD zostalo v podobe, v akej bolo „pred narodením“. Navyše obal je dotyk môjho otca, lebo je na ňom krajinka (rudka), ktorú namaľovali pred niekoľkými rokmi a mimochodom zdobí vchod nášho domu na Slovensku. Takže kruh sa uzavrel, dielko je pre mňa aj napriek kratšej minútáži kompletne.

Aké sú plány do budúcnosti?

Cesta vedie stále ďalej. Tento rok sme založili maličký spolok „Jardin de Piesnostrom“ (záhrada Piesňostromu). Našiel som niekoľko francúzskych priateľov, ktorí mali chuť podeliť sa so mnou o Slovensko, a tak sa kruh *adoptovaných* Slovákov znovu trochu rozšíril. Na začiatku leta sme odohrali výchovné koncerty pre tri základné školy, ktoré sme pribrali na našu plť a zdá sa, že plavba bude pokračovať, lebo budúci rok máme rozpracovaný projekt s ďalšou školou, kde budeme pracovať na slovenskej hudbe a rozšírime to trochu na východnú Európu. Už pracujem na písaní muziky inšpirovanej našimi susedmi – Poľskom, Ukrajinou, samozrejme, Českom a plť poputuje dolu Váhom, možno aj Dunajom. Kto vie kam nás prúd zanesie v budúcnosti, ale už teraz si trochu pripadáam ako malý slovensko-francúzsko-európsky Tom Sawyer. Z Váhu sa stáva Mississippi s desiatkami ramien a obrovskou deltou v diaľke, takže nie je vylúčené, že sa na niektorom z brehov spolu stretneme.

S radosťou sa s vami stretneme. A veríme, že podobne aj naši čitatelia a milovníci slovenskej hudby v rôznych kútoch sveta. Nech sa vám darí a nech sa tá vaša Slovenská plť plaví čo najďalej a aby aj do budúcnosti tak pekne ospevovala naše Slovensko.

Slováci v Chorvátsku

Jaroslav Čukan

Boris Michalík

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Kultúrny potenciál Slovákov v Chorvátsku

14. apríla 2018 sa v Josipovci Punitovskom uskutočnila prezentácia publikácie kolektívu autorov: *Kultúrny potenciál Slovákov v Chorvátsku* (Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra 2017. 306 strán. ISBN 978-80-558-1234-2) za účasti predstaviteľov slovenských inštitúcií v jednotlivých dedinách a mestách Chorvátska, konzulky SR v Chorvátsku Lindy Karašovej, podpredsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí PhDr. Petra Prochácku a zástupcov autorského kolektívu.

Knižná publikácia obsahuje mapovanie a hodnotenie kultúrneho potenciálu slovenských minoritných spoločností v Chorvátsku. Autori sa zamerali len na tie, v ktorých je funkčná inštitúcia na slovenskom etnickom princípe bez rozdielu veľkosti spoločenstva, respektíve počtu obyvateľov s vedomím slovenskej etnickej príslušnosti. Mnohé dediny s obyvateľmi so slovenskou etnickou identitou neboli do terénnych výskumov zahrnuté práve pre absenciu tohto faktora (napríklad Ledeník, Martin, Punitovci, Drenovci, Breznica N., Bekeťinci, Vrbanja). Lokalít so slovenským obyvateľstvom a príslušníkov slovenských minoritných spoločností je tak reálne niekoľkonásobne viac, ako uvádzajú oficiálne štatistiky.

Použitá metodika mapovania a hodnotenia kultúrneho potenciálu je vypracovaná súčasným autorským kolektívom tak, aby obsahla čo najviac kultúrnych ja-

Členovia a priatelia MS Rieka (archív MS Rijeka 2016)

vov. Oblasť kultúrneho dedičstva, spolkovej činnosti, ľudských zdrojov a infraštruktúry nie sú rovnako rozsiahle a každú spracováva iný člen autorského kolektívu. Napriek tomu je len malá pravdepodobnosť, že by nejaké informácie absentovali, lebo každý kultúrny jav je hodnotený viackrát, v iných súvislostiach a údaje sa navrstvujú a dopĺňajú (napríklad autori dramatického umenia, insitného umenia, výroby úžitkových a dekoratívnych predmetov sa uvádzajú aj v rámci ľudských zdrojov, spolkovej činnosti a kultúrnej infraštruktúry).

Mapovanie a hodnotenie potenciálu minoritnej kultúry je orientované na jej súčasný stav, na prítomnosť. Mohlo by sa zdať, že všetky kultúrne hodnoty nie sú spracované rovnako dôsledne, precízne. Ak však niečo fungovalo a zaniklo, autori nerekonštruujú genézu spoločenstva a vývoj spôsobu života a kultúry v historickom ani sociálnom čase, formu ani obsah, ale snažia sa naznačiť príčiny a obdobie zániku, aby bolo dnes aj po niekoľkých desaťročiach zrejmé, aký kultúrny potenciál malo konkrétne minoritné lokálne spoločenstvo v období výskumu, to znamená v rokoch 2016 a 2017.

Mapované a hodnotené sú len také súčasti minoritnej kultúry, ktoré majú jednoznačne etnický charakter, alebo dokonca plnia funkciu etnoidentifikačného/etnodiferenciačného príznaku. Ak napríklad konkrétna obyčajová tradícia, záujmový spolok alebo združenie fungujú a nemožno ich klasifikovať ako slovenské (ale napríklad cirkevné – rímskokatolícke), neboli

Členovia a priatelia MS Zokov Gaj (Kurpaš 2016)

predmetom záujmu. Odlišná je situácia mapovania a hodnotenia kultúrnych javov z pôvodnej slovenskej etnokultúrnej vrstvy, ktoré prechádzajú v rámci princípov fungovania minoritnej synkretickej kultúry neustálou akulturáciou. V etnicky zmiešanom prostredí sú kultúrne prieniky zákonité a nepretržité.

Metodika terénneho výskumu sa výraznejšie nelíši od klasického etnologického získavania poznatkov. Základom štúdia a analýzy bol dôsledný výskum v cirkevných, spolkových aj školských archívoch. Ich úroveň je rôzna, závisí od vierovyznania a miestnych ľudských zdrojov, preto údaje nie sú porovnateľné kvalitou ani kvantitou. Odráža sa to aj na obsahu textov. Rozhovory s informátormi boli rovnako dôležitou metódou ako archívny výskum. Aby bolo mapovanie a podklady k hodnoteniu kultúrneho potenciálu komplexné, autori aplikovali poznatky a vedomosti príslušníkov všetkých generácií a sociálnych vrstiev, všetky ľudské zdroje z kategórie organizátorov a manažérov inštitucionalizovanej kultúry, ochotných výkonných jednotlivcov, výrobcov aj interpretov. Pri terénnom výskume využívali už spomenutú vlastnú metodiku a rozhovor možno považovať za štandardizovaný s otvorenými otázkami. Čo najmenej zohľadňovali doterajšie knižné publikácie, zborníky a odbornú periodickú tlač; stali sa len východiskom k získaniu základných faktov ako podkladu k zisťovaniu a analyzovaniu súčasného stavu. V *Zozname použitej literatúry* sú len vybrané monografické diela

Dekorativizmus v letnej kuchyni v Medžuríci (zima 2016)

a zborníky, ktoré sa viažu na činnosť rôznych inštitúcií, resp. jednotlivé lokálne spoločenstvá v snahe vyzdvihnúť publikačnú činnosť mnohých jednotlivcov.

Mapovanie a hodnotenie kultúrneho potenciálu slovenských minoritných spoločenstiev v Chorvátsku je súčasťou oveľa širšieho projektu financovaného Agentúrou pre podporu výskumu a vývoja, ktorý zahŕňa aj slovenské enklávy a diaspóry v Srbsku, Rumunsku a Maďarsku. Je tiež produktom spolupráce UKF v Nitre, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a organizačnej podpory Zväzu Slovákov v Chorvátsku a Slovenského kultúrneho centra Našice. V Chorvátsku autorský kolektív začínal a metodika sa postupne vyvíjala a precizovala. Ukázalo sa, že nie je vhodné spracovávať a hodnotiť získaný materiál s väčším odstupom času, lebo sa strácajú kontexty, ktoré boli pri výskume samozrejmé. Čím je časový odstup medzi mapovaním a hodnotením kratší, tým je štúdium jednoduchšie a kvalitnejšie. Je teda zrejmé, že prítomná publikácia ako úvodná časť projektu obsahuje drobné nedostatky, ktoré riešiteľský kolektív postupne odstraňuje. Vývoj metodiky spočíva tiež v upresňovaní a dopĺňaní obsahovej náplne jednotlivých kapitol. Ukázalo sa, že záverečná analýza kvalitatívnych aj kvantitatívnych parametrov musí byť kolektívnym dielom všetkých, ktorí jednotlivé kapitoly spracovávali individuálne a nadobudli prehľad a schopnosť porovnávať aj hodnotiť v rovine všeobecného aj výnimočného.

Potrebné je dodať, že úroveň spracovania nezávisí len od autorského kolektívu. Všetky skompletizované materiály boli priebežne odosielané na verifikáciu do konkrétnych prostredí a záležalo aj od prístupu miestnych ľudských zdrojov a ich záujmu doplniť, respektíve upozorniť na prípadné nedostatky.

Fašiangy v Medžuriči (zdroj Matica slovenská 2017)

Kultúrny potenciál je dôležitým predpokladom prežitia minoritných spoločenstiev odlúčených od materského národa. Čím ho je viac, tým sú dlhšie prognózy zachovania etnických znakov do budúcnosti. Z analýzy vyplýva, že vo viacerých prípadoch nie je potenciál dostatočne využívaný. Strešné organizácie Slovákov v Chorvátsku aj slovenské inštitúcie zodpovedné za uplatňovanie politiky voči krajanom v zahraničí majú možnosť získať nezávislý pohľad na súčasný stav slovenskej tradičnej a inštitucionalizovanej kultúry v Chorvátsku.

Aktuálna situácia Slovákov v Chorvátsku má svoju genézu, determinanty a príčiny, ktoré publikácia pomenováva. Vierovyznanie totožné s majoritným chorváckym obyvateľstvom, s výnimkou evanjelických prostredí v Iloku, Radoši a Solanoch spôsobilo, že rímskokatolícke obyvateľstvo pomerne rýchlo strácalo jazykové kompetencie, v mnohých prípadoch aj vedomie slovenskej etnickej príslušnosti. Oddelené bohoslužby na etnickom a cirkevnom princípe posilňujú pocit odlišnosti, spolupatričnosti a v konečnom dôsledku zachovávajú etnickú identitu. Ďalšími podstatnými okolnosťami boli prírodné podmienky, početnosť slovenskej komunity, prítomnosť príslušníkov iných národnostných menšín, zamestnanie, prítomnosť ľudského potenciálu a inteligencie, realizácia obyčajových tradícií, medzilokálne a družobné kontakty a pod.

Nasledujúci text sumarizuje podstatné konkurenčné výhody aj nevýhody jednotlivých slovenských spoločenstiev v Chorvátsku. Zovšeobecnenia sú výsledkom krátkodobých, často opakovaných terénnych výskumov z druhej polovice roka 2016. Reflektujú stav platný v dobe získavania informácií. V niektorých prípadoch faktograficky vychádzajú zo všeobecne

Mužská spevácka skupina Orava z Medžuriča (archív MS Medžurič 2016)

známych skutočností či publikovaných zdrojov, inde sú úplne originálnym výsledkom realizovaného terénneho výskumu. V každom prípade však prinášajú nové poznatky o súčasnom stave kultúrneho dedičstva, menšinových organizácií, organizovaných podujatí, kultúrnej infraštruktúre aj o ľudskom potenciáli.

Medzi hmotné kultúrne dedičstvo patria archívne dokumenty, v našom prípade najmä cirkevné matriky, archívne materiály spolkových organizácií a škôl. Matriky rímskokatolíckej cirkvi do obdobia 2. svetovej vojny boli spravidla prenesené do štátnych archívov. Novšie sú príkladne vedené a plne k dispozícii napr. v Punitovciach (pre Josipovec a Jurjevec) na spoločnom Farskom úrade v Našiciach (pre Markovec, Jelisavec, Našice), v Bokšiči (pre Zokov Gaj). V Mílovciach sa výskumníkom nepodarilo dostať k cirkevným matrikám z dôvodu neochoty kňaza v Novej Bukovici. V mestskom prostredí Osijeka, Rijeky a Záhrebu je prakticky nemožné systematicky a efektívne spracovať matričné knihy s údajmi o obyvateľoch slovenského pôvodu. Evanjelické zbory majú matriky vedené zodpovedne, no napríklad v Soľanoch nemajú k dispozícii staršie knihy, pretože sú archivované v Šíde (Srbsko), resp. až v belehradskom štátnom archíve.

Spolkové a školské archívy sa vyznačujú rôznou úrovňou spracovania. Spravidla závisí od zodpovednosti ich vedúcich predstaviteľov. Okrem štandardných dokumentov, ktoré sú predpísané príslušnými legislatívnymi normami, sa

v niektorých lokalitách stretávame s kronikami, ktoré dokumentujú ich rozmanité aktivity (Ilok, Jelisavec). Archivované sú v priestoroch spolkov a škôl, no napr. v Jakšići a Radoši sú skladované v domácnostiach predsedov MS.

Určité knižné fondy sa nachádzajú prakticky vo všetkých lokalitách. Vo väčšine prípadov ide o príručné knižnice spolkov, cirkev-

*Sídlo MS Solany a evanjelického a. v. cirkevného zboru
(Kupreš 2016)*

ných zborov a farností s maximálnym počtom niekoľko sto titulov. V rámci školských knižníc sú slovenské oddelenia tam, kde sa vyučuje slovenský jazyk. Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátsku v Našićiach disponuje najväčším fondom slovenských knižných jednotiek v krajine. V knižnici mesta Ilok je tiež samostatné slovenské oddelenie.

Zbierky múzeí a galérií dokumentujú prítomnosť Slovákov v Chorvátsku prostredníctvom trojrozmerných predmetov. Samostatnú časť venovanú slovenskej minorite má z väčších inštitúcií len Múzeum mesta Ilok. V Lipovčanoch majú tzv. etnodom, v ktorom sú prezentované rôzne exponáty z domácností aj pracovné nástroje. V Míľovciach je malé štylizované múzeum v prírode s niekoľkými hospodárskymi objektmi. V jurjevskej Matici nachádzame etnokútik s niekoľkými stovkami exponátov. Podobné expozície sú aj v základných školách v Josipovci a Jelisavci.

Diela hudby, tanca, dramatického umenia a scénografie reprezentuje najmä mimoriadne bohatý materiál z celozväzových folklórnych festivalov aj autochtónnych lokálnych podujatí a výročných osláv, ktorý je archivovaný na DVD nosičoch v matičných a spolkových organizáciách a centrálnych inštitúciách Slovákov v Chorvátsku. Viaceré spoločenstvá vydali vlastné hudobné CD nosiče s piesňovým folklórom (Solany, Ilok, Jurjevec, Jelisavec, Lipovčany).

Diela kinematografie, televíznej a audiovizuálnej tvorby sú zastúpené najmä dokumentárnymi filmami štátnej televízie, z ktorých niektoré sú voľne dostupné na internete. Ich identifikácia je pomerne náročná, keďže obyvatelia si už nepamätajú názvy relácií a obdobie ich produkcie. Spomenúť

Skúška folklórnej skupiny v Jelisavci (Žeberský 2016)

možno aj záznamy rozhlasových relácií v slovenskom jazyku Rádia Osijek, Našice a Ilok, Đakovo a Slatina.

Dielo výtvarného a úžitkového umenia, resp. dizajnu reprezentujú busty rôznych osobností slovenského národnostného života alebo viažucich sa na históriu dediny (napr. Josip Juraj Strossmayer v Josipovci, Ivan Brník Slovák v Jelisavci, Adam Vereš v Iloku). Ide aj o diela výtvarníkov, ktoré svojou kvalitou a použitými technikami nemožno považovať za insitnú tvorbu (Kristína Hrubíková z Iloku, Anica Popović z Josipovca, Andrea Bogatić z Lipovľan).

Tvorba všetkých insitných umelcov je zahrnutá v rámci diel tradičného umenia a insitnej umeleckej výroby, vrátane domáckej a remeselnej výroby. Prakticky ich reprezentujú napr. maliarka Ľubica Kozina-Záborská z Lipovľan, členovia umeleckej skupiny Kontrast z Josipovca, drevorezbár Wilhelm Zier z Iloku, umelecký kováč Josip Čavajda z Jakšića aj všetci členovia sekcií ručných prác matičných organizácií a spolkov, zaoberajúcich sa vyšiváním, maľovaním na fľaše, výrobou dekoratívnych predmetov zo šúpolia, servítkovou technikou a pod. (mimoriadne bohatá tvorba ručných prác je v Osijeku, Jurjevci a Iloku).

Historické urbanistické, architektonické a stavebné štruktúry viazané na chorvátskych Slovákov nemožno považovať za výrazne odlišné od prejavov

Skúška ilockej folklórnej skupiny (Mihálik 2016)

majoritného obyvateľstva. Najstaršie domy pochádzajú z konca 19. storočia (Tekići, Ilok), stavané boli nabíjaním, neskôr z nepálenej aj pálenej tehly. Majú tradičné, spravidla trojpriestorové pôdorysné riešenie. Podoba a usporiadanie hospodárskych priestorov závisia od dispozícií dvora, veľkosti pozemku aj potrieb konkrétneho majiteľa. Stavebné materiály a techniky súvisia napríklad aj s existenciou tehelní a od dopravných možností, v kultúre bývania a terminológii sa odráža koexistencia s príslušníkmi iných národov.

Kultúrna krajina v lokalitách obývaných Slovákmi bezpochyby nesie stopy ich prítomnosti, no bez väčšej spätosti s ich etnickou príslušnosťou. Niekde sa však napr. nachádzajú rybníky (Markovec, Jelisavec, Zokov Gaj), ktoré poskytujú možnosti zamestnania sa v rybníčnom hospodárstve. Kultúrna krajina má prevažne poľnohospodársky charakter s výnimkou väčších miest s množstvom aktívnych priemyselných odvetví.

Nehmotné kultúrne dedičstvo predstavujú postupy, stvárnenia, prejavy, poznatky a schopnosti zachovávané prostredníctvom človeka (tvorca a interpreta), audiovizuálnych nosičov a zastupujúcich hmotných objektov.

Slovesné a literárne prejavy šírené orálne alebo audiomedialne reprezentuje najmä kolektívna pamäť príslušníkov najstaršej generácie chorvátskych Slovákov. Vo väčšine prípadov však nie sú zaznamenané, s výnimkou

parciálneho materiálu zozbieraného v rámci lokálnych monografií o niektorých dedinách. Do tejto kategórie môžeme zaradiť aj slovenské/kombinované nápisy na náhrobníkoch prakticky v každej zo slovenských lokalít, okrem mestského prostredia.

V rámci jazykových prejavov sledujeme minimálne rozdiely v používanej terminológii. Badateľné sú diferencie medzi evanjelickými a rímskokatolíckymi prostrediami. Obyvatelia evanjelických spoločenstiev zachovávajú náboženskú terminológiu v slovenskom jazyku, katolíci používajú v cirkevnej sfére výlučne chorvátčinu. Vo všeobecnosti sa v slovenčine Slovákov z Chorvátska vyskytuje veľké množstvo kroatizmov.

V prejavoch dramatického, hudobného a tanečného umenia dominuje piesňový a tanečný folklór. Ochotnícke divadlo funguje len v Iloku a dramatické prejavy evidujeme aj v rámci niektorých základných škôl, kde vyučuje slovenský jazyk Vlatko Miksad, ktorý nacvičuje s deťmi rôzne jednoduchšie divadelné predlohy. Niektoré z uvedených prejavov sa viažu na organizované podujatia, napr. fašiangové sprievody, veľkonočné oblievačky, stavenie mája, betlehemské hry, kde tiež zohráva významnú rolu náboženská príslušnosť. Hudobné prejavy predstavujú lokálne varianty slovenských piesní, ktoré sú najmä počas vystúpení interpretované hudobníkmi často inej ako slovenskej národnosti. Deje sa tak preto, že v slovenských prostrediach, s výnimkou Iloku, Josipovca, Jelisavca, Radoša, absentujú slovenskí muzikanti. Z hudobných nástrojov sú pomerne nadštandardne zastúpené rôzne druhy tambúr.

Kultúrne tradície sa vo viacerých prostrediach stále prirodzene radujú, inde sú už len súčasťou ich inštitucionalizovaných foriem. V najpočetnejších enklávach sú stále živé obyčaje viažuce sa k narodeniu dieťaťa, svadbe či k úmrtiu (Jelisavec, Josipovec, Ilok, Markovec). Podobne je to aj s obyčajami kalendárneho cyklu. Napríklad fašiangové masky medvedov v Josipovci a Jelisavci sú výnimočným kultúrnym dedičstvom. V menších prostrediach sú tradície zachovávané len prostredníctvom matíc/spolkov a ich organizovaných podujatí (najmä Zokov Gaj, Míľovce, Jakšić, Soľany, Lipovľany) a podobne je to v mestskom prostredí, najmä v Rijeke a Záhrebe. Spomenúť možno aj rôzne rímskokatolícke cirkevné obrady v Jelisavci, Markovci a Josipovci, ktoré nesú znaky prítomnosti slovenskej menšinovej kultúry (Božie telo, Veľká noc, Svätenie obilia, Vianoce). V evanjelických prostrediach sú takéto prejavy stále úplne prirodzené.

Historická pamäť obyvateľov slovenských enkláv a diaspór sa viaže najmä na najvýznamnejšie udalosti súvisiace s dedinou. Ide napr. o obdobie

pristťahovania Slovákov, ich pôvod na Slovensku, stavba kostola, školy, založenie spolkových organizácií. Vo väčšine dedín sú aj rôzne pamätné tabule, odkazujúce na 1. a 2. svetovú vojnu, osobnosti lokálneho a regionálneho života, prípadne významné udalosti v živote cirkevných zborov, farností, spolkov, škôl.

Zemepisné, katastrálne a miestne názvy reflektujúce prítomnosť slovenského obyvateľstva sú v kolektívnej pamäti zachované najmä v početnejších enklávach. Často sa vyskytujú názvy ulíc Štefánikova, Masarykova, v Jelisavci aj Jána Žišku, Ivan Brnjik Slovak, Bistrička, Kisucka, Štefana Števíka; názov časti dediny Slovenský kraj majú len v Iloku a Soľanoch. V Jelisavci je aj dvojjazyčná tabuľa s názvom dediny (Jelisavac / Jelisavec). V rámci chotárných názvov sa v rímskokatolíckych prostrediach vyskytuje minimum korelácií so slovenským obyvateľstvom.

Technologické postupy a špecifické techniky, viažuce sa na produkty hmotného dedičstva predstavujú rôzne techniky využívané v rámci remeselnej aj domáckej výroby (často sa vyskytujúce košíkárstvo, metlárstvo, včelárstvo) a tradičnej gastronómie. Gastronomické špecifiká sú v súčasnosti jedným z najsťnifikantnejších etnodiferenciačných znakov medzi obyvateľstvom s vedomím slovenskej etnickej príslušnosti, chorvátskou majoritou a inými národnosťami. Známa je najmä príprava *polesňakov* v Markovci, syrových korbáčikov v Jelisavci, *zemákovej babky* a sušeného ovocia v Jakšići, *griliášov* či *šamrónov* v Iloku, kukuričných špeciálť v Míľovciach.

Kultúrne organizácie a inštitúcie zahŕňajú najmä Miestne odbory Matice slovenskej, v niektorých lokalitách aj staršie kultúrne-umelecké spolky, aktuálne využívané skôr na marketingové a projektové účely (napr. Ilok, Soľany, Josipovec, Markovec, Jelisavec, Radoš). V neposlednom rade sa vo viacerých lokalitách stretávame s družobnými recipročnými aktivitami neetnických spolkov s rôznymi organizáciami na Slovensku – spravidla tam, kde je už vytvorená inštitucionálna spolupráca matíc, prípadne folklórnych súborov (jelisavskí futbalisti a hasiči – Stará Bystrica, markovskí futbalisti – Krásno nad Kysucou, josipovskí hasiči – Nová Bystrica, medžuričskí hasiči – Suchá Hora).

Mesto Našice má špecifické postavenie. Sídľia tu strešné inštitúcie Slovákov – Zväz Slovákov v Chorvátsku, Slovenské kultúrne centrum Našice, Ústredná knižnica Slovákov v Chorvátsku. Napriek tejto koncentrácii, kultúrneho potenciálu, ľudských zdrojov a prajnosti predstaviteľov mestskej samosprávy v Našiciach Matica slovenská Našice už nie je súčasťou Zväzu Slovákov, lebo nefunguje Miestny odbor Matice slovenskej.

Organizované podujatia sa viažu na jednotlivé lokálne prostredia aj na centrálné slovenské inštitúcie v Našiciach. Každá matica má vlastné autochtonné podujatie; rozsah a kvalita závisia od početnosti miestnej slovenskej komunity, schopnosti predstaviteľov matíc kumulovať finančné prostriedky a tematického zamerania. Okrem toho sa realizujú aj podujatia viazané na kalendárne obyčajové tradície, napr. fašiangové sprievody (Josipovec, Medžurić, Jelisavec, Markovec), stavanie mája (napr. Jelisavec, Medžurić, Míľovce, Ilok, Radoš) alebo víťanie Nového roka (Markovec, Jelisavec, Medžurić, Míľovce, Ilok, Radoš).

Zväz Slovákov v Chorvátsku zabezpečuje financie na organizovanie celozväzových podujatí: Prehliadky slovenského folklóru v Chorvátsku, Detskej prehliadky slovenského folklóru v Chorvátsku, speváckeho festivalu *Keď sa ruža rozvíjala...*, recitačnej súťaže *Lidrano – slovenčina moja* (Literárno-recitačno-dramatickú prehliadku v slovenskom jazyku Slovenčina moja organizácie a finančne zastrešuje Slovenské kultúrne centrum Našice). Usporiadanie podujatí majú v zodpovednosti konkrétne matice, ktoré sa v rámci rotačného princípu organizovania striedajú, s prirodzenou prevahou najpočetnejších lokalít.

Kultúrna infraštruktúra je popri ľudskom potenciáli základnou podmienkou realizácie inštitucionalizovaných aktivít. Viaceré slovenské prostredia majú na svoju činnosť veľmi dobré infraštruktúrne podmienky. Nové, resp. novšie sídla matíc/kultúrne domy sú v Jurjevci, Josipovci, Míľovciach, Jelisavci. Staršie, no primerané priestory majú v Iloku, Markovci, Soľanoch, Lipovľanoch, Medžurići. Naopak nevyhovujúce/nepostačujúce podmienky na prácu sú v Zokovom Gaji, Jakšići a čiastočne aj v Radoši. S problémom nevhodného priestoru stále zápasia matice v mestskom prostredí – v Osijeku, Rijeke a Záhrebe. Centrálné inštitúcie v Našiciach sídlia v priestoroch, v ktorých stále prebieha rekonštrukcia. Po jej dokončení získajú dôstojný objekt nielen na administratívnu činnosť, ale aj na organizovanie výstav a iných podujatí.

Štruktúra a kvalita ľudských zdrojov sú priamo naviazané na početnosť jednotlivých spoločenstiev. Je preto logické, že najvyšší počet kultúrnych aktivistov, umelcov, spolkárov či výrobcov je v najpočetnejších prostrediach (Ilok, Josipovec, Jelisavec). To však neznamená, že v početne menších lokalitách absentujú odborne/organizačne zdatní jednotlivci, ktorí dokážu zmobilizovať skupinu obyvateľov potrebnú na realizáciu spolkovkej činnosti (Markovec, Zokov Gaj, Lipovljani, Medžurić, Soľany, Jakšić). Ohrozenia však vyplývajú zo slabej znalosti slovenského jazyka u detí a mládeže, ktorá sa už

Z výskumu nástenných kuchárov v Osijeku (archív SKC Našice 2016)

jazykovo nesocializuje v rodinnom prostredí s prevahou etnicky zmiešaných manželstiev. Problémy tiež spôsobuje negatívna demografická krivka a celková nie dobrá ekonomická situácia v krajine, pod tlakom ktorej obyvatelia odchádzajú pracovať do zahraničia.

Je pochopiteľné, že kultúrny potenciál sa vyvíja v čase aj v priestore. Jeho aktuálna kvantita a kvalita neznamená, že o 10 či 20 rokov bude v rovnakej kondícii, prípadne že bude vôbec existovať. Podobne ako prítomná publikácia dokumentuje zánik mnohých obyčajových tradícií, o nejaký čas nemusia fungovať ani spolky či iné organizácie. Zmapovaný kultúrny potenciál a jeho analýza je čiastkovým materiálom pre zodpovedné inštitúcie nielen na úrovni materského štátu, aby zaujali relevantný prístup k podpore kultúry Slovákov v Chorvátsku. Etnická asimilácia je totiž nezvratným procesom, no vhodnou politikou a minoritným manažmentom je možné spomaliť ju a zachovať tak slovenské minoritné kultúrne dedičstvo aj pre ďalšie generácie. Tendencia však nemusí byť len negatívna. Príkladom je mobilizácia etnicky a konfesionálne zmiešaných prostredí Solian alebo Medžurica. Vo viacerých prípadoch nie je dôvodom stagnácie finančné zabezpečenie, ale napríklad aj absencia odborníkov (choreografov, režisérov, kultúrnych manažérov), ktorých Slováci v Chorvátsku očakávajú ako pomoc zo Slovenskej republiky.

Tatjana Seničaninová,
kustódka Slovenského kultúrneho centra Našice

Oslava 25. výročia Zväzu Slovákov v Chorvátsku

V Našiciach 17. júna Slováci v Chorvátsku oslávili 25. výročie Zväzu Slovákov. V radnici mesta Našice sa uskutočnilo slávnostné zasadnutie, kde členom Zväzu Slovákov pri tejto príležitosti zagratalovali: zástupca starostu mesta Našice Krešimir Žagar, zástupca župana Osijecko-baranskej župy Goran Ivanović, predseda Demokratického zväzu Čechov a Slovákov v Rumunsku Adrian Miroslav Merka, podpredseda Matice slovenskej v Srbsku Branišlav Kulík, generálny konzul v Békešskej Čabe Igor Furdík, veľvyslanec Slovenskej republiky v Záhrebe Juraj Priputen, predseda Rady pre národnostné menšiny v Chorvátsku Aleksandar Tolnauer a poslanec pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v Parlamente Chorvátskej republiky Vladimír Bilek. Vážení hostia zdôraznili veľký význam Slovákov v Chorvátsku v priateľských vzťahoch medzi dvoma štátmi, Chorvátskom a Slovenskom,

Slávnostný príhovor predsedu Zväzu Slovákov Mirka Vavru

Prezentácia monografie

aktívnu činnosť zväzu a jeho členstva, ich starostlivosť o kultúru, tradíciu a jazyk a veľmi dobrú spoluprácu. Na slávnostnom zasadnutí boli prítomní aj predstavitelia slovenských inštitúcií, kultúrno-vzdelávacích ustanovizní a spolkov, ako aj jednotlivci, s ktorými zväz a matice už dlhé roky úspešne spolupracujú.

V mene Rady pre národnostné menšiny v Chorvátsku predseda Aleksandar Tolnauer udelil uznania predsedovi Zväzu Slovákov Mirkovi Vavrovi a tajomníčke Zväzu a členke Rady pre národnostné menšiny Branke Baksovej za ich veľký prínos. Pri príležitosti svojho výročia zväz udelil uznanie jednotlivcom, inštitúciám a spolkom za dlhoročné úsilie, podporu a pomoc v činnosti zachovania a prezentovania kultúry, jazyka, obyčají a národnostnej identity Slovákov v Chorvátsku.

Zväz Slovákov sa počas dvadsiatich piatich rokov svojho pôsobenia ako vydavateľ podpísal pod takmer päťdesiat publikácií, ktoré sa zaoberajú témou Slovákov v Chorvátsku. Primárnym cieľom vydavateľskej činnosti Zväzu Slovákov je dokumentovanie materiálnej a nemateriálnej pozostalosti kultúrneho bohatstva lokalít, v ktorých Slováci organizovane pôsobia v rámci občianskych združení, najmä v maticiach slovenských, ako aj dokumentovanie výročí a významných podujatí, ktoré Zväz Slovákov organizuje. Knižné vydania Zväzu Slovákov predstavujú hodnotný prameň informácií o Slovák-

Otvorenie výstavy

koch a ich pôsobení v Chorvátsku. Pri tejto príležitosti bola prezentovaná fotomonografia Zväzu Slovákov *Naša ruža rozkvitala*, ktorú predstavili redaktori knihy Branka Baksová a Mirko Vavra, recenzentka Sandra Kraljová Vukšićová a dlhoročná spolupracovníčka Zväzu Slovákov a zároveň aj jej lektorka Marija Pepelková.

Fotomonografia *Naša Ruža rozkvitala – Naša Ruža procvjetala*, historicko-publicistické dielo, bola pripravená pri príležitosti osemnásteho výročia festivalu slovenskej hudby a piesní *Keď sa ruža rozvíjala*. Obsah fotomonografie je rozdelený na osemnásť kapitol, ktoré podávajú informácie o jednotlivých ročníkoch festivalu. V kapitolách sú chronologicky zaznamenané všeobecné údaje vzťahujúce sa na jednotlivé ročníky – miesto a termín realizácie, hostiteľ, účinkujúci, hostia, podporovatelia, ale aj fotografické záznamy, vzhľad pozvánok a plagátov, recenzie v tlači, a to s dôrazom na časopis Prameň, a iné materiály, ktoré sú vydavateľovi k dispozícii. Na takmer sto stranách našli okrem informačne hodnotných textov svoje miesto aj kópie materiálov a notové zápisy archívnej hodnoty, zvlášť dôležité pre zachovanie hudobného prejavu Slovákov v Chorvátsku. Monografia je pripravená v chorvátskom jazyku a v materinskom jazyku slovenskej národnostnej menšiny, čo tejto fotomonografii pridáva na hodnotu.

Vydanie na konkrétnom príklade podujatia *Keď sa ruža rozvíjala* dokumentuje pôsobenie Zväzu Slovákov a pätnástich matíc slovenských, a tak

Vážení a milí hostia: profesorka Marija Pepelková, bývalá poslankyňa pre Čechov a Slovákov v Chorvátskom sneme Zdenka Čuhnilová a riaditeľka Vlastivedného múzea Našice Silvija Lučevňaková

podáva informáciu o pôsobení Slovákov v rámci celého Chorvátska. Publikáciu, ktorá je dôležitým podkladom pre zachovanie kultúrnej a etnickej identity Slovákov v Chorvátsku, rovnako srdečne odporúčam chorvátskemu, ako aj slovenskému čitateľovi.

Na vydanie tejto vzácnej fotomonografie sa zúčastnila skupina autorov, predovšetkým dopisovatelia časopisu Prameň: Vlatko Mudroch, Pavel Treger, Željko Brnjik, Anica Popovićová, Josip Kvasnovski, Marica Tisajová, Ivan Hudec, Vesna, Vjera i Branka Baksové, Željka Uzelová, Tanja Matotová, Josip Kreičik, Margita Žagarová, Blanka Mavretićová, Miroslava i Antonio Gržinićovci, Andrija Kuric a Margita Rekić-Grolmusová. Korektúru prekladu a grafickú prípravu urobili Tatjana Buhová, Branka Baksova a Rozalija Kukučková.

Finančnú podporu poskytli Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, mesto Našice a Osijecko-baranská župa.

Po slávnostnej schôdzi v kaštieli Pejačevićovcov otvorili výstavu Textilné nápisové nástenky – výtvarné prejavy našich babičiek, ktorú pripravilo Slovenské kultúrne centrum Našice v spolupráci s maticami slovenskými v Chorvátsku.

V oslavách tohto, pre Slovákov v Chorvátsku, významného jubilea sa pokračovalo v maticiach slovenských v Chorvátsku do konca kalendárneho roka.

Sandra Kráľová-Vukšićová,
riaditeľka

Výstavná činnosť Slovenského kultúrneho centra Našice 2017 – 2018

Prvá autorská výstava Slovenského kultúrneho centra Našice prezentovaná doma a v zahraničí

Prvú autorskú výstavu Slovenské kultúrne centrum Našice pripravilo v roku 2017 pri príležitosti 25 rokov pôsobenia Zväzu Slovákov ako darček svojej zakladateľskej inštitúcii, a to v spolupráci s Maticami slovenskými v Chorvátsku.

Výstave pod názvom *Textilné nápisové nástenky* – výtvarné prejavy našich babičiek predchádzal jednoročný etnografický terénny výskum v obciach, v ktorých Slováci v Chorvátsku žijú a pôsobia v rámci organizácií založených na základe etnického princípu. Výskumom je spracovaných 16 lokalít a celkovo je zaznamenaných 303 textilných nápisových nástieniek. Výskum

Vernisáž v Nitre, Dom Matice slovenskej v Nitre, 6. júna 2018

Výstava na Folklórnych slávnostiach pod Polanou v Detve, 6. – 8. júl 2018

sa uskutočnil v spolupráci s miestnymi organizáciami Matic slovenských pôsobiacich v Chorvátsku, ktoré poskytli informátorov. Zozbieraný a spracovaný materiál je prezentovaný na 19 paneloch dvojjazyčne, v chorvátskom a slovenskom jazyku, a okrem textového a ilustračného materiálu výstava obsahuje aj trojdimenzionálne predmety. Spracovaný materiál poukazuje na prejavy rovnakosti, teda príslušnosti k slovenskej spoločnosti, ako aj integráciu kultúry slovenskej národnostnej menšiny do chorvátskeho kultúrneho korpusu.

Realizáciu výskumu a prípravu výstavy finančne podporili Zväz Slovákov, Ministerstvo kultúry ChR, Rada pre národnostné menšiny, Osijecko-baranská župa a mesto Našice.

Vernisáž sa uskutočnila v sobotu 17. júna 2017 v priestoroch Vlastivedného múzea v Našiciach a otvoril ju predseda Rady pre národnostné menšiny ChR Aleksandar Tolnauer.

Počas trinástich mesiacov bola výstava prezentovaná na siedmich miestach v Chorvátsku (17. 6. – 25. 8. 2017 v Našiciach, 31. 8. – 7. 9. 2017 v Rijeke, 11. 11. – 15. 12. 2017 v Lipovljanoch, 22. 12. – 8. 1. 2018 v Josipovci Punitov-

skom, 5. – 15. 5. 2018 v Markovci Našickom, 1. – 7. 6. 2018 v Osijeku a 14. 7. 2018 v Zokov Gaji) a na troch miestach na Slovensku (22. 9. – 30. 10. 2017 v Devínskej Novej Vsi, 8. 6. – 4. 7. 2018 v Nitre a 6. – 8. 7. 2018 v Detve).

Na budúci rok je v pláne výstavu predstaviť Slovákom vo Vojvodine, o čom už prebiehajú prvé rokovania, a neskôr aj v ďalších dolnozemských komunitách.

Výstava Ľudová umelecká výroba MS Jurjevac prezentovaná v Našiciach od 16. februára do 8. marca

Pokiaľ sa niektorým zdalo, že slovenská ľudová kultúra už v súčasnosti v chorvátskom prostredí nežije, výstava pod názvom *Ručné práce MS Jurjevac* mnohých presvedčila, že nemajú pravdu. Síce v obmenenej podobe, ale predsa ľudová umelecká výroba ako súčasť ľudovej kultúry žije novým životom medzi členkami výtvarno-folklórnej skupiny Matice slovenskej Jurjevac. Stopy po slovenských tradíciách sú prítomné hlavne v technikách drotárstva a v tvarovaní šúpolia, ako aj v použitých materiáloch.

Slovenské kultúrne centrum Našice v spolupráci s Vlastivedným múzeom Našice pri príležitosti Medzinárodného dňa materinského jazyka a Európskeho roku kultúrneho dedičstva pripravilo výstavu pod názvom *Ručné práce MS Jurjevac*. Na vernisáži, ktorá sa konala 16. februára 2018, výtvarno-

*Výstavu otvoril poslanec pre českú a slovenskú menšinu v chorvátskom parlamente
Vladimír Bilek*

Časť exponátov

folklórnu skupinu Matice slovenskej Jurjevac predstavila Anđela Majdišová, ktorej pri tejto príležitosti gratuloval k úspešnej činnosti a prezentácii Slovákov v Chorvátsku predseda Zväzu Slovákov Mirko Vavra, riaditeľka Vlastivedného múzea Našice Silvija Lučevňaková a riaditeľka Slovenského kultúrneho centra Našice Sandra Kraljová-Vukšićová. Výstavu otvoril poslanec pre českú a slovenskú menšinu v chorvátskom parlamente Vladimír Bilek, a to za prítomnosti ďalších hostí: členky Rady pre národnostné menšiny, tajomníčky Zväzu Slovákov a predsedníčky Matice slovenskej Markovac Branky Baksovej, predsedníčky Zväzu Čechov Anne-Marie Štruml-Tučekovej, podpredsedu Zväzu Slovákov pre školstvo a informovanie Josipa Krajčih, vedúcej Ústrednej knižnice Slovákov v Chorvátsku Ružice Vinčakovej, predsedu Matice slovenskej Jurjevac Franja Drgu, predsedu Matice slovenskej Radoš Zlatka Pucovského, zástupkyne Rady slovenskej národnostnej menšiny mesta Našice Ivanky Priščovej, vedúcej výtvarnej skupiny Kontrast Matice slovenskej Josipovac Anice Popovićovej a reholnej sestry Renáty Buňovej, ktorá pôsobí v Josipovci Punitovskom.

Výstava ozrejmila skutočnosť, že táto špecializovaná činnosť ženských ručných prác nezanikla, ba ani nestagnuje. V súčasnosti ju rozvíjajú mnohí jednotlivci, či už na základe bezprostredného poznania prenášaného tradovaním, alebo azda častejšie prostredníctvom odbornej literatúry a absolvovaním umeleckých kurzov.

Členky skupiny a autorky exponátov

Tvorba výtvarno-folklórnej skupiny Matice slovenskej Jurjevac v sebe nesie synkretizmus tradičného a moderného vo výbere a spracovaní materiálov, tém, tvarov, motívov a techník, čím sa utvára nový svet tradičných prejavov v modernom priestore. Silná miera individuálneho tvorivého stvárnenia prítomná v každom predmete odzrkadľuje osobnosť a zručnosť jednotlivých členiek skupiny výrobcov prevažne umeleckých, ozdobných, ale aj úžitkových predmetov.

Výtvarno-folklórna skupina Matice slovenskej Jurjevac začala s činnosťou v roku 2012, keď bola organizovaná prvá drotárska dielňa. V priebehu rokov dielňou prešli mnohí zainteresovaní, avšak súčasný počet členiek je dvanásť žien rôzneho veku.

V súlade so zručnosťou a záujmovou zameranosťou členiek sú zastúpené tieto techniky umeleckej tvorby: drôt, šúpolie, pletenie a tvarovanie papiera, ozdobovanie slamou a špagátom, tvarovanie cestom a FIMO hmotou, vyšívanie, maľovanie na plátno a na sklo, ako aj servítková technika. Viac o technikách sa návštevníci výstavy mali možnosť dozvedieť v dvojazyčnom katalógu v chorvátskom a slovenskom jazyku, ktorý k tejto príležitosti pripravilo Slovenské kultúrne centrum Našice.

Výstava, konajúca sa s finančnou podporou Zväzu Slovákov, Rady pre národnostné menšiny ChR, Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Osijecko-baranskej župy a obce Punitov trvala do 8. marca.

Miloslav Strehársky

18. Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2018

Matica slovenská Rijeka v spolupráci so Zväzom Slovákov v Chorvátsku a s predstaviteľkou slovenskej národnostnej menšiny v Prímorsko-goranskom kraji pri príležitosti štátneho sviatku **Deň Ústavy SR a 25. výročia SR** aj v roku 2018 organizovala od 30. augusta do 1. septembra **Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2018** s medzinárodnou účasťou. Počas týchto dní rijeckým obyvateľom i precestujúcim turistom Slováci predstavujú svoju kultúru a dedičstvo. Toto podujatie v Rijeke sa koná už osemnásť rok.

Sponzormi boli: Savjet za nacionalne manjine RCh, Prímorsko-goranska županija, Zväz Slovákov v RCh, poslanec pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v chorvátskom parlamente Vladimír Bílek, predstaviteľka slovenskej národnostnej menšiny v PGŽ Miroslava Gržiničová, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Matica slovenská SR.

Mediálni sponzori boli: Rádio Rijeka, Novi List, Kanal R a HRT.

Prvý deň sa začal spomienkou na Svetozára Hurbana Vajanského v mestečku Volosko pri Opatiji pred budovou, na ktorej sa nachádza pamätná ta-

Prvý deň: program na Môle Karolíny Rijeckej spomienkou na vystahovaných Slovákov z prístavu Rijeka, vkladáním vencov do mora s príležitostným prejavom a krátkym kultúrnym programom

buľa. Prítomní boli vzácní hostia: predseda MS v SR Marián Gešper so svojimi spolupracovníkmi Dávidom Serbinčíkom a Martinom Hajníkom, ako aj zástupcom Veľvyslanectva SR v RCh Jánom Holíkom, pod tabuľou boli postavené vence MS v SR a MS v Rijeke. Po krátkom príhovore pani Gržiničovej a pána Gešpera nasledoval krátky program speváckej skupiny Slovenka MS z Rijeke. Pamätná tabuľa S. H. Vajanskému, slovenskému spisovateľovi, publicistovi, literárnemu kritikovi, novinárovi a politikovi, ktorý sa roku 1905 zúčastnil kongresu slovanských novinárov vo Volosku, bola postavená roku 2006 v spolupráci s Maticou slovenskou a z iniciatívy Stanislava Bajaníka, pracovníka v oblasti múzejníctva, ochrany kultúrneho dedičstva, informatiky a médií, ktorý zostavil viac publikácií z oblasti národných a literárnych dejín, 5 dokumentárnych filmov, 6 autorských monografií a taktiež inicioval a zabezpečil desiatky pamätných tabúľ, búst, reliéfov doma i vo svete. Maticiari v Rijeke si to pripomínajú každý rok počas *Dní slovenskej kultúry*. Po návrate do Rijeke v priestoroch MS bolo privítanie hostí a prezentovaná bola výstava obrazov ľudových krojov Slovenska. Program pokračoval na Môle Karolíny Rijeckej spomienkou na vystahovaných Slovákov z prístavu Rijeke, vkladáním vencov do mora s príležitostným prejavom a krátkym kultúrnym programom. Tohto roku po prvýkrát boli položené tri vence – veniec z MS Rijeke, z MS v SR a z Rady zo slovenskej národnostnej menšiny z Maďarska. V kultúrnom programe sa zúčastnili spevácka skupina Slovenka MS z Rijeke a umelecké skupiny hostí zo Slovenska a Maďarska. Všetci účastníci a hostia potom šli do Chorvátskej čítárne Joakima Rakovca na Trsate, kde sa uskutočnilo slávnostné otvorenie DSK – Rijeke 2018. Táto elegantná budova z konca 19. storočia a jej veľká sála so 150 sedadlami sa používa na rôzne podujatia a výstavy. Na samom začiatku spevácka skupina Slovenka MS z Rijeke zaspievala chorvátsku a slovenskú hymnu. Moderátorka Jarmila Vukovićová pozdravila účastníkov programu zo Slovenska (FS Gelovianka, FS Bystričan, DFS Bystrinka, FS Dubravček, SS Mužáci Moravia, FS Zelený veniec), Maďarska (FS Borovenka) a Chorvátska (Ochotnícke divadlo MS z Radoša), tiež vzácných hostí: predsedu MS v SR Mariána Gešpera so svojimi spolupracovníkmi Dávidom Serbinčíkom a Martinom Hajníkom, zástupcu Veľvyslanectva SR v RCh Jána Holíka, predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Jána Varšu, podpredsedu Rady slovenskej národnostnej menšiny v Maďarsku Ferenza Zelmana, poslanca pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v chorvátskom parlamente pána Vladimíra Bíleka, zástupkyňu Centra voľného času z Považskej Bystice Martu Rehušovú, podpredsedu Zväzu Slovákov v RCh Zlatka Pucovského, zástupcu župana PGŽ Branka Škrobonju, ako aj

zástupcu starostu mesta Rijeka Mirka Filipovića. Predsedníčka MS Rijeka Miroslava Gržinićová potom otvorila podujatie, privítala všetkých účastníkov a hostí a poďakovala sa všetkým sponzorom. Taktiež zdôraznila svoje dúfanie, že nasledujúci rok toto podujatie bude ešte s bohatším programom, pretože to bude jubilejný rok, v ktorom MS Rijeka bude oslavovať svoje 25. výročie. Nasledovalo niekoľko krásnych interpretácií FS Bystričan, DFS Bys-trinka a SS Mužiáci Moravia zo SR. Po oficiálnej časti bolo divadelné predstavenie Ochotníckého divadla z Radoša *Ja do krčmy nepôjdem*. Obecenstvo sa príjemne bavilo sledujúc túto krátku komédiu, ktorá trvala o niečo viac ako pol hodiny. Po ukončení programu prvého dňa všetci prítomní opustili sálu spokojní a družne sa zabávali pri malom občerstvení či recepcii.

Druhý deň sa začal pre niektorých matičiarov už včasná prípravou stánku na Námestí 111. brigády, vynášaním potrebných vecí z priestorov MS do stánku, ako aj chystaním potravín. Približne o ôsmej hodine začali prichádzať účastníci a pripravovať svoje stoly. Výrobu korbáčikov a syry už tradične ponúkala Danka Smolíková, majsterka výroby syrových špecialít z Považskej Bystrice, kožené výrobky ponúkal Miloš Ježík, pečené klobásky a parené buchty s makom a orechmi Slováci z Tótkomlóšu (Slovenský Komláš) v Maďarsku, langoše, pálenku a víno ponúkali účastníci z Radoša, hostia z Považskej Bystrice ponúkali rôzne koláče. Nechýbalo ani čapované slovenské pivo. Členovia MS z Rijeka už tradične ponúkali zemiakové placky, bryndzové ha-

Druhý deň: vystúpenie na námestí 111. brigády – Rijeka 2018

lušky a slivkový koláč. Bolo tu i čapované slovenské pivo. Po príchode všetkých skupín na Námestie 111. brigády, vyšiel krojovaný sprievod účastníkov folklórnych skupín mestom – pozdĺž Korza. Na námestí sa vystriedali všetky skupiny: FS Bystričan a DFS Bystrinka, SS Mužáci Moravia, FS Dubravček, FS Geľovianka, FS Zelený veniec, FS Borovenka a Dychový orchester Sebechleby. Vystúpením s ľudovými piesňami a tancami skupiny bavili početné domáce rijecke obecnstvo, ako aj mnohých turistov, ktorí sa pokračovali kochať v rôznych gastronomických špecialitách a v krásnom výhľade na kultúru odlišnú od vlastnej. Prišiel medzi nás aj starosta mesta Vojko Obersnel, ktorý navštívil všetky stánky.

Tretí deň v kempe Oštro pri Kraljevici sa začal pekným počasím. Obed prichystali usilovné ruky našich matičiarok. Priprávali sme sa na program, ktorý bol plánovaný na 16. hodinu, keď sa počasie pokazilo. Nešťastní sme pozerali na šedú oblohu a čakali zlepšenie počasia. Na šťastie zlepšenie prišlo tesne pred plánovaným začiatkom programu. Kúpajúcich na pláži nebolo veľa, ale zato boli hostia, ktorí vyšli zo svojich viliek a penziónov, lebo ich prilákala hudba a spev. V kultúrnom programe sa vystriedali FS Bysričan a DFS Bystrinka. Naše matičiarky na malom stánku piekli zemiakové placky.

S účinkujúcimi hosťmi z Považskej Bystrice sme sa rozlúčili okolo 19. hodine.

Na záver môžeme konštatovať, že DSK – Rijeka 2018 splnili svoj účel, prezentované bolo Slovensko, jeho kultúra a gastronómia.

Podakujeme sa sponzorom, všetkým účastníkom programu a našim matičiarom za pomoc a úsilie, ktoré vynaložili, a váženým hosťom, ktorí nás poctili svojou prítomnosťou a ďakujeme aj tým, ktorí poslali telegramy.

Tretí deň: účastníci z Považskej Bystrice na móle Oštro – tesne pred odchodom

Slováci v Kanade

Zuzana Pavelcová

Slovenské slovo v Kanade

Rozhovor s Jozefom Starostom – šéfredaktorom krajaňského časopisu *Slovo z Britskej Kolumbie* v Kanade, ktorý vychádza vo Vancouveri už 10 rokov

Povedzte nám niečo o sebe.

Keď som bol v mamičkinom brušku, tak sa vraj, podľa rozprávania môjho staršieho brata holiča, u pekára Vrba na Záfortni v Bánovciach nad Bebravou striedali partizáni z Uhrovca a Nemci z Trenčína, ktorým pekár Vrba piekol chlieb a žemle. Narodil som sa v zadnej izbe „kočacieho zámku“, ako prezývali náš dom na Záfortni, keď front prechádzal Bánovcami. V prednej izbe bolo sedem ľahko ranených oddychujúcich Rusov. Šiesti z nich chceli, aby som nosil ich meno, Ivan. Mama vraj, opäť podľa rozprávania môjho staršieho brata holiča, súhlasila a dostala od nich za to fľašu vodky. Keď front prešiel a Rusi odišli, mama ma zanesla do kostola a nechala pokrstiť na Jozefa.

Vyššie 30 rokov žijem vo Vancouveri, v Britskej Kolumbii v Kanade. Som dôchodca, vyslúžený softwarový inžinier, ktorý s bitmi a bajtami a s rôznymi programovacími jazykmi „spolunažíva“ viac ako 50 rokov. Spolu so skupinkou nadšencov už 10 rokov vydávame časopis *Slovo z Britskej Kolumbie*, zhruba 3-4 krát do roka.

Tento stručný životopis sa zmieňuje iba o mojom zrození a o tom, čo robím teraz. 72 rokov medzi týmito dvoma bodmi je cesta plná hľadania a mnohokrát blúdenia v slepých uličkách. Je to cesta poznačená výchovou otca, jednoduchého robotníka – komunistu a matky jednoduchej ženy v domácnosti – presvedčenej katolíčky. Je to čas, keď som mal oboch rodičov rovnako rád. Je to obdobie držania čestnej pionierskej stráže pri fiktívnych truhlách Stalina a Gotwalda, ako aj čestnej miništrantskej stráže pri Božom hrobe na Veľký piatok a Bielu sobotu, obdobie detskej naivity, keď obe čestné stráže boli rovnako fascinujúce. Je to obdobie budovania „tvrdého“ socializmu 50-tych rokov, nádejí 60-tych rokov, pokusov o zmenu počas

normalizácie 70-tych rokov a rezignácie a emigrácie v polovici 80-tych rokov. Je to tiež obdobie radosti a pokoja, ktoré starnutím nachádzam v každej chvíľke života, ale tiež čas nostalgie a pocitu vďačnosti pri myšlienkach na rodnú krajinu.

Časopis Slovo z Britskej Kolumbie je pre Slovákov žijúcich v Kanade veľmi

dobre známym periodikom. Ste jeho šéfredaktorom. Skúste čitateľom SNN predstaviť tento magazín. Aké témy prináša? Čím sa snaží pritaľhnuť svojich čitateľov a koľko ich má?

Od samého začiatku sa snažíme o to, aby sme v časopise prinášali také úvahy, príbehy, udalosti, informácie, ktoré sú ladené skôr na pozitívne, než na negatívne stránky emigrantského života, skôr na inšpiračné, než na depresívne stránky života, skôr na kooperáciu, než na konfrontáciu, skôr na dobrú skúsenosť, než na rozporuplné názory, skôr na to, čo nás Slovákov doma a v zahraničí, spája, než na to, čo nás rozdeľuje.

Chceme slúžiť nielen Slovákom v Britskej Kolumbii, ale aj iným slovenským komunitám roztrúseným po celom svete a chceme písať o živote nielen Slovákov žijúcich v Britskej Kolumbii, ale tiež o živote tých slovenských zahraničných komunít, ktoré sa budú chcieť podeliť s našimi čitateľmi so svojimi životnými skúsenosťami.

V tlačenej forme časopisu ako aj na jeho webových stránkach www.slovozbritskejkolumbie.ca prinášame rôzne inšpiračné témy. Spomeniem

sprítualno-spoločenské príhovory, inšpirujúce príbehy, zamyslenia, pohľady do budúcnosti, o historických udalostiach a osobnostiach slovenského národa, útržky z histórie Slovákov v zahraničí, o živote súčasných slovenských zahraničných komunít a o zaujímavých osobnostiach emigrantského života, zážitky emigrantov z cesty na Sloven-

sko, zážitky z potuliek po svete, ako som emigroval a môj nový domov, ale tiež prozaické a poetické príspevky a listy našich čitateľov.

V súčasnosti tlačíme 200 – 400 výtlačkov časopisu, podľa toho, koľko máme finančných prostriedkov (výrobná cena jedného plnofarebného 40 stranového výtlačku sa pohybuje medzi 6 a 7 kanadskými dolármi – asi 5 eur). Veľkú väčšinu výtlačkov rozširujeme však zadarmo. Záujemcovia si môžu vyzdvihnúť časopis v hale kostola sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri. Časopis ponúkame aj pri rôznych kultúrnych a spoločenských udalostiach, kde je vysoká pravdepodobnosť výskytu slovenských a slovenčine rozumejúcich návštevníkov.

Niekoľko desiatok fyzických výtlačkov posielame poštou viacerým slovenským organizáciám na Slovensku i v zahraničí a máme asi 30 naozajstných predplatiteľov v Kanade, v USA a na Slovensku, ktorí si odoberanie časopisu objednali cez <http://slovozbritskejkolumbie.ca/predplatne>.

Ťažisko čitateľov však využíva možnosť prečítať si Slovo z Britskej Kolumbie v elektronickej podobe. Ponúkame bezplatný elektronický kiosk <http://slovozbritskejkolumbie.ca/kiosk>, kde si návštevníci môžu prečítať všetky čísla časopisu, ktoré sme vydali počas uplynulých 10 rokov. Denne kiosk navštívi niekoľko desiatok čitateľov.

Vyššie 1200 záujemcov z celého sveta dostáva náš časopis cez email – zadarmo. Prihlásiť sa je možné cez stránku <http://slovozbritskejkolumbie.ca/buletin>.

Od ktorého roku Slovo z Britskej Kolumbie vychádza? Spomínate si ešte na jeho začiatky? Ako sa postupne formoval?

Prvé číslo časopisu vyšlo v decembri 2007. V tom čase chýbali iba 3 roky do 50. výročia založenia slovenskej farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri a chystali sme sa zostaviť a vydať tlačou Pamätnicu o histórii farnosti. Uvedomovali sme si však, že je to náročná úloha. Prebehla mi hlavou myšlienka, že ak vydáme tlačou každé tri mesiace niekoľko historických článkov zo života slovenskej farnosti v New Westminsteri a zo života Slovákov v Britskej Kolumbii, počas 3 rokov nazbierame dostatok materiálu na vydanie Pamätnice.

Tak vznikol časopis Slovo z Britskej Kolumbie. Tento rok sme oslavovali 57 rokov trvania slovenskej farnosti na ďalekom západe Kanady, na pobreží Tichého oceánu. Pamätnicu sme doposiaľ nevydali, ale Slovo z Britskej Kolumbie má za sebou 10 rokov svojej existencie.

Okruh prispievateľov, ktorí sa podieľali na 1. čísle, bol veľmi malý. Postupne som oslovoval rôznych autorov, ktorých tvorba bola v súlade so za-

meraním Slova z Britskej Kolumbie („lepšie zažať jednu sviečku ako preklínať temnotu“), s prosbou o príspevok do časopisu.

Ako sa však časopis dostával do povedomia čitateľov v Kanade, na Slovensku a aj inde vo svete a jeho oblúba rástla, rovnako rástol a stále rastie aj počet zaujímavých a inšpiračných príspevkov od autorov z celej slovenskej diaspóry.

Aké je Slovo z Britskej Kolumbie dnes a aké sú Vaše predstavy o vývine tohto časopisu do budúcnosti?

Dnes vychádza časopis 2 – 4-krát do roka na 36 až 40 stranách a sú v ňom príspevky od autorov z Kanady, USA, Slovenska, Srbska, Južnej Afriky, Papua – Nová Guinea, Švajčiarska, Talianska, Francúzska...

Charakter časopisu zostáva však nezmenený. Uverejňujeme úvahy, príbehy, udalosti, informácie, ktoré sú ladené na pozitívne stránky emigrantského života, na inšpiračné stránky života, na kooperáciu, na dobrú skúsenosť a na to, čo nás, Slovákov doma a v zahraničí, spája.

Aká je budúcnosť časopisu? Je perspektívny? Myslím si, že áno. **Nehrozí mu zánik?** Hrozí a raz aj zanikne. **Nemôže dôjsť k asimilácii Slovákov?** Môže a aj dochádza. **K zániku rodnej reči?** Môže a aj zaniká.

Všetko, čo vzniklo, raz aj zanikne. Reč, komunita, spolok, farnosť, časopis.

Otázka je len kedy? A tiež, čo robíme my? Napomáhame k zániku alebo k udržaniu, k obnove, k znovuzrodeniu? Malé businessy vymierajú a veľké, nadnárodné spoločnosti ich požírajú. Možno podobný osud čaká aj malé národy. Nadnárodné sily ich prevalcujú. Ako dlho si my v tomto trende udržíme svoju identitu, svoju slovenskosť?

Budeme hrdí na svojich predkov, na svoju históriu, alebo budeme nekriticky oslavovať a nasledovať cudzie „ideály“?

Tieto otázky sú rovnako aktuálne pre Slovákov na Slovensku aj v zahraničí. Slovo z Britskej Kolumbie sa snaží tento trend zániku a asimilácie spomalit' a napomôcť k udržaniu, k obnove a k znovuzrodeniu slovenskosti. Tak ako malé deti hrajúce sa na morskej pláži aj my veríme, že stavať hoci aj pieskové hrady je dôležité aj keď sa rozplynú v morských vlnách času. Veď prídu iné „deti“, ktoré ich znova začnú stavať.

S akými problémami sa najčastejšie stretávate a naopak, čo považujete za svoje najväčšie úspechy?

Problémy tu v Kanade vraj neexistujú, iba výzvy. Najväčou výzvou je nájdenie odpovedí na 3 otázky.

(1) Kde nájsť dostatok času na neplatenú profesionálnu prácu, ktorú si vydávanie kvalitného časopisu vyžaduje? (2) Kde nájsť dostatok financií na zaplatenie profesionálnych služieb spojených s vydávaním a distribúciou plnofarebného časopisu v tlačenej podobe (grafika, desk-top-publishing, farebná tlač, poštovné)? (3) Kde nájsť nadšených

dobrovoľníkov ochotných pomáhať s úpravou „surových“ textov (gramatická a štylistická úprava, dopĺňovanie mäččeňov, dlžňov, prepis textov zo starých novín a časopisov do elektronickej podoby, preklad textov z a do angličtiny, skracovanie textov, vyhľadávanie priliehavých obrázkov)?

Najväčším úspechom je odozva, ktorú časopis Slovo z Britskej Kolumbie má medzi svojimi čitateľmi. Ak dostaneme email, že „Slovo z BC má obsah, vážny, inokedy úsmevný a hlavne má ducha – ducha dobrá“ alebo „Oceňujem obsahovú aj grafickú úroveň Slova z BC, dobrá práca“ alebo „Chodia mi hromady kadečoho, ale váš časopis som si s radosťou prečítal, lebo mal aj duchovné poslanstvo,“ hneď sa nám radostnejšie pracuje na novom čísle.

Niektoré odozvy dokonca lepšie charakterizujú našu prácu, než by som to vyjadril vlastnými slovami. Napríklad: „Dnes som mal čas prečítať si najnovšie vydanie Slova. S uznaním konštatujem, že autori článkov v spolupráci s redakčným vedením časopisu odvedli veľmi slušnú prácu. Časopis by sa dal zaradiť medzi kresťansko-konzervatívne periodiká, avšak narába s témami citlivo, nevnučuje násilu čitateľovi svoj názor. Nájdú si v ňom svoje aj milovníci histórie a aj ľahšieho žánru. Nie je ľahké s obmedzenými finančnými prostriedkami vytvoriť niečo hodnotné. To treba vyvážiť nadšením a poctivým prístupom. A vám sa to, myslím si, podarilo. Želám veľa ďalších úspechov.“

Občasník Slovákov žijúcich v Kanade – Slovo z Britskej Kolumbie – je jeden z najlepšie graficky vybavených krajských periodík – je plnofa-

rebný, na kvalitnom papieri. Vyzerá jednoducho „bohatý“. V akom náklade vychádza? Je zložité ho financovať?

V čase mobilov, tabletov, emailov, esemesiek, sociálnych sietí a rôznych elektronických dokumentov typu eBook držať v rukách nezávislý slovenský emigrantský časopis, ktorý je príťažlivý na vzhľad, kvalitný na hmat a má zaujímavý, inšpiratívny a povzbudzujúci obsah, je rarita. Slovo z Britskej Kolumbie sa snaží byť touto raritou, napriek tomu, že vydanie jedného čísla vo farebnej tlači nás stojí 800 – 1600 dolárov.

Časopis začal vychádzať s finančnou podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, a tento ho, hoci nie každý rok, podporoval a podporuje doteraz. V prvých rokoch, keď mal časopis menší počet strán, vychádzal v náklade 1000 výtlačkov. Teraz, pri väčšom počte strán sa náklad pohybuje od 200 do 400 výtlačkov, podľa štedrosti našich sponzorov. Na koľkých stranách vychádza? Prvé číslo vyšlo v decembri 2007 na 8 stranách. V súčasnosti vychádza na 40 plnofarebných stranách.

Chcel by som sa touto cestou poďakovať Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí za jeho finančnú podporu. Rovnako naša veľká vďaka patrí aj viacerým spoločnostiam a jednotlivcom, ktorí nás svojím inzerátom alebo priamou menšou či väčšou finančnou čiastkou materiálne, ale aj morálne, podporujú.

Čo pre Vás znamená byť jeho šéfredaktorom? Čo je na tejto práci najzložitejšie? Aké pracovné nasadenie si Vaša práca vyžaduje?

Ten „šéfredaktor“ príjemne šteglí moje ego. Niekedy si však pripadám skôr ako riaditeľ jednotriedky v zapadnutej dedinke za horami – za dolami, ktorý je sám a musí byť školníkom, upratovačom, kuričom, zásobovačom, vychovávateľom, učiteľom slovenčiny, počtov, zemepisu, dejepisu, telocvičku... Samozrejme, vo voľných chvíľach je aj riaditeľom – sám sebe.

V skutočnosti s mojím „šéfredaktorstvom to tak celkom nie je, pretože mám veľa pomoci a podpory od ľudí podobného zmysľania a prístupu k životu.

Nerobím napríklad grafickú úpravu časopisu, tú robí priateľ **Daniel Behan**, profesionálny grafik, ktorý ani pri presunoch skrz kontinenty nezanevrel na Slovo z Britskej Kolumbie, pri ktorom stojí od jeho vzniku. S jeho pomocou je časopis vizuálne príťažlivý a príspevkom od našich autorov dodáva potrebný „šmrnc“. Momentálne pôsobí na Slovensku (www.pixelplus.sk).

Pred 4 rokmi sa k nám pridol **Paul Stacho**, kanadský Slováč, fotograf-publicista. Už 33 rokov pôsobí neďaleko Niagarských vodopádov. Ako

správny „ambasádor“ propaguje pri každej príležitosti Slovensko, lebo tam má svoje korene. Na svojich fotografických cestách sa snaží stretnúť sa so Slovákmi, ktorí robia dobré meno krajine, kde sa narodili alebo skadiaľ pochádzajú ich predkovia. Jeho pútavé slovné a obrázkové reportáže z návštev krajanov-Slovákov na „Bohatom Po-breží“ (Kostarika), na Kube, v USA, v Taliansku, vo Francúzsku, v Srbsku, v Berlíne, Moskve, na Slovensku, zaujali nejedného čitateľa.

Takto by som mohol menovať desiatky ďalších autorov, inzerentov a sponzorov, bez ktorých pomoci by moje „šéfredaktorstvo“ nestálo za veľa. Ako príklad by som chcel spomenúť **Máriu Eškút**, ktorá už 10 rokov píše spirituálne úvodníky pre Slovo z Britskej Kolumbie. Je najstálejšou autorkou časopisu. Jej úvodníky si zasluhujú zvláštnu pozornosť a možno aj knižné vydanie. Doporučujem prečítať si ich. Sú na titulnej strane každého vydania časopisu (<http://slovozbritskejkolumbie.ca/kiosk>).

Keď spočítam čas, ktorý sám venujem príprave každého čísla ako „šéfredaktor“, tak mi to vychádza na jeden a pol až dva pracovné mesiace, bez počítania času potrebného na písanie samotných článkov. Pomáha mi to však pri starnutí zostat mladým.

SLOVO z BRITSKEJ KOLUMBIE

„Časť ľudí, ktorí nie sú tu, má byť v budúcnosti, a nie v minulosti.“

Hudby Cyrilka a Matilda 21. august 1968 Emil Džitopek Mladý vo veku Mladosti/Starosti

Odišla si milovaná

AKO STÁRNUTÍ A ZOSTAŤ MLADÝM

Foto: archív Slova z Britskej Kolumbie
Uverejnené v č. 29 – 30 časopisu Slovo z Britskej Kolumbie, december 2017

Slováci v Libanone

Božena Farhatová

Aj v krajine majestátnych cédrov sa o Slovensku hovorí

O Libanone – malej krajine na pobreží Stredozemného mora sa hovorí, že je mostom medzi Orientom a Európou, vie sa, že je to moslimsko-kresťanská krajina s bohatou históriou, pozoruhodnými archeologickými pamiatkami, krásnou prírodou a nepokojnou búrlivou súčasnosťou. A ešte sa hovorí, že je to krajina všestranne zručných a vynaliezavých Feničanov, ktorí tu žili v 3. tisícročí pred n. l., krajina, ktorej meno pravdepodobne dali starí Aramejci, keď zasneženú horu nad týmto územím nazvali „žabaľ laban“ (v arabčine – mliečna hora) a z „labanu“ neskôr vznikol Lubnán – Libanon. A ktoráže to krajina sa pýši prívlastkom Babylon náboženstiev (je ich tu štátom uznaných 18) a pestrou paletou národov, národností a etnických skupín? Samozrejme, je to Libanon, krajina majestátnych cédrov.

Titulok príspevku naznačuje, že aj tu o Slovensku vedia, že aj tu sa o ňom hovorí – po slovensky i po arabsky.

Slovenský poslucháč, divák alebo čitateľ je v ostatnom čase pomerne dosť dobre informovaný o krajanoch v Kanade, Amerike, Austrálii, ale najmä o Slovákoch v Maďarsku, Rumunsku, v Čechách či vo Vojvodine v Srbsku.

O tom, že o Slovensku vedia aj na Blízkom východe – konkrétne v Libanone – že tu nájdete Komunitu slovenských a českých žien, že tu aktívne pracuje Asociácia libanonských absolventov českých a slovenských vysokých škôl, sa veľa nevedelo. Keď som v apríli 2007 na Stálej konferencii Slovákov zo zahraničia v Bratislave predstavila – ako členka výboru – organizáciu z Libanonu, vyvolalo to veľké prekvapenie i záujem, o aktívnych krajanoch na Blízkom východe chceli členovia podujatia vedieť viac. Treba povedať, že do slovenskej rodiny patria aj krajanke z ťažko postihnutej Sýrie, kde ničivá vojna pretrhla a zastavila ich bohaté aktivity, a krajanke z Jordánska.

Organizácia v Bejrúte združuje libanonských absolventov vysokých škôl z bývalého Československa, preto pojmy slovenský a český sú pre nás významovo rovnaké. Československo sa síce rozdelilo, ale členov asociácie spája

*Výbor asociácie a stretnutie s prezidentom Libanonu M. Suleymanom (piaty zľava).
Od roku 2000 členovia výboru boli niekoľkokrát na stretnutiach s najvyššími
predstaviteľmi Libanonu, ktorí sa zaujímali o prácu organizácie pri rozvoji
spolupráce medzi našimi krajinami.*

spoločná myšlienka – propagovať kultúru oboch národov v Libanone a ukázať všetko to pozitívne a hodnotné, čo si libanonskí absolventi z Čiech a zo Slovenska doniesli. Aj Komunita slovenských a českých žien, ktorá do asociácie patrí, funguje na jednotnom a tolerantnom základe a aj keď nie je veľká, je činná a životaschopná.

Podľa záznamov z Velvyslanectva Slovenskej republiky pre Sýriu, Libanon a Jordánsko v Bejrúte, počet krajanov v spomínaných krajinách je nasledujúci:

Sýria (pred krízou v r. 2011) 189 osôb, Libanon 136 a Jordánsko 82 osôb (tento počet môže byť aj väčší, nie všetci sa mohli zaregistrovať).

Ak chceme hovoriť o histórii libanonskej organizácie, musíme začať rokom 1983, teda prvým pokusom o jej založenie. V Libanone v tom čase zúrila vojna, existovali vážne spoločenské a politické problémy, preto k oficiálnemu schváleniu organizácie nedošlo. Bývalí libanonskí absolventi českých a slovenských vysokých škôl však pokračovali v úsilí zjednotiť svojich členov a propagovať krajinu, z ktorých sa vrátili. Český a slovenský diplom získalo takmer 800 libanonských študentov. Veľký počet z nich emigroval, nielen kvôli lepším pracovným podmienkam, ale hlavne pre vojnu a nepokoje

Večer slovenskej poézie v Bejrúte – tentoraz z tvorby popredných básnikov: Rúfusa, Válka, Mihálika, Chudu, Haľamovej. Zúčastnil sa a so záverečným slovom vystúpil aj veľvyslanec SR pre Sýriu, Libanon a Jordánsko Ivan Surkoš.

v krajine. V súčasnosti organizácia registruje 500 absolventov. Najplodnejšie obdobie s najväčším počtom libanonských študentov na českých a slovenských vysokých školách patrí do rokov 1965 – 1985.

V roku 1993 Asociácia absolventov českých a slovenských vysokých škôl v Libanone dostala od Ministerstva vnútra a kultúry oficiálne povolenie k činnosti. V pomerne krátkom čase sa táto organizácia dostala do povedomia širokej libanonskej verejnosti. A právom, veď do Libanonu sa od nás vrátili lekári, inžinieri, strojár, stavbári, technici..., ktorí v súčasnosti pracujú na najdôležitejších úsekoch v štátnom a súkromnom sektore ekonomiky Libanonu, zastávajú dôležité posty na ministerstvách, v energetike, zdravotníctve, telekomunikáciách, na vysokých školách, v bankovníctve a pod., čo je vlastne najlepšia reklama bývalého československého školstva. Mnohí z nich sú činní aj v zastupiteľských orgánoch a v politickom živote krajiny.

Podľa hodnotenia Ministerstva vnútra a kultúry patríme medzi najlepšie organizácie podobného zamerania, a to aj napriek tomu, že počas nášho pôsobenia bolo v Libanone málo pokojných rokov, že od r. 1975 až po rok 2006, a vlastne dodnes, na území Libanonu si riešili a riešia svoje problémy i nároky aj iné krajiny... Aj v tých neľahkých, a neraz aj nebezpečných, podmienkach sme pomáhali rozvíjať vzťahy medzi našimi krajinami pri výmene informácií v oblasti školstva, obchodu, cestovného ruchu..., samozrejme, v rámci našich možností.

Trojdnová výstava slovenského folklóru a remesiel v Sajde – metropole južného Libanonu, ktorá mala obrovský úspech a ktorú si pozreli stovky návštevníkov. Výstava bola spojená s kvízom pre žiakov tunajších stredných škôl Čo vieš o Slovensku, čo vieš o Česku.

S našou činnosťou sa osobne zoznámila delegácia vedená bývalým prezidentom SR R. Schusterom v r. 2001, predstavitelia Českého parlamentu, obchodnej komory, delegácia bývalého ministra obrany p. Kašického, delegácia s bývalým ministrom p. Jahnátkom, bývalá predsedníčka USZZ V. Prívarová, predstavitelia Odboru rozvojovej a humanitárnej pomoci zo Slovenska, tím lekárov z Vojenskej nemocnice v Ružomberku, ktorí pracovali v južnom Libanone, a iné osobnosti z oboch krajín.

Členov výboru niekoľkokrát prijali najvyšší predstavitelia štátu a vlády Libanonu, ktorí s uznaním hodnotili činnosť našej organizácie.

Náš program činnosti je rôznorodý. Za najpodstatnejšiu časť považujeme propagáciu kultúry a tradícií našich národov v Libanone prostredníctvom seminárov, výstav, besied, večerov hudby, dňami národnej kuchyne, remesiel, filmov, kvízov a pod. Veľkej obľube sa tešia vianočné večierky, na ktoré každoročne príde aj 300 záujemcov. Sú to Vianoce so všetkým, čo k tomu patrí – výzdobou počnúc, pohostením, koláčmi a programom končiac, na čom majú najväčšiu zásluhu práve krajanke. Medzi profilové podujatia patrí už viac rokov tzv. Takrím, na ktorom odmeňujeme zaslúžilých členov. Diplo-

Hlavné usporiadateľky výstavy Ing. H. Nassárová, E. Saadová a Dr. B. Farhatová s vtedajším predsedom asociácie MuDr. A. Hachichom

my preberajú z rúk predstaviteľov Českého a Slovenského veľvyslanectva v Bejrúte a zástupcu Ministerstva vnútra a kultúry Libanonu.

Úspešné boli aj mnohé semináre. Spomenieme aspoň Seminár o rozvoji obchodných vzťahov medzi Libanom, Českom a Slovenskom, ktorý už prináša výsledky v podobe ponikateľských aktivít, ďalej Sympóziu o rozvoji cestovného ruchu, ktoré umožnilo najmä propagáciu kúpeľných miest na Slovensku, v praxi aj väčší počet libanonských návštevníkov v Piešťanoch a v Tepliciach, Seminár o možnostiach štúdia Libanončanov na našich vysokých školách. Veľkú popularitu získali Večery poézie z tvorby našich popredných básnikov. Zážitkom bol Večer, na ktorom zneli verše zo Sládkovičovej *Maríny* a verše M. Rúfusa v arabčine. Tento počín ocenili najviac libanonskí návštevníci. Jeden Večer poézie sme venovali exilovým slovenským básnikom. Jedinečné boli aj tri veľké výstavy slovenského ľudového umenia, remesiel, tradícií a českého krištálu v Bejrúte a v Sajde. Výstavy boli spojené s kvízom pre žiakov stredných škôl – *Čo vieš o Slovensku, čo vieš o Česku* a s bohatou 90-kilovou nádielkou slovenských koláčov, ktoré návštevníkom štedro nadeľovali naše krajanky.

Členovia Asociácie libanonských absolventov českých a slovenských vysokých škôl v Bejrúte a tunajšie krajančky pri výsadbe cédrov – v rámci akcie Za záchranu cédra a za Zelený Libanon

Výbor sa angažoval pri výsadbe ohrozeného cédra a v rámci akcie Za zelený Libanon prispel desiatkami stromov rohovníka, ktoré boli vysadené vo vojnou zničenom južnom Libanone.

Krajančky zorganizovali niekoľko veľmi populárnych a úspešných stretnutí s tunajšími ženami, ktoré učili piecť slovenské zákusky a koláče. Hrdé a sebavedomé Libanončanky s uznaním hodnotili cukrárske výrobky a šikovnosť našich žien a museli uznať, že v tejto oblasti im prvenstvo nepatrí.

Naša organizácia sa zapája aj do iných kultúrno-vzdelávacích a športových akcií pre mládež, do organizovania poznávacích zájazdov v Libanone, ale aj v Česku a na Slovensku, do niektorých projektov, ktoré pripravujú obe Ambasády v Bejrúte. Krajančky spolupracujú aj s tunajšími ženskými spolkami, ich predstaviteľky pozývajú na mnohé kultúrne a pracovné podujatia.

Veľkú odozvu mali Trilaterálne stretnutia krajaniek z Libanonu, Sýrie a Jordánska, ktoré zorganizovali a pripravili Libanončanky v spolupráci so ZÚ Slovenskej republiky v Damasku.

Bohužiaľ, v dôsledku vojnovej situácie v Sýrii sa tieto stretnutia prerušili.

Je potešiteľné, že absolventi z bývalého Československa doteraz nestratili pekný vzťah k Bratislave a Prahe a že robia veľa vecí pre šírenie dobrého mena oboch krajín v tomto regióne.

Bývalý slovenský veľvyslanec pre Sýriu, Libanon a Jordánsko Ivan Zachar na jednom vystúpení v Bejrúte povedal: „Musím uznať, že som sa doteraz ešte nikde nestretol s takou silnou komunitou absolventov českých a slovenských vysokých škôl, ktorí sa aj po mnohých rokoch od ukončenia štúdia držia tak príkladne pohromade, stretávajú sa, pripomínajú si život v Prahe a Bratislave rôznymi prospešnými aktivitami, a čo obdivujem najviac – toto všetko prebieha z veľkej časti v slovenskom, resp. českom jazyku.“

Avšak ani v našej organizácii nie je všetko idylické a bezproblémové. Najviac nás kvári malý počet nových mladých členov, ktorí by vliali novú miazgu do našej členskej základne a ktorí by pokračovali v tejto prospešnej a veľmi dôležitej činnosti. Darmo je, začíname byť organizáciou s prestarnutým členstvom...

Čo dodať na záver? Hádám iba to, že najviac zviditeľňujú naše krajiny tunajšie Slovenky a Česky, aj keď ich je dosť málo. Jedno príslovie na východnom Slovensku hovorí: „Malá hrudka, ale dobrý syr.“ Inými slovami – nie v množstve, ale v kvalite je sila. Libanonské krajanke – lekárky, inžinierky, ekonómky, laborantky, novinárky... sa tu s vervou pustili do práce. Nielenže zvládli úskalia arabského jazyka a svoje deti naučili po slovensky, čo je v tunajšom náročnom arabsko-anglicko-francúzskom výchovno-vzdelávacom procese záslužný počin, nielenže sa s úspechom zhostili rodinných a sociálnych povinností v odlišnej mentalite Orientu, ale získali uznanie a rešpekt svojou pracovitosťou, kultúrnou rozhladenosťou, systémom vo výchove detí, rešpektovaním domácich tradícií a spoločenskou angažovanosťou. Ako povedala autorka príspevku na stretnutí členov výboru Asociácie a krajaniek s bývalým prezidentom Schusterom v Bejrúte – v Libanone si našli naše ženy svoj druhý domov. Lebo domov je aj tam, kde máš dobrých priateľov, kde si spokojná so svojou rodinou, kde cítiš porozumenie a úctu okolia, kde máš mamin vyšívaný obrus na stole, obrázok drevenice na stene či inú milú drobnosť z domu, ale kde ti vianočné koledy, ťahavé trávnické či nežné uspávkavy nedajú zabudnúť na ľubozvučnú a melodickú slovenčinu, ktorou sa denne prihováraš svojim deťom, na tú malú, ale najmilšiu a najkrajšiu krajinu, o ktorej s toľkou pýchou a láskou rozprávaš svojim známym v arabskom svete.

Slováci v Luxemburgsku

Jarmila Buchová

Jarmila.buchova@gmail.com

Predseda ISEIA

Šéfredaktorka Ceruzky vo svete

Slovenčina vo svete

ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier

(ISEIA – International **S**lovak **E**ducational **I**nstitution and **A**ssociation)

ISEIA je dobrovoľné združenie slovenských vzdelávacích centier, ktoré pôsobia v zahraničí. Vzniklo z iniciatívy zástupcov slovenských komunitných centier v zahraničí, ktorí sa stretli 29. 10. 2014 na **Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave** na 1. zasadnutí Komisie pre školstvo a vzdelávanie Sekcie pre západnú Európu a zámorie.

Cieľom združenia je podpora a rozvoj vzdelávania detí Slovákov žijúcich v zahraničí v ich materinskej reči a budovanie spolupráce medzi jednotlivými vzdelávacími centrami vo svete. Združenie sa organizačne člení na Asociáciu ISEIA a Inštitút ISEIA.

Asociácia ISEIA

Asociácia ISEIA spolupracuje s viac ako 30 slovenskými vzdelávacími centrami, ktoré pôsobia v oblasti neformálneho vzdelávania Slovákov žijúcich v zahraničí a pôsobia vo Veľkej Británii, Nemecku, Írsku, na Islande, na Cypre a vo Francúzsku, ale aj za oceánom v Austrálii, Argentíne, Amerike a Kanade. Asociácia plánuje, organizuje a riadi spoluprácu medzi centrami, organizuje spoločné projekty zamerané na výmenu skúseností medzi členskými centrami ako sú: *Ahoj, kamarát, Kráľovná / Kráľ knižnice, Slovensko včera a dnes, Zápisník cestovateľov*. V spolupráci s ÚŠZZ, MŠVVAŠ, UMB BB a ČĎV realizuje projekty *Krajanské leto, Učíme sa o Slovensku po slovensky a Slovenčina na svahu*.

Metodické školenie učiteľov slovenčiny v zahraničí, ktoré sa konalo v Birminghame.
Ďakujeme kolektívu lektoriek z Katedry primárnej a elementárnej pedagogiky UMB BB za super školenie, ďakujeme MŠVVaŠ SR a ÚŠZZ za finančnú podporu tejto akcie.
Účastníci z Anglicka (Birmingham, Londýn, Cambridge, Coventry, Bracknell, Bristol), Írska (Dublin), Nemecka (Mníchov), Cypru a USA (NY).

ISEIA zastupuje aj slovenské vzdelávacie centrá vo svete, ktoré poskytujú doplnkové vzdelávanie v slovenskom jazyku a zameriavajú sa na vzdelávanie žiakov plniacich si povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky. Týmto žiakom zo zákona vyplýva povinnosť vykonávať komisionálne skúšky minimálne po ukončení osobitného spôsobu plnenia povinnej školskej dochádzky.

Asociácia ISEIA zastupuje vzdelávacie centrá a zúčastňuje sa rokovaní so štátnymi inštitúciami na Slovensku, konkrétne s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí v rámci Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie (ďalej len ÚŠZZ), s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu (ďalej len MŠVVaŠ), so Štátnym pedagogickým ústavom v Bratislave (ďalej ŠPÚ), ale aj s Univerzitou Mateja Bela v Banskej Bystrici (ďalej UMB BB), Centrom ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave (ČDV) a inými inštitúciami zaoberajúcimi sa problematikou neformálneho vzdelávania.

Inštitút ISEIA

Inštitút ISEIA pozostáva z troch centier. Prvým je **Centrum vzdelávania ISEIA**, ktoré zabezpečuje vzdelávanie učiteľov slovenčiny pôsobiacich v neformálnych vzdelávacích centrách v zahraničí. Úzko spolupracuje s MŠVVaŠ, UMB v BB a ČĎV. Výsledkom spolupráce sú výjazdové metodické školenia zamerané na konkrétne potreby učiteľov v rámci obsahu, foriem a metód vyučovania slovenčiny vo víkendových centrách.

Centrum vedy a výskumu ISEIA

sa zaoberá otázkami stavu a vývoja vzdelávania Slovákov v zahraničí, realizuje prieskumy a ankety, zostavuje štatistiky a spolupracuje s inštitúciami zaoberajúcimi sa vzdelávaním. Centrum spolupracuje s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB na príprave vstupných materiálov a sumarizácii údajov na rôzne projekty, napr. Zvyšovanie medzikultúrneho porozumenia v etnicke, kultúrne a jazykovo zmiešaných komunitách prostredníctvom vzdelávania.

Publikačné centrum ISEIA pripravuje metodický a didaktický materiál, učebnice, pracovné zošity, detskú beletriu a vydáva časopis *Ceruzky vo svete*. Centrum sa zameriava aj na zjednotenie obsahu vyučovania v centrách. V rámci projektu *Učíme sa o Slovensku po slovensky* centrum v spolupráci s Katedrou elementárnej a predškolskej pedagogiky UMB BB pripravuje materiály na vyučovanie, pracovné listy a hracie kartičky.

Šlabikáre: *Zo Štátneho pedagogického ústavu (ŠPU) sme dostali pre naše centrá 200 ks šlabikárov. Na obrázku Jarmila Buchová (predsedníčka ISEIA, Nemecko), prof. PhDr. Ľudovít Hajduk, PhD. (riaditeľ ŠPU), Mária Pacharová (Írsko), Vilma Prívarová (USZZ). Veľmi pekne ďakujeme.*

Spolupráca ISEIA

Asociácia ISEIA zastupuje vzdelávacie centrá a zúčastňuje sa rokovaní na **Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí** v rámci Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie.

Ceruzky vo svete: online časopis s príspevkami detí a učiteliek slovenčiny zo slovenských vzdelávacích centier v zahraničí z Veľkej Británie, Írska, Islandu, Nemecka, Francúzska, Cypru, ale aj spoza oceánu z Austrálie, Ameriky a Kanady

Členovia ISEIA spolupracujú so Sekciou medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí **Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu** (MŠVVaŠ), výsledkom čoho sú výjazdové metodické školenia a projekty vzdelávania detí. Učíme sa o Slovensku po slovensky a Slovenčina na svahu.

Členovia ISEIA spolupracujú so **Štátnym pedagogickým ústavom v Bratislave** (ďalej ŠPÚ), ktorý v júni 2017 ustanovil pracovnú skupinu Komisiu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Táto komisia vznikla s cieľom upriamiť pozornosť na problematiku vzdelávania detí, ktoré si plnia povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky. Pri vzniku Komisie mal ŠPÚ na pamäti jazykovú pestrosť, funkčnosť a operatívnosť pri riešení danej problematiky a otázok, ktoré vyplývajú z riešenia schválených úloh ŠPÚ. Predsedníčkou komisie je Mária Pacharová (Írsko), členmi komisie sú Alžbeta de la Bouvrie (Francúzsko), Jarmila Buchová (Nemecko), Renáta Kamenárová (USA / Taliansko), Marta Kapusta (Austrália), Eva Palkovičová (Švajčiarsko), Dagmara Smalley (Veľká Británia) a tajomníčkou komisie je Mária Mizerová (ŠPÚ).

Výsledkom spolupráce Komisie pre Slovákov žijúcich v zahraničí v súčinnosti s Úsekom pre tvorbu a rozvoj obsahu štátnych vzdelávacích programov v ŠPÚ a spolupráce MŠVVaŠ je zverejnenie dokumentu Základný syllabus pre komisionálne skúšky z predmetu slovenský jazyk a literatúra pre žiakov, ktorí si plnia povinnú školskú dochádzku na školách mimo územia Slovenskej republiky. Ide o metodický pokyn pre redukciu požadovaných výkonov

Projekt: Učíme sa o Slovensku po slovensky. Tábor pre krajské deti zameraný na zlepšenie komunikácie v slovenčine a budovanie vzťahu k Slovensku. Deti z Anglicka, Nemecka, Švédska, Rakúska, Maďarska, Chorvátska, Slovinska.

vzdelávacích štandardov predmetu slovenský jazyk a literatúra, ktorý môžu využívať základné školy pri stanovení rozsahu komisionálnych skúšok. Dokument je na stiahnutie na stránkach SPÚ.

ISEIA úzko spolupracuje s Krajskou redakciou **Rádia Slovakia International RTVS**, vďaka ktorému sa poslucháči dozvedajú o zaujímavých projektoch učiteľov a žiakov v slovenských vzdelávacích centrách v zahraničí. Čitatelia časopisu *Ceruzky vo svete* si môžu o týchto centrách prečítať v pravidelnej rubrike *Zvuková pohľadnica*. O týchto aktivitách a úspechoch informujú redaktori radia aj slovenského poslucháča vo víkendovom cykle *Slováci vo svete* vysielaného na Rádiu Regina.

Združenie ISEIA: <http://www.iseia.eu/>

Časopis *Ceruzky vo svete*: <http://ceruzkyvosvete.iseia.eu/>

Slováci v Maďarsku

Edita Pečeňová

Slovenčinár – 20 ročníkov odborného časopisu vydávaného mimo územia Slovenska

Niekoľko myšlienok na úvod

V roku 2016 vyšiel v Békešskej Čabe 20. ročník metodického časopisu *Slovenčinár*. Významné jubileum vytvorilo dobrú príležitosť na to, aby sa zhodnotili výsledky vynaloženého úsilia zakladateľov tohto kolektívneho diela slovenských pedagógov v Maďarsku a systematicky prebiehajúcej spolupráce dolnozemských odborníkov v Maďarsku, v Rumunsku a v Srbsku.

Časopis je dodnes jediným metodickým časopisom v Maďarsku, ktorý vychádza v jazyku jednej národnosti, a jediným slovenským pedagogickým časopisom vychádzajúcim za hranicami Slovenska. Vo svojich vedeckých prácach sa o ňom zmienili viacerí autori: Anna Divičánová, Alžbeta Uhrinová, Alexander Tóth. Ján Chlebnický napísal vynikajúcu štúdiu o prvých desiatich ročníkoch tohto periodika.

Autorkou predloženej práce je iniciátorka založenia a od jeho vzniku šéfredaktorka časopisu, preto sa hodnotenie *Slovenčinára* podáva predovšetkým z hľadiska jeho vnútorného vývoja. Nepokladáme za svoj cieľ hodnotiť ho v širšom jazykovo-spoločenskom kontexte.

V dejinách *Slovenčinára* môžeme vyčleniť tri obdobia. Prvé od roku 1991 do roku 1994, druhé v rokoch 2001 až 2007 a tretie od roku 2008 po súčasnosť. V rokoch 1995 – 2001 časopis nevychádzal pre nedostatok finančných prostriedkov.

Prvá fáza vývinu (1991 – 1994)

Slovenčinár bol založený v roku 1991 v Békešskej Čabe z iniciatívy učiteľského kolektívu Slovenského gymnázia všeobecnej školy a kolégia.

Prvé články I. ročníka zdôrazňujú potrebu založenia a význam vydávania časopisu. Redakcia časopisu si zvolila motto (prevzaté od Ľudovíta Štúra): „Kde leží naša bieda?“ Podáva vlastne program metodického časopisu:

„Je málo takých oblastí kritizovaných a podceňovaných ako práca učiteľa. Ešte viacej to pociťujeme my, učitelia pôsobiaci na národnostnom poli. Ubíja nás bezmocnosť, veľakrát trpíme pocitom menejcnosti. Tento stav nás neuspokojuje, a preto by sme chceli prispieť k zmenám v tejto oblasti.

Náš časopis je určený predovšetkým učiteľom. Mal by umožniť vzájomné spoznanie, byť akýmsi kontaktom medzi všetkými tými, ktorí cítia voči slovenskému jazyku zodpovednosť. Chceli by sme preklenúť vzniknutú priepasť medzi generáciami učiteľov. V centre našej pozornosti je vyučovací proces a žiak, ktorého by sme chceli na vyššej úrovni naučiť po slovensky. Zaujímá nás predovšetkým praktická metódika a jej využitie na konkrétnych hodinách, a nie teoretizovanie.

Do tohto časopisu chceme zahrnúť aj kultúrohistorickú problematiku, pri tom dôsledne zachováваме apolitický charakter časopisu. Dvere však nezatvárame pred nikým...

Učiteľ slovenčinár je nielen posledným sprostredkovateľom jazyka, ale mal by byť aj vychovávateľom zdravého sebavedomia a hrdosti na svoju reč.¹

Redakcia príspevky pedagógov zaradila do nasledujúcich rubrik: *Metódika, Z našej kultúry a histórie, Burza nápadov.*

Autormi prvých čísel Slovenčinára boli väčšinou pedagógovia čabianskej slovenskej školy, ku ktorým sa postupne pripájali kolegovia zo Sarvaša i Slovenského Komlóša, zverejňovali sa príspevky hosťujúcich učiteľov zo Slovenska, ktorí v tomto období pôsobili v Maďarsku. Od vzniku časopisu sa v ňom objavovali príspevky kolegov zo širšieho slovenského dolnozemskeho priestoru.

¹ Slovo Redakcie, Slovenčinár. 1991, roč. 1, č. 1, s. 5.

Vydanie časopisu a redakciou stanovené ciele mali v tom čase veľký ohlas, počet výtlačkov sa musel zvýšiť zo 100 na 300 kusov už od vydávania II. ročníka. Dagmar Mária Anoca z Rumunska napr. píše:

„Ale samotný proces vyučovania je práca. Práca, ktorá sa môže začať od metodiky, ale sa do nej nezmestí, lebo je to život sám. Ak neviem navodiť život, tak metodikou (len ňou) to nedokážem, nenahradím. Preto, keď som čítala Slovenčinára, metodický časopis kolegov z Békešskej Čaby, v duchu som sa poklonila pred tolkou prácou, ktorá sa skrýva za napísanými riadkami.“²

V prvej fáze vývinu v rokoch 1991 – 1994 sa Slovenčinár zameriaval predovšetkým na efektívne metódy vyučovania slovenského jazyka v menšinovom prostredí. Keďže prispievateľmi boli pedagógovia zo slovenských škôl v Maďarsku, práce v časopise sprostredkúvali svojrázne, zameriavali sa na špecifické javy vyučovania slovenského jazyka v tomto priestore. Pedagógovia vo svojich príspevkoch hľadali riešenia na rôzne problémy: *„Sú nevyhnutne potrebné isté zmeny, učebná látka je pregramatizovaná, je zameraná predovšetkým na opis jazykovej štruktúry.“*

„Platné požiadavky neberú do ohľadu jazykové znalosti žiaka, pre ktorého slovenský jazyk nie je prostriedkom, ale cieľom učenia.“

„Národnostná kultúra, dejiny Slovákov, zvyky, príslovia a porekadlá majú byť súčasťou učebnej látky.“³

„Tu je ovšem potrebná aj dostatočná motivácia a záujem žiakov o čítanie. Našou úlohou je záujem vzbudiť. K tomu potrebujeme nové učebnice, ktoré obsahujú mnoho pestrých a veku primeraných textov.“⁴

„Ako uplatňovať komunikatívne hľadisko vo vyučovaní slovenčiny?“⁵

„S kým sa má slovenčinár poradiť, porozprávať, konfrontovať svoje odborné znalosti?... Áno, zostáva so svojou slovenčinou čím ďalej tým viac osamotený, opustený.“⁶

„Metóda navádzania do životných situácií podnecuje aktivitu a tvorivosť, dáva predpoklady na vytvorenie radostného pracovného ovzdušia.“⁷

„Aké miesto má jazykové laboratórium vo vyučovacom procese?“⁸

² ANOCA, D. M.: *Slovenčina, moja láska*. In: *Slovenčinár*. 1991, roč. 1, č. 2, s. 7.

³ Edita Pecsényová: *Nové možnosti vo vyučovaní slovenského jazyka*, *Slovenčinár*. 1991, roč. 1, č. 2, s. 45.

⁴ Anna Bucková: *Detský umelecký prednes*, *Slovenčinár*. 1994, roč. 4, č. 1, s. 11.

⁵ Oľga Vízváriová: *Ako uplatňovať komunikatívne hľadisko vo vyučovaní slovenčiny*, *Slovenčinár*. 1994, roč. 4, č. 1, s. 15.

⁶ Dr. Miroslav Kmeť: *Slovanské jazyky*, *Slovenčinár*. 1992, roč. 2, č. 1, s. 41.

⁷ Magdaléna Pažická: *Živé rečové situácie*, *Slovenčinár*. 1993, roč. 3, č. 1, s. 14.

⁸ *Slovenčinár*, I. roč., 1991, č. 2, s. 47.

Redakcia metodického časopisu už od svojho založenia plánovala zahrnúť do obsahu aj kultúrohistorickú problematiku, vychádzajúc z presvedčenia, že efektívna výučba predmetu slovenský jazyk a literatúra v národnostných školách môže prebiehať iba paralelne s výučbou regionálnej histórie a kultúry Slovákov v Maďarsku.

V rokoch 1991 – 1994 sa rad-radom objavujú štúdie, napr. o pôvode Slovákov,⁹ o sláve sarvašských Slovákov,¹⁰ o slovanských jazykoch,¹¹ vychádza štúdia k 400. výročiu narodenia Juraja Tranovského,¹² zverejňuje sa článok o neznámom texte Ľudovíta Haana¹³ alebo o dolnozemských Slovákoch v Argentíne,¹⁴ o Ondrejovi Likerovi Áchimovi¹⁵ atď.

V prvej fáze existencie Slovenčinára rubrika *Z našej kultúry a histórie* prešla určitým vývinom, ktorý odrážal diferencovaný prístup k tejto tematike. Objavili sa ďalšie rubriky: *Z našej literatúry* a *Cyklus naši veľikáni*. V tomto čase pedagógovia diskutovali z presvedčenia, že je nevyhnutné vzdelávať učiteľov v oblasti našich spoločných dolnozemských dejín v záujme posilňovania pocitu spolupatričnosti a vzájomného spoznávania. Na dosiahnutie tohto šlachetného cieľa sa redakcii podarilo získať popredných vedeckých pracovníkov zo Slovenska a taktiež z dolnozemskeho priestoru. Vyšli príspevky autorov ako Dr. Ruda Brtáňa, CSc., doc. PhDr. Valérie Chromekovej, CSc., Dr. Jána Botíka, doc. PaedDr. Miroslava Kmeťa, PhD., a ďalších.

Metodický časopis od svojho založenia určitým spôsobom plánoval reagovať na aktuálne dianie formujúceho sa národnostného školstva v časoch spoločensko-politických zmien. Na tento účel bola zavedená rubrika *Aktuality*. V nej je možné dočítať sa napr. o rôznych stretnutiach pedagógov v Maďarsku,¹⁶ o celoštátnej konferencii slovenských pedagógov v Budapešti,¹⁷ o založení odborného združenia učiteľov slovenčiny v Maďarsku¹⁸ atď.

⁹ Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 56.

¹⁰ Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 62.

¹¹ Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 1, s. 45.

¹² Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 2, s. 60.

¹³ Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 2, s. 65.

¹⁴ Slovenčinár, IV. roč., 1994, č. 1, s. 51.

¹⁵ Slovenčinár, III. roč., 1993, č. 1, s. 71.

¹⁶ Slovenčinár, I. roč., 1991, č. 2, s. 85 – 88.

¹⁷ Slovenčinár, II. roč., 1992, č. 1, s. 80.

¹⁸ Slovenčinár, III. roč., 1993, č. 1, s. 99 – 106.

Časopis v prvej fáze svojho vývinu nemal zabezpečené na vydávanie pevné finančné zázemie. V tomto období mal troch vydavateľov: prvý ročník a 1. číslo II. ročníka časopisu vydalo Slovenské gymnázium, všeobecná škola a kolégium v Békešskej Čabe, II. ročník a 2. číslo vydal Zväz Slovákov v Maďarsku, III. a IV. ročník vydala Nadácia Obzor. K vydavateľom sa pripojili aj ďalší sponzori, ktorí podporili jedno alebo dve čísla časopisu. V tomto období najstabilnejším sponzorom vydávania časopisu bol Zväz Slovákov v Maďarsku, ďalej podporili Slovenčinára Nadácia pre národné a etnické menšiny Maďarska, Samospráva Békešskej Čaby, Slobodná organizácia Slovákov a Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku.

Čo sa týka techniky vydávania časopisu, prvá fáza bola poznačená chudobou, I. ročník časopisu vyšiel v stencilovej podobe v Békešskej Čabe. Od II. ročníka je Slovenčinár vydávaný tlačiarenskou technikou v náklade 300 výtlačkov.

V rokoch 1991 – 1994 sa Slovenčinár dostáva postupne do dolnozemsých komunít aj mimo územia Maďarska, predovšetkým do Rumunska a do Zakarpatska.

V IV. ročníku časopisu redakcia píše: *„Začína sa plniť aj naše veľké želanie – medzi príspevkami nájdete aj články autorov slovenskej národnosti žijúcich v Zakarpatsku a v Rumunsku. Veríme, že keď v bývalej Juhoslávii odložia zbrane, chopia sa pera a ohlásia sa nám aj tam žijúci Slováci, čo im úprimne a z celého srdca želáme.“*

Žiaľ, optimizmus redakcie bol predčasný, lebo z finančných dôvodov časopis nevychádzal, v rokoch 1995 – 2001 nastalo obdobie odmlky.

Druhá fáza vývinu (2001 – 2007)

Po pomerne dlhom období mlčania vedenie Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS) na stránkach *Ludových novín* iniciovalo výzvu na uverejňovanie viacerých článkov pedagogického charakteru. Neskôr bola vydaná zvláštna príloha týždenníka pre slovenských pedagógov v Maďarsku.

Úsilie Celoštátnej slovenskej samosprávy viedlo k oživeniu, k vydávaniu obnoveného metodického časopisu. V marci 2001 sa v prvom obnovenom čísle redakcia takto prihovára čitateľom: *„Vďaka Celoštátnej slovenskej samospráve (CSS) znovu ožil náš Slovenčinár. Prihovárame sa Vám vo chvíli, keď otvárate nové číslo. Dúfame, že staršie vydania nezapadli vo Vašom vedomí do zabudnutia, a tradičná obálka Vám pripomenula príjemné chvíle, ktoré Vám časopis počas piatich rokov svojej existencie sprostredkúval. Veríme, že aj súčas-*

né vydanie Vás poteší, poučí a prinesie mnohé stimuly do Vašej ďalšej práce. Formálna úprava zodpovedá tradičnému poňatiu, teda jednotlivé rubriky sú usporiadané tak, aby tvorili odraz nášho každodenného života. Vytvárajú priestor pre publikovanie skúseností i nových poznatkov pre teóriu a prax. Umožňujú signalizovať nový smer vo vzdelávaní a dávajú nám šancu navzájom sa spoznať. Hľadáme v týchto riadkoch predovšetkým to, čo nás spája, aby sme si posilnili pocit spolupatričnosti.”¹⁹

Redakcia v podstate zopakovala svoj program z roku 1991, pokračovala v tradičnom redigovaní časopisu a popritom ho čiastočne aj obnovila s prízvukom spolupatričnosti a vzájomného spoznávania. Obsah nového čísla bol pestrý a bohatý. V čase obnovenia Slovenčinára sa v slovenskom národnostnom školstve v Maďarsku zaviedol nový učebný predmet s názvom *slovenská vzdelanosť*, t. j. dejiny a kultúra Slovákov v Maďarsku. Snahy a ciele učiteľov, ktorí na stránkach metodického časopisu písali o potrebe tejto zložky vyučovacieho procesu, sa splnili. V tomto ohľade metodický časopis bezpochyby zohral progresívnu úlohu v rozvoji slovenského národnostného školstva.

Na stránkach obnoveného Slovenčinára boli rad-radom zverejňované príspevky pedagógov, v ktorých kolegovia analyzujú možnosti a perspektívy danej inštitúcie,²⁰ informujú o štrukturálnych zmenách jednej inštitúcie,²¹ rozoberajú otázky vyučovania slovenského jazyka a kultúry v mimovyučovanom procese.²² Veľmi zaujímavé sú príspevky v rubrike *Metodika*, ktoré sa venujú slovenskej národnostnej škole a jej vzťahu k ľudovej kultúre a jazyku²³ alebo jazyku a kultúre,²⁴ počítačovej technike vo vyučovaní slovenského jazyka,²⁵ základným cieľom a úlohám vyučovacieho predmetu slovenská vzdelanosť²⁶ atď.

Rubriku *Metodika* oživujú svojimi štúdiami také odborníčky ako vedúca katedry vysokej školy v Ostrihome Mária Fazekašová-Barthová, Hilda Steinerová z Univerzity Loránda Eötvösa, Alžbeta Hornoková-Uhrinová z vysokej

¹⁹ *Slovo Redakcie.*

²⁰ *Slovo Redakcie*, Slovenčinár. 2001, roč. 5, č. 1, s. 3.

²¹ Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 23.

²² Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 38.

²³ Slovenčinár, V. roč., 2001, č. 1, s. 51.

²⁴ Slovenčinár, VI. roč., 2002, č. 1, s. 17.

²⁵ Slovenčinár, VIII. roč., 2004, č. 1, s. 41.

²⁶ Slovenčinár, X. roč., 2006, č. 1, s. 23.

školy v Békešskej Čabe. Svoje výsledky výskumov z oblasti školstva publikujú spolupracovníci Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku (VÚSM): Alžbeta Hornoková-Uhrinová, Ján Chlebnický a Sándor János Tóth. Riaditeľka VÚSM Alžbeta Hornoková-Uhrinová píše: „*Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, resp. jeho právny predchodca od založenia inštitúcie v roku 1990 pokladá za jednu zo svojich najdôležitejších úloh podporu škôl a poskytnutie pomoci k zodpovednej práci pedagógov. Robí to rozličnými spôsobmi, predovšetkým svojimi publikáciami. Preštudovanie kníh, vydávaných ústavom, okrem cvičenia sa v slovenskom jazyku a v porozumení vedeckého textu obohacuje čitateľov poznatkami o minulosti a súčasnosti, o zvykoch a tradíciách, o jazyku a kultúre Slovákov v Maďarsku. Získané vedomosti sa dajú dobre použiť aj vo vyučovanom procese, na hodinách slovenskej vzdelanosti, slovenskej literatúry a slovenského jazyka.*“²⁷

V metodickom časopise sa do diskusie zapájajú aj predstavitelia najvyšších orgánov riadiacich národnostný život a menšinové školstvo v Maďarsku.

V období rokov 2001 – 2007 Slovenčinár informuje pedagógov o založení Metodického centra pre materské školy v Békešskej Čabe, ďalej o stanovách Nadácie pre nadaných vzniknutej tiež v Békešskej Čabe v záujme lepšieho zaškoľovania dvoch gymnázií v Maďarsku.

Veľký záujem vzbudila aj obsiahla metodická práca PhDr. Jany Pekarovičovej z Univerzity Komenského v Bratislave s nadpisom *Slovenčina ako cudzí jazyk v teórii a praxi*.

Obnovený Slovenčinár si rozširuje paletu tém, objavujú sa nové rubriky: *Výskum a EÚ a vzdelávanie*. Slovenčinár je v tejto druhej fáze vývinu poznačený zmenami, ktoré nastali v národnostnom školstve na prelome tisícročia. Autori príspevkov sa vášnivo venujú predovšetkým problematike vyučovania slovenského jazyka a vyučovaniu novozavedeného predmetu slovenská vzdelanosť. Publikujú sa pozoruhodné iniciatívy, štrukturálne zmeny, ktoré by mali slúžiť obnove slovenského národnostného školstva.

„*Myslím si, a asi nie som sama, že slovenské menšinové školstvo v súčasnej situácii potrebuje predovšetkým stabilitu. Neprerastajúce zmeny v nariadeniach, zákonoch, predpisoch môžu vyvolať ťažkú situáciu v celom národnostnom školstve,*“ píše jedna z autoriek časopisu.²⁸

²⁷ Edita Pecsenyová: *Analýza požiadaviek kladených na národnostnú školu v zrkadle uskutočnených prieskumov*, Slovenčinár. 2006, roč. 10, č. 1, s. 9.

²⁸ Edita Pecsenyová: *Možnosti a perspektívy (Situácia výučby v dvojazyčnej békeščabianskej škole)*, Slovenčinár. 2001, roč. 5. č. 1, s. 36.

Zaujímavou zmenou prešla rubrika *Naša história*. Jej najdôležitejšou otázkou sa stala problematika pestovania slovenského národnostného povedomia a vyučovanie regionálnej histórie.

Na obnovení metodického časopisu mala Celoštátna slovenská samospráva veľký podiel. Napriek tomu vydávanie *Slovenčinára* ani naďalej nemalo pevné finančné zázemie. Okrem Celoštátnej slovenskej samosprávy vydávanie metodického časopisu v tomto období finančne podporovali: Verejná nadácia pre národné a etnické menšiny v Maďarsku, Ministerstvo školstva Maďarskej republiky, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Úrad predsedu vlády Maďarskej republiky a Generálny sekretariát pre zahraničných Slovákov.

Slovenčinár vo svojej druhej fáze vývinu vychádza v náklade 500 výtlačkov a dostáva sa aj do širšieho slovenského dolnozemského priestoru.

Tretia fáza vývinu (2008 po súčasnosť)

„Po vydaní viacerých ročníkov jediného slovenského metodického časopisu, vychádzajúceho mimo hraníc Slovenskej republiky, držíte v rukách tentokrát ďalšiu kuriozitu: je to – ako sme to my pracovne nazvali – prvé medzinárodné číslo Slovenčinára. Pracovné pomenovanie pritom môže zavádzať, veď tu nejde o žiadnu internacionalitu, ale o ten istý národ. O národ slovenský, príslušníci ktorého – v danom prípade slovenčinári, teda krajanovia – pôsobia v rôznych krajinách strednej Európy. V krajinách, v ktorých žije aj početne značná slovenská národnostná menšina s vlastnými dejinami, kultúrou a v neposlednom rade i školským systémom,“ píše Ján Fuzík, predseda CSS vo svojom úvodníku v roku 2008.²⁹

V roku 1991 bola uzavretá dohoda medzi krajaňskými organizáciami Maďarska, Rumunska a Srbska s cieľom rozširovať spoluprácu v oblasti kultúry, školstva a spolkovej činnosti. A tak od roku 2008 *Slovenčinár* vychádza na základe tejto dolnozemskej dohody a zverejňujú sa v ňom príspevky krajaňských učiteľov. Odrážajú sa v ňom výsledky jednak systematickej spolupráce krajaňských učiteľov, jednak všeobecný stav výučby slovenského jazyka teraz už v širšom, dolnozemskom priestore. Kladným publikačným predobrazom *Slovenčinára* bol spoločne vydávaný *Dolnozemský Slováč*, ktorý už tiež mal za sebou viac ako poldruha desaťročnú skúsenosť.

²⁹ Ján Fuzík: *Slovo zodpovedného vydavateľa*, *Slovenčinár*. 2008, s. 2.

Slovenčinár sa v tejto tretej fáze svojho rozvoja stal odzrkadlením novej, nevidanej kvantity a kvality spolupráce Slovákov z troch štátov ležiacich južne od krajiny predkov. Dolnozemské slovenské spolky, inštitúcie, samosprávy troch krajín – s účinnou pomocou Slovenskej republiky – z roka na rok realizujú vyše dvadsať rôznych spoločných projektov: odborné školenia, študentské súťaže, folklórne jarmoky a festivaly, spevácke prehliadky, stretnutia atď. Paleta spoločných projektov sa z roka na rok stáva pestrejšou a bohatšou.

Z iniciatívy Čabianskej organizácie Slovákov a Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia sa konalo v októbri 2010 v Békešskej Čabe 1. stretnutie slovenských dolnozemských učiteľov. Od tohto obdobia sa pravidelne stretávajú kolegovia z troch štátov: z Maďarska, Rumunska a zo Srbska. Stretnutie má putovný charakter, realizuje sa každý rok v inom štáte.

V tretej fáze vývinu v našom časopise kostru príspevkov tvoria prednášky z tohto podujatia, v ktorých sa pedagógovia z najrôznejších aspektov pedagogiky, jazykovedy, literatúry a kultúrnej antropológie snažia docieľiť, aby sa aj v nastávajúcich časoch mohlo hovoriť o výučbe slovenského jazyka v priestoroch Dolnej zeme.

Príspevky slovenských pedagógov odrážajú súčasný stav slovenského dolnozemského školstva: *Asociácia slovenských pedagógov a jej miesto v slovenskom menšinovom školstve vo Vojvodine*,³⁰ *Národnostné školstvo v Rumunsku*,³¹ *Činnosť Výboru pre vzdelávanie NRSNM v Srbsku*,³² *Postavenie slovenčiny vo vzdelávacom systéme v Srbsku*,³³ *Ako sa učí v Mlynkoch, O doškolení pedagógov v Maďarsku*,³⁴ *Celoživotné vzdelávanie učiteľov pôsobiacich na školách s vyučovacím jazykom slovenským v Rumunsku*,³⁵ *Vyučovanie dejín a kultúry slovenského národa v Srbsku*,³⁶ *Vyučovanie slovenského jazyka a kultúry v Slovenskom Komlóši*,³⁷ *Slovenský svet v Bihore a v Salaji*³⁸ atď.

³⁰ Slovenčinár, 2008, s. 15.

³¹ Slovenčinár, 2008, s. 15.

³² Slovenčinár, 2010, s. 13.

³³ Slovenčinár, 2011, s. 35.

³⁴ Slovenčinár, 2012, s. 23.

³⁵ Slovenčinár, 2012, s. 27.

³⁶ Slovenčinár, 2012, s. 50.

³⁷ Slovenčinár, 2013, s. 48.

³⁸ Slovenčinár, 2014, s. 31.

V časopise sa publikujú diskusné príspevky učiteľov: *Problémy vo vyučovaní slovenčiny vo Vojvodine*,³⁹ *Úvaha o niektorých problémoch slovenského menšinového školstva vo Vojvodine*,⁴⁰ *Aké moderné poslanie môže mať národnostná inštitúcia*,⁴¹ *Prečo mimoškolská činnosť na národnostnej škole?*,⁴² *Chcete nás poznať? Poznáte nás?*⁴³ atď.

V časopise sa i v tejto tretej fáze vývinu učiteľa venujú naďalej otázkam metodiky: *Moderné vyučovacie metódy a vyučovanie literatúry*,⁴⁴ *Uplatnenie aktivít vo vyučovaní slovenčiny*,⁴⁵ *Vyučovanie predmetu dejiny a tradície v Rumunsku pomocou nových vyučovacích metód*,⁴⁶ *Príprava na vyučovaciu hodinu*,⁴⁷ *Vyučovanie predmetu slovenská vzdelanosť v národnostných školách v Maďarsku*,⁴⁸ *Vyučovanie dejín a kultúry slovenského národa v Srbsku*⁴⁹ atď., rozoberajú problematiku učebných osnov: *Osnovy a vyučovanie slovenského jazyka a literatúry v Rumunsku*,⁵⁰ *Literatúra Márie Kotvášovej-Jonásovej v učebných osnovách v Srbsku*,⁵¹ *Súčasná koncepcia vyučovania slovenského jazyka a literatúry*⁵² atď., zamýšľajú sa nad problematikou mimoškolskej činnosti: *Zachovávanie a oživovanie slovenského kultúrneho dedičstva v mimovyučovacom procese ZŠ v Sarvaši*,⁵³ *Upevňovanie identity prostredníctvom mimoškolskej činnosti budapeštianskej školy*,⁵⁴ *Mimoškolské aktivity a národná identita*⁵⁵ atď.

Na stránkach metodického časopisu vychádzajú aj príspevky, ktoré informujú o školskej činnosti v širšom, európskom rozsahu: *Mimoškolské aktivity*

³⁹ Slovenčinár, 2008, s. 22.

⁴⁰ Slovenčinár, 2010, s. 32.

⁴¹ Slovenčinár, 2011, s. 15.

⁴² Slovenčinár, 2016, s. 53.

⁴³ Slovenčinár, 2016, s. 103.

⁴⁴ Slovenčinár, 2009, s. 47.

⁴⁵ Slovenčinár, 2010, s. 16.

⁴⁶ Slovenčinár, 2010, s. 35.

⁴⁷ Slovenčinár, 2011, s. 62.

⁴⁸ Slovenčinár, 2012, s. 33.

⁴⁹ Slovenčinár, 2012, s. 50.

⁵⁰ Slovenčinár, 2008, s. 19.

⁵¹ Slovenčinár, 2011, s. 37.

⁵² Slovenčinár, 2014, s. 48.

⁵³ Slovenčinár, 2014, s. 27.

⁵⁴ Slovenčinár, 2016, s. 73.

⁵⁵ Slovenčinár, 2016, s. 93.

a medzinárodná spolupráca našej školy so školami v Európe,⁵⁶ Projekt Comenius v slovenskej základnej škole v Sarvaši.⁵⁷

Kolegovia pokladajú za veľmi dôležité zamyslieť sa nad problematikou vyučovania literatúry v menšinovom prostredí: *Naše kultúrne tradície, udalosti, osobnosti*. Jozef Gregor Tajovský, Hana Gregorová,⁵⁸ *Umelecký prednes poézie a prózy*⁵⁹ atď.

V tretej fáze vývinu metodického časopisu sa pravidelne hlásia so svojimi štúdiami vysokoškolskí odborníci z dolnozemskeho priestoru i zo Slovenska a do značnej miery prispievajú k zvyšovaniu odbornej kvality Slovenčinára. Hlásia sa prácami ako: *Krátko k tradičnému a postmodernému literárnemu mysleniu*,⁶⁰ *Ukončený a neukončený dej v minulosti*⁶¹, *Dvojazyčnosť a vzdelávanie*,⁶² *Odkaz Ľudovíta Štúra pre budúcnosť*,⁶³ *Mimoškolské aktivity, etnicita a národnostná identita*,⁶⁴ *Dve dimenzie minoritnej kultúry*,⁶⁵ *Hranice kultúrnej identity dolnozemských Slovákov*,⁶⁶ *Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku*⁶⁷ atď.

V roku 2012 Spoločnosť pre edukáciu a kultúru v Nadlaku (Rumunsko), Asociácia slovenských pedagógov (Srbsko) a Čabianska organizácia Slovákov (Maďarsko) v súčinnosti so Svetovým združením Slovákov v zahraničí spoločne založili Cenu Samuela Tešedíka. Každoročne sa udeľuje pri príležitosti Svetového dňa učiteľov za významnú pedagogickú, organizátorskú a riadiacu prácu v oblasti slovenského národnostného školstva v zahraničí, za didakticko-metodickú prácu, za mimoriadnu voľnočasovú činnosť a za celoživotné dielo, ktorým sa vytvoril významný príspevok trvalej hodnoty pre rozvoj slovenskej vzdelanosti v zahraničí.

⁵⁶ Slovenčinár, 2016, s. 99.

⁵⁷ Slovenčinár, 2009, s. 24.

⁵⁸ Slovenčinár, 2010, s. 56.

⁵⁹ Slovenčinár, 2013, s. 68.

⁶⁰ Slovenčinár, 2010, s. 59.

⁶¹ Slovenčinár, 2011, s. 46.

⁶² Slovenčinár, 2012, s. 54.

⁶³ Slovenčinár, 2015, s. 29.

⁶⁴ Slovenčinár, 2016, s. 43.

⁶⁵ Slovenčinár, 2014, s. 75.

⁶⁶ Slovenčinár, 2014, s. 64.

⁶⁷ Slovenčinár, 2012, s. 62.

Slovenčinár na svojich stránkach pravidelne informuje o odovzdávaní Ceny Samuela Tešedíka a publikuje laudácie na vyznamenaných s cieľom predstaviť ocenených širokému okruhu učiteľov.

Najnovšie čísla Slovenčinára od roku 2008 už majú pozmenený formát, príspevky nie sú zoradené do tradičných rubriík, ale časopis aj naďalej pokračuje v tom duchu, v akom bol založený. Jednotlivé príspevky metodického časopisu sa viažu na témy aktuality, metodika, naše dejiny a kultúra.

V tejto tretej fáze svojho vývinu má časopis ustáleného vydavateľa. Je to Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku. Časopis typograficky prešiel značným vývinom, ustálil sa jeho tlačiarenský formát. Finančne ho podporuje zo svojich grantov Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Vychádza v náklade 500 výtlačkov a rozširuje sa medzi učiteľmi predovšetkým v Maďarsku, Rumunsku a v Srbsku, ale dostáva sa aj do širšieho, krajského priestoru.

Niekoľko myšlienok na záver

Metodický časopis Slovenčinár je spoločným výtvorom a neodkladným činom menšinových krajských učiteľov, ktorí pracujú v rôznych národnostných inštitúciách dolnozemskeho priestoru. Jeho založenie sa viaže ku kolektívu békeščabianskeho Slovenského gymnázia, základnej školy, materskej školy a kolégia. Metodický časopis bol počas svojej existencie poznačený zmenami, ktoré nastali predovšetkým v slovenskom národnostnom školstve v Maďarsku a odrážajú sa v ňom aj tie javy, ktoré až po súčasnosť ovplyvňujú dynamiku jeho rozvoja, ale teraz už v širšom, dolnozemskom kontexte.

Časopis diskutuje a sumarizuje, zároveň dokumentuje prácu pedagógov, informuje o modernizácii, o nových metódach a dobrých zvykoch, ktoré môžu prispievať k účinnejšiemu zachovávaní našich spoločných hodnôt.

Slovenčinár si počas svojej existencie postupne rozširoval tematiku a okruh prispievateľov. Venuje sa stále kľúčovým otázkam, ako je otázka výučby slovenského jazyka v menšinovom prostredí, otázka výučby regionálnej histórie a problematika pestovania slovenskej menšinovej identity.

Zoznam bibliografických odkazov

- CHLEBNICKÝ, J. Desať ročníkov metodického časopisu Slovenčinár = A Slovenčinár című módszertani folyóirat tíz évfolyama. In: UHRINOVÁ, A. a ŽILÁKOVÁ, M. eds. *Používanie slovenského jazyka v Maďarsku II*. Békešská Čaba: VÚSM, 2008, s. 42 – 81.
- GYIVICSÁN, A. A szlovák kultúra intézményei Békéscsabán. In: *A nemzetiségi lét és kultúra dimenziói II*. Békéscsaba: (Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete) MSZ-KI, 2003, s. 320 – 356.
- Slovenčinár. Békešská Čaba: Slovenské gymnázium, 1991. ISSN 1218-151X.
- UHRINOVÁ, A. *Používanie slovenského jazyka v kruhu inteligencie v Békešskej Čabe = A békéscsabai szlovák értelmiség anyanyelvhasználata*. Békešská Čaba: VÚSM, 2004.
- UHRINOVÁ, A. *Príprava slovenských národnostných učiteľov v Békešskej Čabe = A békéscsabai szlovák tanítóképzés története*. Békešská Čaba: VÚSM, 2004.
- UHRINOVÁ, A. *Slovenské písomníctvo v Maďarsku po roku 1989: Bibliografia slovenských a dvojjazyčných publikácií*. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (VÚSM) 2017.
- UHRINOVÁ, A. *Súčasná slovenská jazyková situácia v Maďarsku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, v spolupráci s Výskumným ústavom Slovákov v Maďarsku, 2011.
- TÓTH, A. J. Používanie slovenského jazyka v školách = Szlovák nyelvhasználat az iskolákban. In: UHRINOVÁ, A. a ŽILÁKOVÁ M., eds. *Slovenský jazyk v Maďarsku = A szlovák nyelv Magyarországon I*. Békéscsaba: VÚSM 2008, s. 244 – 262.

Slovenské gymnázium, základná škola, materská škola a kolégium v Békešskej Čabe

Rudolf Fraňo

Pochodovali na smrť (Úryvok z knihy *Pilišska história 1944 – 45*)

Skupina nemeckých vojakov vedená Jozefom rýchlo dorazila na Kopanicu. Doteraz postupovali bez ťažkostí, išla po vyšliapanej ceste.

Nad Kopanicou poznamenal, že pozná kratšiu cestu, nemusia ísť až ku Kráľovej studničke. Vydali sa smerom na Chotárnu skalú, vlastne popod vrch, k obci Huť.

Postavil sa do čela oddielu a viedol ho popri kolibe žandárov, teraz jej hovoria delostrelecká. Tam sa stočili naľavo k Vargovmu posedu, kde si chvíľku oddýchli, popravili batohy a pokračovali úzkym chodníkom cez sedlo ponad Kráľovu studničku, na Staré rúbanisko, kde dal nemecký poručík povel na oddych. Rozprestrel mapu na batoh a spolu so strážmajstrom a Jozefom skontrolovali svoju pozíciu.

„Podľa vojenskej mapy sme niekde tu,“ povedal strážmajster po nemecky a ukázal prstom na priesek v lese východne od turistickej chaty na Chotárnej skale, na úpätí Starého rúbaniska.

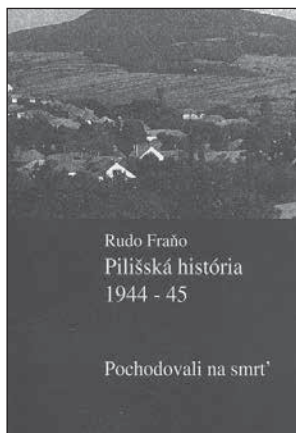
„Nech to potvrdí náš sprievodca!“ znel polohlasný rozkaz.

„Áno, tu sme, pri druhom prieseku,“ spresnil Jozef.

„Na polhodinu cesty odtiaľto je vyhliadka. Ale my nemusíme ísť až na vrchol, poznám chodníky na východnej a južnej strane Chotárnej skaly. Nimi sa dostaneme na Hárommez, kde sa začína chotár Hute, odtiaľ asi 2 – 3 km je dedina. Popod vrchy, stade chránení lesom a stromami, prideme ešte za svetla na kraj Ostrihomu a po zotmení sa ľahko môžete dostať do mesta.“

„Akože môžete sa dostať?“ spýtal sa podráždene strážmajster.

„Však ste povedali, že vás mám odprevadiť po Huť. Odtiaľ ma už nebudete potrebovať“, orodoval skrušene.

Rudo Fraňo
Pilišská história
1944 - 45

Pochodovali na smrť

Kniha Rudolfa Fraňa
Pilišska história 1944 – 45

„V poriadku, ale ešte sa tam musíme dostať,“ znela odpoveď.

„Lahko sa môže stať, že sa ešte predtým stretneme s nemecko-maďarskými vojakmi,“ povedal Jozef a v duchu myslel len na to, ako by sa čím skôr dostal domov.

Po malom oddychu, ktorý viacerí využili na jedenie, sa pohli ďalej juhozápadným smerom, obchádzajúc vrchol Chotárnej skaly.

O hodinu neskôr, ešte predpoludním, sa dostali ku „Dvom bukom“, o kilometer ďalej prešli cez asfaltku, ktorá viedla z Chotárnej skaly na Huť.

Tam, v ochrannom objatí húštin, sa zložili na odpočinok, však dolu v doline sa už črtal prvý cieľ ich cesty – Huť. Na poručíkov pokyn vybalili batohy a schystali sa na dlhší oddych. Veliteľ so strážmajstrom zatiaľ na mape preskúmali ďalšiu cestu. Lahko určili svoju pozíciu, veď boli nad dedinou. Zďaleka k nim doliehali zvuky, z ktorých bolo zrejmé, že sa priblížili k bojovej zóne.

„Musíme vyslať prieskumníka,“ povedal poručík po krátkom uvažovaní.

„Pošleme nášho sprievodcu. Nemusíme sa báť, že by nám ušiel, však z Rusov má väčší strach ako z nás,“ rozjímal strážmajster.

„Ale vie sa dorozumieť s Rusmi, čo môže byť nebezpečné,“ uvažoval veliteľ. Zavolali k sebe Jozefa a strážmajster mu vysvetlil jeho úlohu.

„Tu je ďalekohľad, skús sa dostať na kopce južne od Hute a zisti, ktorým smerom by sme mohli bezpečne postupovať ďalej.“

Zatiaľ, čo mu vysvetľoval úlohu, jeden z civilov začul hlasy, ktoré prinášal vánok. Započúvali sa a po chvíli zistili, že je to ruský hovor. O to dôležitejšie bolo poslať Jozefa na priezvedy.

„Chodte a zistite, aké sú to sily! Možno sú to len menšie skupinky rozptýlené po ústupe z Ostrihomu,“ vysvetľoval mu strážmajster.

Jozef si na krk zavesil ďalekohľad a nespomalo vykročil.

Sotva šiel 5 – 6 minút, keď sa z hustého krovia dostal medzi urastené stromy. „Stoj, ruky vverch!“ začul za sebou zvolanie.

S rukami hore sa otočil za hlasom a niekoľko metrov od seba uvidel dvoch starších ruských vojakov, ktorí na neho mierili samopalmi.

„Idi suda!“

Porozumel ich výzve a so zdvihnutými rukami sa pohol k nim. V momente ho obklúčili viacerí vojaci so samopalmi pripravenými na strelbu.

Jeden z vojakov, ktorý mal hviezdy na výložkách, pristúpil k nemu a siahol po ďalekohľad.

„Germán, Germán!“ zakričal na neho.

„Ty bandit,“ povedal naľakanému Jozefovi a pohrozil mu pravou rukou.

„Ja nie som bandita,“ prevravel v zúfalstve.

„Tak odkiaľ máš toto?“ mával mu hompálajúcim ďalekohľadom pred nosom.

„Dostal som,“ odpovedal.

„Preto si ho dostal, aby si sledil za nami,“ kričal na neho dôstojník a posunkom ruky mu naznačil, aby spravil krok dozadu, k hrubému buku. Dvaja vojaci ho chytili a priviazali ho k stromu. Náčelník vytiahol z puzdra pištoľ a šibrinkoval ňou Jozefovi popred nos. Jozef ako vyslúžený vojak vedel, že banditov zvyčajne hneď na mieste popravia. Život si môžem zachrániť len jediným spôsobom, prebehla mu hlavou myšlienka. Nie, nie, to nemôžem urobiť, bojoval sám so sebou. Títo nerobia okolky, sú schopní ťa zastreliť. Čo bude bezo mňa s deťmi, manželkou, rodičmi?

A potom, možno nie je rozumné obetovať sa, veď nemeckí chlapci, ktorým som chcel pomôcť, nemajú takmer žiadnu šancu dostať sa domov. Pokúšal sa upokojiť búriace sa svedomie. Nervy mal napnuté do prasknutia. Pri pohľade na odistenú pištoľ sa triasol na celom tele.

„Ďalekohľad som dostal od Germána,“ vykrikoval celý zúfalý so slzami v očiach.

„Kedy? Kde?“ reval veliteľ.

„Tam sú Germáni“ hodil hlavou k húštine vedľa asfaltky.

„Klameš, ty bandit!“

„Ja nie som bandita, ale Germáni sú tam, dávajte si pozor,“ bola jeho odpoveď.

„Odkiaľ vieš po rusky?“

„Som Slovák zo susednej dediny, preto vám rozumiem,“ odpovedal Jozef už trochu odvažnejšie.

Veliteľ dal ďalekohľad jednému zo svojich vojakov a poslal ho s niekoľkými druhmi označeným smerom na prieskum.

„Týmto ťa zastrelím, ak si klamal,“ mával pištoľou zajatcovi pred nosom.

„Neklamem, pustite ma,“ prehovoril zajatec.

„Hneď sa ukáže.“

Sotva to vyriekol, dobehol zadychčaný vojak. Lapal dych, šermoval rukami a horko-ťažko vyriekol, že neďaleko od nich sú čierni čerti. Medzitým sa vrátil aj druhý prieskumník, ktorý potvrdil, že viacero čertov v čiernych uniformách sa rozložilo neďaleko medzi kríkmi. Vyľakaný veliteľ poslal dvoch vojakov smerom na Chotárnu skalu po posilu. Časť vojakov dostala rozkaz sledovať nepriateľskú jednotku. Veliteľ potom prikázal dvom starším vojakom odviazať väzňa. Len čo sa mu do strpnutých rúk znova vrátil život, podali mu kúsok novinového papiera, na ktorý mu nasypali machorku.

„Zakuriš!“ povedal mierne veliteľ a aj on si ušúľal cigaretu z novinového papiera.

Pokojne si pofajčievali pod mohutným bukom.

„Koľko máš detí?“ spýtal sa už pokojnejšieho Jozefa, ktorý si šťastne poťahoval z machorky, ako keby predal voly na vacovskom jarmoku.

„Veľa a všetky sú ešte malé, ešte potrebujú otca,“ odpovedal a odklepával popol z cigarety na sneh.

„Ja mám troch synov, najstaršieho už určite zobrali do armády,“ prehovoril starší vojak.

„Ja mám len manželku, ktorá býva u rodičov v dedine pri Kyjeve,“ povedal, ako keby sa rozprával sám so sebou mladý ruský dôstojník.

„Už aby prišla posila, aby nám títo čierni čerti neušli do Ostrihomu,“ prehovoril zamyslene.

Nemuseli dlho čakať a objavili sa prví vojaci. Prišlo ich vyše sto. Viedol ich kapitán, ktorému v pozore stojaci mladý dôstojník – hovoriaci ešte pred chvíľou o svojich rodičoch a o manželke, podal hlásenie.

Kapitán, ktorý prešiel mnohými bitkami, rozdelil vojakov do desiatich skupín. Tri poslal na protiľahlú stranu asfaltky, ostatných zoradil do polkruhu. Mladý dôstojník velil dvom skupinám zo strany Chotárnej skaly, v strede polkruhu bol kapitán. Mohli začať obklúčenie.

Prešla hodina a v nemeckom tábore začali byť netrpeliví.

„Kde môže byť tak dlho?“ pýtal sa poručík.

„Za ten čas sa mohol dostať do Hute a späť,“ doložil na to strážmajster.

„Nezastreli ho, lebo sme zblízka nepočuli žiadnu strelbu,“ tvrdili viacerí.

„Nemôžeme tu čakať do večera,“ znela všeobecná mienka.

„Treba ísť, ale kam?“ uvažoval nahlas veliteľ.

„Rozdelme sa na menšie skupinky a v malých časových intervaloch pôjde jedna za druhou po vopred dohodnutej trase,“ navrhoval guľometčík Jozef.

„Ak zostaneme spolu, máme väčšiu šancu,“ skončil diskusiu poručík.

„Dopredu pošleme prieskumníka, po jeho stopách budeme postupovať vpred,“ dodal.

Mladý modrooký Nemec – esesák z Čobánky prijal poverenie, podľa ktorého mal postupovať juhozápadným smerom k Ostrihomu. Prípadné nebezpečenstvo hlási skupinke, ktorá pôjde za ním.

Ešte raz si sprestrnili ďalší postup a začali sa chystať na odchod.

Zatiaľ sa okolo nich čoraz silnejšie sťahovala nepriateľská slučka.

Podľa príkazu ruského kapitána mali sa čo najbližšie dostať k nepriateľovi a nepriepustne uzavrieť kruh. Strelbu mali začať na jeho pokyn.

Podarilo sa im prísť tak blízko, že skupiny sa videli voľným okom ponad nemecký tábor.

Bolo jasné, že nemeckí vojaci sa chystajú na ďalší pochod.

Vtom vyletela raketa a začala sa strelba.

Na jednom mieste padli trinásti. Smrť zastihla aj maďarského dobrovoľníka, ktorý už stihol vykročiť z tábora a urobil asi 100 krokov.

Nečakaný, prekvapujúci útok nedal obklúčenej jednotke šancu na odpor. Akcie sa po boku nadporučíka zúčastnil, hoci bez zbrane, aj Jozef. Po niekoľkominútovej paľbe uvideli postrieľané mŕtvolky.

Rusi vyviazli z akcie len s malými stratami.

Jozefovi zo strany Rusov už nič nehrozilo, poďakovali mu za „pomoc“ a mladý nadporučík ho objal a pobožkal.

Ešte pred zotmením sa pobral domov, do Senváclavu.

Za tmy dorazil do cieľa. Navečeral sa, vypil jeden – dva hrnčeky vína a ľahol si spať.

Na druhý deň ráno vyhľadal priateľa Štefana, ktorému vyrozprával svoj príbeh.

Rudolf Fraňo sa narodil roku 1949 v Senváclave (Pilisszentlászló, Maďarsko). Viacnásobný starosta svojej rodnej obce a stavitel'-podnikateľ svoje životné skúsenosti premieňa aj na spisovateľské, prekladateľské a vydavateľské aktivity. Od r. 1970 je stavebným podnikateľom, a preto nie je náhodné, že vydal odbornú knihu *Ľudové stavitel'stvo Senváclavu*. V rozsiahlej monografii *Dejiny Senváclavu* spracoval nielen históriu rodnej obce, ale aj jej širšieho okolia, Dunajského ohybu. Ako ctiteľ slovenského ľudového hrdinu Juraja Jánošíka sa rozhodol preložiť a vydať román Milana Ferka *Jánošík*. (Jeho pohostinský podnik v obci nesie názov *Jánošíkova krčma*.) Vydal maďarský preklad ďalšieho románu Milana Ferka *Matúš Čák Trenčiansky*, ktorého dej sa čiastočne odohráva v Senváclave. Rudolf Fraňo je autorom nielen prekladov a historických štúdií, ale i tvorcom literárnych diel. Vydal zbierku úsmevných príbehov zo života Pilíšanov pod titulom *Humor našich predkov* a knihu *Pilíšska história 1944 – 45* s podtitulom *Pochodovali na smrť*, v ktorej opisuje ťažké osudy svojich rodákov počas druhej svetovej vojny a ktorú venoval pamiatke svojho otca.

Rudolf Fraňo

Úryvok z knihy uverejňujeme pri príležitosti životného jubilea autora

Ján Jančovic

O Hradišťanoch doma a v Békešskej Čabe

Hradišťský knižno-vydavateľský fenomén

Na Slovensku sú tri obce s rovnakým názvom **Hradište**, z ktorých dve sa nachádzajú na západnom Slovensku a jedna, ktorú tu predstavujeme, leží v *Novohrade*, v okrese *Poltár*. Vznikla v trinástom storočí, ale prvá písomná zmienka o nej pochádza z roku 1411. Jej názov sa odvodzuje od slova *pri hrade*, s významom *Podhradie*. Od začiatku výlučne slovenská obec sa v období reformácie v roku 1622 stala evanjelickou. Leží v južnej časti veporského *Slovenského Rudohoria*, z pohľadu polohy v regióne v jeho severovýchodnej časti. V čase feudalizmu patrila k *Filákovskému hradnému panstvu* a lesnatá časť aj zemepanskému rodu *Sentivániovcov*, od ktorých si časť lesa odkúpili aj miestni obyvatelia. Na klčovanie lesa a ťažbu dreva prichádzali sem od konca 19. storočia drevorubači rímskokatolíckeho vyznania z *Oravy*, ktorí sa tu vo vrchárskej časti obce s rodinami usadili natrvalo. V roku 1923 si tam postavili *kaplnku Božského srdca*. Obyvatelia obce sa od začiatku okrem poľnohospodárskej výroby, chovom dobytka a oviec vzhľadom na dostatok drevnej suroviny zaoberali kolárstvom, výrobou dreveného riadu a povoz-

níctvom. Obecné pečatidlo z 18. storočia, jeho pečatný obraz tvorí osemšpicaté koleso, sprevádzané po bokoch, vpravo toporom, vľavo sekerou a nad tým všetkým sa nachádza – zastrešuje listnatý strom. To bol základ pre vytvorenie aj dnešného erbu obce.

Hradišťania prví obyvatelia Békešskej Čaby

Preludnené Hradište, rovnako aj iné novohradské obce s nedostatkom pôdy pre všetkých ich obyvateľov, pritom aj náboženský útlak, prinútili ľudí hľadať lepší a slobodnejší život v južných stoliciach Uhorska. Jedným z troch organizátorov sťahovania Novohradčanov na Dolnú zem – Békešskej Čaby sa stal práve obyvateľ Hradišťa **Ján Sekerka**, a preto neprekvapuje, že medzi prvými osadníkmi a zakladateľmi dolnozemskej metropoly boli jeho spolurodáci. Príchod prvých Slovákov do Békešskej Čaby začala roku 1717 organizovať *kráľovská komora*, ktorej spustošené územie *Békešskej stolice* bolo od roku 1695 do roku 1723 jej majetkom. Bolo to rozsiahle vyludnené územie s neobrobenou pôdou, ktoré počas osmanských vojen a okupácie spustlo. Územie Novohradu, Malohontu a Hontu bolo v tom čase opakom Dolnej zeme, lebo popri nedostatku pôdy pribudli v jeho osadách k pôvodnému obyvateľstvu noví kolonisti zo severných stolíc. Táto skutočnosť

podnietila podnikavých novohradských predákov z radov poddaných so slobodným sťahovaním, aby už roku 1717 pri náboře zaľudnenia novozakladajúcej obce ponúkli svoje služby. Boli to Novohradčania **Ján Duna** z Mýtnej, **Ján Sekerka-Đurkovje (Đurkovič)** z Hradišťa a ich súkmeňovec **Jakub Valent** (inak *Belanka*) z Čeloviec v Honte (r. 1739 meno Jakub Valent figurovalo v obci vo funkcii orátora, rečníka), ktorí sa v tom istom roku prihlásili v *Segeďine* u kráľovského komorského prefekta a podľa historika Békešskej stolice

Ludovíta Haana „Prosili o dovolenie, aby sa jak oni, tak aj ich ostatní evanjelickí súkmeňovci, čo za nimi prísť majú, na Čabe osadiť mohli. Bolo im dané dovolenie a aj uistenie, že bez prekážky môžu vyznávať svoje náboženstvo. S touto radostnou správou vrátili sa naši Slováci na Hornú zem a nasledujúcu jar, ako roj, tak sa hrnuli dolu slovenskí evanjelici. Kde je teraz starý mestský dom, tam vtedy ešte bola hora. Tu svoje kone vypriahli a odpočinuli si, potom im komorský zememerač vymeral pozemky“. Podľa ním zisteného pôvodu medzi prvými obyvateľmi Čaby boli z obce Hradište rodiny: **Bavko, Hanko, Ozdin, Pepo, Sekerka, Tokár** a podľa súpisu utečených z roku 1720 aj **Matej Šiveg, Michal Ďurkove** a **Michal Bartík**. Autori **Jankovich, B. Dénes-Erdmann, Gyula** (*Békéscsaba története – első kötet a kezdetektől 1848 – 16. Békéscsaba megyei jogú város, 1991, s. 406 – 409*) uvádzajú, že postupne v rokoch 1718 – 1723 do Čaby z **Hradišta** (1719) prišli: **Matej Šiveg** (r. 1748 umrel vo veku 100 rokov), jeho synovia **Ján** a **Gregor** sa r. 1725 odsťahovali do Oszláru, **Michal Ďurkovič**, roku 1733 uvádzaný aj ako **Ďurko Michal** a predtým zapísaný aj ako **Michal Sekerka alias Ďurkovje (Ďurkovič)**, ďalej **Michal Bartík**, roku 1721 **Ondrej Dudáš alias Andrášik**.

Povozníci s tovarom na Dolnú zem

O tom, že Hradišťania hľadali možnosti, ako zabezpečiť svoj spokojný život v domácom prostredí, popri skromnom roľníčení sa venovali remeslám a s nimi súvisiacim povozníctvom. Svoje obchodné cesty boli opäť smerované južným smerom na Dolnú zem. Vypovedajú o tom pokladničná kniha evanjelickej cirkvi v **Uhorskom** z rokov 1722 – 1906, do ktorého Hradište ako filia patrili do Uhorského. Nachádzame v nej, že všetky štyri obce patriace do cirkevného zboru vytvorili „povoznícke tovarišstvo“, ktorých povozníci z každej uvedenej obce podnikali viackrát ročne obchodné dolnozemske cesty, a to nielen s vlastným dreveným tovarom (kolesá, drevený riad), ale aj s hrnčiariským a neskôr aj sklárskym tovarom. Keď sa šťastne vrátili z obchodnej povozníckej cesty domov, nikdy nezabudli darovať pre cirkev peňažný dar. V roku 1772 nachádzam, že Hradišťania z *Peštianskej cesty* venovali 1 rýnsky zlatý, roku 1773 z *Turu cesty* tiež zlatku, 1797 a 1809 z *cesty z Turu a Kečkemé-tu*, 1806 z *Kečkemétskej cesty* 1 rýnsky zlatý a 10 grajciarov, 1826 z *Kerešskej cesty* (Veľký Kereš), 1826 z *Kerešskej* a *Vacovskej cesty* rovnaké sumy. Obyvatelia Hradišta si veľkým podielom svojpomoci a finančnými darmi postavili roku 1884 secesný evanjelický kostol, ktorý tvorí dominantu centra obce.

Zníženie počtu obyvateľov o dve tretiny ešte neznamená zánik kultúry

Aj napriek odchodu, odsťahovania obyvateľov obce na Dolnú zem a obmedzenému rozsahu chotára pre poľnohospodársku výrobu, prisťahovaním Oravčanov a usadením sa na Hradišských vrchoch, počet obyvateľov obce sa udržiaval primerane k miestnym životným podmienkam. V roku 1869 obec mala 631 obyvateľov, 1880 – 539, 1900 – 691, 1910 – 791, 1921 – 861, 1930 – 862, 1940 – 924, 1948 – 782, 1961 – 863, 1970 – 680 a v súčasnosti iba 245 obyvateľov. Kým prisťahovaním obyvateľov z Oravy populácia od začiatku 20. storočia rapídne rástla, teraz však z iných dôvodov, najmä nedostatku pracovných príležitostí, a tým aj odsťahovaním mladých rodín, počet obyvateľov sa zastavil na hranici 250. To však neznamená, že kultúrny život úplne zanikol. Opak je pravdou. Okrem domácich kultúrnych a športových aktivít sa tu žiada spomenúť, že *v roku 1991 obec začala pokračovať s priateľskými stykmi s mestom Békešská Čaba*, kde dodnes žijú potomkovia Hradišťanov. Odvtedy sa uskutočnili viaceré vzájomné návštevy s priliehavým kultúrnym programom. V roku 1995 počas oficiálnej poslaneckej návštevy

Békešskej Čaby bolo dohodnuté partnerstvo s novozaloženou obcou **Čabasabady**. Výsledkom obnovennej partnerskej spolupráce je *umiestnenie pamätnej tabule v Hradišti o osídlení prvých novohradských osadníkov v Békešskej Čabe*. Okrem domácich činovníkov a dobrovoľníkov zabezpečujúcich kultúrnospoločenské podujatia významnú pomoc domácim v oblasti propagácie a zviditeľnenia obce a regiónu poskytuje zanietenec z Turca. Oblúbený blogger **Mišo Šesták (Michal Gonda)** na svojej vizitke uviedol: „*Hoci som sa tam nenarodil a nikdy trvale nežil, k srdcu mi prirástlo Hradište a celý horný Novohrad. S partiou okolo hradištského obecného časopisu sa snažíme mapovať jeho históriu (hlavne obdobie rokov 1880 – 1989). Na čo nám síly stačia, to sa snažíme i publikovať...*“ Založil a rediguje obecný časopis s bohatým obsahom a pútavou grafickou úpravou **Frflôš**, ktorý vydáva občianske združenie **PreHradište**. K menu Miša Šestáka sa mi žiada pridať, že Michal Gonda je skromný človek, že je nielen blogger, ako to uvádza pri svojich blogoch, ale podľa jeho doterajších aktivít v prospech propagácie a zviditeľnenia bohatej histórie regiónu Novohrad je aj jeho robotníkom a mozgom. Vo vydavateľskej činnosti združenia je pri zborníkoch a knižných vydaniach ich manažérom, zostavovateľom, autorom, grafikom, editorom.

Novembrová knižná žatva

Najlepšie to možno posúdiť pri doterajších vydaniach kníh a na konci novembra 2017 aj pri prezentácii v uplynulom roku vydaných kníh a zborníka z tretieho ročníka *Stretnutia priateľov regionálnej histórie*, konanom tradične v Hradišti 25. novembra 2017. Najprv k prezentácii tretieho zborníka, ktorý vydalo občianske združenie *Priatelia histórie Novohradu* v spolupráci

s občianskym združením *PreHradište*. Zborník, v ktorom je 50 príspevkov, narástol na viac ako 500 strán a autori pokrývajú celú slovenskú časť Novohradu. Podarilo sa zväčšiť nielen počet strán, ale aj zvýšiť náklad, vďaka čomu sa viac zborníkov bezplatne distribuuje do škôl v Novohrade. Pre autorov a podporovateľov okrem obyčajnej verzie bola pripravená aj špeciálna limitovaná edícia zborníka, v tvrdej a šitej väzbe, dvoma lacetkami a obálkou s parciálnym lakom a zamatovým laminom. Medzi autormi v zborníku nachádzame už študentov lučenských gymnázií, z ktorých štyria boli aj ocenení. Aj tento rok bol vydavateľsky plodný. Okrem zborníka boli na stretnutí v preplnenom hradištskom kultúrnom dome predstavené nové knihy: **Vladimír Polívka: Lučenec a kraj Novohradský**, druhé vydanie z miestopisu z roku 1928, doplnené poznámkami a približne 200 dobovými pohľadnicami miest a obcí. **Samuel Činčurák: Tajní vrahovia** (1928) s ukážkou zo štúdie **Jána Aláča**, ako dva pohľady na jedno detstvo – problém, ktorý trápil Novohrad v 19. storočí a v prvej polovici 20. storočia, ktorý výrazne zmenil jeho tvár. Treťou tohtoročnou knihou bola **Zuzana Bohušová: Nárečie Lupoč. O dialekte stredného Novohradu** (s ukážkou nárečia). Novohradské Hradište je svedectvom toho, že iniciatíva, zánietenie, príkladné ekumenické spolaňovanie obyvateľov môže aj v malej obci s pomocou ochotného a skúseného jednotlivca dosiahnuť v kultúrnej oblasti výsledky, ktoré jej môžu závidieť nielen veľké obce, ale aj niektoré mestá. Projekt manažér Mišo Šesták už kuje vydavateľské plány pre rok 2018. Treba veriť, že budú opäť úspešné k spokojnosti autorov a čitateľov.

<http://www.oslovma.hu/index.php/sk/kultura/155-kultura1-kultura1/1413-o-hradianoch-doma-a-v-bekeskej-abe>
<https://www.facebook.com/oslovma/posts/1456638697768435>

Gregor Papuček

Pôvod a význam zemepisného mena Pilíš

*„Pilíš mal v 9. storočí podobu *Plešb. Bol to plešatý vrch. Takéto meno má u Slovanov viacej vrchov. Aj apelatívum pleš vo význame plešina, tonzúra na hlave prešlo do maďarčiny.“ (Šimon Ondruš)*

Do roku 2000 jediná o Mlynkoch (Pilisszentkereszt) napísaná knižka síce donedávna kolovala v dedine, ale potom sa stratila. Treba však povedať, že jej čítanie bolo ľuďom nielen na osoh, ale aj na škodu. Napr. o pôvode a význame mena nášho Pilíša sa z nej dozvieme: *„Slovo Pilis je maďarského pôvodu. Označuje vyholené miesto (tonzúru) na temene hlavy kňazov, a v pomenovaní maďarských vrchov označuje plešinu.“*

Keby autor knižky **Gyula Szűcs** bol písal svoje dielo, povedzme, po slovensky, pri slove „plešina“ by mu určite bolo niečo prišlo na um. On ju však písal po maďarsky, namiesto plešiny písal *kopasz*, a to sa menu *Pilis* ani zďaleka nepodobá.

Škoda, že si neprečítal dôkladne 1. zväzok diela **Dr. Remiga Békefiho**, ktoré musel poznať, veď ho vo svojej knižke spomína. V ňom by sa bol dozvedel toto: *„... skúsenosť dokazuje, že menom Pilis zvykli označovať vysoké, a síce v každom prípade plešaté štíty vrchov, ako napríklad v Sedmohradsku. Je teda isté, že obsah pojmov pilis a kopasz pozostáva z totožných príznakov. Avšak je tu otázka, ktorý národ môže pokladať slovo pilis za slovo svojho vlastného slovného fondu. V slovanských oblastiach je mnoho takých miestnych pomenovaní ako Pleš, Plešce, Plešivce, všade znamenajú lysosť, plešatosť. Bez váhania môžeme teda povedať, že slovo pilis sme prevzali od Slovanov a na základe ich pomenovania sme ho používali na označenie tých miest, ktoré aj podnes nesú toto meno, ako napríklad vrch Pilis, ktorého skaly na južnej časti aj dnes dokazujú správnosť tohto pomenovania.“*

Ba aj toto: *„V našich listinách meno opátstva (ide tu, samozrejme, o niekdajšie Pilíšske opátstvo – pozn. autora) sa vyskytuje v podobe Pilis, a jeho obmien, ako Pylis, Pily, Pelis, Peles, Ples, Plis, Plys, Pleisz, Pljes, Piljs, Pelixio, Pilizia, Pilisci, Piligi. V tlačených prameňoch, okrem uvedených, môžeme nájsť aj ďalšie tvary. Pilíšsky opát a konvent aj nechtiac prezradia slovanský pôvod mena svojho kláštora, lebo tak na svojej pečati, ako aj vo svojich vydaných dielach a pri podpisoch vždy označujú opátstvo menom Pelis.“* Tak písal o tejto veci cis-

terciánsky učiteľ päťkostolského cisterciánskeho gymnázia **Dr. Remig Békefi**. Bol to autor nestranný, voči nám nezaujatý – objektívny.

* * *

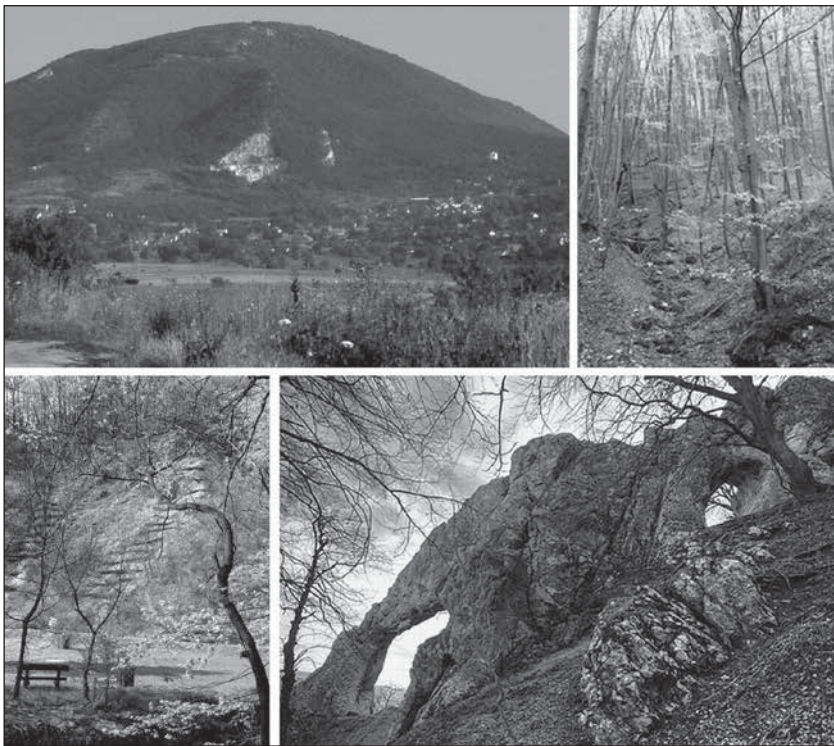
To boli dosiaľ dve mienky, ktoré si vo veľmi závažnej otázke protirečia. **Gy. Szűcs** tvrdí, že „slovo *Pilis* je maďarského pôvodu“. Dokazuje to tým, že „na temene hlavy kňazov označuje vyholené miesto (tonzúru)“, a že „v pomenovaní maďarských vrchov označuje plešinu“. Treba povedať, že má veľkú smolu, lebo maďarský pôvod substantíva (podstatného mena) *Pilis* dokazuje práve tým apelatívom (všeobecným menom) **pilis** (tonzúra), ktoré je *do maďarčiny prevzaté od Slovanov*! Škoda, že o tom nevedel. Možno to vtedy ešte nebolo také jednoznačné ako dnes, keď už – **Maďarský výkladový slovník jednoznačne hovorí, že slovo pilis je slovanského pôvodu**. Bolo to však uvedené v diele R. Békefiho.

Ani skutočnosť, že meno *Pilis* sa v tejto podobe vyskytuje iba na Maďarmi obývaných miestach, nie je dôkazom maďarského pôvodu tohto mena. Znamená to len toľko, že zmena **Pleš** < **Pilis** nastala len v maďarskom jazykovom prostredí. Dr. Békefi, ktorý na rozdiel od Szűcsa pracoval vedeckými metódami, uvádza bohatý archívny materiál a dostane sa oveľa bližšie k pravdivej podstate veci ako Szűcs, keď píše takto: „Bez váhania môžeme teda povedať, že slovo *pilis* sme my (t. j. Maďari – pozn. autora) prevzali od Slovanov, a na základe ich pomenovania sme ho používali na označenie tých miest, ktoré aj podnes nesú toto meno, ako napr. *Pilis*...“

Je to však pravda stále ešte len polovičatá. Z jednej strany treba trochu spresniť, že Maďari od Slovanov prevzali nie slovo **pilis**, ale slovo **pleš**, a síce v podobe **peles** a toto sa postupne zmenilo na **pilis**. Slovo **pilis** je teda **slovanského pôvodu**. V tom má pravdu. Na druhej strane je však veľmi sporné pokračovanie vety Dr. Békefiho, že totiž: „...na základe ich pomenovania sme ho (my Maďari – pozn. autora) používali na označenie tých miest, ktoré aj podnes nesú toto meno, ako napr. vrch *Pilis*...“

Otázka je tu: **Kto dal nášmu vrchu meno Piliš?** Prirodzene, nikto iný, než tu žijúci naši predkovia. Všimnime si ešte aj mienku niektorých slovenských jazykovedcov. Svetoznámy slavista **Ján Stanislav** o *Piliške*j stolici píše: „Sama stolica má názov podľa hôr *Pilis*: *Ples* 1187, *Pelis* 1264 > *Plěš*. Dnešný *Pilisszentkereszt* sa zaznačuje v 13. stor. tiež ako *Peles*, *Pelis*, *Pilis*, t. j. *Plěš*“.

V 2. zv. (Slovník mien) uvádza aj ďalšie pramene: „*Piliš*, pohorie v st. *Piliške*: *silua*... *que uulgo Ples nuncupatur* 1187 (*Mon Strig. I, 133, Ch. 260*), *in silva*

Pelis 1264 (Mon. Strig. I, 505, č. 661). Je aj v Marci Cron. pag. 86 ad an. 113: *silva Pelys* (Mon. Strig. I, 77, č. 50). Neskoršie sa tiež spomína (viď index k Mon. Strig. II, III) ako *Pelys*, *Pylis ap.* V etymologickej poznámke slovo odvodzuje od staroslovenského slova *Plěšb, dnes v slovenčine *Pleš*.

Prof. PhDr. Šimon Ondruš na písomnú otázku autora tohto príspevku o menách *Piliš* a *Kestúc* odpovedal takto: „Pravda je, že *Piliš* aj *Kesztölc* sú staré slovansko-slovenské slová. Ale *Piliš* mal v 9. storočí podobu *Plěšb. Bol to plešatý vrch. Takéto meno má u Slovanov viacej vrchov. Aj apelatívum *pleš* vo význame *plešina*, *tonzúra* na hlave prešlo do maďarčiny. Ako som už viackrát spomínal, starí Maďari nepoznali na začiatku slova dve spoluhlásky. Preto prevzali meno vrchu *Pleš* aj apelatívum *pleš* „plešina, tonzúra“ najprv v podobe *peleš*, ktorá sa neskoršie zužovaním samohlások zmenila na *piliš*.“

Menom *Kestúc* > *Kesztölc* > *Kostelec* > **Kostelücü* sa teraz nebudeme podrobnejšie zaoberať. Oplatí sa nám však už tu poznamenať, že jestvuje

písomná pamiatka, v ktorej je táto dedina zaznamenaná už v roku 1075: *in Kestelci* (Mon. Strig. I, 55)! Dodám ešte, že aj maďarský jazykovedec **Lajos Kiss** je toho názoru, že *mená Pilis a Kesztlc sú slovanského pôvodu*.

Po toľkých dôkazoch, myslím, môžeme celkom bezpečne vyriešiť nespornú pravdu, že tak *substantívum Pilis*, ako aj *apelatívum pilis* sú slovanského, v našom prípade *slovenského pôvodu*. Maďari ho prevzali od tu žijúcich Slovenov, našich predkov, ktorí ho vyslovovali toho času (koncom 8., začiatkom 9. stor.) v podobe **Plěšb*, neskôr, po zmene *ě > e*, zase ako *Pleš*. Keďže starí Maďari nepoznali na začiatku slova dve spoluhlásky, pôvodné slovansko-slovenské slovo **Pleš** vyslovovali ako **Peles** (vypomohli si samohláskou -e-). To je aj dnes známa situácia. Také mená ako **Kľčík**, **Trkal** a pod. Maďari aj dnes vyslovujú ako **Kelcsik**, **Terkal** a podobne. Ďalej sa už slovo vyvíjalo v maďarskom jazykovom prostredí, kde sa postupným zužovaním samohlások zmenilo na *Pilis*. Dnešné slovenské obyvateľstvo *Pilíškeho pohoria* pod vplyvom tohto maďarského vývinového variantu nazýva náš vrch *Pilíšom*.

Môžeme tu teda zaznamenať tri rôzne vývinové varianty:

1. **Slovenský**: **Plěšb > Pleš*
 2. **Slovensko-maďarský**: **Plěšb > Pleš > Peles > Pilis*
 3. **Pilíšsko-slovenský**: **Plěšb > Pleš > Peles > Pilis > Pilíš* (maďarským filtrom pozmenený variant, prispôsobený pilíšskymi Slovákmi).
-

Slováci v Mexiku

Gustáv Murín

Holohlavskí – Sága strateného rodu

Vo vzdialenom mexickom meste Guadalajara som náhodou narazil na vysvietený veľký neónový nápis a na ňom jediné slovo – SLOVENSKO. Ten nápis sa sem a vlastne nikam na svete okrem Slovenska nehodil – bol totiž naozaj písaný naozaj po slovensky. Nebolo to anglické SLOVAKIA, ani španielske ESLOVAQUIA, ale naozaj našské domácke SLOVENSKO. Objavil som tak neuveriteľný, pritom skutočný, príbeh o ságe strateného rodu Holohlavských.

Pradedo inžiniera Carlosa Holohlavského, majiteľa „salchichonerie“, teda „klobásovne“, s názvom SLOVENSKO, bol Čech, ktorý sa priženil na Slovensko a usadil sa vo Zvolene. Práve odtiaľ sa vybralo začiatkom minulého storočia štyridsať železiarskych robotníkov loďou do deväťtisíc kilometrov vzdialeného Mexika. Na severe krajiny, v meste Monterrey, mali postaviť „železnú fabriku“ (ako sa spieva v jednej krásnej slovenskej piesni o tých, ktorí takto museli odísť kvôli práci za oceán). Kým ju postavili, prepukla prvá svetová vojna. Hoci sa práve chystali vrátiť, neostalo im nič iné, než ostať a pokúsiť sa nájsť obživu, kým sa vojnová víchrica neutíši. Keď sa tak v roku 1918 stalo, čakalo ich ďalšie prekvapenie. Vznikol nový štát a ich rakúsko-uhorské pasy sa stali neplatnými. Chtiac-nechtiac, zmierovali sa s myšlienkou, že v Mexiku pobudnú neurčitý čas, ale celkom určite sa museli začať obzerať po stálej práci i bývaní. O päť rokov im opäť svitla nádej – v Mexiku bol otvorený konzulát prvorepublikovej ČSR a oni konečne dostali nové pasy. S nimi však prišli aj smutné správy o tom, že na ich rodnom Slovensku je bieda a nezamestnanosť. Museli sa rozhodnúť a rozhodli sa zostať. Po viac ako desiatich rokoch života na mexickej pôde sa tu začali cítiť pomaly viac doma. Zvlášť, keď v roku 1948, po známych udalostiach, stratili aj posledný kontakt s domovinou.

Na svoju vlasť však nezabudli. Jeden z potomkov narodených už v Mexiku, Carlos Holohlavský, po rôznych profesných peripetiách naplnil svoj sen a založil výrobu mäsových výrobkov slovanskej a slovenskej receptúry,

ktorá ma tak šťastne privítala v neznámom meste Guadalajara. Neuveriteľný príbeh strateného slovenského rodu tým však nekončí. V roku 1975 do tejto výroby totiž vkročil muž menom Avelardo.

Keď Carlosa Holohlavského zavolali, že s ním chce neznámy muž hovoriť, bol v tej chvíli pre Carlosa naozaj neznámym. Je to tak, Carlos po toľkých rokoch nespoznal svojho najlepšieho priateľa z detstva. Avelarda tak poznal ten dlhý čas, čo sa nevideli. Avelardo totiž už ako stredoškolský študent musel z politických dôvodov z Mexika ujsť. Jeho politické názory ho viedli na vtedajší vytúžený „ostrov slobody“ – na Kubu. Tam sa mu podarilo získať štipendium a odišiel do vtedajšieho Československa. Osud tak chcel, že v Československu zamieril práve na Slovensko a ostal tu celých desať rokov. Ale osud dokáže stvárať aj úžasnejšie kúsky.

Jedno leto sa Avelardo ako študent dostal spolu so skupinou Kubáncov na lesnú brigádu. Bolo to pri Zvolene. Unavení po ťažkej robote zasadli si jedno poobedie na kope opracovaných kmeňov na kraji malej dedinky. Náhodou vyšla z blízkeho domu staršia ženička, chvíľu zaváhala, ale nakoniec sa predsa len osmelila a pristúpila k Avelardovi. On jediný zo skupiny bol totiž bielej pleti, a tak sa zo zvedavosti opýtala, odkiaľ je. Odpoveď znela – z Mexika. Ženička sa zamyslela a hovorí – a poznáte také mesto, ktoré sa

volá Monterrey? Avelardo ochotne prikývol – poznám, pochádzam odtiaľ. A vtedy konečne prišla otázka, na ktorú je šanca odpovede tak jedna k miliónu – nepoznáte tam náhodou...? Náhoda je naozaj neuveriteľná, najbližší priateľ Carlosa Holohlavského takto stretol jednu z jeho príbuzných a natešený zobral pre Carlosa kontaktnú adresu, na ktorú obe rozdelené časti rodu čakali neuveriteľných dvadsať rokov. Ale život ani v tejto chvíli nenapísal happy-endovú bodku. Holohlavskí na opätovné stretnutie museli čakať ďalej.

Avelardo sa po rokoch strávených na Slovensku konečne mohol vrátiť do rodného Mexika. Natešený sa hneď vybral navštíviť svojho priateľa Carlosa. Lenže ten sa medzitým odsťahoval a jeho rodičia zomreli. Nikto nevedel Carlosovu adresu. Avelardo sa však nevzdával. Celých desať rokov nosil so sebou kontakt na rodinu Holohlavských vo Zvolene, až náhodou cestoval do Guadalajary a pri prechádzke ho tak ako po rokoch mňa zaujal neobvyklý nápis. Vstúpil tam len s úmyslom pripomenúť si krajinu v strede Európy, ktorá ho s láskou prijala, a pocvičiť sa aj v slovenčine. To druhé mu však znovunájdený priateľ z detstva Carlos dopriať nemohol – po slovensky už nevie. A tak (neuveriteľné sa stáva skutočnosťou – ako hovorieval Bohumil Hrabal) ani teraz príbeh nekončí.

Carlos Holohlavský mal konečne adresu a aj napísal, ale nedočkal sa odpovede. Písal totiž po španielsky a jeho listu adresáti nerozumeli. Nevedeli tiež, ako odpovedať. Hoci napísal viac listov, na Slovensko prišiel len ten jeden. A tak ubehlo ďalších takmer dvadsať rokov, keď náhoda naposledy zaúradovala. Do Guadalajary prišla ako štipendistka lingvistiky rodáčka zo Zvolena, ktorá doma pracovala s príbuzným Carlosa Holohlavského. Až tá vypátrala všetkých príbuzných a dokonca sa jej podarilo nájsť aj celý rodokmeň rodu. Ten rodokmeň je vlastne tiež typickou ukážkou doby – musel ho nechať vypracovať za nacistov Carlosov strýko Štefan, aby dokázal, že nie je Žid...

A tak sa sága strateného rodu šťastne končí. Pred niekoľkými rokmi podnikol Carlos Holohlavský s manželkou cestu na Slovensko, a tak sa po **deväťdesiatich rokoch** všetky tri generácie rodu Holohlavských opäť stretli na rodnej hrude.

<http://www.tulacký.net/slovaci-a-svet/>

Slováci v Nemecku

Jarmila Buchová

Jarmila.buchova@gmail.com

Slovenčina v Mníchove

Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove pri Slovensko-nemeckom kultúrnom klube zabezpečuje rôzne akcie pre deti a rodiny s deťmi, ktoré sú zamerané na vytváranie slovenských priateľstiev, zlepšovanie komunikácie v slovenčine a budovanie vzťahu k Slovensku. Centrum sa aktívne venuje práci so slovenskými deťmi a mládežou žijúcou v Mníchove.

Vyučovanie slovenčiny a detské dielne

Každý piatok podvečer zaznieva v kultúrnom centre Gorod v Mníchove slovenčina. Spoločne sa tam stretávajú malí aj veľkí školáci. Vyučovanie pre najmenších od 4 rokov je zamerané na vytváranie základnej slovnej zásoby v slovenčine formou hier, básničiek, pesničiek a riekaniek. Predškoláci a školáci sa učia slovenčinu, vlastivedu a prírodovedu. Okrem komunikácie v slovenčine sa učia aj čítať a písať po slovensky. Súčasťou vyučovania sú aj reálne Slovenska a jeho história. Napriek tomu, že deti majú za sebou celý týždeň nemeckej školy, krúžky a športové aktivity, prichádzajú na vyučovanie slovenčiny ochotne, pretože tam majú svojich slovenských kamarátov. Raz mesačne si deti na slovenských ľudových dielnach môžu vyskúšať rôzne slovenské remeslá a zoznámiť sa so slovenským folklórom. Spolu s učiteľkami deti spievajú a tancujú. Okrem slovenských pesničiek a ľudového tanca deti nacvičujú aj divadlo. Dielne sú zamerané aj na slovenské tradície spojené s fašiangami, Veľkou nocou, či Vianocami. Počas víkendov sa organizujú rôzne spoločné akcie, ako napr. návštevy divadla, kina, zoo a návšteva múzeí. Cez prázdniny sa deti v sprievode našich pedagógov zúčastňujú na vzdelávacích aktivitách Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky: v lete na tábore *Učíme sa o Slovensku po slovensky* a v zime na lyžiarskom výcviku *Slovenčina na svahu*.

Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove organizuje pre slovenské deti v spolupráci so slovenskou reštauráciou v Echingu každoročnú akciu Privítanie Mikuláša

Slovenské dni v Echingu

Každoročne sa malí aj veľkí Slováci stretávajú na spoločných slovenských dňoch v reštaurácii Slovákov Ivaškových v Echingu pri Mníchove. Okrem dobrého slovenského jedla a milého personálu ich tam vždy čakajú aj aktivity pre deti, ktoré sú zamerané na zdokonaľovanie slovenčiny. V lete na malých aj veľkých čaká neďaleké jazero, množstvo ihrísk a milé učiteľky z vyučovania slovenčiny v Mníchove, ktoré si pre nich vždy prichystajú množstvo ručných prác, hier a súťaží. V jeseni sa zase tešia na chutné kačacie hody. No a v decembri spoločne vítajú slovenského Mikuláša, ktorý nechodí s palicou, ale s hokejkou a veľkým vrecom naplneným darčekom. Deti vždy pripravujú spolu veľa darčiekov – maľujú poháre, tašky, vyrábajú obrázky a pohľadnice. Nechýbajú ani športové súťaže, či stolnotenisový turnaj.

Spoločné výlety, stanovačka a turistika

Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove organizuje pre rodiny s deťmi spoločné výlety do prírody, víkendové výlety na farmu, či výlety na hrad.

Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove organizuje pre slovenské rodiny spoločné víkendové akcie, napr. Slovenčina na dedine

Na konci školského roka sa vždy všetci tešia na spoločnú slovenskú stánovačku. Cieľom týchto akcií je utužovanie slovenských priateľstiev nielen medzi deťmi, ale aj medzi dospelými. Pre mnohé rodiny je to jediná možnosť stretnúť sa a rozprávať po slovensky. Ale aj pre rodiny, ktoré sú v Mníchove iba krátky čas, sú tieto stretnutia veľmi cenné a prínosné. Centrum vytvára priestor na výmenu skúseností a rád, že pomáha novým rodinám k lepšiemu začleneniu sa do nemeckého života v Mníchove.

Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove organizuje pre slovenské deti detské dielne: hosťami na jedných z nich boli Oľga Feldeková, Eňa Vacvalová a Sima Martausová

Slovenský divadelný deň

Slovenské vzdelávacie centrum v Mníchove pri SNKK zorganizovalo v júli 2018 prvý ročník Slovenského divadelného dňa. Pre malých divákov bolo pripravené popoludnie s *Jankom Hraškom*. Pani učiteľky Jarka a Monika vytvorili spolu s deťmi prstové bábkiky Janka Hraška a vytvorili si aj scénu k tejto divadelnej hre. Poobede nasledovalo divadelné predstavenie v podaní slovenských bábkohercov. Hru režíroval Robo Erby a Janka Hraška výborne zahrala Zuzka Erby. Obaja herci boli v roku 2014 ocenení cenou Phönix, ktorú udeľuje mesto Mníchov. Divadelná hra bola obohatená slovenskými pesničkami a autentickými slovenskými ľudovými predmetmi: koberec, fujara, krpce, čepiec, krčah.

Po detskom predstavení pokračoval *Slovenský divadelný deň v Mníchove* večerným predstavením *Fotrovci a teenageri*, komédiou o rodičoch (hlavne o otcovi) a tínedžerovi zmie-

taného pubertou, láskou, hormónmi a hlavne vzťahom s otcom. Videli sme vtipný príbeh o láske, dospievaní a živote poprepletaný pravdivými situáciami zo života medzi dospievajúcim synom a otcom. Príbeh, v ktorom sa nájde každý tínedžer, rodič, ale aj každý dospelý. V hre sa predstavili slovenskí herci Braňo Bajúz v úlohe otca, mladý herec Samuel Gonda ako Peter a herečka Lucia Hrašková ako Peťova priateľka Lucia. Ďakujeme Divadelnému svetu za super predstavenie.

Veľké poďakovanie patrí celému učiteľskému kolektívu a všetkým dobrovoľníkom, ktorí sa starajú o to, aby slovenčina v Mníchove nezanikla.

Marína Culík

Visionart Martina-Juraja Oscitého

Martin-Juraj Oscitý je vynikajúci súčasný akademický maliar a grafik. Narodil sa v Bratislave 23. júla 1952. Už v útlom veku mal záujem o umenie a bol ním doslova fascinovaný. Vždy ho inšpirovali obrazy, ilustrácie, rozprávky a báje, čo vyústilo v potrebe odbornej umeleckej výučby, a to v škole umenia pre talentové deti v Bratislave. (prof. Jurík, Polakovič, Goga) Mal vtedy len 9 rokov. S veľkou vďakou si spomína na svoju mamu, ktorá ho najviac podporovala, ale aj otca, ktorý ho v útlom veku troch rokov učil kresliť a chápať zložitosť farieb, ktoré až miešaním dostávajú život, ako aj čo v hudbe jednotlivý tón nič nepovie, iba v súvisе s ďalšími a ďalšími...

Martin-Juraj Oscitý pri svojej malbe

Po skončení deväťročanky odišiel na umeleckú priemyslovku do Brna, kde sa zaoberal grafikou, hračkárstvom a voľnou tvorbou. (prof. Lukeš) Po augustových udalostiach roku 1968 opustil však republiku s matkou a bratom a pokračoval v štúdiách na umeleckej priemyslovke v hlavnom meste Švajčiarska, v Berne. (prof. Schwarzenbach) Tam žil 8 rokov. Doštudoval grafický dizajn. (prof. Auchli, Flückiger a Andermatt). Po zložení ďalších skúšok dostal štipendium na akadémiu výtvarných umení v Mníchove, kde študoval 12 semestrov maliarstvo (prof. Reipka) a naučil sa aj mnohým iným techni-

Martin-Juraj Oscity: Canaletto v Benátkach, 2017

kám, dokonca aj reštaurovaníu obrazov. (Prof. Schmidl) V roku 1982 získal diplom, oženil sa a začal tvoriť ako slobodný človek. Najprv prevažne „packaging dizajn“, ako ilustrátor, neskôr sa venoval viac voľnej umeleckej tvorbe.

Posledných 20 rokov už len tomu. Stal sa členom mnohých spolkov. Medzi nimi je členom Spolku nemeckých umelcov, ďalej skupiny Libellule vo Francii, Künstlerspectrum v Mníchove, DUK na Slovensku a mnohých iných.

Má veľké spektrum záujmov! Roky sa napríklad venoval profesionálne stepovaniu neskôr klasickému spevu, čo dodnes intenzívne sprevádza jeho umeleckú činnosť. Náhodou sa narodil 500 rokov po Leonardovi, čím sa cíti byť zaviazaný hodnotám renesancie, ktorá objavila nielen perspektívu, ale hľadala hĺbku ľudského ducha. Založil v roku 2000 nový umelecký smer **Visionart**, čo dnes mnohí napodobňujú netušiac celú duchovnú hĺbku tohto smeru. Má dnes viac ako 250 výstav za sebou po všetkých kontinentoch a získal niekoľko prvých cien a ocenení.

V detstve ho bavil **surrealizmus**, takže ho niekedy volali „Slovenský Dali“. Neskôr prešiel k **fantazijnému či magickému realizmu**, známemu ako Viedenská škola. (Ernst Fuchs)

Po intenzívnych úvahách, a dalo by sa dokonca povedať po mystickom zážitku, založil spomenutý **Visionart**, čo dnes definuje celú jeho tvorbu. Má jasnú štruktúru, akoby stála na troch pilieroch. Hlavne **estetiku krásy** považuje za dôležitý aspekt, ktorý by nemal chýbať ani dnes v umeleckom prejave. Aj príroda je toho plná! Hneď na druhom mieste príde **spiritualita**, duchaplnosť až mystika... a nakoniec ako tretie príde **kvantová kozmológia**, ktorá spája všetko so všetkým... Makrokozmos s mikrokozmosom, viditeľné s neviditeľným, a teda všetko to, čo robí náš život krásnym, bohatým, hodnotným a božským. Martin sa pýta: „Keď je človek stvorený na obraz Boží... prečo sa to neprejavuje viac v umení?

Umelec je nositeľom myšlienky, ktorá je zároveň energiou, svedectvom doby, reflexiou ducha a má inšpiratívne účinky na svoje okolie. Umenie je nositeľkou prejavu slobody tvoriaceho ducha, ale nesie v sebe aj zodpovednosť. Umenie môže zošľachťovať človeka, ak slúži ideálom harmónie a spomenutých aspektov, akoby sme sa prikláňali k ideálom Platóna a hovorili o dobre, pravde a krásе. Preto má Oscitý motto: „Slúžim krásе, lebo inak neviem...“

Martin-Juraj Oscitý: Gordický uzol, 2003

Slováci v Poľsku

Milica Majeriková-Molitoris

Štvrtstoročnica Dní slovenskej kultúry v Poľsku

Dni slovenskej kultúry konajúce sa každoročne na častiach Spiša a Oravy, ktoré sú dnes v Poľsku, ale aj v samotnom srdci Malopoľska, v Krakove oslavujú v tomto roku už svoju štvrtstoročnicu. Počas tohto obdobia sa v najsevernejšie položenej slovanskej krajine predstavili stovky rôznych umeleckých zoskupení – folklórnych súborov, divadielok, hudobných, tanečných a speváckych súborov, ako aj jednotlivcov – hudobníkov, spevákov, tanečníkov, maliarov, spisovateľov, vedcov a iných osobností z krajského prostredia i zo Slovenska.

S nápadom na uskutočnenie prvého *Dňa slovenskej kultúry* prišiel predseda Obvodného výboru Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov (KSSČaS) na Orave Róbert Kulaviak. Prvé podujatie sa konalo pod záštitou KSSČaS 16. októbra 1994 v oravskej Jablonke a malo boľachy neskúsených

Divadielko Ondrejko z Podvlna udržalo najdlhšie slovenské divadelníctvo v Poľsku

Folklórny súbor Spiš z Novej Belej patrí k tradičným nositeľom slovenskej kultúry v Poľsku

organizátorov, keď sa ich pre nedostatočnú komunikáciu nezúčastnili viaceré krajské umelecké zoskupenia, pričom nedostatočný marketing spojený s činnosťou neprajníkov, ktorí strhávali plagáty pozývajúce na podujatie, nepridalo ani na účasti. Jednako sa na nich predstavilo niekoľko krajských oravských speváčok, divadielko z Podvlku, malí recitátori zo slovenských škôl a folklórne súbory i mažoretky zo Slovenska, ktoré zabezpečila riaditeľka Regionálneho kultúrneho strediska v Dolnom Kubíne Oľga Žabenská. Oravské kultúrne stredisko bolo spoluorganizátorom aj všetkých následných podujatí.

Po skončení prvého ročníka sa organizátori zhodli na jednoznačne skoršom termíne konania i lepšej organizácii a propagácii. Tieto predsavzatia sa im podarilo naplniť, a tak na druhom ročníku, ktorý sa uskutočnil 13. augusta 1995, sa na jablonskom amfiteátri vystriedalo už 13 folklórnych súborov, divadelníkov, dychoviek, hudobných a speváckych skupín i jednotlivcov zo Spiša, Oravy a Slovenska. Zazneli tiež slovenské evergreeny v podaní krakovského džezmena Jerzyho M. Božyka. Hľadisko bolo plné a program si pozreli stovky divákov. Večer k podujatiu pribudla krajská vatra.

Po úspešnom druhom ročníku sa *Dni slovenskej kultúry* rozšírili o jeden deň a stalo sa z nich dvojdnové podujatie. Prvýkrát sa v takomto formáte konali v dňoch 6. – 7. júla 1996 v Jablonke. Okrem tradičných vystúpení krajských umeleckých zoskupení i súborov zo Slovenska sa k podujatiu pridružilo stretnutie slovenského veľvyslanca Mariána Servátka s krajský-

Súčasťou Dní slovenskej kultúry je aj Prehliadka krajanových dychových hudieb

mi študentmi, ktoré sa tradične konalo aj v nasledujúcich rokoch, počas celej jeho kadencie.

V roku 1997 sa Spolok Slovákov v Poľsku vrátil k jednodňovému formátu podujatia. *Deň slovenskej kultúry* v Jablonke sa konal 15. júna a bol spojený s oslavami 50. výročia vzniku Spolku Slovákov v Poľsku. Pri tejto príležitosti krajanov osobne pozdravil minister kultúry Slovenskej republiky Michal Hudec, či námestník ministra kultúry Poľskej republiky Michał Jagiełło. Jubilejný piaty ročník, ktorý sa uskutočnil 21. júna 1998 v Jablonke, bol venovaný okrem iného aj 50. výročiu založenia miestnej školy.

V roku 1999 sa formát *Dní slovenskej kultúry* značne rozšíril, a to tak geograficky, ako aj tematicky. Ku tradičnému *Dňu slovenskej kultúry* v Jablonke na Orave, ktorý sa konal 20. júna, sa pridružili ďalšie podujatia v Krakove, na Spiši a iných oravských obciach. V Krakove sa 24. apríla uskutočnilo slávnostné otvorenie Galérie slovenského umenia Spolku Slovákov v Poľsku spojené s vernisážou výstavy slovenskej maliarky z Hornej Zubrice Lýdie Mšalovej a o dva mesiace neskôr, 25. júna, sa zasa konal koncert slovenských umelcov z Banskej Bystrice. V novembri sa prvýkrát uskutočnili *Dni slovenskej kultúry* aj na Spiši – 20. novembra v Krempachoch, 21. novembra v Jurgove a 28. novembra v Nedeci a taktiež v ďalšej oravskej obci Chyžné. Počas nich mohli diváci v zaplnených kultúrnych domoch vzhliadnuť slovenské divadlo

*Slovenskí žiaci prezentujú svoje vedomosti počas súťaže
Poznaj Slovensko – vlast svojich predkov*

a folklórne vystúpenia. Tradičný *Deň slovenskej kultúry* na Spiši, ako ho poznáme, dnes s niekoľkohodinovým poobedňajším programom bol však až v nasledujúcom roku – 25. júna 2000 vo Vyšných Lápšoch.

V roku 2001 pribudlo do portfólia Dní slovenskej kultúry ďalšie zaujímavé podujatie – *Poetické popoludnie*. Dňa 28. mája sa počas neho stretli v Krakove slovenskí a poľskí básnici, aby sa navzájom oboznámili so svojou tvorbou, ale taktiež podiskutovali o dejinách a súčasnom smerovaní slovenskej a poľskej literatúry. Tradíciou sa stala i vernisáž v Galérii slovenského umenia a spišské dni sa rozšírili do dvoch obcí – Krempách a Vyšných Lápš. Na literárne aktivity nadviazali *X. Dni slovenskej kultúry*, keď sa Spolok Slovákov v Poľsku postaral o preklad, vydanie i prezentáciu známeho diela slovenského spisovateľa Antona Hykischu *Milujte kráľovnú*.

V roku 2004 zmenilo podujatie na Orave svoje pôsobisko a presunulo sa do Podvlku. Tento ročník bol vzácný i tým, že našich Slovákov na Orave navštívila delegácia z Dunajskej Lužnej – z obce, kde sa po druhej svetovej vojne usadilo viacero Slovákov z oravských obcí pripojených k Poľsku.

V roku 2009 pribudla do *Dní slovenskej kultúry* ďalšia zaujímavá forma umenia – moderné divadlo a neštandardné divadelné formy na motívy

Slovenskí a poľskí básnici v krakovskej Poetickej električke

umeleckých diel slovenských autorov, ktoré sa uskutočňovali v Krakove. Vyvrcholením týchto niekoľkoročných aktivít bola Slovenská električka, ktorá v júni 2011 brázdila ulice poľského kráľovského mesta a prezentovala slovenskú kultúru i umenie.

Jedinečné boli aj *XVII. Dni slovenskej kultúry* v roku 2010, keď zavítali do Poľska v rámci *Dní slovenského zahraničia* Slováci z celej Európy – Česka, Srbska, Maďarska, Nemecka, Švédska, Švajčiarska i zo slovenských médií a inštitúcií ako Matica slovenská, Ústav pamäti národa, či Slovenský rozhlas a televízia. Výnimočnosť týchto dní spočívala tiež v tom, že sa na Orave prvýkrát konali na vlastnom pozemku, ktorý zakúpil Spolok Slovákov v Poľsku v oravskej obci Jablonka. Na Spiši sa zas po rokoch úsilia podarilo odhaliť vôbec prvú pamätnú tabuľu v slovenskom i poľskom jazyku. Patrí významnému slovenskému hercovi Michalovi Dočolomanskému, ktorý sa narodil v spišskej obci Nedeca.

V nasledujúcich rokoch boli v rámci *Dní slovenskej kultúry* odhalené ešte dve pamätné tabule – významnému kacvínskemu rodákovi, hudobníkovi, dirigentovi a prvému rektorovi VŠMU v Bratislave Jánovi Strelcovi i podvlčianskemu rodákovi, ľudovému misionárovi, spisovateľovi, minoritovi Štefanovi Serafínovi Bosákovi.

Postupom času bola do *Dní slovenskej kultúry* začlenená tiež *Prehliadka krajaňských dychových hudieb*, ktorá sa koná vždy v inej spišskej alebo oravskej obci a súťaže určené žiakom základných škôl a gymnázií, na ktorých sa vyučuje slovenský jazyk – *Deň slovenskej poézie a prózy Františka Kolkoviča* v Slovenskom dome vo Vyšných Lapšoch a vedomostná súťaž *Poznaj Slovensko – vlast svojich predkov* v Slovenskom dome v Kacvine.

Nové formy prezentácie slovenskosti v Poľsku priniesli aj *XXII. Dni slovenskej kultúry* v roku 2015. V júli bol slávnostne uvedený do prevádzky zrekonštruovaný Slovenský dom v oravskej obci Podvľk, ktorý je miestom na tvorbu, tradovanie i prezentáciu slovenskej kultúry a pri príležitosti jeho otvorenia, ale aj 400. výročia udelenia dedičnej škultécie obci sa konala vedecká konferencia pod názvom Podvľk v toku dejín, kde historici, etnografi, etnológovia, prírodovedci, pedagógovia, či náboženský spisovatelia z krajaňského prostredia i zo Slovenska prezentovali históriu a súčasnosť Podvľku. Príspevky z konferencie boli publikované v ročenke *Almanach Slováci v Poľsku*, ktorej najnovšie vydanie je od toho času vždy prezentované v rámci nasledujúcich *Dní slovenskej kultúry*.

Najnovším zaujímavým podujatím, ktoré sa uskutočnilo prvýkrát v rámci *Dní slovenskej kultúry* v Poľsku v roku 2016, je *Poetická električka*. Počas tohto dňa premáva po Krakove električka, v ktorej prednášajú svoje básne slovenskí a poľskí básnici. Každý záujemca môže nastúpiť, zoznámiť sa s najnovšou slovenskou i poľskou literárnou tvorbou, prípadne sa poradiť ohľadne vlastných literárnych pokusov.

Za dvadsaťpäť rokov existencie sa tak *Dni slovenskej kultúry* v Poľsku stali širokospektrálnym multikultúrnym podujatím, v rámci ktorého sa na spišských, oravských a krakovských pódiiach vystriedali stovky krajaňských a slovenských hudobníkov, tanečníkov, spevákov, divadelníkov, recitátorov, literátov, historikov i iných osobností spoločenského života z Poľska, Slovenska a ďalších krajaň. Každoročne tak toto podujatie obohacuje obyvateľov a návštevníkov spomínaných oblastí o tradičné, pôvodné i nové formy slovenskej kultúry, ktoré zároveň týmto spôsobom pomáha udržiavať a tradovať v miestnej slovenskej komunite.

Foto: archív redakcie Život

Agáta Jendžejkíková

Časopis Život – už šesť decénií medzi Slovákmi v Poľsku

Presne 15. júna 2018 uplynulo šesťdesiat rokov od vydania prvého čísla kultúrno-spoločenského časopisu Život, venovaného problematike slovenskej a českej (do roku 1995) národnostnej menšiny žijúcej v Poľsku. Vo vtedajšej dobe vydanie časopisu znamenalo obrovský úspech zástupcov slovenskej a českej menšiny žijúcej na území Poľska. Spoločensko-politické pomery neboli jednoduché a uvedenie do života nového periodika znamenalo veľa úsilia pre krajanov a odhodlania pre túto vec. Na stránkach nového časopisu sa začali písať dejiny krajanového hnutia v Poľsku, jeho úspechov i starostí. Pozoruhodné je úsilie organizátorov i prvých redaktorov, ktorí sa stretávali s mnohými úskaliami vtedajšej doby, nedostatkom materiálov, spätnej väzby o podujatiach, veľkej vzdialenosti od terénu, ale nevzdali sa a s veľkým nasadením i myšlienkou sprostredkovania tlače v národných jazykoch prinášali informácie zo všetkých slovenských a českých stredísk v Poľsku. V nasledujúcich riadkoch uvádzame chronologicky dôležité míľniky, ktoré vytýčili zrod časopisu, jeho rozvoj a podmieňujú spoločenský a kultúrny rast slovenskej národnostnej menšiny už 60 rokov.

1947 – vznik prvých spolkov na Spiši a Orave združujúcich Slovákov, prvýkrát sa objavuje aj myšlienka potreby vzniku časopisu písaného v slovenskom jazyku, ale pre vtedajšie spoločensko-politické pomery ju nebolo možné realizovať.

1956 – zmena spoločensko-politickej situácie po októbri 1956, keď boli povolené tlačové orgány iným menšinám žijúcim na území Poľska, v dôsledku čoho sa oživotvorila myšlienka tvorby časopisu písaného v národnom jazyku Čechov i Slovákov. Opätovné nastolovanie tejto otázky na schôdzach sa pretavilo do konkrétne formulovaných žiadostí na štátne orgány.

9. marca 1957 – pri príležitosti prvého celoštátneho zjazdu, ktorým sa spojili spišské, oravské a české spolky do jednej organizácie, vychádza cyklostylovaný bulletin s názvom *Krajanový život*, ktorý vydal Pripravný výbor spoločnosti a bol venovaný predovšetkým zjazdovej problematike. Obsahoval však aj výzvu ku krajanom, aby sa prihlasovali za predplatiteľov časopisu,

ktorý Spoločnosť kultúrno-sociálna Čechov a Slovákov v Poľsku (SKSČaS) so sídlom Ústredného výboru vo Varšave plánuje vydávať, ako aj pomáhali pri jeho doručovaní: „Krajanía, chceme mať svoje noviny tlačené v slovenskom a českom jazyku. Musíte nám však v tom pomôcť svojou spoluprácou, kolportovaním novín. Nemôže byť v Poľsku ani jedna slovenská a česká rodina, ktorá by nebola odberateľom nášho časopisu. Treba pamätať, že o tom, že vydávanie novín záleží od počtu predplatiteľov. Už teraz sa prihlasujte v svojich Obvodných výboroch a Miestnych skupinách na predplatiteľov našich novín. Chceme naše noviny nazvať *Krajanský život*. Napíšte nám, čo o tom súdite. Píšte nám, čo si prajete, aby sa v našich novinách ukazovalo, píšete nám o svojom živote, svojich radoostiach a starostiach. Vyzývame všetky odbočky a miestne skupiny našej Spoločnosti, propagujte naše noviny, získavajte predplatiteľov. Naše heslo znie: Každý člen Spoločnosti kultúrno-sociálnej Čechov a Slovákov – predplatiteľ *Krajanského života*.“¹

1957 – po zjazde predseda Adam Chalupec v mene Ústredného výboru SKSČaS podal žiadosť na vtedajšie poľské štátne orgány o povolenie na vydávanie časopisu. Odpoveď však prišla až koncom roka 1957 a obsahovala povolenie na jednorazové vydanie dvoch mimoriadnych čísel, tzv. bleskoviek, tentoraz už nazvaných *Život*. Obe šesťstranové čísla vyšli v roku 1958: január – február ako dvojčíslo a ďalšie v marci pri príležitosti volieb do národných výborov a snemu ľudového Poľska. Mali formát B3,

Krajanský život vydaný v marci 1957 pri príležitosti prvého celoštátneho zjazdu Slovákov a Čechov v Poľsku

Osobitné vydanie Života z januára 1958

¹ *Krajanský život* z 9. – 10. marca 1957, s. 35.

rozsah 8 strán a boli vytlačené linotypom v Tlačiarňi Októbrovej revolúcie vo Varšave.

Koniec marca 1958 – prichádza dlhoočakávané povolenie na vydávanie mesačníka pre slovenskú a českú menšinu – v rámci poľského tlačového koncernu RSW „Prasa“ vo Varšave na Smolnej ulici. Od tohto obdobia až dodnes vychádza časopis *Život* s nútenou prestávkou v období tzv. vojnového stavu v Poľsku v roku 1981, keď práca redakcie bola na tri mesiace zastavená.

14. apríla 1958 – formálne zriadenie redakcie časopisu *Život*. Prvé sídlo mala v centre Varšavy pri Jeruzalemských alejách č. 47. Začala sa práca spojená s vybavovaním formalít a súčasne bolo potrebné vyhľadať redaktorov a spolupracovníkov ovládajúcich slovenčinu, a okrem toho zabezpečiť tlačiareň, ktorá by mala slovenské písmená, čo nebolo jednoduché. Jednou z ťažších úloh bolo nájsť vhodné priestory pre redakciu vo Varšave, ktorá bola ešte stále vo výstavbe z vojnových trosiek. Na čelo celého organizačného úsilia sa postavil vtedajší predseda SKSČaS Adam Chalupec², neskorší dlhoročný (do roku 1990) šéfredaktor *Života*.

15. jún 1958 – prvé číslo *Života* poputovalo k predplatiteľom na Spiš, Oravu, do stredísk českej menšiny v Zelove, Husinci a podobne. Prvý výtlačok nášho časopisu vzbudil v krajanoch nesmiernu radosť a nádej, že konečne majú svoj vytúžený tlačový orgán v materinskom jazyku a prostredníctvom neho sa budú riešiť aj pálčivé otázky slovenskej a českej národnostnej menšiny a na jeho stránkach budú môcť vyjadrovať svoje názory. Avšak túto radosť kalila obava, že sa môžu spoločensko-politické pomery zmeniť, a tým bude ohrozené vydávanie časopisu. Krajania boli odhodlaní urobiť všetko preto, aby si svoj časopis udržali. Dôkazom toho bol fakt, že na spomínanú výzvu Ústredného výboru Spoločnosti odpovedali doslova masovým predplatiteľským hnutím v každej obci na Spiši i Orave. Niektorí krajania si pred-

² Adam Chalupec (27. apríl 1923 Varšava – 14. máj 2002 Varšava) bol potomkom slovenských vysťahovalcov, spoluzakladateľom ilegálneho protifašistického Slovenského národného výboru vo Varšave, jedným zo zakladateľov a prvým predsedom Kultúrnej a sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov v Poľsku, prvým šéfredaktorom krajského časopisu *Život* v rokoch 1958 – 1990. Čestný predseda Spoločnosti od roku 1985. Za svoju prácu bol v roku 1965 ocenený Zlatým krížom za zásluhy PR a v roku 1968 Hrdinským krížom obrodu Polska. Na Slovensku mu minister kultúry Slovenskej socialistickej republiky Miroslav Válek udelil čestný titul Zaslúžilý pracovník kultúry za dlhoročnú spoluprácu a zásluhy pri rozvoji kultúrnych stykov medzi ČSSR a PLR. V roku 1973 mu Matica slovenská udelila pri príležitosti jeho 50. narodenín medailu *Pamätník slovenskej kultúry*.

plácali po päť, desať a viac exemplárov *Života*, aby týmto zaistili jeho rentabilnosť. Preto niekoľko prvých čísel vyšlo v dvadsaťtisícovom náklade. Keď po istej dobe vysvitlo, že vtedajšie stranické orgány vydali rozhodnutie o stálom vychádzaní *Života* a časopisoch iných národnostných menšín, ktoré bude hradiť štát, napätie a neistota sa pomaly vytratili. A keď už bolo samozrejmé, že krajanania nemusia umelo zvyšovať počet predplatného, náklad *Života* sa zmenšil najskôr koncom roka 1958 na 5000 výtlačkov a potom na dlhé roky na 3500 exemplárov.

Vysoký počet odberateľov v jednotlivých obciach boli zreteľným dôkazom toho, že si krajanania *Život* od začiatku veľmi obľúbili a mali záujem o jeho udržanie. Výbory miestnych skupín spolku si zobrali na zodpovednosť zabezpečovanie predplatného a udržanie stáleho počtu odberateľov. Ich členovia chodili po domoch a zbierali predplatné na celý rok. Neobišli v obci nikoho, takže vďaka nim časopis odoberala skoro každá rodina na Orave a Spiši. Predplácali si ho nielen slovenské, ale aj poľské rodiny. Mnohí objednávali tento časopis aj pre svojich príbuzných do iných oblastí Poľska i zahraničia – na Slovensko, do Čiech, Nemecka, USA a Kanady. Takto mal *Život* zabezpečený pomerne vysoký náklad po celý rok.

Život sa stal informačno-poučným a zábavným magazínom, v ktorom si každý čitateľ mohol nájsť niečo zaujímavé pre seba. Popri krajankej problematike publikoval veľa správ zo sveta i starej vlasti. Písal aj o spolupráci s Maticou slovenskou. *Život* sa v našich obciach rýchlo stal dôležitým zdrojom informácií, akýmsi spájajúcim putom medzi krajanmi a obklopujúcim ich svetom. Dá sa povedať, že skoro jediným, keďže v tomto čase ani rádio, ani televízia neboli na Spiši a Orave príliš rozšírené. Dokonca aj vtedajšie poľské denníky boli zriedkavosťou v týchto obciach.

Dvojčíslo august – september 1958 – prvýkrát sa uvádza zloženie redakcie: Adam Chalupec (šéfredaktor), Emil Benčík (tajomník redakcie), Augustín Bryja, Ignác Nižnik, Lýdia Mšalová, Alena Matelová, Hana Svočíková, Julia Berli-Wdowicka (grafická redaktorka) a Bogusław Włodarski.³ Redakcia mala svoje sídlo vo Varšave a získavanie informácií z terénu bolo náročné i zdĺhavé. Vznik slovenského časopisu v Poľsku uvítala aj slovenská i česká tlač. Viaceré časopisy nielen o tom informovali, ale aj navrhli mladej redakcii širokospektrálnu spoluprácu, ku ktorej patrila výmena publikovaných materiálov, redaktorov a podobne. Postupne došlo k takejto spolupráci s redakciami o. i. martinského *Matičného čítania*, Slovenska, bratislavského

³ *Život*, 1958, č. 3-4, s. 16.

Života a Československého světa v Prahe. Bola to veľmi osožná spolupráca najmä pre mladú redakciu *Života*, ktorá vtedy len začínala, nemala veľa skúsenosti a chýbalo jej aj profesionálne novinárske obsadenie.

25. jún 1959 – v tento deň sa pri príležitosti prvého roku vydávania časopisu konala v Jablonke na Orave prvá porada *Života*. Následne začala redakcia pravidelne organizovať výročné porady, na ktorých sa stretávali členovia výborov miestnych skupín, obvodných výborov a ústredného výboru spolku, dopisovatelia a spolupracovníci *Života*. Práve

na týchto stretnutiach sa vyhodnocoval počet predplatného a plánovalo sa udržanie či rast predplatného v jednotlivých obciach na Spiši a Orave. Hostiteľom porady bola každý rok iná spišská alebo oravská obec. Porady *Života*, na ktorých sa stretávajú ústredný výbor spolku, redakcia časopisu a doručovatelia sa konajú dodnes. Tieto porady boli a sú akoby malými zjazdmi, na ktorých sa popri plánovaní budúceho nákladu venoval a venuje priestor aj hodnoteniu časopisu. Krajania

Krajania čítajú Život

Prvý šéfredaktor Života Adam Chalupec

vyjadrovali svoje názory k obsahu, analyzovali ho, poukazovali na klady a zápory, navrhovali nové témy, rubriky. Redakcia si tieto cenné pripomienky brala i berie na vedomie a snaží sa ich uplatňovať v praxi. Okrem toho sa v rámci diskusie preberali otázky kultúrnej, spoločenskej a organizač-

nej činnosti miestnych skupín či obvodov. Rozprávalo sa aj o spolkových problémoch, ktoré nikdy nechýbali. Krátko po založení časopisu, na jednej z porád vzniklo heslo: *Život s krajanmi, krajaniam so životom*. Vyjadruje spätosť redakcie s krajanmi, časté stretnutia, rozhovory a prítomnosť na významných podujatiach. Stalo sa to mottom porád a krajauských stretnutí až podnes.

Január 1960 – objavila sa príležitostná príloha *Života* – kalendár na predmetný rok. Na začiatku bol kalendár dvojazyčný – slovensko-český. Od roku 1995 bol vydávaný už len v slovenskom jazyku. Neskôr to bol jednostranový kalendár *Života* dodávaný ako príloha k predplatnému a po niekoľkých desiatkach rokov, začiatkom tohto storočia, sa z toho vyvinul dvanásťstranový kalendár *Života* s obálkou, plnofarebný, ktorý čitatelia dostanú pri predplácaní *Života* na nasledujúci kalendárny rok. Kalendár obsahuje slovenské i poľské sviatky, dni pracovného pokoja, hody v jednotlivých obciach na Spiši a Orave, prináša fotografie spojené s oblasťami, kde žijú Slováci v Poľsku. Zároveň je zdrojom informácií o výročiach, osobnostiach krajauského hnutia, obciach, či umeleckých zoskupeniach tradujúcich slovenskú kultúru.

1981 – práca redakcie bola na tri mesiace – október, november, december – zastavená pre tzv. vojnový stav v Poľsku. Materiály pripravené do októbrového čísla boli čiastočne publikované až v roku 1982 v aprílovom čísle *Života*.

19. marec 1990 – uzavretie zmluvy medzi Kultúrne-sociálnou spoločnosťou Čechov a Slovákov v Poľsku a vydavateľským koncernom RSW „Prasa Książka Ruch“, v rámci ktorej bol stanovený náklad časopisu na 1210 výtlačkov. Doba platnosti zmluvy bola určená na jeden štvrtrok, pričom už po tejto dobe sa zmluva nepredĺžila, keďže jej podmienky boli náročné a pri zúčtovaní sa vyskytli nepresnosti. Ústredný výbor spoločnosti hľadal nové možnosti, ako zabezpečiť kontinuitu krajauského časopisu. Medzičasom vyšiel zákon o zrušení RSW „Prasa Książka Ruch“, čím sa situácia komplikovala ešte viac. Spoločnosť sa rozhodla, že prevezme redakciu pod svoje krídla, čo však bolo spojené s mnohými vyjednávania, právno-majetkovými otázkami a hľadaním nových riešení pre fungovanie redakcie.

*Kalendár vydaný k 60. výročiu časopisu
Život*

23. máj 1990 – Spoločnosť poslala list vtedajšiemu premiérovi Slovenskej republiky Milanovi Čičovi, v ktorom ho požiadala, aby podporil snaženia Slovákov v Poľsku o zriadenie vlastnej tlačiarne pre potreby krajanového časopisu. *Tento návrh krajanov sa stretol s podporou Dr. Jana Čarnogurského, ktorý viackrát deklaroval pomoc krajanom.*⁴

31. máj 1990 – odišiel do dôchodku vtedajší šéfredaktor Života Adam Chalupec.

1. jún 1990 – novým vydavateľom časopisu Život a zamestnávateľom pracovníkov redakcie sa stal Ústredný výbor spoločnosti. Pracovníci redakcie, ktorí súhlasili s prechodom k novému zamestnávateľovi, uzavreli s ním pracovné zmluvy. Takto urobili štyria pracovníci a ostatní traja z redakcie odišli.

1. jún 1990 – funkciu šéfredaktora zverila spoločnosť krajanovi Jánovi Špernogovi⁵. Sídlo redakcie ostalo vo Varšave na Ulici Foksal 13. Spoločnosť

⁴ Archív Spolku Slovákov v Poľsku (ďalej SSP), List výkonného tajomníka ÚV SSP Dr. Ľudomíra Molitorisa č. 253/90 z 23. 05. 1990.

⁵ Ján Špernoga (21. jún 1938 Kacvín – 22. november 2008 Nedeca) podpredseda Spolku Slovákov v Poľsku (2003 – 2008) a bývalý šéfredaktor časopisu Život (1990 – 2006). Patril medzi popredných predstaviteľov slovenskej národnostnej menšiny v Poľsku, zastupoval jej záujmy na diskusných fórach, úradoch, zjazdoch, konferenciách, stretnutiach s vysokými štátnymi úradníkmi Slovenskej a Poľskej republiky, ako aj všade, kde si to vyžadovala situácia. Vďaka jeho agilnej dlhoročnej práci v prospech časopisu Život, čitatelia dostávali objektívne informácie z diania na Spiši a Orave.

Po absolvovaní základnej školy v rodnej obci jeho cesta za vzdelaním viedla do Všeobecnovzdelávacieho lýcea so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke na Orave, kde v roku 1957 úspešne zmaturoval. Neskôr študoval na Univerzite Komenského v Bratislave na Filozofickej fakulte v odbore slovenský jazyk a literatúra a taliansky jazyk. V roku 1963 bol slávnostne promován a získal titul Mgr. Po skončení vysokej školy začal pracovať ako novinár v Poľskej tlačovej kancelárii vo Varšave. V roku 1974 prešiel do redakcie Život, s ktorou už od roku 1966 pravidelne spolupracoval. Zaoberal sa o i. jazykovou a štylistickou úpravou textov. V Živote od roku 1983 plnil funkciu tajomníka redakcie a na základe rozhodnutia Ústredného výboru Spolku od 25. júna roku 1990 do 30. júna 2006 funkciu šéfredaktora tohto časopisu. Po odchode do dôchodku sa presťahoval do Nedecy, kde sa zapojil do činnosti miestnej skupiny Spolku.

Od januára 2003 zastával funkciu podpredsedu Spolku Slovákov v Poľsku. Zaoberal sa najmä otázkami Oravy. Z jeho iniciatívy sa podarilo obnoviť slovenské vyučovanie v Podvľku a ďalších oravských či spišských obciach. Záujmy našej komunity boli preňho vždy prioritné, ktorým podriadil celý svoj život. Na stránkach časopisu mnohokrát prízvukoval potrebu odovzdávania dedičstva predkov mladším generáciám a neúnavne to opakoval pri každej príležitosti.

od tejto chvíle zabezpečovala finančne prácu redakcie, čo sa spájalo s mnohými problémami, keďže medzičasom národnostné spolky prestali byť dotované zo štátneho rozpočtu. Úlohou nového vydavateľa bolo povznesenie úrovne časopisu. Spoločnosť sa obrátila o pomoc na Slovenskú republiku.

18. september 1991 – po viac ako rok trvajúcich snaženiach „vláda SR poskytla účelovú dotáciu vo výške 1,7 milióna Kčs, 18. septembra 1991 Kultúrno-sociálna spoločnosť Čechov a Slovákov v Poľsku prevzala tri tlačiarenské stroje: dvojfarebný ofsetový stroj ADAST DOMINANT 725 PAN, rezačku papiera MS 115-2 a tlačiarenský stroj ROMAYOR.“⁶

Druhým šéfredaktorom Života sa stal Ján Špernoga

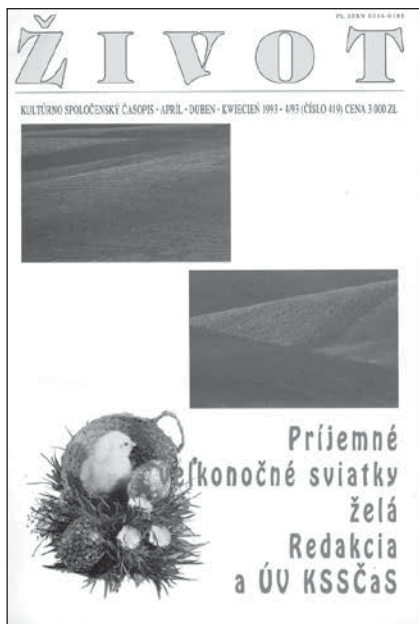
1991 – Spoločnosť zadovážila budovu na Ulici sv. Filipa 7 v Krakove, kde sa po opravách malo presťahovať jej vedenie, mali vzniknúť priestory pre redakciu a krajskú tlačiareň. Stroje už boli a bola potrebná tlačiarenská hala, do ktorej by sa ich dalo postaviť, lebo prvotný zámer zriadenia tlačiarne v pivnici budovy na Ul. sv. Filipa sa pre malý priestor nedal uskutočniť.

1992 – kacvínskymi krajanmi bola svojpomocne postavená tlačiarenská hala vo dvore budovy na Ulici sv. Filipa 7 v Krakove.

10. január 1993 – bolo prijaté uznesenie predsedníctva Kultúrno-sociálnej spoločnosti Čechov a Slovákov o presťahovaní redakcie Život z Varšavy do Krakova. Zriadenie tlačiarne a pripravenie priestorového zázemia pre redakciu znamenalo, že už nebola príčina, aby sa prenajímali priestory pre redakciu vo Varšave.

Apríl 1993 – vznik Vydavateľstva a tlačiarne Spolku Slovákov v Poľsku, v ktorej sa ako jedna z prvých tlačovín začína tlačiť práve Život. Vďaka tomu sa podstatne zlepšuje grafická stránka a kvalita tlače časopisu. Prvým číslom, ktoré vyšlo v novozriadenej tlačiarňi bolo aprílové číslo v novej grafickej úprave vo formáte A4 s farebnou obálkou a strednou dvojstránkou, pripra-

⁶ MOLITORIS, L.: Súčasné vydavateľské problémy časopisu Život..., s. 20.

*Prvé číslo Života vytlačené
v Spolkovej tlačiarňi*

vené fotosadzbou na počítačoch v počte strán 36. Život zo spolkovej tlačiarne vychádza už 25 rokov.

Máj 1993 – bola presťahovaná redakcia do Krakova na Ulicu sv. Filipa 7. Jednak sa týmto zmenšila vzdialenosť redakcie od krajanov, a jednak sa znížili náklady na prácu redakcie, ktorá získala vlastný priestor, kde sídli dodnes.

1995 – časopis Život vychádza od tejto doby už len v slovenskom jazyku. Je to spojené so vznikom Spolku Slovákov v Poľsku, ktorého tlačovým orgánom sa stal. Čeština sa prestáva používať.

Január 2000 – bolo vydané prvé celofarebné číslo časopisu pri príležitosti 500. čísla Života.

Marec 2002 – začínajú vychádzať pravidelne plnofarebné čísla Života v rozsahu 38 strán s farebnou fóliovanou obálkou.

Júl 2006 – zmena na poste šéfredaktora časopisu. Do dôchodku odišiel Ján Špernoga a vedenie Spolku Slovákov poverilo vedením redakcie Agátu Jendzejčíkovú.

2007 – bol nakúpený systém CTP, čím sa opätovne zvýšila úroveň časopisu po technickej stránke. Bolo tiež založené terénne pracovisko redakcie Život pri klubovni Spolku Slovákov v Poľsku vo Vyšných Lapšoch, kde je zamestnaná jedna redaktorka na pol úväzku, ktorá prináša spravodajstvo zo Spiša. Vďaka tomu je redakcia prítomná priamo v teréne a aj vo vedomí tamjších obyvateľov.

Január 2008 – zvýšil sa počet strán časopisu na 42 plus 4 strany obálka. Formát sa pritom nemenil od roku 1993. Súčasný náklad Života je 2100 kusov mesačne, zasielaných prostredníctvom poľskej i slovenskej pošty k čitateľom na Slovensku, v Poľsku, v USA, Kanade, Európe, ako aj donášaných doručovateľmi do domácností v jednotlivých obciach Spiša a Oravy.

Slovenské slovo nesené do krajských domácností má nepochybne veľkú zásluhu na tom, že sa slovenská národnostná menšina úplne neasimilovala. *Život* píše nielen o menšine, jej starostiach a radoostiach, dejinách Spiša a Oravy, Slovenska, ale aj o súčasnom živote krajanov a povzbudzuje ich národné povedomie, poukazujúc na slovenský pôvod, potrebu odovzdávania dedičstva otcov mladej generácii, ktorá je zárukou kontinuity slovenských tradícií v našom prostredí. Upozorňoval rodičov na potrebu národnej výchovy detí, vyzýval krajanov k rozširovaniu členskej základne Spolku, k aktívnej činnosti v oblasti kultúry, folklóru a ochotníckeho divadelníctva, ľudovej kultúry, popularizovania klubovní a dychových orchestrov. Všetky spomenuté zložky sa v priebehu tých šesťdesiatich rokov odzrkadľovali na stránkach nášho časopisu.

*Súčasná šéfredaktorka Života
Agáta Jendzejčíková*

Zaujímavosti

Viete, že

- prvé čísla *Života* vychádzali v 20 000 tisícovom náklade
- 100. číslo *Života* vyšlo v septembri 1966, 200. číslo v januári 1975, 300. číslo v máji 1983, 400. číslo v septembri 1991, 500. číslo v januári 2000, 600. číslo v júni 2008 a 700. číslo v októbri 2016
- od júna 1957 – do júna 2018 bolo vydaných 720 čísiel, ktoré spoločne mali 20 345 strán.

Foto: redakcia časopisu Život

Milica Majeriková-Molitoris

Pamätná tabuľa pátrovi Serafínovi Bosákovi z Podvlka

S pomocnou rukou totiž prišiel Spolok Slovákov v Poľsku, ktorý si pri príležitosti 305. výročia narodenia jedného z významných učencov, kazateľov a spisovateľov 18. storočia pátra Štefana Sefarína Bosáka uctil jeho pamiatku odhalením pamätnej tabule na Slovenskom dome v jeho rodnej obci Podvlk.

Úvodné slovo patrilo generálnemu tajomníkovi SSP Ľudomírovi Molitorisovi, ktorý privítal všetkých vzácných hostí – generálneho konzula Slovenskej republiky v Krakove Ivana Škorupu s manželkou Jozefínou, predstaveneho rehole minoritov na Slovensku pátra Tomáša Lesňáka, podpredsedu Matice slovenskej Mareka Nemca, riaditeľku Krajanského múzea Matice slovenskej Zuzanu Pavelcovú, spevácky zbor *Sursum Corda* z Rosiny pri Žiline pod vedením Tomáša Vrškového, podpredsedov Spolku Slovákov v Poľsku Jána Bašistyho a Dominika Surmu, predsedníčku Obvodného výboru SSP na Orave Genovévu Prilinskú, príbuzných pátra Serafína – Eugena Bosáka s manželkou Genovévou, ako aj ďalších krajanov a hostí zo Slovenska.

Následne sa slova ujal páter Tomáš Lesňák, ktorý prehovoril v mene rehole minoritov, kde patrila aj otec Serafín. Podotkol, že je veľmi rád, že sa

Hoci z hornooravských obcí pochádzajú viaceré významné osobnosti, ktoré sa zaslúžili o kultúrny, spoločenský, národný, ale aj vedecký rozvoj nielen samotnej Oravy, nenašli by ste o nich v oravských obciach v Poľsku v prípade, že majú slovenské korene, žiadnu zmienku. Natíska sa, samozrejme, otázka, prečo sú Slováci takýmto spôsobom obchádzaní a čomu ignorovanie vlastných rodákov, na ktorých by Oravci mali byť hrdí, ale to nie je predmetom dnešného článku.

môže zúčastniť tohto podujatia a zároveň dúfa, že sa táto významná osobnosť, ktorá po náboženských vojnách priniesla do viacerých duchovne zanedbaných oblastí svetlo a dobro, opäťovne vráti na stránky učebníc. – *Otec Serafín môže byť vzorom pre mnohých ďalších, ktorí by chceli pracovať pre dobro národa, pre dobro krajiny. Prajem vám, aby ste sa mohli opierať o túto významnú osobu. Aby ste aj ako Slováci vedeli posilňovať svoju identitu, aby ste hľadali s odvahou do budúcnosti, aby ste vedeli svoje deti viesť k svetlému životu, aby vedeli budovať vzájomné vzťahy a posilňovať svoje rodiny. Teda k tomu, čomu dal aj otec Serafín svoj život.*

Krátko sa prihovoril tiež gen. konzul Ivan Škorupa: – *Veľmi si vážim, že sa ako Slováci stále snažíte udržiavať tradície, ale aj pripomínať a objavovať zaujímavosti a osobnosti z histórie. Teším sa, že sa budem môcť zoznámiť s osobnosťou pátra Serafína v knižke, ktorú vydal Spolok Slovákov v Poľsku. Na záver poďakoval spolku, že obohatil Slovenský dom v Podvľku o tabuľu, ktorá bude pripomínať túto významnú osobnosť.*

Po týchto slovách sa gen. tajomník SSP Ľ. Molitoris, páter Tomáš a podvľčiansky rodák Eugen Bosák chopili peknej oravskej zásterky, aby jej strhnutím odhalili spomínanú pamätnú tabuľu. – *Budeme radi, keď sa odkaz otca Serafína stane kultúrnym majetkom nielen Slovákov, ale všetkých ľudí, ktorí bývajú na hornej Ora-*

Budeme radi, keď sa odkaz otca Serafína stane kultúrnym majetkom nielen Slovákov, ale všetkých ľudí, ktorí bývajú na hornej Orave, povedal Ľ. Molitoris

Pamätná tabuľa bude odteraz pripomínať významného podvľčianskeho rodáka

Publikácia o pátrovi Serafínovi Bosákovi bola uvedená do života zrnkami pšenice

ve, – podotkol pri tejto príležitosti L. Molitoris.

Vnútri Slovenského domu na všetkých prítomných čakalo chutné pohostenie, ktoré pripravila vedúca Božena Bryjová a taktiež publikácie o pátrovi Serafínovi v slovenskom i poľskom jazyku, ktoré stručne predstavila historička Milica Majeriková-Molitoris. –

Páter Serafín Bosák sa snažil nielen urobiť ľudí lepší-

mi, ale urobiť aj ich život lepším. Učil ich nielen duchovným veciam, ale aj mnohým praktickým zručnosťami. To všetko v jazyku, ktorému rozumeli. Viacerého jeho kníh je v slovenčine, a to ešte pred jej prvou oficiálnou kodifikáciou, takže tiež z tohto hľadiska je jeho dielo naším národným bohatstvom, – uviedla vo svojom príhovore. Do života bola publikácia uvedená typickou oravskou plodinou pšenickou, – aby nielen vedomosti o pátrovi Serafínovi, ale aj jeho myšlienky opätovne vyklíčili a našli svoju odozvu.

Celé podujatie sprevádzal spevácky zbor *Sursum Corda* z Rosiny pri Žiline pod dirigentskou taktovkou Tomáša Vrškoveho. Slovenské i latinské duchovné piesne, ktoré zaspievali počas odhaľovania pamätnej tabule, ako aj pri uvedení publikácie do života, navodili podmanivú duchovnú atmosféru, ktorá dodala celému podujatiu dôstojný ráz.

Foto: Milica Majeriková-Molitoris, Peter Luha

Slováci v Rakúsku

Miriam Spring

Krátka história viedenských Slovákov

Slovákov a Rakúšanov spájajú stáročia spoločnej histórie. Prvé zmienky o slovanských usadlostiach v dnešnom rakúsko-slovenskom pohraničí pochádzajú už zo 6. storočia. Počas stredoveku tvorili Slováci neodmysliteľnú súčasť spoločnosti. Slovenskí remeselníci, často drotári, slávni predavači zeleniny *zeleninári* či robotníci sa aktívne podieľali na vývoji mestského života. Na cisárskom dvore pôsobilo nemalé množstvo slovenských učencov, Viedeň sa stala domovom mnohých študentov, neskôr kultúrnym a politickým centrom Slovákov. Umožňovalo to mnoho aspektov. Mechitaristi v 7. viedenskom obvode mohli tlačiť texty v 50 jazykoch, medzi nimi aj slovenské. I kaviarenská kultúra vo Viedni ponúkala možnosť stretávať sa. Medzi obľúbené miesta slovenských intelektuálov patrili kaviarne *Café National* na Michaelerplatz a *Gerlovič* na Bauernmarkt, ako aj hostince *Sperl* v 6. viedenskom obvode a *Zu den sechs Krügeln* na Alserstraße. Kultúrnu výmenu medzi oboma regiónmi uľahčovala železničná trať medzi Viedňou a Prešpokom, neskôr aj známa viedenská električka. Až do roku 1918, do vzniku Československa, žili Slováci a Rakúšania bok po boku v spoločnom štátnom útvere, v Rakúsko-Uhorsku.

K starousadlíkom pribúdali neustále ďalší krajanovia. V 19. storočí tu hľadalo útočisko mnoho Slovákov hlavne, ale nielen, z ekonomických dôvodov. Pracovali v poľnohospodárstve na statkoch bohatých roľníkov, na stavbách prepychových viedenských palácov a s rozmachom industrializácie viac a viac aj v rôznych fabrikách. V 20. storočí prichádzalo k migračným vlnám hlavne v obdobiach významných politických zmien. Či už po druhej svetovej vojne, po prevzatí moci komunistami, ako aj po udalostiach v Československu v osudnom roku 1968 alebo po otvorení hraníc po páde železnej opony. Aj dnes je trend jasne viditeľný. Sloboda pohybu a pobytu v Európskej únii a bezprostredné susedstvo oboch krajín umožňujú Slovákom usadiť sa v Rakúsku, či len prechodne alebo natrvalo. Vo Viedni, vzdialenej od Bratislavy len 60 kilometrov, ale hlavne v pohraničí, na východe Dolného Rakúska,

Slávnostné podujatie k 30. výročiu založenia Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku

počet Slovákov neustále narastá. Viedenská univerzita sa u slovenských študentov teší veľkej obľube, celé Rakúsko zas u opatrovateliek, ktoré hŕfné prichádzajú za prácou a stali sa neodmysliteľnou súčasťou rakúskeho zdravotníctva.

V oblasti pohraničia sa malé rakúske mestečká a dedinky rozrastajú hlavne vďaka prílevu obyvateľstva zo Slovenska. Mestečko Kittsee je momentálne najrýchlejšie rastúcou obcou Rakúska, kde tretina obyvateľov pochádza zo Slovenska. Mladé rodiny tu ľahšie získajú pozemok alebo kúpia či postavia dom ako v okolí Bratislavy. Mnohí Slováci žijúci v rakúskom pohraničí cestujú za prácou do neďalekej Bratislavy. Život v Rakúsku im uľahčuje aj ústretovosť obcí. Slováci sa aktívne zapájajú do komunálnej politiky, medzi mestečkom Hainburg an der Donau a Bratislavou premáva denne v pravidelných intervaloch autobus, v niektorých pohraničných škôlkach a na základných školách pracujú taktiež slovenskí pedagógovia...

Podľa údajov z roku 2014 žije v Rakúsku takmer 29 000 Slovákov. Štatistika z roku 2017 hovorí o 15 289 Slovákoch žijúcich vo Viedni. Ľudí slovenského pôvodu je tu ale nespočetne viac a neoficiálne údaje o ich počte veľmi kolíšu. Podľa jazykovedcov je až každé štvrté meno vo Viedni slovanského pôvodu, niekory hovoria dokonca o každom treťom, a Slováci sú etablovanou súčasťou tejto pestrej kultúry rakúskej metropoly.

Prelomovým rokom pre slovenskú menšinu bol rok 1992, keď získala oficiálny štatút autochtónnej národnostnej skupiny. Zaslúžili sa oň do veľkej miery jej už zosnulí členovia, Tatjana Beňovská a Anton Hrabovec s Rakúsko-

Prezentácia časopisu Krásky Slovenska a spoločenských hier o Slovensku

-slovenským kultúrnym spolkom. Tento krok umožnil Slovákom zviditeľniť sa a upevniť svoje postavenie v Rakúsku. Z dôvodu absencie vlastného štátu boli dovtedy Slováci v rakúskej časti monarchie považovaní často za Chorvátov, v období silnej maďarizácie boli slovenskí emigranti zas vnímaní ako Maďari a po vzniku spoločnej Československej republiky ako Čechoslováci či Česi. Samozrejme, história spoločného štátu spája Slovákov s českou národnostnou skupinou veľmi úzko. Aj napriek tomu, že Slováci v Rakúsku vytvárali ich vlastné spolky, aktívne sa podieľali aj na spolkovom živote v početne existujúcich českých organizáciách. A dobrá spolupráca oboch skupín pokračuje aj dnes. Tu nemožno nespomenúť aspoň *Kultúrny klub Čechov a Slovákov v Rakúsku* vydávajúci mesačník *Klub* s obsahom pre obe národnostné skupiny. Alebo *Školský spolok Komenský*, ktorého školu v 3. viedenskom obvode,

Ingrid Konrad a Vlado Mlynár z Poradného zboru národnostných skupín u rakúskeho prezidenta Alexandra Van der Bellena

Folklórny súbor Vinica

poslednú z množstva viedenských českých škôl, môžu deti z českej, ako aj zo slovenskej skupiny navštevovať od materskej škôlky až po maturitu. Spolok vydáva časopis *Česká a slovenská Vídeň dnes*, v ktorom je slovenskej národnostnej skupine venovaných niekoľko stránok. Maturitný ples spolku Komenský je vyhľadávanou spoločenskou udalosťou roka tak pre Čechov, ako i pre Slovákov. Aj novozaložený zbor *Janáček Chor Wien*, ktorého zakladateľmi sú basbarytón Jaroslav Pehal a dirigent Daniel Simandl, podporuje myšlienku spolupatričnosti Čechov a Slovákov v Rakúsku a snaží sa vrátiť slovenskú a českú kompozíciu do Viedne.

Samostatné slovenské spolky začali vznikať už v 19. storočí. Viedeň ponúkala v tejto dobe väčšiu slobodu združovať sa ako mestá na Slovensku, ktoré trpeli pod nátlakom maďarizácie. V roku 1835 vznikla pobočka slovenského študentského spolku *Vzájomnosť*, ktorý usporadúval kultúrne podujatia a plesy. Nasledovali spolky *Okolie* a *Hron*. Tieto sa neskôr spojili do kultúrno-spoločenského a vzdelávacieho spolku mladých intelektuálov *Tatran*. Spolok *Národ*, s veľmi podobným zameraním, vznikol v roku 1892, pričom združoval širšie vrstvy Slovákov vo Viedni, organizoval tanečné zábavy, divadelné predstavenia či zábavné večery, podporoval slovenskú národnú myšlienku. Istú dobu mal sídlo v súkromnej škole *Školského spolku Komenský* a v inštitúcii *Český dům*. Svoju činnosť vykonával až do obdobia po prvej svetovej vojne.

Hlavní aktéri a organizátori úspešnej divadelnej šou Partička

Začiatkom minulého storočia sa Slováci združovali aj v iných, novovzniknutých spolkoch. Medzi nimi boli *Slovenská vzdelávacia beseda*, *Slovenský spevácky spolok*, *Dispozičná a tlačová základina*, *Katolícka jednota*, *Slovenské srdce*. V roku 1922 vznikol spolok *Orol* ako aj *Kultúrny výbor*, ktorý organizoval školskú výučbu slovenčiny pre deti. Deti ju mohli navštevovať niekoľkokrát do týždňa na viacerých školách Školského spolku Komenského až do roku 1938. Polovicou minulého storočia vychádzali rôzne slovenské periodiká ako *Kocúr*, *Slovenský spravodaj*, *Tvorivé sily*, *Obzor*, *Moja vlasť*. V tomto období vznikol aj *Slovenský katolícky spolok* a spolok *Jednota*.

Po násilnom potlačení Pražskej jari vojskami Varšavskej zmluvy v Československu bola hneď v tom istom roku vo Viedni založená *Slovenská duchovná služba*. Táto podporovala emigrantov z Československa, ktorí sa rozhodli vybudovať si nový život v Rakúsku. Inštitúciu so sídlom na Graben v 1. viedenskom obvode viedol slovenský misionár otec Stanislav Xaviér Čík až do roku 1988. Začiatkom 70-tych rokov sa vo Viedni konali bohoslužby v slovenskom jazyku, ako aj púte do Mariazell. Po otcovi Číkovi prevzal duchovnú službu Pavol Dubovský už v nových priestoroch na Ungargasse 42 v 3. viedenskom obvode. Dodnes celebruje bohoslužby v slovenskom jazyku v kostole Muttergotteskirche na Jacquingasse 12, Viedeň 3.

Ďalším významným míľnikom v živote Slovákov v Rakúsku bolo založenie *Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku (RSKS)* vo Viedni v roku 1982.

Spolkový výlet do Schloss Hofu

Jeho hlavným cieľom bolo zabrániť asimilácii slovenskej menšiny a uchovať jej kultúru a jazyk. Zo začiatku nemal spolok k dispozícii stále priestory, prenajímal si preto miestnosti vo viedenskej Uránii, kde sa divákovi prezentovali mnohí slovenskí umelci žijúci v exile. Neskôr sa spolok presťahoval do nových priestorov Duchovnej služby. V roku 1986 začal vydávať časopis *Pohlady*, ktorý vychádza dodnes a teší sa veľkej obľube.

Po dlhoročnej snahe a desať rokov po založení Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku bola aj vďaka nemu slovenská menšina vo Viedni uznaná za autochtónnu národnostnú skupinu. Následne bol vytvorený tzv. Volks gruppen beirat, *Poradný zbor národnostných skupín pre Slovákov*, ktorého úlohou je zastupovať záujmy národnostnej skupiny u spolkovej vlády a uchádzať sa o finančnú podporu jej aktivít. S finančnou podporou Úradu rakúskeho kancelára podľa Zákona o právnom postavení národnostných skupín v Rakúsku si RSKS prenajala prispôbené priestory na Otto-Bauer-Gasse 23/11 v 6. viedenskom obvode. Spolok prezentuje a podporuje kultúrny život a aktivity Slovákov žijúcich v Rakúsku, ale taktiež usporadúva kultúrne podujatia s pozvanými umelcami zo Slovenska. Geografická blízkosť Viedne a Bratislavy uľahčuje organizáciu zaujímavých rozmanitých podujatí. Medzi ne patria rôzne prednášky, výstavy, koncerty, besedy, prezentácie kníh alebo pravidelné stretnutia, akými sú v súčasnosti večery *Chill out po slovensky* k rôznym témam. V uvoľnenej atmosfére sa v spolku zabavia tak deti, ako aj dospelí. Divadelné či filmové predstavenia

Tlačová konferencia k uznaniu slovenskej menšiny v Rakúsku

patria k vyhľadávaným aktivitám rovnako ako Mikuláš, fašiangová zábava, vianočné posedenie či spoločné výlety.

Pri spolku pôsobí či pôsobilo aj niekoľko kultúrnych zoskupení. Už za hranicami Rakúska známy, a medzičasom osamostatnený, detský folklórny súbor *Rozmarín* vznikol v roku 2004. Pravidelne sa stretáva aj folklórny súbor *Vinica*. RSKS každoročne vydáva vlastný kalendár, dva až štyrikrát do roka už spomínaný časopis *Pohľady* a príležitostne aj knižné diela krajanov žijúcich v Rakúsku. Po dlhé roky spolok organizoval populárnu spoločenskú akciu národnostnej skupiny, ples viedenských Slovákov. Aj športovci si prídu na svoje. Už niekoľko rokov sa stretávajú fanúšikovia tenisu s hosťami zvučných mien na medzinárodnom tenisovom turnaji vo Viedni, *Danube Challenge Tennis Cup*. Organizátorom je viedenský TK Slávia v spolupráci s RSKS a koná sa pod záštitou veľvyslanca SR v Rakúsku.

V roku 2003 vznikol *Školský spolok SOVA* so spoločným sídlom s RSKS. Jeho predsedom sa stal iniciátor projektu a zároveň bývalý predseda RSKS Vladimír Mlynár. Spolok sa usiluje o zachovanie a pestovanie slovenského jazyka a podporuje výučbu slovenčiny ako materinského jazyka na školách v Dolnom Rakúsku a vo Viedni. Zároveň ponúka sobotňajšie vyučovanie slovenského jazyka a organizuje detské letné tábory na Slovensku. Nezabúda ani na najmladších členov národnostnej skupiny. SOVA usporadúva pravidelné stretnutia rodičov s malými deťmi, obľúbený *Baby klub*.

RSKS úzko spolupracuje s *Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Rakúsku*, ako aj so *Slovenským inštitútom* so sídlom v centre Viedne, na Wipplin-

Pohlady 1/2018

gerstraße, patriacim pod Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. V súčasnosti je jeho riaditeľkou Alena Heribanová. Inštitút zastupuje Slovenskú republiku v Rakúsku, usporadúva okrem iného koncerty, výstavy, prezentácie, prináša do Viedne to najlepšie zo slovenskej kultúry a umenia a úspešne ju prezentuje aj rakúskemu publiku.

K zachovaniu slovenského jazyka a kultúry význačne prispieva inštitúcia Alma Mater Rudolphina, slávna Viedenská univerzita, kde sa po stáročia dostávalo a stále dostáva výborného vzdelania aj slovenským študentom. Od roku 1932 univerzita ponúkala opakovane aj kurzy slovenského jazyka. Založenie Lektorátu slovenského

jazyka, literatúry a kultúry na Inštitúte slavistiky viedlo k značnému rozšíreniu ponuky. Od roku 2010 je vo Viedni možné študovať aj odbor učiteľstvo slovenského jazyka. V posledných rokoch záujem o kurzy výrazne stúpa.

O pestrom živote Slovákov v Rakúsku sa nereferuje iba prostredníctvom písaného slova. Rakúsky verejnoprávny rozhlas a televízia ORF vysiela od roku 2004 relácie aj v slovenskom jazyku. Prvou bolo *Rádio Špongia* pre mladších poslucháčov, nasledovalo *Rádio Dia:tón* s témami pre dospelých. Po vysielaní na stredných vlnách 1476 si poslucháči môžu relácie Rádia Dia:tón momentálne vypočuť každý pondelok o 21:40 na Rádiu Burgenland, frekvencia 94,7, či prostredníctvom internetového vysielenia na *oe1campus*. Od augusta roku 2009 produkuje redakcia národnostných skupín televízny magazín *České ozvěny/Slovenské ozvěny*, a to spoločne v oboch jazykoch. Nemecké titulky približujú aktuálne témy zo života Slovákov a Čechov v Rakúsku aj väčšinovému obyvateľstvu. Program vysiela ORF2 v druhú nedeľu každého párneho mesiaca o 13:05. Všetky relácie sú produkované viedenskou redakciou pod vedením Serdara Erdosta a prístupné taktiež on demand v archíve na internete, <https://volksgruppen.orf.at/slovaci>.

Dalo by sa ešte mnoho napísať o histórii, osobnostiach či kultúrnom živote Slovákov v Rakúsku. Spoločné prepletené dejiny dlhých stáročí a politický vývoj ovplyvňujúci význačne vždy aj susednú krajinu zanechali svoje stopy natrvalo.

Vladimír Valentík

Jedinečná Slovenka v Rakúsku Camilla Labas

Camilla Labas je zaujímavou osobnosťou slovenského zahraničia, ktorá si nový domov našla ako emigrantka v Rakúsku, kde žije už tridsať rokov. Jej domov je však celý svet. Pochádza zo Slovenska, z Prešova. Vyštudovala germanistiku vo východnom Nemecku, v Jene, a sústavne pracuje na poznaní seba a iných. Po odchode do emigrácie na Univerzite vo Viedni vyštudovala históriu Rímskej, Byzantskej a Perzskej ríše, Sýrie, Mezopotámie, Arménska, Gruzínska... Pôsobila v Tbilisi ako učiteľka nemčiny. Neskoršie vypracovala i doktorát z histórie. Učila sa 15 cudzích jazykov a posledné roky sa venuje arabčine. Je matkou troch, teraz už dospelých detí (Franky, Miriam a Benjamina), s ktorými prevažne autostopom precestovala viac než štyridsať krajín Európy. Je to tvorivá žena, ktorá má rada slobodu a vnútorné hodnoty, pozitívna a otvorená, nemá rada predsudky. Miluje iných ľudí a iné kultúry a tradície. To ju zrejme naplňa. V každom prípade ide o jedinečnú osobnosť slovenského zahraničia, ktorá má za sebou, a určite aj pred sebou, literárnu, historiografickú a cestopisnú tvorbu.

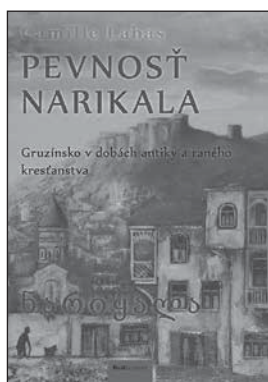
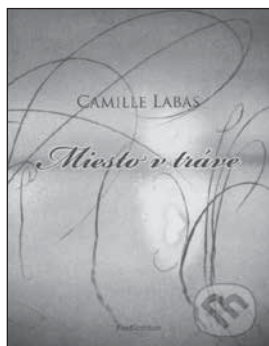

Camilla Labas

Vydala niekoľko kníh po slovensky. Roku 2010 jej vyšla kniha básní **Miesto v tráve**, ktorú ilustroval slovenský maliar žijúci v Kanade Frank Jalsovský. Po tejto vyšla jej kniha z histórie života v Bardejove a v okolí na prelome 19. a 20. storočia – **Sila statočného života** (2013). Pútavé, dobrodružné zážitky cestovateľky po celej Európe – od Atlantického oceána až po Kaukaz, od Škótska až po Gibraltár zapísala v knihe **Autostopom s tromi deťmi**, roku

2015. Ilustrácie pre túto knihu vypracovala dcéra Miriam ako spolucestovateľka, ktorá v súčasnosti žije v Tirolsku. Jej najnovšia kniha je z roku 2016 – **Pevnosť Narikala**, v ktorej po prvýkrát po slovensky vďaka Camille Labas sa dozvieme o histórii Gruzínska, Arménska, Mezopotámie, Sýrie, Perzie atď. Kniha je ilustrovaná jej vlastnými historickými mapami a fotografiami z ciest po historických miestach. Je to priekopnícka kniha, ktorá otvára slovenskej verejnosti bránu k raným gruzínskym (a sčasti i arménskym) dejinám.

Knihy nevšednej a jedinečnej Camilly Labas odporúčame vyhľadať a prečítať, lebo, ako hovorí, „najradšej komunikuje s ľuďmi cez knihu“. Je to jej „spôsob, ako sa rozdať všetkým naraz, ako ich obohatiť, a pritom sama neschudobnieť, lebo kto rozdáva, tomu pribúda“.

Slováci v Rumunsku

Ivan Miroslav Ambruš

Bianca Unc

Naše snahy v zrkadle času

K 30. výročiu obnoveného vydávania kultúrno-spoločenského mesačníka Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku *Naše snahy*

Po zániku prvého slovenského časopisu v Rumunsku *Slovenského týždenníka* Peter Pavel Dovál sa rozhodol vydávať nový časopis *Naše snahy* – časopis Slovákov a Čechov v Rumunsku. Prvé číslo *novonarodeniatka* vyšlo 1. septembra 1936 ako národný, kultúrny a hospodársky časopis práve pod réžiou spomenutého nadlackého predáka, ktorý bol aj jeho vydavateľom a šéfredaktorom. V úvodnom texte prvého čísla nazvaného *Nastupujeme novú cestu* si môžeme prečítať opodstatnené dôvody vydávania nového časopisu. *Čo neodolateľne núti nás... k vydávaniu novín je ich elementárna potreba národná pre našu vetvu v Rumunsku. A tento národný primát prevýšiť musí všetky ostatné ťažkosti... A bolo tiež už zvrchovane načase, aby sme verejne a hlasno rozmýšľali o tom, čo máme podniknúť na povznesení našej národnej vetvy v Rumunsku po stránke národnej, kultúrnej, sociálnej a hospodárskej; revidovať naše jednotlivé snahy, upravovať ich a dávať im sústreďujúceho smeru jednej ucelenej a cieľavedomej dejinove opodstatnenej práce... Časopis NAŠE SNAHY je časopisom celej slovenskej a českej národnej vetvy žijúcej v Kráľovstve Rumunská... a... spoločnou tribúnou v práci na povznesení národa a doplnení nedostatkov neblahou dobou zavinených.*

Ako to bolo zakotvené v primárnej vízii, časopis *Naše snahy* bol počas svojej existencie skutočnou tribúnou pre voľné hlásanie názorov, ale aj jedna zo základných foriem zachovávanía národnostnej identity. Veľký počet dopisovateľov svedčí o širokom záujme aj všedných ľudí o jeho vydávanie. Žiaľ, v dôsledku započatia druhej svetovej vojny časopis prestal vychádzať. Posledné číslo je datované 15. júna 1941, keď sa ukončilo jeho vydávanie bez žiadneho upozornenia zo stránky redakcie. Dnes môžeme povedať, že prvé

Časopis Naše snahy z roku 1940

Naše snahy sa zapísali do našich dejín a sú významným dokumentárnym zdrojom pre bádateľov patričného obdobia našej histórie.

Hneď po *revolučnom prevrate*, ktorý sa odohral koncom decembra 1989 v Rumunsku, viacerí nadšenci slovenskej národnosti zakladajú Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku, ako strešnú organizáciu, ktorá má hájiť ich záujmy v dialógu s predstaviteľmi štátu a vypracovať stratégiu zachovania identity pre naše národnosti. Hneď po uzakonomení zväzu cítila sa akútna potreba založenia tlačového orgánu, ktorý by mapoval jeho aktivitu a permanentne prezentoval ustálené ciele, a to jednotné zachovávanie našich ľudských práv, nášho národného sebavedomia a vytvorenie podmienok

pre náš nehatený národnostný život. Na pilieroch týchto ideí bol založený aj novonarodený tlačový orgán zväzu, ktorý preberá názov predošlého časopisu *Naše snahy*. Prvé číslo novonarodeniatka je publikované v máji 1990 v Bukurešti a má mimoriadnu odozvu v rámci našich národnostných komunít. Ved' určite náš časopis, časopis o nás, bol očividným znakom obrodzenia národnostného povedomia členov slovenskej a českej society v Rumunsku. Samozrejme, v tomto procese oživenia dávno utajených čítení významnú úlohu zohral redakčný kolektív časopisu v zložení: Ondrej Štefanko – šéfredaktor, Štefan Dovál – zástupca šéfredaktora, Dagmar Mária Anoca a Adam Suchanský – redaktori, ktorý usmerňoval a zostavoval publikačnú politiku časopisu, takže každé uverejnené číslo sa premieňalo na darček pre členov nášho združenia.

Začiatok vydávania časopisu bol pre redaktorov skúškou miery odolnosti. Museli písať články, preklepávať ručne napísané príspevky, ktoré prichádzali poštou, *prečesáť ich* a potom redigovať, chodiť do Bukurešti na finálnu korektúru časopisu. Od roku 1994, potom, keď zväz dostal vlastnú tlačiareň, *Naše snahy* boli tlačené v Nadlaku, čo uľahčilo prácu redakčného kolektívu.

Nastal však iný problém. Počet dopisovateľov sa zmenšil, pretože zo začiatočného nadšenia zostala už len spomienka. Ale aj tieto ťažkosti boli prekonané a časopis vychádza už 29 rokov od svojho znovuvydávania. Od roku 2009 *Naše snahy* boli tlačené v plnofarebnom prevedení, vo formáte A4, v rozsahu okolo 40 strán/číslo. V roku 2015 Demokratický zväz Slovákov a Čechov sa rozhodol zakúpiť novú tlačiareň pre svoje potreby, a tak aj *Naše snahy* sme začali tlačiť v našej tlačiarňi v Čerpotoku.

Po odchode Ondreja Štefanka, Adama Suchanského a Štefana Dovála do večnosti nastali podstatné zmeny v redakčnom kolektíve, ktorý má dnes nasledujúce zloženie: hlavná a zodpovedná redaktorka Bianca Unc, redaktori Ivan Miroslav Ambruš,

Anna Räu-Lehotská, Anna Karolína Zimbran a jazykové redaktorky Ľudmila Šomráková pre slovenský jazyk a Helena Kresová pre český jazyk. Naši redaktori nielen píšú vlastné články, ale zároveň aj spracúvajú do článkov informácie, ktoré dostávajú od spolupracovníkov z teritória. Redaktori sú zároveň aj reportérmi. V porovnaní s *nedávno prežitým časom*, následkom nových technických zariadení ako počítače a mobilné telefóny komunikácia prebieha rýchlejšie, ale redakcia sa snaží naďalej čím lepšie technické zabezpečenie. Takýmto spôsobom je riešená aj obsahová náplň nášho tlačového orgánu a zároveň aj grafická úprava, tak, aby časopis bol čím atraktívnejší pre široký okruh čitateľov. Samozrejme, že základom zostáva obsahová stránka, z ktorej sa čitatelia môžu dočítať o aktivitách každej slovenskej komunity buď menšieho lokálneho charakteru, ale aj o veľkých medzinárodných podujatiach.

Časopis *Naše snahy*, kultúrno-spoločenský mesačník Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, je písaným zrkadlom nášho pretrvávania v aktuálnom Rumunsku. Určite, podobne ako aj jeho predchodca, od ktorého sme si vypožičali meno, sa už nebadane zapisuje do našich novodobých dejín.

Časopis *Naše snahy* – máj 2018

Peter Chrastina

Katedra historických vied a stredoeurópskych štúdií

Filozofická fakulta

Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave

Nám. J. Herdu 2

917 01 Trnava, Slovenská republika

Zaujímavé umelecké dielo v kostole v Novej Huti

Obec Nová Huta v Bihorskej župe patrí medzi významné centrá náboženského života Slovákov v Rumunsku. Na území dediny žije zhruba 1 200 obyvateľov rímskokatolíckeho vierovyznania, ktorí hovoria huťanským slovenským nárečím s prevahou hornotrenčianskych (t. j. kysuckých) prvkov. Napokon vďaka jazyku si aj napriek viac ako 200-ročnému odlúčeniu od vlastného národa cca 98 % „Huťanov“ dodnes udržalo svoju etnickú identitu(!).

Osídlenie tu má kopaničiarsky ráz, známy z Kysúc, hornej Oravy alebo z okolia Detvy. Domy s hospodárskym zázemím vznikali od druhej polovice 19. storočia na vrcholových častiach pohoria Plopiș. Okrem produkcie palirového dreva z bukových pralesov tu Slováci zbierali kremeň, alebo vyrábali

potaš pre sklárňu v Novej Huti. Po zániku sklárne a odlesnení väčšiny územia obce sa poľnohospodárstvo stalo ich hlavným zamestnaním, ktorému sa venujú dodnes.

Rímskokatolícky chrám sv. Cyrila a Metoda, postavený v rokoch 1838 – 1840, má zásadný význam pre duchovný a kultúrny život tunajších Slovákov. Kostol, najmä jeho interié, bol prednedávnom zrekon-

štruovaný. Vďaka iniciatíve správcu farnosti o. Augustína Alberta bola časť pôvodného múru z metamorfítov (premenených hornín) spájaných hlinenou maltou v sakristii presklená a umožňuje tak pohľad „do minulosti“ chrámu pre nás i budúce generácie.

Mozaika so sakrálnym motívom v Kostole sv. Cyrila a Metoda v Novej Huti predstavuje završenie viacročného úsilia a požehnanej spolupráce správcu farnosti s p. Kamilom Drábom a jeho spolupracovníkmi, umelcami z *Ateliéru Centro Arte*. Na náklady spojené s realizáciou diela prispel i Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí sumou 6 tis. €.

Návrh mozaiky vychádza z patrocinia (zasvätenia) chrámu. V hlavnej stene svätyne dominujú

postavy sv. Konštantína/Cyrila a Metoda – spolupatrónov Európy. Oblečenie solúnskych bratov pripomína skôr pútnikov než vznešených biskupov. Prostý zovňajšok svätcov nepriamo predstavuje symbol, metaforu na tunajších veriacich Slovákov, ktorí ako pútnici z Kysúc, (hornej) Oravy, Gemera a iných regiónov našli práve tu svoj nový domov. Rovnako tiež sv. Cyril a Me-

tod našli svoje nové pôsobisko medzi Slovanmi, kde prišli s poslaním prekladu a zvestovania Božieho Slova v zrozumiteľnej reči ľudu. Na mozaike tento fakt znázorňujú písmená hlaholiky po oboch stranách postáv, ktoré padajú z nebies. Múdrost a vzdelanosť totiž nepochádza od ľudí, ale je darom Najvyššieho Boha.

Po pravej strane svätcov sa vypína strom života s mohutnými koreňmi. Zachovať si vieru v Ježiša Krista znamená hlboko zapustiť korene do často neúrodnej, kamenitej pôdy – a potom, neraz po uplynutí mnohých rokov, rásť do krásy. Ježiš povedal: „Ak vaša viera bude ako horčičné zrnko a povieťe tomuto vrchu prejdí odtiaľto tam, stane sa vám to.“

Po ľavej strane postáv ako istá protiváha je osadený bohostánok s Eucharistiou, ovocím Ježišovho života a znakom sprítomňovania si jeho obety.

Vľavo, pred vstupom do presbytéria, je mozaika Panny Márie – Sedembolestnej patrónky Slovenska – a zároveň tunajších veriacich, Slovákov. Je zobrazená v „polovičnom“ profile, akoby na pozadí slovenských pohorí pripomínajúcich domovinu. Zároveň je obkolesená jemnými krivkami zlata na znak jej materinskej lásky a naplnenia Božou milosťou.

Vpravo od presbytéria je mozaika Ježiša Krista zo zjavenia sv. Faustína. Obráz nazývaný Božie milosrdenstvo je dnes veľmi aktuálny. Ježiš sa na kríži modlil: „Bože odpusť im, lebo nevedia, čo robia.“ Potreba vzájomného odpúšťania si je nevyhnutnosťou pre každého človeka, tak ako to robí Božia odpúšťajúca láska. Myšlienku zhárajúcej lásky podporuje postava v plameni lásky. Tmavá plocha v spodnej časti pripomína životnú cestu každého smrteľníka. Je to cesta neraz ťažká, hriešna, poznačená tragédiami, tak ako cesta Ježišova.

V mozaike sa použil prevažne prírodný materiál (vrátane drahých kameňov), ktorý je dielom Stvoriteľa; zlato a smalty boli aplikované menej. A pretože Boh je dokonalý, ani tento materiál z Jeho „dielne“ nemôže byť nedokonalý. Úlohou umelcov z *Ateliéru Centro Arte* bolo tento materiál „iba“ harmonicky uložiť... .

Čo napísať na záver? Mozaika v Chráme sv. Cyrila a Metoda v Novej Huti predstavuje jedinečné umelecké dielo, pohľadom na ktoré možno rozjímať o Bohu, Jeho dokonalosti a genialite zároveň. Aj preto dobrí ľudia, Slováci, prídte do Rumunska „na Hutu“ a presvedčte sa. Lepšie jedenkrát vidieť ako stokrát počuť...

Slováci v Srbsku

Boris Filan

Petrovské príhody a pocity

Naši vojvodinskí bratia prišli do Petrovca v roku 1745. Priviedol ich sem Matej Čáni, slobodník z Málnca. Dvadsaťosem slovenských rodín sa usadilo v osade pomenovanej po svätom Petrovi. Pochádzali z južnej oblasti stredného Slovenska, ale my sme na potulke stretli aj Petrovčanov, ktorí sa hlásia k Liptovu alebo k Orave. Územie, na ktorom sa dnešní vojvodinskí Slováci usadili, má pestrú minulosť a ja chápem, prečo sa im tam zapáčilo. So synom sme ho za týždeň s potešením prejazdili krížom-krážom. Pripomína to tam Slovensko. Chvíľu som z auta videl okolie Piešťan, potom cestu za Nitrou. Má to slovenské stromy, lúky aj vodu. História územia je divoká. Zostali tam zlo-dobré energie po Avaroch, Hunoch a najmä po Turkoch. Nechcem hodnotiť silu, odvahu a odhodlanie tých, ktorí sa vybrali na cesty do neznáma. Ale po príchode to bolo ešte horšie. Cesta je vždy plná ilúzií a príchod plný krutej reality. Hovorí sa, že prvá generácia tam prišla umrieť, druhá pracovať a iba tretia mohla začať žiť. Bolo dôležité, že krátko po príchode podpísali s miestnou vrchnosťou zmluvu o osídlení, ktorá im zaručovala významné práva, ale aj povinnosti. V mene Slovákov ju podpísali Matej Čáni a richtár Matej Mikula. V mene Srbov richtár Veselin Sekulić. Keď sa v mojom detstve povedalo o dákej udalosti, že sa odohrala ešte za Márie Terézie, znamenalo to, že to bolo dávno-pradávné. Dnes už málokto vie, kto bola tá dáma, ale svojho času vládla ako cisárovná obrovskej rakúsko-uhorskej ríše. Len pre orientáciu – v tom istom čase vo Francúzsku vládol a flirtoval s Madame de Pompadour Ľudovít XV.

Svet za Márie Terézie bol v porovnaní s dneškom iná planéta. Pre vtedajších ľudí to bola výprava na druhý koniec sveta. Do diaľky a do neznáma. Zapôsobil ten istý efekt, ktorý stvoril Ameriku. Na cestu sa vydali iba naj-schopnejší, najsilnejší. Muži a ženy s odvahou dobrodruhov a vytrvalosťou objaviteľov. Dôvody ich odchodu zo Slovenska boli rôzne, bieda, strašná ro-bota, ale občas aj útek pred trestom. Nie je zložité zistiť, akí boli. Sadnite si ráno na kávu, zájdite na zeleninový trh a sú to stále oni, Čániho Slováci.

Každého chlapa, ktorého som stretol, som si tak dokázal predstaviť. O ženách z Petrovca ani nehovorím. Sú ostré ako kosa a pevné ako skala. Verím, že najmä ženy to vtedy ustáli. Vďaka ženám všetci prežili, vydržali a vybudovali si nový domov. Viem si predstaviť, ako muži váhali, či tam zostať, vrátiť sa, alebo pokračovať. A ženy povedali: „Dost. Tunáka ostaneme!“ Neviem, či som mal šťastie alebo smolu, ale v Petrovci som natrafil na samé múdre, silné, statočné ženy, akých v Európskej únii už nieto, ale v báčskom regióne sa ešte nájdu. Počas *Dní Petrovca* ženy v centre ponúkali nádherné torty a svadobnú kapustu. Nazývali sa Spolok, ale bola to armáda. Armáda krásy a spásy. Takmer všetky mali rovnako ostrihané šedivé vlasy, ale mladé tváre, skvelú energiu a veliteľský pohľad. Nádherné križiacky lásky a dobra. S takými fajn babami by sa dal osídliť celý svet. My sme cestu z Bratislavy do Petrovca absolvovali autom za necelých päť hodín. Aj s kávičkami a malým blúdením.

* * *

Z Báčskeho Petrovca sme si so synom priniesli metly a klobásky. Klasika. V Petrovci bývala svetoznáma fabrika na metly, najväčšia v Európe. Postupne ju po socialisticky rozkradli a po kapitalisticky zlikvidovali. Našťastie, chýrne petrovské klobásky prežili vojnu aj mier a tvoria jeden zo základov hrdosti miestnych Slovákov. Metlu som kúpil manželke, klobásky kamarátom. Ja som si priviezol malý u m e l o h m o t n ý stromček. V srdci Báčskeho Petrovca, takmer priamo oproti budove Matice slovenskej, je klasický čínsky obchod, v akom nesrdeční Aziati ponúkajú lacné handry, čudnú obuv a výber nepoužitelných zbytočností. Pred vchodom do obchodu sa v ška-

*Boris Filan (vpravo) so synom Oliverom Filanom (vľavo)
a redaktorom Slovenského svetového kalendára Vladimírom
Valentíkom v Petrovci*

*Kniha Borisa Filana
Káva od Felliniho*

tuli od banánov povalovalo niekoľko zlacnených umelohmotných stromčekov zasadených do zeleného polystyrénu. Prípadných zákazníkov asi odradili divoké farebné kombinácie a fantastické vzory. Vyzeralo to ako odpad po upratovaní v záhrade na planéte Pandora z filmu *Avatar*. Stromčeky boli trochu pokrivené a zaprášené. Roky ich nikto nechcel a zrazu v tej istej chvíli očarili mňa aj polotekutú petrovskú Cigánku. Ten metafyzický záujem nás spájal aj rozdeľoval. Pochopil som, že stromček musím získať. Ale Cigánka ma predbehla, nečakane šikovne sa zohla, stromček schmatla a sprevádzaná zvonením náramkov a náušnic vošla do čínskeho obchodu. Žiadny z tých stromčekov, čo zostali, sa mi nepáčil, a tak som sa rozhodol, že zabojujem. Vošiel som do predajne za ňou. Cigánka práve plačlivo zjednávala cenu. Ponúkla po srbsky hovo-

riacej mladej Čiňanke polovicu z toho, čo pýtali v zľave. Čiňanôčka bola z ružového ľadu. Vôbec nereagovala. Ani odmietavo nepokrútila hlavou. Bol to vyrovnaný súboj dvoch rozdielnych svetov. Pre mňa veľmi svieži – nemám žiadne skúsenosti s cigánsko-čínskymi súbojmi. Štipkal som sa do dlane, či to nie je sen a ja sa nezobudím doma v posteli. Cigánka stromček ohovorila, položila ho na pult a začala si prezerat' vystavené náušnice. Zacítil som príležitosť. Mal som pocit, že bez neho nedokážem žiť. Bol asi tridsať centimetrov vysoký, hustý, mal umelohmotné lístočky a drobné oranžové kvietky. Cigánka zaváhala a nakoniec bol stromček môj. Zaplatil som zaň vyššiu cenu, ako bola pred zľavou. Cigánka dlho nežialila. „Daj euro!“ povedala mi a ja som jej ho, prekvapený a šťastný z kúpy stromčeka, dal. Cigánka vytiahla zo sukne za hrst' pokrčených dinárov a kúpila si jedny trblietavé náušnice. Ten umelohmotný stromček vyrobili v provincii Čching-chaj a v Báčskom Petrovci sa nad ním odohralo vesmírne stretnutie srbskej Cigánky, zatúlanej Čiňanky a zvedavého Slováka. Stromček bol v zľave, lebo bol trochu pokrivený. Stačilo však popri kmeni šikovne zastrčiť do polystyrénovej trávy dve zápalky a už stojí v mojej pracovni *takmer* rovno. Som naň pyšný. Ako sa vraví: chlap má postaviť dom, kúpiť v čínskom obchode strom a splodiť syna. Ten dom som ešte nepostavil, ale synov mám dvoch a stromček ako vyšíty.

Úryvky z knihy Borisa Filana Káva od Felliniho

Foto: Andrej Meleg.

Jarmila Gerbocová

autorka projektu

kurátorka krajanských zbierok

Slovenské národné múzeum – Historické múzeum

Bratislava

Klenotnice ľudových tradícií alebo Pamäť generácií

Na margo výskumu

Vojvodina je časť Republiky Srbsko, v ktorej žijú takmer 300 rokov v symbióze s majoritným národom Srbov národnostné menšiny Rumunov, Maďarov, Bulharov, ale i Čechov a Slovákov ako aj iných etník. Ako všetky ostatné, aj početná slovenská menšina si stáročiami až do dnešných dní zachovala svoju reč, folklór, svoje tradície. Je hrdá na svoju minulosť, zbiera, ochraňuje a starostlivo opatruje dedičstvo svojich otcov a starých materí

*Aradáč, zo súkromnej zbierky
Anny Baglašovej: ručne vyšívajú
ženský zimný kožušok*

*Báčsky Petrovec, Spolok
petrovských žien: parta mladej
nevesty*

prostredníctvom
existencie etnodomov, súkromných múzeí a zbierok

jednotlivcov, v ktorých uchováva a prezentuje „čaro nevidanej krásy“ svojim potomkom.

„Miznúca krása“, ako vravieval literárny kritik a jazykovedec Samuel Boldocký, „ktorú si podľa vlastného vkusu a možností vytvárali naši blízki predkovia... humánna, národnostná a kultúrna diverzita sú pred globalizáciou na čoraz badateľnejšom ústupe... Ľudia sa stávajú kozmopolitami a zabúdajú alebo už znevažujú hodnoty vlastných koreňov nevediac, že vo veľkej miere duchovná sila človeka spočíva v sile jeho koreňov...“

Bajša, Slovenská izba, súkromná zbierka rodiny Ľšegoyovej: slovenský cirkevný spevník z roku 1887

* * *

Ochraňovať hodnoty dobra a rozširovať v ňom priestor, sú ideou samotnej koncepcie a následnej postupnej realizácie môjho výskumu, schváleného vedením Historického múzea v Bratislave.

Keďže sa môj terénny výskum blíži ku koncu, chcem predstaviť niekoľko najzaujímavejších informácií, ktoré mnohých iste zaujmú ešte skôr, ako bude jeho finálna podoba – knižná monografia.

Zbierky nachádzajúce sa v jednotlivých skúmaných objektoch predstavujú históriu a dejiny svojho prostredia, svojej dediny.

Tematicky a časopriestorovo svojím vybavením poskytujú návštevníkovi kompletné slovenské izby z konca 19. storočia (napríklad Slovenská izba v Národnom múzeu v Zreňanin), izby s kompletnou výbavou mladej nevesty

, ale aj tie, v ktorých „žila“ rodina svoj každodenný život. Tu sa stretávame v prvom rade s odevmi (mužské a ženské na všedný deň, na dni sviatočné, dni kalendárové a rodinné obyčajové). V symbióze s tým je tu aj množstvo čarovných doma tkaných textílií a ukážky ich rozmanitého použitia.

Vystavený domáci riad (džbány, krčahy, maľované taniere, misy, panvičky,...) spolu s tzv. „nástenkami“ (biele plátno, obyčajne doma tkané, s vyší-

vaným textom a štylizovaným obrázkom dievčata, chlapca, prípadne kvetinový motív), ale tiež krosná, kolovraty a ich súčasti, nevyhnutné pri spracovaní ľanu a konopí, doma robený nábytok: skrine (majetnejšie nevesty prinášali ako veno skrine so zrkadlami po celej dĺžke dvier; vrch zdobila fotografia dievky s rokom jej narodenia), posteľe s vyrezávanými, niekde aj s maľovanými „čelami“, stoly, stoličky, drevené ručne maľované „lády“ naplnené výbavou mladej nevesty, maľované kolísky pre malé dieťa..., na stoloch petrolejová lampa s cylindrom a neodmysliteľné *Biblie* či *Tranosciá*

Biele Blato, Etnocentrum Spomienkový dom: časť hospodárskeho dvora

v kožených alebo plátenných väzbách s intarziou kalicha a poznámkami majiteľa na predných predsádkach, na stenách veľké zrkadlo v ručne robenom a zdobenom drevenom ráme. Pozornosť si zasluhujú maľované steny jednotlivých izieb s prevládajúcou bledomodrou farbou (charakteristickou pre vojvodinských Slovákov), doplnené kvetinovými motívmi prostredníctvom papierových „furiem“. Každý z doteraz skúmaných objektov v tomto smere predstavuje jedinečnosť, originalitu, výtvarný prejav domáceho majstra. Na zemi doma tkané koberce; steny zdobí množstvo rodinných a iných fotografií v dobových rámochoch. A ešte niečo! Nemožno zabudnúť na stavané pece s lavičkami okolo. Tieto objekty slúžili nielen na prípravu jedál, ale i na kúrenie. Veľakrát na lavičkách spávali aj malé deti. S takto „ustrojenými“ výstavnými priestormi sa stretávame v každom zo skúmaných objektov nielen etnodomov, ale i v súkromných zbierkach jednotlivcov. To všetko dotvára atmosféru pokoja, teplo niekdajšieho rodinného života.

Pri výskume sme sa stretli s tzv. spomienkovými domami. V lokalite, kde žije viacero etník pospolu, nie je výstavný priestor venovaný každému etniku osobitne (Spomienkový dom v Bielom Blate, Banát). So zaujímavým členením sa návštevník stretne v Stajkovom dome v Boľovciach (Sriem). Okrem vystavených dárnych poľnohospodárskych strojov a vozov na voľnom priestore (dvor a otvorená „šopa“), je v prvej miestnosti domu nainštalovaná slovenská izba z konca 19. storočia; nasleduje inštalácia srbskej izby a tzv. kuchyňa s artefaktmi srbských a slovenských tradičných kuchynských zbierkových predmetov.

Boľovce, Stajkov dom, súkromná zbierka: slovenská izba

Hajdušica, Slovenský dom KUS Bratstvo: čepiec vydatej ženy

Hložany, súkromné zbierky rodiny Miškovicovej: Etnodom Tulip

*Jánošík, súkromná zbierka
Zuzany Kolárovej: ručne vyšívané
mužské košele a ženské blúzky
– kópia*

*Kovačica, Pamätný dom
Martina Jonáša: insitné maľby*

*Kulpín, Poľnohospodárske
múzeum: agrárna minulosť*

Aj keď sa zdá vybavenie priestorov, ktoré som doteraz „spracovala“, na prvý pohľad takmer identické, nachádzame viacero odlišností.

Spomeniem iba niektoré z nich. Svadobný odev mladúch Báčky, Banátu a Sriemu, lokalít Vojvodiny, v ktorých žije slovenská komunita. Ak pre svadobné party, vence Sloveniek v Báčke (Báčsky Petrovec, Kulpín, Kysáč a iné), bola charakteristická nielen ich veľkosť, „majestátnosť“, ale i samotná hmotnosť (niekedy aj viac ako dvanásť kilogramov), mladuchy z Banátu sa „pýšili“ menšími partami a vencami (Padina, Vojlovica a iné). Množstvo drobných ručne robených a naškrobených bielych, ružových, ale i bledomodrých kvietkov dopĺňali zelené lístky a ďalšie ozdoby. Party a vence sriemskych mladúch, hoci boli menšie, už na prvý pohľad zaujali svojou výraznou farebnosťou a zdobním (Stará Pazova).

Rozdielny bol taktiež nielen ženský svadobný odev, ale i čepiec, pokrývka hlavy, symbol vydatých žien, keď sa z mladej nevesty stávala „nová žena“. Tu sa stretávame s ich rozličným zdobením, príšivkami a i. Návštevníka zaujmú najmä čepce z Aradáča (Banát). Spomeniem jeden z nich, tzv. „zlatý čepiec“, celý zdobený husto našitými „zlatými“ trblietajúcimi sa flitrami „limbačkami“. Takýto nádherný „skvost“ na hlave nosila mladá žena do pôrodu prvého dieťaťa.

* * *

Niekde na dvoroch návštevníka „čakajú“ aj dobové poľnohospodárske stroje a náčinia, ktoré Slováci používali pri siatí a zbere obilnín a kukurice (Súkromné etnomúzeum Pavla Petráša v Padine prostredníctvom zbierky takmer 8000 predmetov a dokumentov nielen z oblasti poľnohospodárstva približuje históriu a spôsob života tamojších Slovákov).

Jedinou špecializovanou muzeálnou inštitúciou v Srbsku zameranou na štúdium a výskum agrárnej minulosti krajiny je Poľnohospodárske múzeum

v Kulpíne. Prehliadkou množstva najrozmanitejších poľnohospodárskych strojov, náradí a náčiní, ako aj stálymi expozíciami venovanými „príchodu“ kukurice z Ameriky na Balkán (konkrétne na územie Srbska), dejinám chmeľu a s tým súvisiacej výrobe piva, ako aj spracovaniu konopí, tabaku a i. zaujme nejedného návštevníka.

* * *

Napokon chcem mojimi poznámkami pozornosť čitateľa upriamiť na niekoľko ďalších zaujímavostí.

V prvom rade je to architektúra starých domov. Napospol sú to domy tzv. panónskeho typu – nabíjané steny a strechy pokryté trstinou, delenie domu na prednú (tzv. parádnú) izbu, zadnú izbu a pitvor (viď napríklad Najstarší dom v Báčskom Petrovci z roku 1799, súčasť tamojšieho Múzea vojvodinských Slovákov). Sú nemými svedkami dôb dávnomínulých, a predsa pri pohľade na ne srdcu tak blízkych.

V Bielom Blate (Banát) má súkromný zberateľ vystavené o. i. rozličné druhy rybárskych sietí spolu s náradím na ich výrobu.

S nevšedným klukovým predmetom, tzv. separátorom na smotanu (oddeľovanie od mlieka) a s prídavnými zariadeniami z konca 19. storočia, sa stretne návštevník vo Vojlovickej klenotnici (Banát).

V niektorých z etnodomov či v súkromných zbierkach jednotlivcov sa nachádzajú drevené formy slúžiace k výrobe nepálených tehál.

Milovníkov umenia iste zaujme interiér Pamätného domu významného predstaviteľa inštitného maliarstva Martina Jonáša v Kovačici (Banát)

*Nový Sad, Múzeum Vojvodiny:
ručne robená a maľovaná
truhlica, súčasť mladuchinej
výbavy, 1909*

*Padina: Súkromné etnomúzeum
Pavla Petráša*

*Pivnica, Spolok žien:
pletená kolíska*

*Selenča: súkromná zbierka
Patrika Ragu*

Stará Pazova: súkromná zbierka manželov Krupinských, tradičný staropazovský kroj

Vojlovica, Vojlovická klenotnica v rámci SKUS Detvan: tradičná slovenská kuchyňa

Zreňanin, Národné múzeum: slovenská izba

S účinkovaním na poli cirkevného života nielen v mieste svojho pôsobenia v Kysáči, s osobnosťou biskupa Slovenskej ev. a. v. cirkvi Dr. Andrejom Berédim sa návštevník zoznámi v tamošom Pamätnom dome prostredníctvom jeho bohatej pozostalostnej zbierky (archívne materiály, rukopisy, fotografie, knižnica a i.).

* * *

Týmto výskumom (realizovanom vo finančnej participácii Slovenského národného múzea – Historického múzea v Bratislave a Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade) sa snažíme pootvoriť dvere do minulosti už aj preto, aby nielen dnešná, ale najmä nastupujúca generácia Slovákov žijúcich na teritóriu Vojvodiny nezabudla na svoje korene, na svoje dejiny, tradície a na spôsob života starých materí a otcov, zhmotnené v zbierkach múzeí, etnodomov, pamätných domov a v súkromných zbierkach jednotlivcov.

V súvislosti s jeho realizáciou chcem poďakovať za doterajšiu spoluprácu odbornému poradcovi Vladimírovi Valentíkovi, riaditeľovi Slovenského vydavateľského centra v Báčskom Petrovci.

Prípravovaná monografia, ktorá je ojedinelou, doteraz nerealizovanou spoluprácou so Slovákami vo Vojvodine, bude odomykať onú povestnú trinástu komnatu nielen domácim, ale aj cudzincom, návštevníkom tejto čarokrásnej rovinatej Vojvodiny v Srbsku. Jej konečná, svojim spôsobom netradične spracovaná podoba príspeje navyše k jej popularizácii.

Monografia **Klenotnice ľudových tradícií**

alebo Pamäť generácií je výsostne aktuálna. Rok 2018 je totiž Rokom kultúrneho európskeho dedičstva.

Milina Sklabinská

Slovenská hudba vo Vojvodine

V ústrety 15. ročníku konferencie muzikológov a hudobných odborníkov

Slovenská hudba vo Vojvodine vždy bola komplexným systémom, ktorý v sebe zahŕňal rôzne žánrovo-tematické rozdelenia a v ich rámcoch aj skladateľské, interpretačné, reprodukčné, dokumentačné, výskumné, publicistické a mnohé iné aspekty. Tento pestrý svet, ktorý bol pre mnohých zdrojom uspokojovania estetických potrieb, ktorý symbolizoval všeobecne uznávané hodnoty a rovnako tak aj vitalitu komunity Slovákov v inoetnickom prostredí, potreboval byť uchopený aj slovom či iným multimedialným obsahom. Potreboval byť reprodukován, analyzovaný a hodnotený, v konečnom dôsledku potreboval byť dokumentovaný a zachovaný. Potrebovali sme o ňom organizovane hovoriť a lepšie si uvedomiť jeho dosah, kvality, ale aj úskalia.

*Záber z 1. muzikologickej konferencie 16. apríla 2005 v Novom Sade:
(sprava) Martin Kmeť, Alica Elscheková a Milina Sklabinská*

*Zborník prác z 10. konferencie
muzikológov a hudobných odborníkov
v Novom Sade v roku 2014*

Práve s týmto cieľom sa 16. apríla 2005 v Novom Sade uskutočnil 1. ročník muzikologickej konferencie a zameraný bol na prvky tradičnej hudobnej kultúry. Po vydarenom podujatí sa pristúpilo k dobrej praxi publikovania zborníkov. V úvodnom texte toho prvého je okrem iného napísané: „*Vyjmúc niekoľkých jednotlivcov, ktorí v prevažne srbských, ale aj slovenských periodikách uverejňovali texty s hudobnoteoretickou náplňou, oblasť hudobnej tvorby vojvodinských Slovákov sa obsiahlej a systematickej teoretickej reflexie zatiaľ nedožila... Pilotná verzia konferencie si nárokuje prerásť do permanentného cyklu, prínos ktorého by mal byť hlavne v posune kvality hudobného života vojvodinských Slovákov v teórii a najmä v praxi* (Sklabinská: 2005, 7). Od tejto doby sa konferencie konali každo-

ročne a spracovali nasledujúce témy: *Spôsoby ochrany a zachovávanía foriem ľudového umenia* (2006, B. Petrovec), *Realizácia výskumných projektov z oblasti hudby vojvodinských Slovákov* (2007, Nový Sad), *Slovenské hudobno-folklórne festivaly: súčasnosť a budúcnosť* (2008, Nový Sad), *60 rokov hudobnej produkcie v novosadskom rozhlase* (2009, Nový Sad), *Inovačné metódy v hudobnej pedagogike* (2010, Nový Sad), *Zborový spev vojvodinských Slovákov* (2011, Nový Sad), *Cirkevná hudba vojvodinských Slovákov* (2012, Nový Sad), *Slovenská vojvodinská hudba a jej zastúpenie na Slovensku* (2013, Nový Sad), *Hudobné umenie v živote človeka* (2014, Nový Sad), *Dramaturgia a manažment hudobných podujatí* (2015, Nový Sad), *Život a dielo etnomuzikológa Martina Kmeťa* (2016, Nový Sad) a *Hudobný odkaz Feríkvcov* (2017, Nový Sad). Svojou účasťou konferencie poctili mnohé osobnosti, uvedieme iba niektorých zo Slovenskej republiky a zahraničia: v prvom ročníku hudobní vedci prof. PhDr. Oskár Elschek, DrSc., a PhDr. Alica Elscheková, CSc.; v druhom ročníku etnochoreológ PhDr. Stanislav Dúžek, Csc. a etnomuzikológ prof. PaedDr. Bernard Garaj, Csc. v treťom ročníku etnomuzikologička Mgr. Jana Ambrózová, PhD., a hudobný vedec doc. Dr. Peter Šidlík, PhD., tiež hudobný interpret Mgr. art. Jozef Zifčák z Rumunska; v štvrtom ročníku vys-

koškolský pedagóg a choreograf Mgr. art. Martin Urban, PhD., hudobný režisér Mgr. Roman Malatinec a etnologička Mgr. Kristína Jucanová z Rumunska; v piatom ročníku vysokoškolský profesor a estetik doc. PhDr. Michal Babiak, CSc., a hudobný redaktor Mgr. art. Tomáš Boroš, PhD., ArtD.; v šiestom ročníku Dr. Eva Jenčková z Českej republiky; v siedmom ročníku dirigenti prof. PaedDr. Milan Pazúrik, CSc. a MuDr. Ján Zachar – PaedDr. Ľubica Nechalová, PhD.; vo ôsmom ročníku organisti prof. Ján Vladimír Michalko, ArtD., a MgA. Janko Siroma, PhD.; v deviatom ročníku vedeckí pracovníci prof. PhDr. Ján Botík, DrSc., prof. PhDr. Marta Botíková, CSc., Dr. Anna Kováčová z Maďarska; v desiatom ročníku hudobná vedkyňa PhDr. Hana Urbancová DrSc., estetik prof. PhDr. Oliver Bakoš, CSc., etnologičky PhDr. Zuzana Drugová a Katarína Királyová, PhD., z Maďarska; v jedenástom ročníku hudobný režisér Dr. Vlastimil Fabišík z Českej republiky a Mgr. Petra Krnášová, PhD.; v dvanástom ročníku etnomuzikologička Mgr. art. Kristína Lomenová, PhD.; v trinástom ročníku Mgr. Soňa Šváčová, PhD., dirigentka Dr. Vesna Šoucová, ako aj skladateľ Mirko Šouc a mnohí ďalší. Aktívne v doterajších ročníkoch konferencie účinkovalo vyše sto odborníkov a výsledkom ich práce je 108 publikovaných štúdií v 13 zborníkoch prác. Aktívne sa tohto podujatia každoročne zúčastňovali aj odborníci z radov vojvodinských Slovákov, ako bol etnomuzikológ Martin Kmeť, dirigent Juraj Ferík ml., tiež profesorka hudby Anna Medvedová, dirigentka Mariena Stankovičová-Kriváková, dirigent PaedDr. Juraj Súdi, ako aj hudobná teoretička Mgr. art. Milina Sklabinská PhD., ktorá je editorkou všetkých zborníkov a autorkou úvodníkov a iných odborných štúdií. Pri tomto stručnom zhrnutí doterajších konferencií nemožno neuviesť aj skutočnosť, že konferencie neraz boli sprevádzané aj koncertnými predvedeniami. V roku 2009 to bol Koncert Slovenského kvarteta v Novosadskom rozhlase, v roku 2011 to bol koncert slovenských zborov z Banskej Bystrice v Novom Sade, v roku 2012 koncert venovaný Viliamovi Figušovi-Bystrému v Novosadskom rozhlase, v roku 2013 koncert organistu Jána Vladimíra Michalka v Novosadskej katedrále... Koncerty mali za cieľ propagovať tvorbu slovenských skladateľov v prevažne srbskom prostredí. Mnohé z nich nahral Rozhlas Vojvodiny, a tak aj dnes znejú vo vojvodinskom éteri. Na doterajších muzikologických konferenciách sme nastolili rad zaujímavých tém, ktoré zaujali odborníkov z radov vojvodinských Slovákov, ale aj zo Slovenska, Srbska, Rumunska a Maďarska. Ako napísala zakladateľka a organizátorka konferencií pri príležitosti desiateho výročia: *Pátrali sme v našich hudobných dejinách, snažili sme sa vniknúť do podstaty hudobnej pamäte, hodnotili sme však aj súčasné podoby hudby, ktorá pretrváva v populárnych, umeleckých,*

cirkevných, ľudových aj v iných dimenziách. Zaoberali sme sa hudobnou pedagogikou a spôsobmi, ako vštepovať hudbu mladej generácii vo vyučujúcom procese. Neunikla nám ani mediálna sféra, ktorá je tiež mimoriadne dôležitým faktorom pri formovaní hudobných návykov ľudí. V súlade s tematickým zameraním konferencií prichádzali nové a nové cieľové skupiny. Keď sme hovorili o výskume ľudových piesní, v publiku sa objavili ctitelia folklóru, keď sme diskutovali o organizácii festivalov, stretli sa tu manažéri kultúry, keď sme hovorili o cirkevnej hudbe a jej podobách, tak prišli kňazi a kantori, keď bola reč o moderných formách hudobnej pedagogiky, zavítali sem učitelia hudby. Vďaka zapojovanému auditóriu sa konali po každej konferencii živé diskusie a z nich sa robili závery, ktoré hudobnú prax posúvali dopredu (Sklabinská, 2016).

Organizáciu konferencie od samotného začiatku podporujú Komisia pre hudobnú činnosť Výboru pre kultúru Národnostnej rady slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku a od svojho založenia aj Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov. Práve ústav je aj miestom konania konferencií od roku 2009. Na webovom sídle ústavu sú v elektronickej forme dostupné aj všetky zatiaľ vydané zborníky, ktoré zostanú tou nepopierateľnou stopou, ktorá vždy bude svedčiť o jednej hudobnej kapitole, ktorú jej nositelia vytvorili s láskou k svojmu slovenskému pôvodu a slovenskému hudobnému povedomiu.

Slováci vo Švajčiarsku

Marta van Ooijen-Šuvadová

Významné pozvanie do Bundeshause pri príležitosti 50. výročia príchodu Slovákov do Švajčiarska po roku 1968

Nie pre každého, či už doma, alebo v cudzine, je historická udalosť nášho štátu z roku 1968 zaujímavá. Možno i my v mladom veku sme nie vždy s pozornosťou počúvali o hrôzach veľkých svetových vojen, nechápali sme strach, obavy. Nezazlievam preto dnes mladým ľuďom ľahostajnosť počúvania, sledovania, čítania politickej, kultúrnej a morálnej zmeny nášho bývalého štátu. Nám starším je mimoriadne prilepená na duši.

Už niekoľko mesiacov si často spomínam na obdobie doma, na radosť z uvoľnenia brzdy ťažkého, boľavého, nespravodlivého režimu. Do Švajčiarska sme prišli viacerí nepripravení, predstavovali sme si štart celkom inak – zložitejšie. Každý, kto chcel, dostal hneď prácu, pomoc, vzdelanie, otvorené dvere do novej spoločnosti. Teraz, po uplynutí 50 rokov, bolo skutočne mojou osobnou potrebou poďakovať za dar prijatia a možnosti prijať švajčiarsku identitu.

31. august 2018 zostane v mojich spomienkach mimoriadnym dňom, sviatkom úspešnej návštevy u **pána Dominique de Buman, prezidenta**

Stretnutia s predsedom Národnej rady Švajčiarska D. de Bumanom (v prednom rade v strede) sa zúčastnili: (zľava z druhého radu smerom do predného radu) predsedníčka ZSvŠ Zdenka Bodoriková, najstarší člen a spoluzakladateľ ZSvŠ Aristrid Zelenay a pár krajanov, ktorí prišli do Švajčiarska po roku 1968 – Rado Hanák, Beata Meszarosová, Marta van Ooijen a Jozef Bernadič

švajčiarskeho parlamentu, najvyššej politickej osobnosti roka 2018. Do Bernu sme cestovali s miernym napätím, nevedeli sme, čo sa od nás bude očakávať. Stačila prvá veta prívetu pána de Buman a mňa zaliala vlna spomienok, slza chcela von. Ako 12-ročný sledoval udalosti vo Freiburgu, kde žil v rodine lekára. Rodičia neváhali poskytnúť pomoc 3 občanom z ČSSR. Tisíc-krát prehrál platňu Supraphonu s nahrávkou skladby Bedřicha Smetanu *Moja vlasť*. Rozpamätal sa na protestné pochody konané vo Švajčiarsku proti vpádu vojsk Varšavskej zmluvy. Ďakovný list pod hlavičkou Združenia Slovákov vo Švajčiarsku mu bol impulzom pozvať malú skupinu na rozhovor do Bundeshaus. Mierne prekročený čas stretnutia bol dôkazom, že sme sa dobre cítili a počas hodiny našli dostatok námetov na rozhovor.

Pani Zdenka Bodoríková, predsedníčka ZSvŠ, sa ako prvá poďakovala za prijatie a odovzdala pánu de Buman krásnu vázu vymalovanú pestrými farbami z dielne modranskej keramiky. Ozdobou vázy boli namalované zástavy oboch štátov s poďakovaním za 50 rokov života vo Švajčiarsku. Na tomto mieste ďakujeme Združeniu Slovákov vo Švajčiarsku, že sa postaralo o odoslania ďakovného listu a o vkusný dar z tradičného slovenského keramického umenia.

Pri káve podávanej s jemným pečivom pokračoval pán Ing. Aristid Zelenay krátkym prejavom spojeným s dôrazom poďakovania a prosbou, aby

Predseda Národnej rady Švajčiarska D. de Buman číta článok uverejnený v Thurgauer Zeitung, ktorý mu podala M. van Ooijen. Zúčastnil sa, ako náruživý motorkár Veľkej ceny Motocrossu – MXGP Switzerland 2018, ktorá sa konala v jej bydlisku.

*Všetci počúvame poďakovanie za prijatie Slovákov do Švajčiarska od pani
M. van Ooijen*

toto pán de Buman odovzdal i členom parlamentu. Bezprostredne sa do rozhovoru pridali Dipl. Ing. Beáta Meszárošová a diakon Jozef Bernadič. Poďakovali sa za možnosť štúdia vybraného podľa svojho záujmu a nezabudli pripomenúť ich štart v škole bez rečových znalostí. Bolo a je samozrejmosťou švajčiarskeho štátu, aby mladí získali vzdelanie a jeho nadobudnutím sa ľahšie uplatnili v spoločnosti, zdôraznil náš hosťiteľ. S pochvalou vyzdvihol prvenstvo mladých Švajčiarov, ktorí v európskom prieskume v roku 2016 – Generation What? – prejavili až 86 percent dôvery k politike a právu.

Pán Rado Hanák sa predstavil ako člen zboru opery v Zürichu a spomenul pôsobenie rodičov v opere v Basileji. V jeho mnohých uložených spomienkach z roku 1968 bola zvlášť skorá príležitosť navštevovať kurz nemčiny, dôležitý prejav záujmu švajčiarskeho štátu. Týmto sa uľahčil začiatok novej existencie.

Obširnejšie pokračoval rozhovor o význame svätca Brudera Klausa, ktorého 600-ročné jubileum narodenia si dôstojne pripomenul švajčiarsky národ. I dnes by sme sa mali vracäť na mystické miesto pôsobenia. S humorom pripomenul, že i podaktorým členom parlamentu by návšteva vo Flüe nezaškodila. Potešil sa, keď sme spomenuli, že i na Slovensku v obci Lipany je postavená kaplnka k úcte švajčiarskeho svätca Brudera Klausa. Za pomoci

A. Zelenay vyslovuje svoje poďakovanie Švajčiarskej konfederácii za prijatie Slovákov do krajiny v roku 1968 a prosí p. predsedu o prednesenie tohto poďakovania celej Národnej rade a taktiež všetkým ostatným politickým stavom vo Švajčiarsku

švajčiarskej farnosti a nášho pána Dr. Jozefa Nárožného sa uskutočnil sen šírenia tajomstva švajčiarskeho národného ochrancu.

Na záver stretnutia som sa predovšetkým poďakovala za staršiu generáciu. Ich prácu v zamestnaní vykonávali s rešpektom. So skromnosťou, sporivosťou, dôverou si zvykali na nové prostredie. Mnohých neobišli ťažkosti života, spoznali neľahkú realitu cudziny. Poďakovala som sa za matky, ženy, ktoré sa starali o rodiny, za ich mnohé chvíle samoty. I napriek rečovým ťažkostiam umožnili deťom získať slušné povolanie a mnohým i vysokoškolské vzdelanie. Nám mladším pomohli dobrými radami, za ktoré sme im vďační.

Našou najväčšou snahou bolo nielen za generáciu, ktorá prišla v roku 1968 a krátko po ňom, ale za nás všetkých žijúcich Slovieniek a Slovákov vo Švajčiarsku, viditeľne prejavíť naše úprimné poďakovanie krajine, ktorá nám doširoka otvorila dvere ich domu a srdečne nás prijala. Ďakujeme pánu Dominique de Buman, prezidentovi švajčiarskeho parlamentu za pozvanie a rozhovor.

Slováci vo Švédsku

Nad'a Gyllenhammarová

O nás – Kultúrnej spoločnosti priateľov Milana Rúfusa a Tomasa Tranströmera v Štokholme

Kultúrna spoločnosť existovala od roku 2003 pod menom Kultúrna spoločnosť priateľov Milana Rúfusa. Roku 2015, keď nás navždy opustil Tomas Tranströmer, člen našej spoločnosti, nositeľ Nobelovej ceny za literatúru a dobrý priateľ pána Rúfusa, sme sa premenovali tak, ako to uvádzame v nadpise. Chceli sme sa trochu popýšiť menom nášho člena, svetoznámeho poeta, ktorého básnickú tvorbu sme milovali tak ako aj jeho samotného.

V mnoho-jubilejnom roku 2018 plánujeme v decembri osláviť naše pätnásťte polojubileum spolu s nedožitými 90-tinami Milana Rúfusa (narodil sa 10. decembra 1928).

Vo Švédsku je spoločnosť zaregistrovaná ako občianske združenie. Hlboko sme si vedomí toho, že Milan Rúfus bol a zostáva jedným z najväčších slovenských básnikov. Mali sme s ním, a s manželkou Magdou a dcérou Zuzkou stále máme pravidelný kontakt, sú našimi členkami. Predsedníčka spoloč-

Záber z podujatia

nosti je totiž Slovenka a snaží sa udržiavať kontakty s čestnými členmi zo Slovenska. S dovolením pána Rúfusa preložila niektoré básne z dvoch básnických zbierok do švédčiny. Pôvodne sme mali v úmysle pána Rúfusa vo

S Milanom Rúfusom

naše pôvodné preklady básní ale, samozrejme, aj iné, nami vybrané texty a divadelné hry. Po zaniknutí divadla zostala menšia skupina nadšencov, Švédov a Slovákov, ktorí sa rozhodli v príjemnej a priateľskej atmosfére pracovať ďalej.

Dnes stále prednášame a pokúšame sa publikovať básne. Koncentrujeme sa najmä na to, čo je cieľom našej činnosti. V stanovách to máme zakot-

Nada Gyllenhammarová

Švédsku zviditeľňovať ako básnika a mnohoročného slovenského kandidáta navrhovaného na Nobelovu cenu.

Viacerí členovia spoločnosti pracujú spolu už skoro dvadsať rokov. Najskôr sme účinkovali ako amatéri a profesionáli v Štokholmskom mestskom divadle v Sätre. Prekladali sme, písali poéziu a prózu, prednášali a hrali divadlo. Prednášali sme teda

vené takto: „Chceme podporovať a prehlbovať znalosti o slovenskej kultúre vo Švédsku a opačne o švédskej kultúre, literatúre a predovšetkým poézii na Slovensku.“ Musíme sa pochváliť, že je to unikátny prínos, pretože zo slovenčiny do švédčiny nebolo z poézie do roku 2012 nič preložené. Slovenská kultúra je vo Švédsku stále veľkou neznámou. Predsedníčka Nada Gyllenhammarová urobila v tomto smere prvý krok. Preložila a v spolupráci s niektorými členmi

spoločnosti sa podarilo aj vydať prvú dvojязыčnú básnickú zbierku pána Jozefa Leikerta *Dotyky duše*.

Slováci v Taliansku

Ľudovít Pomichal

Jedinečnosť, originalita a esencia tvorby Lucie Kubicovej-Torchio

Lucia Kubicová-Torchio, slovenská výtvarníčka z Turína, triumfovala v súťaži *Každý deň je Deň Zeme* v Galérii J. Kollára v Banskej Štiavnici.

Pozoruhodný a cenný úspech dosiahla Lucia Kubicová-Torchio, slovenská krajanica z talianskeho Turína, pôvodným povoláním architektka – pamiatkarka, zároveň ale aj výtvarníčka prejavujúca sa vo viacerých žánroch umenia. Lucia, rodená Bratislavčanka, ktorá okrem svojej umeleckej tvorby rozvíja aj krajský život Slovákov v Taliansku ako podpredsedníčka Združenia MY@VY v Turíne (kde žije so svojím manželom, právnikom Edoardom, od roku 1995), získala Cenu Mesta Banská Štiavnica v kategórii zahraničných účastníkov jubilejného 20. ročníka výtvarnej súťaže *Každý deň je Deň Zeme*. Vo štvrtok 26. apríla 2018 si cenu osobne prevzala na slávnostnej vernisáži výstavy *MY SA NEVIE-ME SŤAŽOVAŤ NAHLAS*, v Galérii Jozefa Kollára v Banskej Štiavnici nainštalovaná z ocenených a najzaujímavejších prác rôznych výtvarných techník až do 3. júna 2018. Kurátorkou výstavy je Ing. arch. Iveta Chovanová, vedúca Galérie Jozefa Kollára.

V samotnej medzinárodnej výtvarnej súťaži s ekologickou a ochrannárskou nosnou tematikou s názvom *KAŽDÝ DEŇ JE DEŇ ZEME* organizátori (Slovenské banské mú-

Lucia Kubicová-Torchio na slávnostnom vyhlasovaní cien pri svojich obrazoch

Lucia Kubicová-Torchio – laureátka Ceny Mesta Banská Štiavnica v kategórii zahraničných účastníkov jubilejného 20. ročníka výtvarnej súťaže Každý deň je Deň Zeme

zeum – GALÉRIA JOZEFA KOLLÁRA v Banskej Štiavnici, BBSK – Pohronské osvetové stredisko Žiar nad Hronom – pracovisko Banská Štiavnica, Slovenská agentúra životného prostredia Banská Bystrica, Mesto Banská Štiavnica) zaraďili pred odbornú porotu úctyhodný počet 1637 prác autorov z 12 krajín!

Združenie priateľov Slovenska MY@VY so sídlom v Turíne prijalo výzvu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (*myšlienka dať chýr o súťaži vznikla počas návštevy a prijatí pracovníkov ÚŠZZ primátorkou Banskej Štiavnice Nadeždou Babiakovou a následnej debate s riaditeľom Slovenského banského múzea Jozefom Labudom koncom roku 2017*), ktorý v tom najlepšom „vyprovokoval a podnietil“ aj slovenské

umelecké a najmä výtvarné zahraničie, aby dalo vedieť o tvorbe jeho umeleckých protagonistov svojej materskej krajine a aby títo individuálne poslali svoje práce na Slovensko.

Nuž a práve za našich krajanov žijúcich v Taliansku zobrala na seba príjemnú povinnosť prezentovať umeleckú tvorbu Slovákov žijúcich v zahraničí Lucia Kubicová-Torchio z Turína. Do súťaže v kategórii dospelých zo zahraničia zaslala organizátorom do Banskej Štiavnice dve mimoriadne podnetné práce, ktoré napokon s ohlasom aj záujmom oslovili odbornú porotu.

Lucia Kubicová-Torchio vo svojej tvorbe pracuje s prírodnými materiálmi, minerálmi a polodrahokamami. Tieto geologické „výkvet zeme“ zakomponováva do obrazov pomocou zlatého alebo strieborného paličkovania. Podklad jej obrazov tvorí maľba kombinovanou technikou na papieri alebo hodvábe, doplnená fóliami lístkového zlata alebo striebra. Takto vytvorila

svoju špecifickú originálnu techniku „Pictofilomenirálu“.

Námety jej obrazov sú zvyčajne vyabstrahované z prírody, zo samotnej kresby alebo štruktúry použitého minerálu. Preto sú témy prevažne abstraktné (pri používaní plátov achátov), ale nájdu sa aj konkrétnejšie vyobrazenia prírodných motívov, ako rôzne kvety, stromy, krajinky (s použitím horských kryštálov, púštnych ruží, drúz ametystov, grafitov, pyritov, magnezitov atď.).

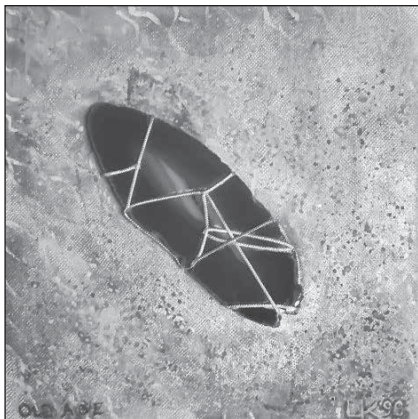
Keďže v prírode sa nikdy nenachádzajú dva úplne identické kamene (minerály) či drahokamy, tak aj obrazy sú absolútne jedinečnými originálmi, ktoré sa nikdy nebudú dať skopírovať. Okrem toho každý kameň vyžaruje istú energiu, vydáva rôzne elektromagnetické žiarenie, pozitívne vibračné vlny na človeka, umocnené okolitou maľbou a energetickým vkladom autorky, preto v neposlednom rade tieto obrazy – šperky plnia aj ezoterickú funkciu.

Ocenené diela

Lucie Kubicovej-Torchio:

1. *OLD AGE / LA VECCHIAIA / STAROBA* – Achát + kombinovaná technika na Mikado – tkanine, rozmery 16,5 x 16,5 cm, 1996.

2. *ANEMONI / ANÉMONKY* – Sokolie oko + perleť z Acapulca + strieborné paličkovanie + kombinovaná technika, rozmery 24 x 31 cm (27 x 34 cm), 2008.

Lucia Kubicová-Torchio: Staroba

Lucia Kubicová-Torchio: Anemónky

Slováci v Ukrajine

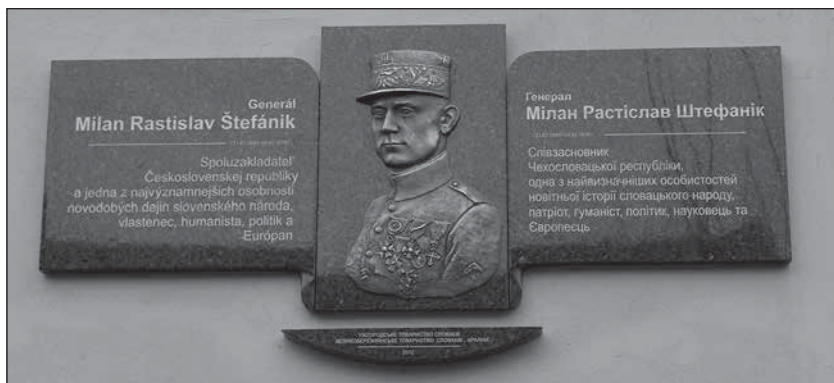
Ivan Latko,
predseda Užhorodského spolku Slovákov

Propagácia slovenskej kultúry a tradícií na Ukrajine Užhorodským spolkom Slovákov

Užhorodský spolok Slovákov bol založený a zaevidovaný Užhorodským mestským úradom v roku 1996. Počas svojej existencie vykonal veľký kus práce z hľadiska propagandy slovenskej kultúry a tradície, najmä v Zakarpatskej oblasti, kde je kompaktné obývaná slovenská menšina.

Podľa posledného sčítania ľudu (ktoré bolo vykonané asi pred 20 rokmi) na Ukrajine k slovenskej menšine sa hlásilo blízko 8 tisíc Slovákov, ale podľa nášho názoru a názoru slovenských spolkov pôsobiacich v Zakarpatsku ich v štáte žije 15 – 17-tisíc. O tom svedčí aj to, že počas posledných rokov obyvatelia, nášho kraja prevažne, ale aj obyvatelia Rivneckoji a Volynskoji oblasti, podávajú žiadosti do štátnych archívov Bratislavy (Národný archív) a Prahy (štátny archív), kde sa snažia nájsť svojich predkov od 2. do 4. generácie a získavajú pozitívnu odpoveď. V tomto vyhľadávaní našim Slovákom pomáha najmä Rada Užhorodského spolku Slovákov... Len v posledných rokoch vďaka potvrdzujúcim dokladom z archívov a potvrdeniam o slovenských koreňoch predkov – viac ako 450 ľudí dostalo osvedčenie zahraničného Slováka. Čiže časť ľudí potvrdzuje svoju identitu – stávajú sa propagátormi slovenského smeru – svojich slovenských koreňov, a druhá časť z nich berie priamu aktívnu účasť v propagácii a rozvoji slovenskosti v regióne, vrátane v Užhorodskom spolku Slovákov a v iných slovenských spolkoch regionálneho charakteru.

Užhorodský spolok Slovákov sa líši svojimi aktivitami od iných spolkov (oblastný Spolok Ľudovíta Štúra, Slovenský spolok žien, Dovira, Matica slovenská na Zakarpatí). Keď spomínané slovenské spolky sa zaoberajú viac vývojom slovenského školstva – folklóru alebo organizujú pre slovenské deti tábory odpočinku, tak hlavným cieľom USS je aj aktívna publikačná činnosť (vydávanie každoročného kalendára, edície, publikácie 1. Československého štátu), odhaľovanie pomníkov, búst a tabúl na česť významných slovenských dejateľov v osídleniach Zakarpatska, kde žijú Slováci.

Pamätná tabuľa Milanovi Rastislavovi Štefánikovi vo Veľkom Bereznom

Začínajúc od roku 1996 až dodnes Slovenský spolok v Užhorode vydáva svoj kultúrno-historický kalendár v dvoch jazykoch: slovenskom a ukrajinškom. Cez stĺpce tejto publikácie USS informuje o svojej aktívnej činnosti, poskytuje množstvo materiálov z dejín života Slovákov a rozvoja kultúry Slovákov, ktorí sa sem presídlili ešte počas rakúsko-uhorskej monarchie. Vydanie tlačí unikátne fotografie zo života Slovákov rôznych pokolení, predstavuje slávne osobitosti slovenského štátu. Viac ako 20 publikácií v tomto smere bolo vydaných. Taktiež boli pripravené a vydané knihy: *Náš M. R. Štefánik* (o príprave a otvorení bronzovej dosky M. R. Štefánika vo V. Bereznom), *Po stopách slovenských buditeľov* (o významných Slovákoch: Karol Kuzmány, Ľudovít Štúr, Samo Chalupka, Janko Král, Jonáš Záborský a iní), *Lastovička* (slovenské básničky slovenskej pani Angeliny Turákovej), a nedávno bola vydaná ukrajinsko-slovenská konverzácia a podporené vydanie unikátnej knihy autorov Svitlany Pachomovovej a Jaroslava Džoganíka *Slovenský jazyk*.

Spolok, spolupracujúc s Klubom T. G. Masaryka, prepísal takmer 25 publikácií z 1. Československej republiky, ktoré boli po roku 1945 zničené alebo zakázané... a ktoré prakticky neboli známe na Ukrajine... Teraz historici, študenti, etnografi tieto publikácie môžu používať pre svoje potreby. Tu je predstavených len niekoľko vydaní, ktoré boli prepísané: A. Kužminová. *Podkarpatská Rus*, 1922, 1932, *Podkarpatská Rus*, 1936, *Technická práca na Podkarpatské Rusi*, 1933, *Mukačevo*, 1934, *Užhorod*, 1935, *Chust v Marmoroši*, 1933, *Podkarpatská Rus a Československo*, 1935, *Podkarpatská Rus v minulosti a prítomnosti*, 1931, *Jaroslav Dostal. Podkarpatská Rus (turistika)*, 1936, *Podkarpatská Rus, její přírodní a zemědělské poměry*, 1921, a ďalšie.

Užhorodský spolok Slovákov spolupracuje s mnohými zahraničnými inštitúciami, pomocou ktorých tiež je možnosť propagovať slovenskú kultúru na Ukrajine, najmä prostredníctvom masmédií, rozhlasu a časopisov. Tak napríklad dlhoročná spolupráca so Slovákami z Bejkeščovo (Maďarsko) dala možnosť nielen navštevovať menšinu v Békešskej Čabe, ale aj z času na čas vydávať v ich každoročnom slovenskom kalendári materiály o Slovákoch zo Zakarpátska – naši aktivisti. Spolok spolupracuje s československými inštitúciami v zahraničí (Československé ústavy zahraničné) v Prahe a Bratislave. Tieto organizácie vydávajú svoje hlasovacie lístky, v ktorých tlačia materiály o aktivite a aktivitách Užhorodského spolku Slovákov, ich vydavateľskú činnosť. Taktiež boli vytlačené materiály o činnosti slovenského spolku v Užhorode v Slovenskom svetovom kalendári na roky 2017 a 2018. O činnosti Užhorodského spolku Slovákov bolo písané niekoľkokrát v novinách SME, vyznel rozhovor s predsedom organizácie v slovenskom rozhlase (Slovenský rozhlas) a miestnej televízie SIRIUS.

Ale najdôležitejším prvkom v činnosti USS je odhaľovanie pamätníkov, tabúl a búst na počesť významných Slovákov. Rada organizácie naplánovala otvorenie pamätíkov vo všetkých osídleniach, kde kompaktné žijú Slováci. A je to takmer 13 miest a dedín Zakarpátska... Časť práce v tomto smere už bola vykonaná a zrealizovaná. Tak napríklad, 15. novembra 2013 Užhorodský spolok Slovákov odhalil bronzovú tabuľu na počesť významného Slováka, politika a demokrata Milana Rastislava Štefánika vo Veľkom Bereznom (na ulici, ktorá je pomenovaná na jeho počesť). Tabuľa bola odhalená najmä tu, lebo v tejto lokalite žijú Slováci, predkovia ktorých sa sem presťahovali ešte počas Rakúsko-Uhorska z mestečka Liptovský Mikuláš. V odhaľovaní tabule sa zúčastnil minister zahraničných vecí Slovenskej republiky pán Miroslav Lajčák, vtedajší veľvyslanec SR na Ukrajine pán Pavol Hamžík, predstavitelia oblastného a okresného úradu, hostia zo Slovenska a členovia USS. 14. 10. 2015 spolupracujúc s Klubom T. G. Masaryka v Užhorode, slovenský spolok odhaľuje tabuľu na počesť M. R. Štefánika a T. G. Masaryka, zakladateľov 1. československého štátu v meste Perečín, kde sú tiež Slováci. Neskôr, 18. 10. 2016, náš slovenský spolok odhalil pamätnú tabuľu na počesť kodifikátora slovenského jazyka, významného Slováka Ľudovíta Štúra v dedine Turia Remeta, ktorá sa nachádza v Perečinskom rajóne, a 5. 10. 2017 v dedine Antalovci, Užhorodský rajón... Dňa 2. 10. 2018 je naplánované odhalenie tabule na počesť Ľudovíta Štúra v dedine Klenovec Mukačevský rajón. Práve v týchto dedinách od dávnych čias kompaktné žijú Slováci a odhalenie takýchto tabúl potvrdilo, že men-

šina tam žije aj doteraz a chce nielen propagovať svoje korene, ale dokázať, že aj naďalej žije v pokoji... A čo bude ďalej...

Pripomeňme, že v tomto roku spolok oficiálne dostal povolenie na inštaláciu tabúl na počesť kodifikátora slovenského jazyka Ľ. Štúra v dedine Guta, Užhorodský rajón, a v meste Svalava. Odhalenie týchto pamätníkov sa uskutoční v roku 2019. V procese vyriešenia otázky ohľadne inštalácie takýchto tabúl (prebiehajú rokovania so štátnymi štruktúrami Ukrajiny) je v dedinách Storožnytsia (Jovra) a Serednie, ktoré sa nachádzajú v Užhorodskom rajóne. V perspektíve realizácie našich plánov: ... dedina Lysyčovo a Dovhe v Iršavskom rajóne, kde žijú Slováci.

Pri realizácii našich plánov vydavateľského charakteru a odhaľovaní pamätníkov na počesť Slovákov sme nemali problémy a zanedbávanie zo strany štátnych orgánov Ukrajiny, vždy sme dostávali a aj dostávame finančnú podporu od vlády pre zahraničných Slovákov z Bratislavy a morálnu a propagačnú podporu zo strany Generálneho konzulátu Slovenskej republiky v Užhorode. Škoda, ale za celú dobu existencie Užhorodského spolku Slovákov sme ešte nikdy nedostali finančnú podporu od štátnych orgánov Ukrajiny. Takže dobre vedieť, akú finančnú podporu dostávajú Ukrajinci na Slovensku, myslíme si, že nie takú ako my...

Ale veríme, že slovenská menšina, a najmä Užhorodský spolok Slovákov nebudú mať problémy, pokiaľ ide o propagandu svojej kultúry a histórie, budú môcť aj naďalej otvárať pamätníky na počesť významných Slovákov, robiť aktívnu propagačnú a vydavateľskú aktivitu.

Aktív Užgorodského spolku Slovákov v Antalovciach

Slováci v USA

Ľudovít Pomichal

Slovák na ikonickej fotografii *Obed na vrchole mrakodrapu* (New York, 1932)

Ak hovoríme o fenoméne času, ktorý žijeme v až nepríjemnom okružení všakových interaktívnych médií, mobilných a sociálnych sietí, žiaľ, až príchasto nás namiesto emotívneho aj ľudského približovania v ukotvení svojho ega skôr rozdeľujúcich, predsa len jestvuje jedinečný aspekt, subjekt a za-jedno aj hmatateľno-vizuálny koncept objektivizujúceho okamihu. Nespo-chybniteľne tieto atribúty naplňa fotografia.

Fotografia ako obrazový vnem – nech už ju vnímame najsamprv ako iba číru a strohú informáciu, následne ako viacvýznamové posolstvo, možno podnetný kumšt, príbeh zo súkromného pamätníčka, ale hoci aj nadčasový obraz, nespochybniteľné svedectvo, reportážny či cestopisný dokument (pretože fotografia má ohromnú nadrozmernosť aktuálnych i nadčasových parametrov), sa už od jej zrodu stala pre nás nenahraditeľným zdrojom ob-javovania, poznania, utvrdzovania sa v minulosti aj prítomnosti. Nuž a z as-pektu mapovania, triedenia a synchronizácie – tak po časovej osi, ako aj z hľadiska myšlienkového-obsahového i tematicko-teritoriálnej, má fotografia bez ohľadu na žáner či technické spracovanie mimoriadny význam aj pre kompletizáciu histórie slovenského vystahovalectva a s ním aj nadčasový odkaz obrazu života, spoločenského vkladu, ako aj kultúrno-duchovného rozmeru slovenských krajaňských komunít vo svete.

Obed na vrchole mrakodrapu je jedna z najznámejších fotografií dvad-siateho storočia. Veď kto by nepoznal čiernobiely ikonický obraz 11 robotní-kov, ako spokojne oddychujú úctyhodné až smelé desiatky metrov nad New Yorkom. Pre nás Slovákov je svojím spôsobom vzácná najmä tým, že je na nej aj Gusti Popovič – jeden zo státisícov Slovákov, ktorí sa so „šifkartou“ vy-brali za oceán, aby v Amerike možolnatým odlúčením od rodnej hrude za-bepečili rodinám na Slovensku nádejnejšiu existenciu.

Lenže ako a kde táto fotografia vznikla? Väčšina ľudí si totiž obed na vrchole mrakodrapu nesprávne spája so stavbou empire state building. No už letmý pohľad na snímku a vzdialenosť od central parku prezradí, že slávnou budovou, počas výstavby ktorej záber vznikol, je RCA Building, dnešné srdce Rockefellerovho Centra známe aj ako GE Building s vyhlídkou na vrchole.

A práve pri stavbe najvyšších poschodí, na ktorých dnes nájdete vyhlídku top of the rock, bola zhotovená slávna fotografia. Jej autorom je Charles C. Ebbets, ktorý na vrchole rca building nasnímal viacero fotografií. No najslávnejšia je práve táto, z 29. septembra 1932, odfotená na 69. zo sedemdesiatich poschodí mrakodrapu. Autor jej dal jednoznačný názov: *Obed na vrchole mrakodrapu*. Fotografia bola následne uverejnená v nedeľnej prílohe denníka New York Herald Tribune 2. októbra 1932.

Aj keď v čase stavby boli bezpečnostné štandardy naozaj nízke a na priečnych nosníkoch vo výške vyše 250 metrov, robotníci pracovali bez istenia, slávna fotka je bezpochyby zinscenovaná, podobne ako aj ďalšia fotka z tejto série, ktorá zobrazuje spiacich robotníkov. Fotografia šikovne využíva perspektívu pre väčšiu dramatickosť (pod robotníkmi sa totiž nachádzalo už postavené poschodie).

*Fotografia Obed na vrchole mrakodrapu fotografa Charlesa Clyda Ebbetsa
– Gustáv Popovič je prvý sprava s fľaškou v ruke*

Gusti Popovič – Slovák s povestnou fľaštičkou

Ak si fotografiu *Obed na vrchole mrakodrapu* pozorne prezriete, v ruke sediacej postavy na snímke celkom vpravo si všimnete fľašu od whisky aj v čase prohibície. Muž, ktorý ju zviaha, pochádzal zo Slovenska, z Vyšného Slavkova (v súčasnosti Okres Poprad). Volal sa Gusti Popovič (1880 – 1945). Jeho meno nepoznajú mnohí, avšak jeho pohľad uprený do objektívu fotografa poznajú milióny.

„Dedo bol v Amerike dohromady trikrát a raz bol aj v Kanade. Chodil za oceán za robotou. Pobudol tam niekoľko rokov, a keď zarobil nejaké doláre, vrátil sa domov na Slovensko,“ spomínal po rokoch Gustiho vnuk – Ivan Popovič, významný slovenský výtvarník, ktorý svojho času našiel slávnú fotografiu aj v starom rodinnom albume.

To, že má predka na najslávnejšej fotografii 20. storočia, zistil pomerne neskoro. *„Keď sa v roku 1989 konečne otvorili hranice, bol som so synom Dávidom vo Viedni. V jednom supermarkete som zbadal fotku robotníkov sediacich na nosníku nad Manhattanom. Vravím si, veď ja ju poznám. Presne takú istú majú moji rodičia doma v Kežmarku založenú v albume,“* vyznal sa Ivan Popovič pred rokmi na margo príbehu slávnej fotografie s jeho dedom pre jeden slovenský týždenník.

Pri najbližšej návšteve rodičov, ako vtedy priblížil, si na fotku opäť spomenul. *„Bol to taký starý album, klasické čierne listy a drevený obal s obrázkom jeleňa. Vnútri bola táto fotka ako pohľadnica,“* pričom dodal, že v časoch, keď vznikla, nebolo toľko fotografov ako dnes. Mnohí z nich vydávali svoje fotografie ako pohľadnice. *„Jemne som ju z albumu vytrhol, naši totiž fotky doň prilipli ako akýmsi „maglajzom“. Bola to pohľadnica, ktorú písal dedo babke. Na zadnej strane bolo napísané: nič še ty neboj, moja milá Mariška, jak vidziš, ta ja furt s fľašečku. Tvoj Gusti,“* zaspomínal si výtvarník Ivan Popovič. Zajedno so sarkazmom podotkol, že spišiaci spolu s indiánmi postavili celý manhattan. *„keď som povedal našim, na akej slávnej fotke je náš dedo, otec povedal: samozrejme, no a čo.“*

Gusti Popovič bol pôvodne drevorubač a tesár. V Amerike bol za robotou dohromady trikrát. Počas jedného z jeho pobytov v New Yorku, v roku 1932, poslal svojej manželke Mariške pohľadnicu s touto známou fotografiou, na ktorú, ako už predoslal jeho vnuk Ivan, napísal: *„Nič še ty neboj, moja milá Mariška, jak vidziš, ta ja furt s fľašečku. Tvoj Gusti.“*

Gusti Popovič sa z Ameriky vrátil domov na Slovensko pred 2. svetovou vojnou. Kúpil nejaké polia, lesy, aby mohol gazdovať. Keď sa končila vojna a

cez Slavkov prechádzal front, zahynul počas bombardovania. Vyšiel z pivnice, a keď kráčal k domu, zabila ho črepina z gránátu. Gusti mal v čase skonu 65 rokov... Pomník na spoločnom hrobe manželov Popovičovcov na cintoríne vo Vyšnom Slavkove zdobí dnes aj legendárna fotografia z newyorského Manhatanu.

*Náhrobný pomník Popovičovcov
vo Vyšnom Slavkove s legendárnou fotografiou*

RCA Building bola v roku 1988 premenovaná na GE Building po tom, čo general electric získali firmu rca. Stavba je desiatou najvyššou budovou v New Yorku a 33. v rámci celých Spojených štátov. V budove sídli napríklad firma Rockefeller Family & Associates a televízna spoločnosť NBC. Na najvyšších poschodiach je rozhľadňa Top of the Rock a reštaurácia Rainbow Room, odkiaľ môžete New York vidieť tak, ako ho kedysi, pravda, iba v mnohých rozostavaných kontúrach, videl aj východniar Gusti Popovič. Aj vďaka jeho mozoľnatej práci sa, možno ani netušiac, ako sa vchádza do histórie, ocitol ako tvár oddychujúceho robotníka nad newyorským Manhattanom. A tak sa vďaka Gustimu Popovičovi aj my hrdíme svojou stopou a prítomnosťou na jednom z najslávnejších okamihov svetovej fotografie, ktorý nám natrvalo sprítomňuje aj jedného z najznámejších Slovákov hľadajúcich šťastie v cudzom svete.

Autor fotografie Charles Clyde Ebbets (1905 – 1978) začínal v 20. rokoch minulého storočia fotografovaním zátiší, neskôr ho lákal film, kde sa pohyboval pred kamerou aj za kamerou. Krátko bol pilotom, automobilovým pretekárom i zápasníkom. Potom sa začal živiť fotografovaním. V 30. rokoch sa už jeho fotografie objavujú aj v New York Times a v roku 1932 sa stal fotografickým riaditeľom pre Rockefellerovo centrum, ktoré práve stavali v New Yorku. Práve na 69. poschodí rozostavanej GE Building (do roku 1988 RCA Building) 29. septembra 1932 urobil legendárnu fotku *Obed na vrchole mrakodrapu*, ktorá sa neskôr stala najslávnejšou fotkou 20. storočia. Paradoxom je, že autorstvo tejto fotky mu oficiálne Bettmanov archív, ktorý má na ňu copyright, potvrdil až v roku 2003, dovtedy pri ňom autora neudával.

Lena Lamb

Krajské aktivity Slovákov v Severnej Karolíne

Zaujíma vás, aký rok mali zahraniční Slováci v Severnej Karolíne v USA? Chceli by ste vedieť, aké nové krajské aktivity prebiehajú v našej komunite? Ak áno, tak ste na správnom mieste a čítajte ďalej.

*Boučkovo loutkové divadlo z Jaroměře
(október 2017)*

Vianočná besiedka (december 2017)

Česká a Slovenská škola v Severnej Karolíne (www.czechslovak-school-inc.org) ukončila už tretí školský rok a pre rodiny, ale aj pre širšiu komunitu pripravila viacero milých akcií.

V októbri 2017 nás navštívilo Boučkovo loutkové divadlo z Jaroměře. Deti mali krásny umelecký zážitok, na ktorý si dodnes spomínajú. Onedlho na to, presnejšie v decembri sme spoločne oslávili Mikuláša, pripomenuli sme si slovenské tradície, zvyky a vianočné koledy na Vianočnej besiedke a zúčastnili sme sa na Európskom vianočnom trhu. Deti koledovali, vinšovali, hrali sa a hlavne sa spoločne pekne pobavili. Miestnosti, v ktorých sa podujatie uskutočnilo, sme ozdobili vianočnými motívami, ale nechýbala ani vlajka Slovenska.

Začiatok roka 2018 pre slovenskú komunitu v Severnej Ka-

rolíne bol poznačený hudbou. Vo februári k nám zavítal a urobil nám radosť slovenský hráč na bendžo Richard Cíferký a spolu s Lee Bidgood nám za-

hrali známe tramské (bluegrass) pesničky. Ich hudba oslovila nielen deti, ale aj ich rodičov.

Divadelné predstavenia patria k obľúbeným podujatiam našich žiakov. V apríli 2018 sme so záujmom sledovali zábavné a interaktívne predstavenie divadla Viola. Deti mali možnosť zapájať sa do deja, čo ich veľmi bavilo.

Školský rok sme ukončili v máji 2018 koncoročnou besiedkou a o pár dní neskôr na začiatku júna sme oslávili Deň detí. Na pamiatku sme si urobili spoločnú fotografiu a podľa úsmevov prítomných možno vidieť našu spokojnosť z absolvovaného ročníka Českej a Slovenskej školy v Severnej Karolíne.

Škola nám prináša nielen možnosť sa stretávať, kamarátiť a pobaviť, ale aj učiť naše deti slovenský a český jazyk, zvyky, obyčaje a oboznamovať ich s krajinou, z ktorej pochádzajú ich predkovia. Už teraz sa tešíme na to, čo nám prinesie ďalší ročník.

Európsky vianočný trh (december 2017)

Predstavenie Divadla Viola (apríl 2018)

Koncoročná besiedka (máj 2018)

Zuzana Fidriková

Ivona Palenčárová

www.slovakacademy.com

<https://www.facebook.com/slovakacademyofchicago>

Prezident Andrej Kiska na návšteve Slovákov v Chicagu

V okolí Chicaga žije tisíce Slovákov a veľa takých, ktorí majú korene na Slovensku.

Dňa 27. septembra 2018 nás počas svojej cesty po USA navštívil pán prezident SR Andrej Kiska. Na jeho ceste ho sprevádzal aj veľvyslanec SR vo Washingtone Ivan Korčok. A čo sa o nás dozvedeli?

Naše žiačky šiesteho a siedmeho ročníka krásne odprezentovali históriu výučby slovenského jazyka v Chicagu, ale hlavne históriu **Slovak Academy of Chicago**. Výučba slovenského jazyka v Chicagu sa začala desiatky rokov dozadu, v čase, keď naši starí rodičia boli deťmi. Neskôr však zanikla.

Roky plynuli, Slovákov v Chicagu pribúdalo a našim prianím bolo naučiť naše deti písať, čítať a dorozumieť sa po slovensky. A tak vznikol nový projekt. *SAofCH* je nezisková organizácia. Začínali sme so 43 deťmi, pomaly sa rozrastáme a dnes máme v materskej škole a siedmich ročníkoch spolu 67 žiakov.

Prezident Andrej Kiska a veľvyslanec SR vo Washingtone Ivan Korčok na programe

Učiteľský zbor Slovak Academy

Vyučovanie prebieha každú sobotu a trvá 3 hodiny. Okrem slovenského jazyka, gramatiky a literatúry, učiteľky načrú aj do vlastivedy a zemepisu. Nie sme len taká obyčajná škola... deti už od svojich štyroch rokov trávajú svoje prvé hodiny slovenčiny pri detských hrách a riekankách. Na hodinách slovenčiny ako cudzí jazyk si zase prídu na svoje tí starší.

Ďalšou zaujímavosťou našej školy je, že naši žiaci majú možnosť získať aj riadne vysvedčenie, a to v spolupráci so Základnou školou Andreja Hlinku v Ružomberku – Černovej. Naši žiaci sa každý rok riadne pripravujú na komisionálne skúšky podľa osnov Ministerstva školstva SR.

Členovia FS Veselica

Žiaci Slovak Academy of Chicago

A čo by Vám na to povedali naši siedmáci?... „*nie je to žiadna sranda pripraviť sa na komisionálky, ale na konci vždy z toho máme dobrý pocit*“.

A keď do programu pre pána prezidenta vstúpili básne o našom krásnom Slovensku, určite nie jednému z hostí vyhrkli slzy, či mráz prebehol cez chrbát. **Detúrence vedia, kde sú ich korene.**

No nielen čítanie, písanie a hlavy ponorené v učebniciach! Slovenskú kultúru a tradície zachováваме aj inak...

Áno, áno... naše sobotňajšie potulky Slovenskom na diaľku pokračujú spevom a tancom. Na tanečných nácvikoch v **detском folklórnom súbore Veselička** poznávajú deti rôznorodosť a krásu slovenského folklóru a tradícií. Vystúpenie Veseličky bolo jedným z ďalších bodov programu návštevy pána prezidenta.

A čo povedal o návšteve sám pán prezident?

„Je nesmierne milé, ak človek v USA, vo veľkom meste Chicago nájde zrazu ľudí, Slovákov, ktorí tu žijú roky, niekoľko generácií, a sú veľmi hrdí na to, že sú Slováci. Ten kúsok domova, ktorý som tu našiel, človek mal pomaly slzu na krajíčku, keď videl tie deti, ako spievajú, tancujú, ako sa udržiavajú zvyky. Musím povedať, že klobúk dolu. Som veľmi rád, že takéto malé Slovensko máme aj tu uprostred Spojených štátov amerických.“

Slovak Academy of Chicago eviduje piaty rok svojej existencie, ale táto návšteva z nášho krásneho Slovenska sa zapíše do histórie pre mnoho generácií.

Slováci vo Veľkej Británii

Juliana Sersenová

Slovenské divadlo v Londýne (2018)

Slovenské divadlo v Londýne zostalo v roku 2018 verné zobrazovaniu tém zo súčasnosti. Vrátilo sa k téme migrácie a vytvorilo predstavenie, ktoré ponúka portrét modernej starej mamy, odlúčenej od svojich vnúčat diaľkou a cudzím jazykom. Podnetom k napísaniu dokumentárnej hry *Mami, čo si chcela?* bol zvyšujúci sa počet starých matiek, ktoré sú nútené pravidelne cestovať za deťmi zo Slovenska do zahraničia, pretože ich deti sa v zahraničí natrvalo usadili a založili si tam rodinu. Základom hry je štrnásť dlhších dôverných rozhovorov s autentickými „lietajúcimi“ starými mamami. Autorka scenáru Juliana Sersenová kládla respondentkám otázky o tom, ako ženy prežívali odchod detí a narodenie sa vnúčat, ako sa prispôbili potrebe lietať a organizovať si celoročný kalendár návštev atď. Scenár hry bol zostavený podľa princípu tzv. *verbatim*, t. j. doslovného divadla, čo znamená, že textová zložka sa skladá výlučne zo slov vyslovených respondentkami. Obsah hry pomáha divákovi nazrieť do tej sféry života, ktorú „lietajúce“ staré mamy často uzamykajú pred domácim svetom. Dovoľuje porozumieť ich vnútorným prílivom a odlivom: času, ktorý musia prežiť v trpezlivom očakávaní blízkych a času, keď venujú svojim potomkom každú minútu dňa. „Lietajúce babky“ sú vykreslené vtipne aj dojímavo, predovšetkým však ako hrdinky, ktoré dokázali obrániť svoje povolanie a udržať putá lásky vo virvare dnešného sveta.

Hrou *Mami, čo si chcela?* Slovenské divadlo v Londýne prispieva do zbierky umeleckého stvárňovania ľudského

prežívania súčasnej ekonomickej migrácie. V rokoch 2015 – 2016 sme v hre *Migrantská rapsódia* skúmali príbeh hľadajúceho migranta, ktorý sa chce zabývať v cudzej krajine. V závere hry si postavy migrantov symbolicky „brali za ženu slečnu Veľkú Britániu“. Po istom čase nás zaujal vplyv šťastne usadeného migranta na jeho najbližšiu rodinu na Slovensku. Dru-

há migrantská hra tým logicky nadväzuje na prvú, a čo je najdôležitejšie, znova dáva hlas nepočutým príbehom a krehkým drámam, nezaujímavým pre veľké plátna. Forma dokumentárneho divadla nebola zvolená náhodne. Popularita tohto typu tzv. doslovného divadla je vo Veľkej Británii na vzostupe a jeho tvorcovia často oceňujú mieru autenticity, ktorou disponuje. Vo svete, zaplavenom informáciami, inscenujú bezprostredné, interpretáciou nezaťažené slová autentických ľudí, aby úprimne nastolili dialóg a debatu o páľčivých spoločenských otázkach. Naša téma sa neradí k akútnym spoločenským problémom, ale dáva divákovi vzácnu príležitosť sledovať premenu fungovania rodinných vzťahov v súčasnej dobe.

Predstavenie roka 2018 bolo skúšané v priestoroch Midlessex University v severnom Londýne v období od februára do apríla 2018. Skúšobná premiéra sa uskutočnila 18. marca 2018 v 229 Venue v Londýne, spolu s reprízou minuloročnej hry *Akadémia pre ženy*. Druhý raz sme predstavenie odohrali v Prešove vo Veľkej sále Divadla Alexandra Duchnoviča 23. apríla počas festivalu *Akademický Prešov*. Na jeseň Slovenské divadlo v Londýne absolvuje medzinárodné turné – inscenáciu predstaví krajan-ským komunitám v Londýne, Oxforde, Dubline, Prahe a na Slovensku – konkrétne 30. septembra počas festivalu Divadelná Nitra 2018. Predstavenie *Mami, čo si chcela* sa podarilo zrealizovať aj vďaka dotácii z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Scenár a hudbu v predstavení *Mami, čo si chcela?* mala na starosti Juliana Sersenová, réžiu a choreografiu Jana Klimová, spev Zuzana Šťastná, technickú réžiu Magdaléna Slaboňová a v inscenácii hrali: Lukáš Božík, Monika Šimková, Simona Vrabcová, Jana Jenčová, Barbora Trubačová, Jazmína Jablončíková.

Krajanina na Slovensku

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Krajanské kultúrne podujatia na Slovensku

Minulý rok sme na Slovensku mohli sledovať a navštevovať početné podujatia, ktoré sa venujú kultúre a všeobecne životu zahraničných Slovákov. Boli to výstavy umelcov, hudobno-tanečné koncerty, literárne večierky, prezentácie kníh, vystúpenia, tábory či letné školičky pre deti, alebo programy, ktoré usporiadali krajanovia so svojimi partnerskými družobnými mestami a obcami. Avšak najsilnejšiu prezentáciu zahraničných Slovákov medzi širokou verejnosťou na Slovensku priniesla najnovšia televízna šou *Zem spieva* v ktorej po prvýkrát účinkovali aj krajanovia. Dvaja predstavitelia sa dokonca dostali až do finále. Boli to Slovenský kultúrno-osvetový spolok Detvan z Vojlovíc a speváčka Anna Berédiová zo Selenče, zo Srbska. Ich kvalitné, autentické a pútavé vystupovanie počas celej šou *Zem spieva*, dôstojne prezentovalo kultúrne tradície vojvodinských Slovákov a prispelo k šíreniu krajanskej kultúry a všeobecne vedomia o zahraničných Slovákoch medzi ľuďmi na Slovensku. No okrem folklóru krajanovia sú aktívni aj na iných poliach slovenskej kultúry, o čom svedčia aj podujatia, ktoré sa už tradične konajú na Slovensku a ktoré každoročne privítajú zahraničných Slovákov z rôznych kútov sveta. Pre čitateľov tohto ročníka *Slovenského svetového kalendára* vyberáme tieto podujatia:

Slovenské vydavateľstvá a slovenskí autori z Dolnej zeme na Bibliotéke v Bratislave

V poradí 25. ročník knižného veľtrhu v bratislavskej Inchebe – Bibliotéka sa konal v dňoch 9. – 12. novembra 2017. Tradične svoj spoločný stánok mali dolnozemskí Slováci, tentoraz zastúpení zo štyroch štátov – Chorvátska, Maďarska, Rumunska a Srbska.

Už v prvý deň popoludní svoju najnovšiu knižnú produkciu predstavilo Slovenské vydavateľské centrum z Báčskeho Petrovca za prítomnosti jeho

riaditeľa Vladimíra Valentíka, ako aj autorov, ilustrátorov a prekladateľov. Najprv sa hovorilo o knihe *Enike benike krikel bé* – slovenská ľudová slovesnosť pre deti v Srbsku, ktorú zostavila Katarína Mosnáková-Baglašová. Výber z básnickej tvorby Ľubomíra Feldeka *Nasmejani otac* a jeho poviedky pre deti *Bajka o Andersenu* do srbčiny preložil Martin Prebudila. Tieto knihy boli tiež prezentované za prítomnosti autora a prekladateľa.

Svoje najnovšie vydania tu prezentovalo i Vydavateľstvo Ivan Krasko z rumunského Nadlaku. Zvlášť bola predstavená doplnená vedecká monografia prof. PhDr. Ladislava Lenovského, PhD., *Naši vo svete – Slováci južne od hranice Slovenska*.

Slováci z Maďarska predstavili tematickú aj žánrovú rozmanitosť produkcie z tradičného dolnozemskeho výskumného centra v Békešskej Čabe až po novšiu vydateľskú spoločnosť SloakUm. Zaujímavá bola publikácia Józsefa Demmela *Slovenský kňaz, maďarský historik – Listy a denník Ľudovíta Haana*, ako i vedecko-výskumná kniha F. Kestúckem šírem poli... autorky Kataríny Király, riaditeľky Ústavu slovenskej kultúry v Maďarsku. Tünde Tušková, riaditeľka Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku predstavila publikáciu *Slovenský jazyk v univerzitnom bilingválnom prostredí*. Nechýbala ani krásna literatúra, a to vďaka básnikovi Gregorovi Papučekovi.

V záverečnej časti bratislavského knižného veľtrhu sa hovorilo až o piatich knihách autorov zo Srbska. Najprv bola prezentovaná kniha cestopisov

Z prezentácie kníh Slovákov z Maďarska

Miroslav Cipár a Ľubomíra Feldek – krstní otcovia knihy Enike benike krikel be

Niečo medzi nami a dejinami Miroslava Demáka, ako i autobiografický román Viery Benkovej *Tri ženy, dvaja muži a ja...* Po tomto predseda Spolku slovenských spisovateľov Miroslav Bielik predstavil tri básnické zbierky troch významných srbských básnikov. Sú to: Jeremija Lazarevič – *Kľúč od rozostavaného domu*, Ivan Negrišorac – *Výstava oblakov*, a Zoran Đerić – *Nové devínske elégie*. Uvedené knihy do slovenčiny preložili Miroslav Demák, Martin Prebudila a Zdenka Valentová-Beličová, prekladatelia z Vojvodiny.

Ocenení mladí literáti z radov Slovákov zo zahraničia

26. ročník vyhodnotenia súťaže *Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko* sa konal 7. júna 2018 v Nových Zámkoch. Medzi mladých literátov zo Slovenska aj tento rok zavítali literárne talenty zahraničných Slovákov. Ich účasť na tomto podujatí podporuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorého predseda Ján Varšo zablahoželel oceneným a povzbudil ich k ďalším tvorivým počinom.

V ročníku 2017/2018 v IV. kategórii – účastníkov z radov Slovákov zo zahraničia, poslalo do súťaže svoje práce 135 žiakov z krajanských prostredí juhovýchodnej, strednej aj západnej Európy, z ôsmich štátov. Porota v zlože-

ní Iveta Baloghová (ÚŠŽZ), Milina Sklabinská (ÚŠŽZ) a Zuzana Pavelcová (Krajanské múzeum Matice slovenskej v Martine) najvyššie ocenila tieto práce: Ján Farkaš, 2. ročník, Gymnázium Mihajla Pupina, Kovačica, Srbsko; Nina Mikitovičová, 4. ročník, Slovenská víkendová škola a škôlka v Londýne, Veľká Británia; Iurista Stanka-Nikolka, 10. ročník (2. ročník strednej školy), Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka, Bodonoš, Rumunsko; Maja Opavská, 2. ročník, Gymnázium Jána Kollára so žiackym domovom, Báčsky Petrovec. Porota tiež udelila čestné uznania. Osobitnú cenu Matice slovenskej v tejto kategórii získala Marcela Gániová, 6. ročník, Základná škola Jána Čajaka, Báčsky Petrovec, Srbsko.

Deň zahraničných Slovákov v Sade Janka Kráľa a na Hlavnom námestí v Bratislave

Vo štvrtok 5. júla 2018 v Bratislave vzdali úctu zahraničným Slovákom. Program sa začal predpoludním v Sade Janka Kráľa pri kameni z tardoškého červeného mramoru, daru Slovákov z Maďarska. Pri tejto príležitosti sa prihovorili a kyticu k základnému kameňu priložili Ján Varšo, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Oľga Nachtmannová, štátna tajomníčka Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, a Vladimír Skalský, predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí. Pri tejto slávnosti boli okrem iných prítomní aj Ján Brtka, predseda Matice slovenskej v Srbsku, pokým za Slovákov v Maďarsku položili kyticu v mene Slovenskej samosprávy z Budapešti Lia Pappová a Levente Galda.

Slávnosť zveľičili Pilíšska rodinka z Mlynkov (Maďarsko), Ženská spevácka skupina zo Starej Pazovy, ako aj Anna Berédiiová zo Selenče, ktorú sprevádzal na gitare Samuel Kováč ml. z Báčskeho Petrovca (Srbsko).

V poobedňajších hodinách sa na Hlavnom námestí v Bratislave

*Ľudovít Pomichal a Ján Varšo
v Sade Janka Kráľa*

Účastníci koncertu na Hlavnom námestí v Bratislave

po roku opäť rozprúdil spev, hudba a tanec zahraničných Slovákov. Návštevníci mohli sledovať kvalitné vystúpenia umelcov z Austrálie, Česka, Francúzska, Maďarska, Poľska, Rumunska a Srbska. Boli to: Spevácka skupina Dolina, Cannes, Francúzsko; Folklórny súbor s orchestrom Dolina, Krempachy; operná speváčka Dana Pěnkava-Koklesová, Praha; Pilíšska rodinka, Mlynky, Adriana Fúriková, Bihor, Rumunsko; Folklórny súbor Liptár, Melbourne, Austrália, a predstavitelia zo Srbska – speváčka Anna Berédiová, Selenča; Harmonikár Ondrej Maglovský, Kulpín; pesničkár Samuel Kováč ml., Báčsky Petrovec; harmonikár Vladimír Halaj, Padina, a Spevácka skupina zo Starej Pazovy.

Pod organizáciu programov *Pamätného dňa v Bratislave* sa podpisuje Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí.

Letná škola choreografie slovenského ľudového tanca na Liptove

V poradí IX. letná škola choreografie pre krajanov sa uskutočnila v dňoch 21. júna – 1. júla 2018 na Slovensku, vo Východnej, s ubytovaním v Liptovskom Mikuláši. Školu aj tento rok usporiadalo Centrum ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave s finančnou podporou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Účastníci Letnej školy choreografie 2018

Tento rok vyše 30 účastníkov (zo Srbska, z Rumunska, Poľska, Česka, Ukrajiny, Kanady a USA) malo možnosť spoznávať mikroregión Liptova a naučiť sa jeho ľudové tance a piesne. Garantom školy bol docent Janko Blaho, dlhoročný pedagóg VŠ múzických umení v Bratislave, ktorý v súčasnosti pôsobí na Katedre tanečnej tvorby UK v Bratislave. Pedagógom bol Mgr. art. Martin Urban, PhD.

Počas 10 dní seminaristi získali tanečné zručnosti v tancoch z Dolného, Stredného a Horného Liptova, čiže tance zo Sliačov, Štrby a Važca. Okrem toho spoznali krásy tohto regiónu, boli na slávnostnom prijatí u starostu Východnej Ing. Juraja Blašku, absolvovali návštevy kultúrnych pamiatok, múzeí, kostolov, navštívili skanzen Pribylina, Čereňovu skalu a iné zaujímavosti. Seminár sa ukončil odovzdaním osvedčení o absolvovaní Letnej školy choreografie a vystúpením na festivale vo Východnej.

Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti

Milina Sklabinská

V dňoch 29. 6. – 30. 6. 2018 sa v Dulovciach uskutočnili XXII. Južnoslovenské detské a mládežnícke folklórne slávnosti, v rámci ktorých sa prezentovali slovenské folklórne súbory zo Slovenska a zo slovenského zahraničia. Organizáciu mali na starosti Obec Dulovce a ÚŠZZ, spoluorganizátormi

podujatia boli Regionálne osvetové centrum Komárno, Základná škola v Dulovciach a Občianske združenie *Dotyk ľudskosti*. Slávnosti prebiehali pod záštitou predsedu Nitrianskeho samosprávneho kraja Milana Belicu.

Program oboch festivalových dní mala na starosti scenáristka a režisérka Lenka Šútorová-Konečná. V programoch vystupovali detské súbory zo Slovenska – DFS Lúčik z Duloviec, DFS Novozámocký zlatý levík z Nových Zámkov, DFS Helička z Nesvád, DFS Mlynček z Kolárova, DFS Kopaničiari z Myjavy, DFS Zornička zo Zvolena, DFS Čechinka z Bratislavy a tiež detské súbory zo zahraničia – DFS Sálašan, Nadlak, Rumunsko, DFS Vločka ZŠ Mladých pokolení, Kovačica, Srbsko; DFS Matice slovenskej „Kukučín – Kuntarič“, Jakšić, Chorvátsko, a DFS Malá Furmička, Čemer, Maďarsko. V prvý festivalový večer v galaprograme vystúpil Folklórny súbor Furmani z Nitry a v druhý festivalový večer sa publiku predstavil Folklórny súbor Detvan z Vojlovice zo Srbska. Zástupcovia jednotlivých súborov v krátkosti predstavili svoju činnosť v rámci prijatia hostí a zástupcov DFS u starostu obce (29. 6.). Krojovaný sprievod obcou Dulovce sa konal v druhý festivalový deň (30. 6.).

V rámci otvorenia sa prítomným prihovorili: Štefan Caletka, starosta Obce Dulovce, Milan Belica, predseda Nitrianskeho samosprávneho kraja a Ján Varšo, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. V programoch *Poslali ma naši k Vaším* a *Kvety nášho rodu* sa striedali detské folklórne súbory, ku ktorým predely robili tanečníci z DFS Kopaničiari z Myjavy. Súbory

Folkloristky z Čemera vystúpili v Dulovciach

krajanov z Maďarska, Chorvátska, Srbska a Rumunska boli na vysokej kvalitatívnej úrovni, Kovačica vynikala orchestrom a spevom, Čemer krojmi a tancom a Nadlak zasa tak repertoárom, ako aj celkovým výkonom.

Prvý krajský program na najväčšom folklórnom festivale na Slovensku

Folklórny festival Východná je najstarším a najväčším celoslovenským festivalom a prehliadkou tradičnej ľudovej kultúry. Tohto roku sa konal už po 64-krát v dňoch 28. júna – 1. júla 2018 vo Východnej, rázovitej dedinke pod Kriváňom. V desiatkach umeleckých autorských programov predstavil víťazov celoštátnych súťažných prehliadok folklórnych skupín, súborov, detských súborov, ľudových hudieb, speváckych skupín, sólistov, muzikantov a tanečníkov.

O jedinečnosti a originalite kultúry dolnozemskej Slovákov sa návštevníci Východnej mohli presvedčiť i prostredníctvom programu *Obrazy z Dolnej zeme*, ktorý odznel v nedeľu 1. júla na hlavnom javisku. Bol to vlastne prvý samostatný krajský program vo Východnej, keďže sa v minulosti sem dostávali iba ojedinelé kolektívy zahraničných Slovákov a ich čísla boli zaradované do slovenských, resp. inonárodných programov. Nie náhodou sa takto dialo práve v tomto roku. A nie náhodou na javisko Východnej prišli zatancovať a zaspievať Slováci z Maďarska, Rumunska a zo Srbska. V tomto roku totiž oslavujeme 300 rokov od príchodu Slovákov na Dolnú zem – presnejšie do Békešskej Čaby, čo bolo aj ústrednou témou celého programu.

Obrazy z Dolnej zeme na Slovensko priniesli Častvanovci a sestry Komjatióvé z Maďarska, Folklórny súbor Salašan z Rumunska, Univerzitný folklórny súbor Mladosť, absolventi Letnej školy choreografie (medzi ktorými aj účastníci z Kovačice, Padiny, Báčskeho Petrovca, Kulpína, Erdevíka, Lalite, Selenče a Nového Sadu), rodina Súdiová a Patrik Rago zo Selenče, Baglašovci z Aradáča a tanečníci Janko Merník z Pivnice a Jaroslav Kriška z Hložian. Program moderovali Rastislav Zorňan a Katarína Mosnáková-Baglašová, ktorá mala na starosti aj scenár spolu s režisérom Martinom Urbanom.

V ostatnom období je jednou z najzaujímavejších súčastí festivalu množstvo interaktívnych a zážitkových programov, akými sú tanečné, hudobné, spevácke workshopy, remeselné tvorivé dielne, či programy pre deti. Jednou takou performanciou bola i živá ukážka obliekania selenčskej mladej neves-

Obrazy z Dolnej zeme vo Východnej

ty a zakladanie svadobného venca. Predviedli ju magister etnológie Patrik Rago a študentka UMB v Banskej Bystrici Leonóra Súdiová, obaja zo Selenče v Srbsku. Ich svojrázny a bohato navštevnený program bol tou najlepšou pozvánkou na *Obrazy z Dolnej zeme*.

Krajania na Detve

Od piatka 6. do nedele 8. júla 2018 sa v Detve konali tradičné Folklórne slávnosti pod Poľanou. Ani v tomto roku tu nechýbali zahraniční Slováci, ktorí toto podujatie vnímajú ako svoj sviatok. Nielen preto, že ich Detva už takmer jedno polstoročie prichýľuje a prezentuje ich činnosť, ale aj preto, že tu, pri vystupovaní na krásnom detvianskom amfiteátri, či pri ponúkaní tradičných jedál, ktoré ich naučili variť staré mamy, alebo aj pri hrdení sa v ľudovom kroji a rozhovore s návštevníkmi, to všetko, čo robia, tam niekde ďaleko za hranicami Slovenska, dostáva svoj pravý zmysel.

V poradí piaty *Krajanský dvor* združil desiatky krajanov z piatich štátov – z Maďarska (Zväz Slovákov v Maďarsku, obec Pišpek), Chorvátska (Zväz

Usilovné ženičky pre návštevníkov Krajanského dvora vyprážajú oškvarky

Slovákov v Chorvátsku, Matica slovenská Josipovec a Matica slovenská Jelisavec, Slovenské kultúrne centrum Našice a výtvarná skupina Kontrast z Josipovca), zo Srbska (Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny, Matica slovenská v Srbku, Spolok žien z Kysáča, SKUS hrdinu Janka Čmelíka zo Starej Pazovy, MOMS Silbaš, MOMS Bajša, Slovenský ev. cirkevný zbor Biele Blato, Asociácia slovenských spolkov žien, Kultúrne centrum Aradáč), z Francúzska (Spolok priateľov a rodákov českých krajín a Slovenska) a Ukrajiny

(Spolok Ľudovíta Štúra v Zakarpatsku). Na ich stánkoch rozvoniavali a všetky zmysly lákali najrozličnejšie sladké a slané gurmánske špeciality, domáce nápoje, ale dušu pohladili aj ľudovo-umelecké výrobky, výstavy, či spontánne zábavy pri slovenských ľudovkách.

Ani tento rok nevystal bohatý program na malom javisku *Krajanského dvora*. Organizoval ho a moderoval Ľudo Pomichal v mene Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Za tri dni tu vystúpili: dievčenská spevácka skupina Perla z Kovačice, aradácske meškárky, Csibay banda – zoskupenie hudobníkov a spevákov Slovákov z Maďarska, spevák Voltera Domonkoša z Pišpeku, ktorého po tri dni sprevádzal na harmonike Bencze Budai z Veňarca, z chorvátskeho Jurievca zazneli nádherné hlasy v podaní Sloveniek z Miestneho odboru Matice slovenskej – Anžely Majdičovej a Verice Drgovej. Z Vojvodiny Ľudmila Berediová-Stupavská zaspievala z *Evanjelickeho spevníka* dve nábožné piesne, kým Katarína Mosnáková-Baglašová zanôtila tri ľudové piesne z Banátu, keď ju na harmonike sprevádzal Ondrej Druga. O živote Slovákov v Chorvátsku sme sa slovom a piesňou dozvedeli od Mirka Vavru, predsedu Zväzu Slovákov v Chorvátsku, a jeho podpredsedu Zlatka Pucovského.

V humne *Krajanského dvora* návštevníci si mohli pozrieť aj dve zaujímavé výstavy. Jedna bola výstava textilných nápisových nástenok Sloveniek z Chorvátska, ktoré s úspechom prezentovalo Kultúrne centrum Našice a jeho riaditeľka Sandra Kralj-Vukšić. Druhá výstava dožinkových vencov z Maďar-

Záverečný obraz programu Čas plných komôr

ska, Česka a Chorvátska zvyrazňovala samotnú tému 45. *Krajanskej nedele – Čas plných komôr*.

Účastníci *Krajanskej nedele* boli: folklórny súbor Nádeje z Paríža, SKUS Fraňa Strapača z Markovca Našického, folklórna skupina Zornica z Jače, folklórny klub Fogáš z Ostravy, folklórny súbor Cerovina z Čerpotoka, folklórny súbor Hajduky z Vyšných Lápš, SKUS hrdinu Janka Čmelíka zo Starej Pazovy a folklórny súbor Rozmarín z Kovačice. Program pripravil Vlastimil Fabišik a odbornú spoluprácu mu poskytli Hana Hlôšková a Katarína Királyová. Garantom uvedenia bol Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí a realizátor uvedenia Folklórny spolok *Púčík* Brno, Česká republika.

Pre nepriaznivé počasie sa tohtoročná krajanská nedeľa musela skrátiť o necelú polhodinu. Aj napriek tomu hladisko zostalo plné a vďační návštevníci pozdravili účastníkov veľkým potleskom.

V sobotu predpoludním sa konalo slávnostné prijatie krajanov primátorom Detvy Jánom Šufliarskym. V rámci prijatia sa uskutočnila aj vernisáž obrazov výtvarnej skupiny *Kontrast* z chorvátskeho Josipovca pod vedením učiteľky Anice Popovičovej. Kurátorom výstavy bol ľudový rezbár a výtvarník z Detvy Milan Malček.

Letné vzdelávacie aktivity pre mladých krajanov organizované Metodickým centrom UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Zuzana Drugová

Metodické centrum Univerzity Mateja Bela pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Banskej Bystrici realizuje aj v lete 2018 vzdelávacie pobyty pre takmer 600 mladých krajanov z tradičných krajín, aj krajín západnej Európy a zámoria.

Podstatu činnosti v letných mesiacoch tvoria aktivity, ktoré sú realizované v gescii Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Na troch turnusoch školy v prírode toto leto privíta MC UMB spolu 240 detí z tzv. tradičných krajín – z Chorvátska, Maďarska, Rumunska, Poľska, Srbska a Ukrajiny. V prostredí hotela Barbora a obce Vyšná Boca je realizovaný vzdelávací program zameraný na pastierstvo a salašníctvo, sprievodné programy sa venujú aj baníckej histórii Vyšnej Boce. Mladý realizačný tím

Účastníci Krajanského leta pod Rozsutcom

doktorandov a študentov UMB s bohatými skúsenosťami vzdeláva alternatívnymi formami, priamo v prírode, bez školských lavíc. Už pravidelným výsledkom aktivít je podstatné zlepšenie komunikačných schopností mladých účastníkov v slovenskom jazyku. Špeciálnu formu školy v prírode pod názvom *Učíme sa o Slovensku po slovensky*, na ktorej sa zúčastňujú aj žiaci zo západných krajín a zámoria, realizujeme v hoteli Boboty vo Vrátnej doline.

Každoročnou špecializovanou aktivitou je *Detská krajanská univerzita*. Účasť na aktivite je formou odmeny najúspešnejším žiakom z tradičných krajín. V roku 2018 sme Detskú krajanskú univerzitu realizovali v prírodnom prostredí na Donovaloch. Jednotlivé témy vzdelávania realizovali a garantovali odborníci z fakúlt UMB, odbornou garantkou bola doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD., prorektorka UMB pre medzinárodnú spoluprácu a vzťahy s verejnosťou.

V gescii Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí sme realizovali jeden z turnusov *Krajanského leta*. Krásna príroda Vrátnej doliny umožnila do programu zaradiť mnohé poznávacie aktivity, činnosti, aj výlety – do Jánošíkových dier, sedačkou do Smilovského sedla a hrebeňom na Chleb, ale aj do Múzea Juraja Jánošíka v Terchovej či na Oravský zámok, loďou na Slanický ostrov a do Múzea kysuckej dediny vo Vychylovke. Vzdelávací program aj na tejto aktivite realizujeme formou motivácie činnosti v súťažiach družstvách. Medzi účastníkmi Krajanského leta bol vďaka tejto forme pomerne vysoký počet detí zo západnej Európy a zámoria, ktorých využívanie slovenčiny v bežnej komunikácii sa podstatne zlepšilo práve počas tábora.

Vo vlastnej réžii realizovalo MC UMB v lete 2018 už 4. ročník denného tábora pre deti banskobystrických rodáčok *Letná školička tradičnej kultúry*. Tábor vznikol na návrh slovenskej materskej školy *Margarétka* v Paríži. Cieľom denného tábora je veku primeraným spôsobom pracovať s deťmi od útleho veku – a to s využitím prvkov tradičnej kultúry: vyčítaniek, riekaniek, detských piesní, základov rytmiky a prvých tanečných krôčikov. Doplnením programu sú základné remeselné techniky realizované v *Dielni ľudových remesiel* Stredoslovenského osvetového strediska. V roku 2018 sa školičky zúčastnilo spolu 22 detí z Belgicka, Estónska, Francúzska, Nemecka, Rakúska a Veľkej Británie. Podstatná časť z nich boli deti vo veku 3 až 4 rokov, ale najstaršie účastníčky, z ktorých viaceré boli na všetkých doterajších ročníkoch školičky, mali už aj 7 či 8 rokov. Školičku realizovala PhDr. Zuzana Drugová, pracovníčka MC UMB, etnologička, dlhoročná vedúca detského folklórneho súboru *Matičiarik* z Banskej Bystrice. Už dnes vieme, že v roku 2019 bude školička realizovaná 5. – 9. augusta.

Stála konferencia Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí organizuje v dňoch 26. – 27. októbra 2018 v Bratislave Stálu konferenciu Slovenská republika a Slováci žijúci v zahraničí 2018 na tému *Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov žijúcich v zahraničí*.

Pre účastníkov Stálej konferencie organizátor pripravil návštevu divadelného predstavenia v Slovenskom národnom divadle (hra Fanny a Alexander) vo štvrtok 25. októbra 2018.

Zábery zo Stálej konferencie roku 2016

*Fotografie pre príspevok Krajania na Slovensku poskytli:
Ľudovít Pomichal, Roman Krnáč a Vladimír Valentík*

Ingrid Slaninková

Ingrid.slaninkov@rtvs.sk

Hlas domova v rozhlasovom éteri

Radio Slovakia International oslavuje 25-te narodeniny

„Tu Bratislava! Vysielame pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Prinášame Vám správy, rozhovory, reportáže, zaujímavosti, aktuality. Denne zo Slovenska, denne do celého sveta!“

Táto zvučka už 25 rokov pozýva k počúvaniu vysielania Krajanskej redakcie Radia Slovakia International (RSI) nielen Slovákov žijúcich v zahraničí, ale aj priateľov našej krajiny. Vďaka vysielaniu RSI sa informácie o Slovensku i slovenská hudba dostávajú prostredníctvom satelitu a internetu do celého sveta. V éteri znie okrem slovenčiny aj angličtina, francúzština, nemčina, ruština a španielčina.

Čo je RSI

Rádio Slovakia International je unikátna rozhlasová stanica, ktorá vysiela sedem dní v týždni o aktuálnom živote na Slovensku. Poslucháčov na celom svete informujeme o politike, ekonomike, kultúre, cestovnom ruchu, či športe. Pomáhame im našu krajinu objavovať a spoznávať. Generálny riaditeľ RTVS Jaroslav Rezník zdôrazňuje, že „vysielanie do zahraničia by malo byť súčasťou plnohodnotného portfólia každého verejnoprávneho média. Toto poslanie vnímal Slovenský rozhlas od samého začiatku ako jednu zo svojich priorít. A tak, ako sa vyvíjalo Slovensko, vyvíjalo sa aj Rádio Slovakia International.“

V uplynulom štvrtstoročí sa toho v krajine pod Tatrami veľa zmenilo. Sme uznávaná a plne rešpektovaná krajina v zahraničí. Sme členskou krajinou EÚ, vstúpili sme do NATO, máme euro, je tu Schengen. Slovensko je členom v mnohých významných medzinárodných organizáciách. Darí sa aj našej ekonomike. Máme byť na čo hrdí a my o našich úspechoch informujeme po celom svete. Od Severnej a Latinskej Ameriky, cez západnú Európu až po Rusko, Čínu, Japonsko, Afriku, Austráliu a Nový Zéland.

*Na návšteve vo vegetariánskej
slovenskej kaviarničke v Paríži*

„Naši poslucháči oceňujú najmä profesionálnosť redaktorov RSI a považujú ich za slovenských diplomatov v rozhlasovom éteri,“ zdôrazňuje šéf dramaturgie RSI Jozefína Mikleová. Sme takým malým Babylonom, pretože v redakcii pracujú nielen Slováci, ale aj cudzinci z Francúzska, Belgicka, Nového Zélandu, Rumunska, Ruska, Nemecka, Rakúska, Kuby a Španielska. Niektorí z nich už majú dokonca aj slovenské občianstvo.

Slovensko dnes

Ako prví sa prihovorili poslucháčom Radia Slovakia International redaktori Krajanskej redakcie v slovenskom jazyku. Stalo sa tak 4. januára 1993 po vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Prostredníctvom rozhlasových vln sme vstúpili do slovenských príbytkov po celom svete a spoločne sme odstraňovali umelo vytvorenú informačnú bariéru, ktorá dlhé desaťročia oddeľovala ľudí od ich pôvodnej domoviny. K tvorbe prvých relácií sme pristupovali s veľkým rešpektom. Uvedomovali sme si, že stojíme pri zrode novej formy komunikácie medzi Slovenskom a Slováckmi žijúcimi v zahraničí. V tom čase neexistoval internet ani sociálne siete, a tak bolo naše krátkovlnné vysielanie jediným mediálnym spojom medzi nimi.

Boli sme prekvapení obrovským ohlasom, ktorý sme vyvolali. Dostávali sme tisíce listov od našich poslucháčov. Vyjadrovali v nich obrovskú radosť, že mohli v rodnom jazyku počuť „hlas domova“. Listy prichádzali nielen z Európy, ale aj USA. V mnohých krajinách vznikali Kluby poslucháčov RSI. Kontaktovali nás priaznivci krátkych vln. QSL kartami si potvrdzovali príjem nášho vysielania a v redakcii sa striedali návštevy z Európy i zámoria.

Spočiatku bolo naše vysielanie zdrojom informácií prevažne pre Slovákov, ktorí emigrovali, ako aj pre pracovníkov veľvyslanectiev, konzulátov či diplomatických zborov. Dnes už vysielame aj pre Slovákov študujúcich a pracujúcich v zahraničí. Počúvajú nás aj cudzinci. Študujú slovenský jazyk, alebo len chcú spoznať našu krajinu. Sme najoperatívnejšie elektronické

médium a spájame Slovensko so slovenskými komunitami v zahraničí. Vďaka našim spravodajským blokom a jedinečným publicistickým príspevkom majú krajanovia 365 dní v roku kontakt so Slovenskom. Aj touto formou prispievame k upevňovaniu ich väzieb s našou krajinou.

Cesty za krajanmi

Ako jediné slovenské médium podrobne mapujeme krajanový život vo svete. Za dvadsaťpäť rokov sme odvysielali tisíce rozhovorov o slovenských spolkoch a ich podujatiach, úspechoch našich vedcov, umelcov, ale aj o vznikajúcich slovenských vzdelávacích cen-

*Výroba reportáže o spracovaní ciroku
v Báčskom Petrovci*

*Krajanická redakcia: Jozef Bohunický, Braňo Grman, Elena Seeber, Ingrid Slaninková,
Martin Haraj*

*Stretnutie s folklórnym súborom Lučina
z Clevelandu*

trách, folklórnych súboroch, divadlách, knižniciach. Navštívili sme slovenské komunity v okolitých európskych krajinách, v Škandinávii, Veľkej Británii, Írsku, USA, Argentíne, či Uruguaji. Je pre nás vzácné spoznávať prostredie, v ktorom krajanovia začínali svoj nový život, kde vychovávali svoje deti a udržiavajú slovenského ducha. Či už odišli počas chlebovej alebo politickej emigrácie. Z mnohých náhodných respondentov sa stali naši priatelia a verní poslucháči.

Osudy mnohých Slovákov sú veľmi zaujímavé a niektoré z nich hodné filmového spracovania. Mnohí dosiahli vynikajúce úspechy. Majú prístup do Bieleho domu, radili prezidentom, šéfujú luxusným hotelom, vedú medziná-

rodné koncerny. Väčšiu časť života prežili v zahraničí, kde sa vďaka svojej šikovnosti a tvrdej práci stali uznávanými a slávnymi. Doma sa však o nich neraz málo hovorí. Aby sa s ich životom zoznámila aj slovenská verejnosť, pripravuje Krajanská redakcia RSI už šiesty rok pre slovenského poslucháča vikendovú rubriku „Slováci vo svete“ aj na Rádiu Regina. Teší nás, že táto rubrika patrí k obľúbeným a počúvaným rozhlasovým formátom aj u domácich poslucháčov.

Redakčná korešpondencia

Dostávame ju naozaj z celého sveta. Keď sme pred dvadsiatimi piatimi rokmi začínali, pozorne sme prezerali každú pohľadnicu, každý list. Študovali sme farebné poštové známky, ako aj názvy miest na poštových pečiatkach. Tie miesta a krajiny sme potom hľadali na mape. Často sme sa čudovali, v akých krajinách a na akých odľahlých miestach Slováci žijú. Dnes dostávame najmä emailovú korešpondenciu. Stále nás vie prevkapiť, kde všade si poslucháči naladia naše vysielanie.

Keďže RSI obsiahne cez éter prakticky celú planétu, listy dostávame z Ruska, Ukrajiny, Indie, Izraela, Japonska, Indonézie, ostrova Réunion v Indickom oceáne, Maroka, Alžírsk, Francúzska, Talianska, Nemecka, Brazílie,

Argentíny, Peru, Chile a Filipín či susedného Česka. Tých krajín je, samozrejme, oveľa viac. Každý ohlas poslucháčov vnímame nielen ako povzbudenie, ale aj ako inšpiráciu.

„Pravidelne počúvam vysielanie Slovenského rozhlasu pre Slovákov v zahraničí. Chcel by som sa poďakovať všetkým z Krajskej redakcie RSI

za ich dobrú prácu. Dúfam, že aj naďalej budú stvárňovať a zostavovať zaujímavé relácie o svojej vlasti ako doteraz,” napísal nám Lutz Howe z nemeckého Treunu.

„Vďaka vášmu vysielaniu sa dozvedáme my, čo dlhé roky žijeme v zahraničí, čo sa deje na našom Slovensku,” píše nám Igor Svoboda z Kostariky. Za všetkých poslucháčov vyjadril to, čo sa objavuje a objavovalo v reakciách krajanov zo zahraničia pravidelne. Často bolo RSI jediným zdrojom informácií o Slovensku.

Význam nášho vysielania zdôrazňuje aj Božena Farhatová z Libanonu. *„Myslím si, že keď žijete v cudzine, do určitej miery strácate kontakt so Slovenskom. Aj keď sa snažíte v rodine komunikovať po slovensky a stretávate sa s ľuďmi zo Slovenska. Ale keď sa denne dozvedáme z vášho vysielania správy z našej rodnej*

*S členmi folklórneho súboru Kolečko
v Zürichu*

*S Milanom Škriniarom, hráčom
futbalového klubu Inter Miláno*

krajiny, je to niečo celkom iné. Je dôležité počuť nielen slovo, ale aj slovenskú hudbu. A to si veľmi ceníme."

Ako nás počúvať

Počas uplynulého roka RSI odvysielalo 8 760 hodín premiérového programu. Z vysielania na krátkych vlnách sa presunulo na satelit a internet. Svoj program šírimo aj prostredníctvom vysielateľov v USA, Nemecku, Rusku a Veľkej Británii. Počúvať program Rádia Slovakia International vo všetkých jazykových mutáciách možno i v Bratislave a okolí na FM frekvenciách 98,9 a 102,4 MHz. S poslucháčmi komunikujeme aj cez sociálne siete. Vysielaný program na nich podporujeme fotografiami a videami.

Satelit ASTRA 3B	
Pozícia:	23,5° východne
Frekvencia:	2 363 MHz
Polarizácia:	vertikálna
Modulácia:	8PSK
FEC:	3/4
Symbolová rýchlosť:	29 500 kS/s
Krátke vlny:	5 850 kHz
	(aktualizácia časov na www.wrmi.net)
Internet:	http://skrsi.rtvs.sk
Mobilná aplikácia:	iRADIO RTVS

Dana Straková

Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí oslávilo štvrtstoročnicu

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici pri príležitosti osláv 25. výročia Metodického centra UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí (MC UMB) pripravila slávnostné zhromaždenie s názvom **Korene a krídla**. Podujatie sa uskutočnilo v priestoroch Auly Rotunda na EF UMB dňa 12. apríla 2018.

Pozvanie MC UMB na podujatie prijalo viac ako sto hostí. Medzi hosťami podujatia boli zástupcovia a významní predstavitelia krajských komunít, predstavitelia Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, vedenie UK Bratislava, UKF Nitra, Občianskeho združenia Dotyk ľudskosti, ktoré pôsobi v oblasti pomoci krajanom, a mnohí ďalší. Zo zahraničia prišli zablahoželať MC UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí krajanovia z Poľska, Rumunska, Srbska a Ukrajiny. Slávnostného zhromaždenia sa zúčastnili aj kolegovia, ktorí sa venujú krajskej problematike na rôznych univerzitách a pracoviskách na Slovensku, ale aj súčasní či bývalí spolupracovníci MC UMB.

Toto jedinečné podujatie bolo otvorené veršami Pavla Koyša a pani doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD., prorektorka pre medzinárodnú spoluprácu a vzťahy s verejnosťou, svojím príhovorom previedla hostí 25 rokmi fungovania MC UMB.

Pani prorektorka zdôraznila záujem mnohých zvonku aj zvnútra univerzity o Metodické centrum UMB a aj dôležitosť, ktorá sa jeho práci prikladá. „Neraz som si položila otázku: Odkiaľ pramení presvedčenie toľkých o význame metodického centra? Domnievam sa, že spriaznenosť s metodickým centrom cítime preto, že osobnú históriu mnohých z nás poznamenali pohy-

Príhovor

doc. PhDr. Katarína Chovancovej, PhD.

Ocenení spolupracovníci MC UMB

by, ktoré v istých momentoch dejinne formovali existenciu krajanských spoločenstiev v slovenskom zahraničí. Migračná skúsenosť buď existuje v našej rodinnej histórii, alebo sa nás týka fenomén súčasnej ekonomickej migrácie. Dovolím si povedať, že väčšina z nás pozná niekoho, kto odišiel na kratšie, na dlhšie alebo natrvalo, musel začínať inde a inak, nikdy nie bez ťažkostí, no vždy v mentálnom spojení so svojím domácim zázemím. Práve z dôvodu obrovskej rozšírenosti fenoménu migrácie v našom bytí vieme precítiť, akým krehkým a vzácné významným sa niekedy môže stať spojivo s materinskou rečou a kultúrou, a tak azda prirodzene chápeme význam práce na podporu pocitu príslušnosti k domovu," uviedla doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD., v úvode svojho príhovoru.

História a činnosť centra je naozaj bohatá a prácu MC UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí vo svojich príhovoroch vyzdvihli domáci a zahraniční hostia, ktorí majú dlhé roky osobnú skúsenosť s naším centrom, či už ako účastníci kurzov pre učiteľov slovenského jazyka ako menšinového jazyka, alebo spoluorganizátori aktivít MC a letných kurzov slovenského jazyka a kultúry pre zahraničných a krajanských študentov.

Na vzdelávacích podujatiach MC UMB sa za celú dobu jeho pôsobenia zúčastnilo vyše 11 000 účastníkov.

O svoje zážitky a pocity zo života a štúdia na Slovensku sa podelili s publikom aj traja študenti – krajanovia, ktorí už niekoľko rokov študujú na UMB, pričom ich korene sú na Slovensku a krídla ich preniesli do Rumunska a Srbska.

Pri tejto príležitosti rektor univerzity doc. Ing. Vladimír Hiadlovský, PhD., odovzdal ocenenia 22 významným domácim a zahraničným spolupracovníkom Metodického centra UMB.

Spevácky zbor Mladosť zaspieval dve piesne od Jána Šutinského – *Prší, prší* a *Z Východnej dievčatá*, ktoré zožali potlesk. Univerzitný folklórny súbor Mladosť prezentoval tance z Dolnej zeme a piesne z Bihoru, Horehronia a pieseň *Od širokého Dunaja*.

Prorektorka Katarína Chovancová vyslovila úprimné poďakovanie všetkým tým, ktorí boli alebo stále sú pre tím Metodického centra UMB pre Slovákov žijúcich v zahraničí vzorom, inšpiráciou, oporou, poradcom, partnerom či poslucháčom.

„Osobitné poďakovanie patrí múdрым, skúseným, citlivým a zanieteným priateľom z Rumunska, Srbska, Chorvátska, Maďarska, Poľska a Ukrajiny, ale aj z krajín západnej Európy a zámoria, bez ktorých by metodické centrum jednoducho nemohlo kráčať správnym smerom. Je pre nás výzvou pracovať tak, aby sme naplnili predovšetkým vaše očakávania a aby sme dokázali realisticky reflektovať vaše požiadavky a potreby,“ vyslovila prorektorka doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD.

Zvyšok večera sa niesol vo veľmi príjemnej atmosfére. Nasledujúci deň navštívili zahraniční hostia ranogotický rímskokatolícky kostol v Ponikách a artikulárny evanjelický kostol v Hronseku.

Univerzitný FS Mladosť

Katarína Mosnáková-Baglašová

Škola dolnozemských tancov

Krajanskú kultúru a všeobecne činnosť zahraničných Slovákov na poli zachovávaní slovenských tradícií už roky zastrešujú a širšej verejnosti prezentujú Folklórne slávnosti pod Poľanou v Detve. Program folklórnych súborov, skupín a sólistov zahraničných Slovákov pomenovaný Krajanská nedeľa sa koná od roku 1974. Najnovšie pribudlo ďalšie úspešné a lákavé podujatie na tomto festivale – Krajanský dvor, no ešte predtým tu vznikla Škola dolnozemských tancov. Koná sa takmer jedno desaťročie, no stále o nej málo vieme. Preto čitateľom Slovenského svetového kalendára ponúkame rozhovor s jej zakladateľom – tanečným pedagógom, choreografom a znalcom krajanskej tanečnej kultúry Martinom Urbanom, ktorý nám priblíži vznik, ciele, úskalia a širšie dopady tohto jedinečného podujatia na Slovensku.

Ako vznikla myšlienka organizovať Školu dolnozemských tancov?

Naša autorská, výskumná a metodická práca v krajanskom prostredí mi umožnila pochopiť kultúrne bohatstvo, ktoré majú Slováci v prostrediach, kde si zachovávajú aj v hudobno-tanečnej podobe. Nielen na Dolnej zemi, ale predovšetkým tam sa zachovali klenoty, ovplyvnené oddelením od Slovenska pred viac ako 200 rokmi a prienikmi s novým prostredím, kde sa vyvíjali do dnešnej podoby. Viac ako 10 rokov sme participovali na projekte semináru pre umeleckých vedúcich a choreografov z Dolnej zeme v Báčskom Petrovci. Tam a v ďalších projektoch sme spoznali mnoho talentovaných mladých tvorcov a vytvorili vzťahy a väzby, ktoré neskôr prerástli do partnerstva v dlhodobej snahe prezentovať krajanskú kultúru na Slovensku ako súčasť národnej kultúry Slovákov na Slovensku aj kdekoľvek na svete. Ako pedagóg ľudového tanca na Konzervatóriu J. L. Bellu v Banskej Bystrici som zaradil tance z Vojvodiny do vyučovaného repertoáru. Ako choreograf Univerziténeho folklórneho súboru *Mladosť* som neskôr inicioval presadenie krajanskej hudobno-tanečnej klenotnice do repertoáru, predovšetkým v spolupráci s autormi z originálnych prostredí. Ako režisér *Krajanskej nedele* a člen programovej rady FSP v Detve som inicioval interaktívny program *Školy tancov z Dolnej zeme* v roku 2011.

Tatiana a Martin Urbanovci

Vo svete sú početné krajské komunity, ktoré sa zaoberajú slovenským folklórom. Prečo toto podujatie preferuje práve tance Slovákov z Dolnej zeme, teda Maďarska, Rumunska, Srbska a Chorvátska? Čím sú tie tance iné, než tance iných zahraničných Slovákov?

Mnohé komunity krajanov si vytvorili vlastnú verziu tradovanej kultúry, avšak málokde nejde o hybrid rôznych súboristických vplyvov donesených v druhej polovici 20. storočia bývalými aktívnymi členmi folkloristov zo Slovenska, väčšinou ekonomických migrantov v neskorších vysťahovaleckých vlnách. V priamom okolí Slovenska, napríklad na poľskom Spiši, v zakarpatskej Rusi a severnom Maďarsku po zmene štátneho usporiadania ostali pôvodné skupiny Slovákov, ktorí nemenili nič na svojej zdedenej kultúre a viac či menej si zachovali slovenský jazyk ako dominantný kultúrny činiteľ. Hudobno-tanečné prejavy boli často textovo asimilované, ovplyvnené rovnakými variantmi piesní a tancov majoritného etnika. Nie však v priestore Dolnej zeme a prilahlých oblastí, kde žijú Slováci vo svojom autochtónnom prostredí už dosť dlho. Preto možno hovoriť o vyzretých klenotoch, básnicky diamantoch, ktoré keď zbavíme nánosu choreografických foriem a vybrúsime do čistej podoby, stávajú sa rovnocennou hodnotou k „horniackej“ hudobno-

Vojlovičania učia Tapantoše

-tanečnej kultúre, prezentovanej a udržiavanej folkloristami na Slovensku. Ďalší fakt je porovnateľnosť regionálna a geografická. Rád používam porovnanie 400 km vzdialenosti Bratislavy a Zemplína, teda využívania tancov zo Zemplína bratislavskými súbormi a porovnanie približne rovnakej vzdialenosti južného Slovenska a Vojvodiny, prípadne všetkého, čo je medzi nimi. Zarážajúce je, že Slováci na Slovensku akoby netušili, že tam všade majú ďalšie bohaté regióny so slovenskou kultúrou. Aspoň tak to vyzerá vďaka jej absencii v tvorbe slovenských súborov. Forma popularizovania krajskej kultúry interaktívnymi tanečnými školami, tvorbou v súboroch a najosvedčenejšou a originálnou prezentáciou celých spolkov z pôvodných prostredí na festivaloch, hoc' aj v poslednom období v médiách, to všetko je cesta, ako sa nám spolu darí dať krajskú kvalitu do pozornosti ľuďom na Slovensku. Škola tancov z Dolnej zeme na Detvianskom festivale zapustila korene a je to dobre.

Spomínate si, čo sa všetko za tých desať rokov vyučovalo? Boli ste lektor iba Vy, alebo ste mali aj spolupracovníkov?

Učili predovšetkým samotní krajanovia. Vedúci, choreografi, taneční pedagógovia medzi krajanmi sú natoľko kvalitní, sú natoľko vyzreté osobnosti, že je zbytočné ich suplovať. V minime prípadov som prebral pozíciu lektora,

originál je vždy najlepší. V niektorých prípadoch prezentácie krajanských tancov som participoval s manželkou Táňou, ktorá koordinuje detviansku krajskú školu tancov, ako interpret a v niektorých prípadoch na tanečných domoch rôzne po Slovensku aj ako lektor. Predovšetkým však ako propagátor krajanskej kultúry. Autorsky k tomuto materiálu pristupujem s úctou a rešpektom, ku ktorému nabádam aj ďalších autorov. Netreba kaziť čo je dobré, skôr hľadať nové uhly pohľadu, ktoré by sme v tvorbe pôvodných nositeľov nevideli, nespojili, pretože si držia to svoje, domáce a nemajú dôvod prezentovať susedove. Naša pozícia je dobrá v odstupe, kde môžeme využiť inšpiráciu a vidieť priame súvislosti medzi napríklad „zmáčanými“ motívmi v najstaršej vrstve tancov z Banátu a Báčky, na Slovensku a celej Karpatskej kotline charakteristické pre staré gajdošské tance. A podobne. Zaujímavé sú melodické varianty piesní známych napríklad z Podpoľania, Novohradu, Hontu, Tekova a Ponitria, prípadne obradové tance ako sú chorovody a svadobné zvyky. Práve svadba ako najkomplexnejší spoločenský tvar nám zachováva archaické vrstvy kultúry, a preto je aj dávaná, aj keď len fragmentárne, do pozornosti režisérmi a choreografmi. Výtvarnosť je v inscenačnej praxi dôležitá a krajania priam hýria pestrosťou...

Vráťme sa k tomu, čo sa už vyučovalo. Učia takmer vždy účastníci *Krajanskej nedele*. Je to logická voľba a malo by to tak byť aj v súvislosti na prepojenie s *Krajanským dvorom* a pohľadom divákov laikov aj folkloristov, ktorí vnímajú všetky krajanské aktivity na festivale ako jeden balík. Z Maďarska rotujú viaceré súbory, takže už boli vyučované tance z Veňárcu, Pilišske tance, Tirpácke tance, učil vynikajúci tanečník sólista a choreograf András Csastvan a ďalší. Z Rumunska sa pravidelne striedajú Cerovina z bihorskeho Čerpotoku a nadlacký Sálašan. Milan Fatura učil *Na dva kroki* a *Do viskoku*, Krstína Jucan so Sálašancami zas tance z Nadlaku a tiež z Bihoru. Okrem iného sa nám podarilo dať do súvislosti aj novú vrstvu tancov, v súčasnosti využívaných na zábavách – nadlacký *Šlaufox* a vojvodinský *Step*. Ich swingový nepravidelný charakter aplikovateľný na akúkoľvek dvojštvrtovú taktovú formu piesne poskytuje zaujímavé možnosti pre zábavu tanečníkov. A že sú to niekedy parádne kúsky možno vidieť na každej zábave alebo svadbe v pôvodnom prostredí aj dnes. A je to folklór... Z Chorvátska sa nám podarilo učiť zatiaľ iba llocké tance, pretože máloktorý súbor z Chorvátska si zachoval pôvodnú formu tanca a veľa čerpajú z potenciálu „horniackych“ regiónov Slovenska. Spomeňme teda tance ako *llocký čardáš*, *Cigánku* a kolové (reťazové) formy tancov, v predvedení Spolku Ľudovíta Štúra a jeho pedagógov Anky Miksad a Jarmily Mudroch. Najväčší rozsah a pestrosť majú práve voj-

Kysáčia upútali pozornosť so svojou džupuňou

vodinské kolektívy. Báčka, Banát a Sriem, kde žije približne 50 tisíc Slovákov, deleguje každý rok víťaz festivalu *Tancuj, tancuj...* z Hložian, prípadne ďalší kolektív podľa dramaturgického konceptu a výberu režiséra *Krajskej nedele*. Mali sme tu také poklady ako *Tapantoše* z Vojlovice v podaní SKOS Detvan a vedúceho Michala Spišiaka, hneď na prvom ročníku v roku 2011. Ďalej *Trasený čardáš* zo Starej Pazovy v prevedení súboru *Klasy* a vedúceho Zlatka Rumana, s jeho sólistami. Tance z Jánošíka – *čardáš a ilečkový*, učila Katarína Mosnáková spolu s Ivanom Slávikom z Kysáča. V posledných rokoch prevzala od Tatiany Urbanovej mikrofón a moderátorskú úlohu práve Katarína Mosnáková-Baglašová, Jánošíčanka, ktorá s Táňou spolupracuje aj pri tvorbe v Mladosti a získali na celoslovenskej súťaži choreografií výborné strieborné pásmo s dielkom *Ilečke*, teda veľký úspech krajského hudobno-tanečného materiálu. *Džupuňa*, *Logováš* a podobné strofické tance sa prezentovali viac rokov v podaní Hložancov pod vedením Jaroslava Krišku, Aradáčanov pod vedením Ivana Baglaša, Kysáčanov pod vedením Vladka Medveďa. Pivničania pod vedením Janka Merníka predviedli typické tance *Ilockí* a *Zmáčanku*, spojené do jednej suity, tak ako sa na seba viažu. Jaroslav Kriška aj s jeho najstaršou originálnou zložkou „Kráľmi“ zarezovali na *Krajskej nedeli* ešte za majstra Ševčíka. Originálnu formu tancov z Hložian predviedli aj na škole, a práve tam vznikla myšlienka dať *Zmáčanku* z Pivnice a *Zmáčaný* z Hložian do porovnania. A hľa, v Mladosti sa títo originálni auto-

ri realizovali prostredníctvom spolupráce na diaľku, v režijnom koncepte spájajúcom tance z Jánošíka, Aradáča, Selenče, Hložian a Pivnice. S úspechom na slovenských javiskách.

Ak je návštevnosť Školy, resp. kto sa jej môže zúčastniť? Ak by podujatie zaujalo našich čitateľov, prezradte aj kde a kedy sa toto podujatie koná.

Folklórne slávnosti pod Poľanou v Detve, pravidelne druhý júlový víkend, sa stali najvýraznejším a dominantným hosťiteľom krajanov, pred viac ako tridsiatimi rokmi. *Krajanská nedeľa* má za sebou viac ako 40 ročníkov, zo 30 ich režíroval majster Jaroslav Ševčík. Prvé ročníky boli spojené s rotáciou po celom Slovensku, s *Dňami Slovákov žijúcich v zahraničí* a s matičiarskymi festivalmi v Martine a Michalovciach. V súčasnosti je časté a vítané hostovanie krajanov na viacerých lokálnych festivaloch a čím viac ich bude, tým lepšie. *Krajanská nedeľa* v Detve je však jednoznačne najväčší sviatok krajanov a verím, že si aj napriek rôznym autorským konceptom režisérov uchová pečať podujatia, ktoré ako dominantné vnímajú predovšetkým samotní krajanovia. V súčasnosti má *Krajanská nedeľa* skvelý podporný priestor v podobe *Krajanského dvora*, kde ide o zážitok. Gurmánsky, vizuálny, interaktívny. A v sobotu na FSP v Detve, v nadväznosti na *Školu tancov z Podpoľania* okolo 13.30 sa vyučujú aj tance Slovákov z Dolnej zeme.

Kto sú organizátori, podporovatelia a spolupracovníci školy?

Ako sme spomenuli, divák nevidí rozdielne autorské tímy jednotlivých prezentácií krajanovej kultúry. Pravda je taká, že škola tancov z Dolnej zeme je autonómny projekt, a ak Urbanovci neparticipujú ten rok na Detve autor-sky, je v podstate opomenutá. Tak sa to stalo v rokoch 2016 a 2018. Z nášho pohľadu je to strata možnosti prezentovať klenoty z dolnozemskej tancov. Do školy nikdy nešla ani koruna ani autorom, ani interpretom. Program zadarmo. Je to nepochopiteľné, nakoľko diváci si to spájajú s *Krajanským dvorom*, prípadne s *Krajanskou nedeľou* a tam je peňazí vďaka aktivite a garancii Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí požehnané... Možno je čas na zmenu a priamu intervenciu či na festivalovej programovej rade, alebo na úrade pre krajanov, ktorí si cenia kvalitu, až keď ju vidia. Ľudia v realizačných tímoch vedia svoje, vzájomne sa podporujú, možno stačí sústavný a inteligentný tlak zo strany samotných krajanov. Všetci oni sú tí, pre ktorých úrad existuje. Veríme, že festival zas vytvára prepojenia pre laickú a odbornú verejnosť – divákov. Veríme v pozitívny vývoj na oboch stranách.

Plánujete pokračovať v realizácii tohto projektu? Akú budúcnosť tohto podujatia a všeobecne dolnozemskej folklóru predpovedáte?

Roztancovaní návštevníci Školy dolnozemských tancov

Dobrá otázka. Súkromne som za každú možnú kvalitnú prezentáciu krajanovej a slovenskej tradičnej kultúry. Zasiali sme veľa zrníek, mnohé vzišli v podobe šikovných a potenciálnych autorov priamo z krajanov. A mnohí už žijú na Slovensku, prípadne tu študujú, pracujú, vytvárajú čoraz väčšiu komunitu Slovákov z Dolnej zeme žijúcich na Slovensku... Tak trochu lepšia verzia *Mať volá...* Niekedy mi súkromie a umelecké smerovanie nedovoľujú „byť v systéme“, preto verím, že projekty ako je *Škola dolnozemských tancov* budú samonosné, životaschopné, a teda premyslene podporované a financované. Veď tá kapela nemôže večne hrať zadarmo... Netreba zabúdať, kto veci započal, túto školu vždy brala ako srdcovú záležitosť Táňa Urbanová a jej ľudský prístup k priateľom medzi krajanmi vytváral domácu pohodu. Vážime si každého, kto participoval na škole, predovšetkým originálnych umelcov a verím, že ju tiež vnímajú ako svoju a príležitosť prezentovať to, čo ich definuje.

Z môjho dramaturgického pohľadu je možno čas rozšíriť formát o ďalšie regióny, Dolná zem je jemne zavádzajúci termín a fenomén. Preto by bolo

dobré podložiť takýto vonkajší prejav systémom výskumov hudobno-tanečnej kultúry Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý už nejaký čas prebieha, a vytvoriť databázu všetkého, čo ešte dokážeme zdokumentovať, zachovať, vrátiť do života v pôvodnom a scénickom priestore. Zamerať sa na metodickú podporu v konkrétnych lokalitách, vedome podporovať rast umeleckých osobností v spolkoch a byť im podporou aj na diaľku, odborne aj ľudsky, to je náš cieľ. Ich autorský počín je sloboda tvorby, vždy však musí byť podložená koreňmi, aby mohli mať krídla (ako hovorí Vlado Michalko). A úplne najdôležitejšie sú deti. Mládež a investícia do ich vedomia a vybavenia. Tam treba robiť najviac a systematicky. Nech máme čo uchovávať, ale hlavne nech to má kto niešť ďalej, reprezentovať a rozvíjať. Klenoty sa dedia a ochraňujú. Tak si uvedomme, že niekedy sú hrst' prste alebo hliny v záhrade alebo na poli, pieseň starej mamy zapísaná len textom v zošitku a často stratená, kvalita otcovej pálenky, v ktorej je tvrdá drina každej zodvihnutej slivky a kumšt gazdu, ktorý tie stromy sadil, staré kroje z povál a zodratá stolička z kuchyne rezonanciou toho dedičstva, tých zábav aj žiaľov, tancov aj pohrebov. Nezahadzujme to. Sú mladí, ktorí hľadajú a nachádzajú svoju identitu práve v takomto odkaze.

Ďakujeme za rozhovor a za to, že už roky vytrvalo, erudovane a predovšetkým s láskou a úctou pristupujete k práci s krajanmi a k ich tradičnej kultúre. Aj vďaka tomu na Slovensku možno sledovať, ako sa postupne otvára a definuje jeden nový slovenský folklórny región menovaný Dolná zem. Dôkazom toho je aj Škola dolnozemskej tancov, ktorej prajeme kvalitné a pevné zázemie, veľa návštevníkov, dobrých škôliteľov a pozitívnej nálady, ktorá sa pri takýchto podujatiach spravidla rozprúdi.

Zuzana Pavelcová

Vedecká ročenka Slováci v zahraničí č. 34

Takmer 400-stranová vedecká ročenka Slováci v zahraničí vyšla vo Vydavateľstve Matice slovenskej už po 34-krát. Recenzne ročenku posúdili doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., a PhDr. Peter Mulík, PhD. Zostavovateľsky sa pod ňou podpísali Gabriela Hamranová a Zuzana Pavelcová.

Tridsiaty štvrtý ročník zborníka je osobitý najmä vďaka vyššej vedeckej úrovni, ktorú zabezpečila stať venovaná 110. výročiu založenia Slovenskej ligy v Amerike. Táto kapitola je písomnou reflexiou odborného vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou, ktorý v júni 2017 usporiadalo Krajské múzeum Matice slovenskej.

Kapitola zachytáva nielen zdravicu z pera generálnej tajomníčky Slovenskej ligy v Amerike **Niny Holej**, ale i spomienkový príspevok **Jána Holého**, čestného predsedu tejto inštitúcie. Stať obsahuje šesť odborných štúdií zaoberajúcich sa prevažne dejinami Slovenskej ligy v Amerike.

Ďalšiu kapitolu zborníka s názvom *Štúdie* otvára príspevok **Petra Karpinského**. Analyzuje text publikácie *Praktičný slovensko-anglický tlumač*, ktorú v roku 1905 vydal v USA Pavol K. Kadák. **Anna Kováčová** sa zaoberá dejinami Slovákov v Angyalfölde, ktoré zachytili dobové periodiká. Štúdia **Jany Sivičkovéj** sa zaoberá analýzou myslenia vojvodinského Slováka Andreja Siráckeho prostredníctvom jeho článkov publikovaných v *Slovenskej jednote* v období 1942 – 1943. **Patrik Šenkár** poukazuje na dôležitosť súdobých ideí spoločenskej situácie Slovákov v dualistickom Rakúsko-Uhorsku. Uvádza životné peripetie Ondreja Seberíniho, ktorý svoj život prežil na Dolnej zemi. Príspevok **Ivana Šušu** sa orientuje na súčasnú slovenskú literatúru v prekladovom kontexte. Autor sa zaoberá dejinným exkurzom do prekladov slovenskej literatúry do taliančiny, okrajovo autormi, ktorí čerpali z talianskeho prostredia, a prenosom slovensko-talianskych motívov do oboch literatúr.

Kapitolu *Pramene a materiály* uvádza príspevok **Claudeho Baláža**. Ponúka prierez legislatívou európskych štátov, rozvádza genézu legislatívnych

procesov a vznik zákonov v súvislosti s vysťahovalectvom, migráciou, emigráciou od čias Rakúsko-Uhorska po dnešok. Autor **Ján Marko** sa na príklade svojich predkov z rodov Aláč a Aranyi venuje dejinám Slovákov v Maďarsku. Pramenný materiál **Jána Jančovica** sa zameriava na prvé dve storočia zachovávaní slovenskosti osídlencov a zakladateľov terajšieho mesta Pilíš v Peštianskej župe zo začiatku 18. storočia až po koniec 19. storočia. Príspevok **Agáty Jedrzejczykovej** sa zaoberá dejinami Miestnej skupiny Spolku Slovákov v Novej Belej (Poľsko).

Zborník uzatvára kapitola *Výročia, jubileá, správy a recenzie*. Spomienkové príspevky **Petra Cabadaja** sa zaoberajú osobnosťami Františka J. Fugu a Ladislava Jankoviča. Recenzia **Gabriely Hamranovej** podáva hodnotiace stanovisko publikácie *Slovenské písomníctvo v Maďarsku po roku 1989*, v autorstve Alžbety Uhrinovej. **Dušan Mikolaj** svoj príspevok venuje životnému jubileu Claudeho Baláža. **Katarína Mosnáková-Baglašová** sa vo svojom príspevku zaoberá problematikou slovenských kalendárov vo svete. Autorka **Sandra Kralj Vukšić** prináša informácie o vzniku, úlohách a aktivitách Slovenského kultúrneho centra v Našiciach. Ďalšia jej informácia je venovaná 25. výročiu krajského periodika *Prameň*. Príspevok **Zuzany Pavelcovej** sa zaoberá rekapituláciou činností Krajského múzea Matice slovenskej počas roku 2017.

Ročenka Slováci v zahraničí č. 34 je obsahovo veľmi bohatá, kvalitnejšia, myšlienково plná. Zájemcovia si ju môžu objednať cez webovú stránku www.vydavatel.sk.

Krajská téma

Katarína Mosnáková-Baglašová

Slovenský svetový kalendár vo funkcii posilňovania národného povedomia Slovákov v zahraničí a na Slovensku

Národná identita bola v minulosti iba jednou z mnohých identít, ktorými sa jednotlivci alebo komunita orientovali v systéme hodnôt. Podobne dôležitú funkciu mali štátna príslušnosť, príslušnosť k cirkvi, k politickej strane a pod. Dnes procesy globalizácie, internacionalizácie, multikulturizácie a individualizácie oslabujú celistvosť komunity, ktorú spája hodnota menovaná národné povedomie. Vidno to na „veľkých“ národoch a vo vyspelých demokratických štátoch, ale badať to aj v menšinových komunitách vo svete.

Významnú úlohu v pestovaní národného povedomia zahraničných Slovákov zohrávalo (a zohráva) školstvo a vzdelávanie všeobecne. Vyučovanie materinského jazyka, slovenského dejepisu, zemepisu, kultúry a tradícií prispieva k udržiavaniu a posilňovaniu národnej identity. Silnou oporou vždy bola cirkev, ale aj sieť spolkov, organizícií a združení, ktoré vo väčšine prípadov nevedome a necielene mali pozitívny dopad na zachovanie slovenských tradícií a kultúrneho dedičstva. V autochtónnych slovenských komunitách, najmä na území Dolnej zeme, sa však urobil aj krok dopredu tým, že sa okrem zachovávanía kultúrneho dedičstva začalo pestovať a rozvíjať aj umenie (slovenská literatúra, tlač, divadeníctvo, výtvarné umenie, hudba, dokonca aj film a audiovizuálne umenie), ktoré tiež prispieva k posilňovaniu národnej identity a životaschopnosti menšiny.

Základnú a azda najdôležitejšiu funkciu pri zachovávaní národného povedomia mala a aj v súčasnosti má rodina. Rodina, ktorá vstúpuje potomkom lásku k svojej predovšetkým z nejakého vnútorného osobného presvedčenia. Práve tento segment potvrdzuje fakt, že vlastenectvo predsa len nie je záležitosťou rácia a logického usudzovania, ale predovšetkým emócia, ktorá

sa neargumentuje. Tak ako láska k inému človeku nemá racionálne opodstatnenie, nemá ho ani láska k vlastnému národu a vlasti.

Predsa sa však naskladá otázka, či sa národné povedomie v kontexte zahraničných Slovákov dokáže vyrovnávať s výzvami doby, udržať sa v zmenách, presadiť sa ako dôležitý prvok vo formovaní identity moderného človeka. Ktoré projekty v procese globalizácie prispievajú k tomu, aby národné povedomie bolo pozitívna sila, opora kultúry a zdroj súdržnosti? Odpovede na tieto otázky by mali definovať inštitúcie, ktoré sa zaoberajú problematikou zahraničných Slovákov či už na Slovensku, alebo v slovenskom zahraničí. To nám poukazuje, že v dnešnom modernom svete nestačí iba starostlivosť rodiny o národné povedomie, ale je priam žiaduce, aby ono malo inštitucionálne zázemie a podporu. Národné povedomie teda musí byť systematicky udržiavané, kultivované a rozvíjané.

Ako redaktorka Slovenského svetového kalendára – ročenky zahraničných Slovákov, zasa kladiem sebe otázku, či tento projekt ako taký dokáže aspoň v malej miere prispieť k posilňovaniu národného povedomia krajanov. V minulosti národné, resp. ľudové kalendáre boli jedným zo základných zdrojov poučenia a najrozšírenejšou a najobľúbenejšou knihou medzi popolitým ľudom na Slovensku. Podobne boli tieto periodiká obľúbené aj medzi zahraničnými Slovákami. O tom svedčí aj fakt, že sa vydávali v početných krajinách sveta, akými sú Argentína, USA, Kanada, Austrália, Ukrajina, Maďarsko, Rumunsko a Srbsko. Začali sa vydávať koncom 19. storočia, boli populárne najmä v 20. storočí a niektoré z nich si aj dodnes zachovali svoju periodicitu. Priazeň si získali v prvom rade svojím rozmanitým obsahom (zverejšňovali sa v nich príspevky na rôzne témy, od vedeckých a odborných článkov, cez populárne príspevky až po umelecké texty), prístupnosťou pre rôzne vekové kategórie a predovšetkým poslaním, ktorým v kontexte zahraničných slovenských kalendárov bolo pestovať slovenský jazyk, povzbudzovať národnú identitu a zachovávať kultúrne a iné tradície. V minulosti to bolo čítanie, ktoré pri sviečke spájalo celú rodinu, viaceré generácie, ľudí rôznych povolání a vekových kategórií. Jedným slovom, bola to publikácia, ktorá spájala komunitu.

Práve v roku 2010 bol kalendár zdrojom, ktorý spojil viaceré ustanovizne, výskumných pracovníkov, publicistov a redaktorov z Dolnej zeme a zo Slovenska na konferencii venovanej 90. výročiu založenia Čabianskeho kalendára v Maďarsku a Národného kalendára v Srbsku. Konferenciu organizovala Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry a príspevky z konferencie vyšli nie v podobe zborníka, ale v podobe Svetového kalendára

Slovákov na rok 2011¹ (redaktorka Anna Ištvanová a zodpovedná redaktorka Alžbeta Hollerová-Račková). Okrem bežných kalendárových tém svoje miesto si tu našli aj príspevky o slovenských kalendároch v Zámorí (Ľubica Bartalská), Národnom kalendári v Srbsku (Vladimír Valentík), Čabianskom kalendári (Tünde Tušková), o 60-ročnom Našom kalendári (Alžbeta Hollerová-Račková), Pazovskom kalendári (Miroslav Demák), ako aj o slovenských kalendároch vydávaných v zahraničí v knižniciach na Slovensku (Gabriela Hamranová). Možno povedať, že je tento kalendár základným zdrojom na výskum kalendárov v slovenskom zahraničí. Na Slovensku základným zdrojom na výskum kalendárov je Bibliografia slovenských a inorečových kalendárov 1701 – 1965, ktorá bola publikovaná v roku 1984. Dielo obsahuje tlačnú produkciu kalendárov na území bývalého Československa, ale aj v zahraničí, najmä v Maďarsku. V rozpätí viac ako dvesto rokov je v nej zaznamenaných 379 slovenských a 403 inorečových titulov kalendárov. Zostavovateľky sú Mária Kipsová, Tatiana Vančová a Želmíra Gešková.² Výskumom kalendárov pozornosť venoval aj literárny vedec a bibliograf Peter Liba a početné príspevky o kalendároch v kontexte dejín knižnej kultúry napísala Želmíra Gešová. V roku 2015 z Kabinetu retrospektívnej bibliografie Univerzitnej knižnice v Bratislave vyšiel zborník prác *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch*³, ktorej cieľom je priblížiť dôležitosť knižných kalendárov v dejinách kultúry a vzdelanosti na Slovensku.

Stručný prehľad vydávania kalendárov na Slovensku a v slovenskom zahraničí možno čítať v zborníku z poslednej Stálej konferencie. Vtedy sme po prvýkrát verejnosti predstavili nový knižný titul zahraničných Slovákov – Slovenský svetový kalendár. Je to ročenka, ktorá vychádza v Báčskom Petrovci, v Srbsku, vo vydaní Slovenského kultúrneho klubu. Spravidla vychádza na sklonku roka a *Kalendáriom* posvieti na kalendárne údaje v nasledujúcom roku, meniny, významné dátumy a pod. Zároveň je obohatená textami o zahraničných Slovákoch, o ich komunitách, združeníach, organizáciách, spolkoch, školách, osobnostiach, o spôsobe zachovávaní slovenskej identity a iných zaujímavostiach. Zakladateľom a šéfredaktorom Slovenského

¹ HOLLEROVÁ-RAČKOVÁ, Alžbeta – IŠTVÁNOVÁ, Anna (eds.). *Svetový kalendár Slovákov na rok 2011*. Békešská Čaba: Čabianska organizácia Slovákov – Dom slovenskej kultúry, 2011, 127 s.

² KIPSOVÁ, Mária – VANČOVÁ, Tatiana – GEŠKOVÁ, Želmíra. *Bibliografia slovenských a inorečových kalendárov 1701 – 1965*. Martin: Matica slovenská, 1984. 823 s.

³ PEKAŘOVÁ, Katarína. *Fragmenty z kultúrnej histórie v kalendároch*. Bratislava: Univerzitná knižnica, 2015, 188 s.

svetového kalendára je Vladimír Valentík, vydavateľ, redaktor, publicista, výtvarný kritik a organizátor kultúrneho života Slovákov v Srbsku, riaditeľ Slovenského vydavateľského centra v Báčskom Petrovci a predseda Slovenského kultúrneho klubu v Srbsku. Pri vydaní prvého čísla tohto kalendára V. Valentík poznamenal: „Spoločná minulosť, rozosiata prítomnosť a neurčitá budúcnosť sú dostatočné dôvody – dať vedieť o sebe. Na počiatku bolo Slovo... ono trvá a dúfame, že ešte dlho zotrvá. Tento kalendár má za úlohu slovenské slovo udržať a priblížiť, zhromaždiť na jednom mieste. Lepšie poznaťúc seba, ľahšie sa zachováme. Ľahšie zachováme naše Slovo ako Slováci. Ľahšie zachováme našu reč a vlastné bytie. Slovenské slovo je prítomné v celom svete, od Austrálie až po Ameriku. Naša nová ročenka má za úlohu uložiť ho, nadnes a nazajtra, pre prítomnosť a pre budúcnosť.“

Koncepciu ročenky tvoria rubriky: *Kalendárium* (na rok 2018 ho krášlia fotografie slovenských kostolov z rôznych kútov sveta, pokým na rok 2019 pripravujeme reprodukcie obrazov krajanských akademických maliarov), *Slováci vo svete*, *Krajanía na Slovensku* a *Krajanská téma*. Najrozsiahlejšia je druhá rubrika, ktorá v roku 2017 prináša informácie o živote Slovákov žijúcich v Argentíne, Austrálii, na Cypre, v Česku, Čiernej Hore, Francúzsku, Chorvátsku, Kanade, Maďarsku, na Malte, v Nemecku, Poľsku, Rumunsku, Srbsku, Švajčiarsku, Švédsku, na Ukrajine, v USA a vo Veľkej Británii. V Slovenskom svetovom kalendári na rok 2018 sa sem pridali aj Slováci žijúci v Taliansku, Kambodži, Bosne a Hercegovine a v Číne, pokým na rok 2019 máme aj príspevky o Slovákoch v Rakúsku, Luxembursku, Libanone, Mexiku a Ekvádore. Spolu je to zatiaľ 30 krajín sveta. Rubrika *Krajanía na Slovensku* čitateľovi približuje *Vznik Rady vlády Slovenskej republiky pre krajanské otázky*, *Viac o zahraničných Slovákoch v školách na Slovensku*, *Činnosť Metodického centra pri UMB v Banskej Bystrici*, *Krajanský fond v depozitároch Slovenského národného múzea – Historického múzea v Bratislave*, *Krajanské kultúrne podujatia na Slovensku*, *Z Martina do celého slovenského sveta*, *Miss Folklór Slovenska*, kde prvýkrát účinkovali zahraničné Slovenky, a *Nové číslo vedeckej ročenky Slováci v zahraničí*. V *Našej téme* sa pozornosť venuje 300-ročnici založenia Békešskej Čaby. V novom ročníku na rok 2019 sú i témy *Škola dolnozemsých tancov* a *20 rokov Rádía Slovakia international*.

Už z náčrtu tém spracovaných v najnovších dvoch ročníkoch kalendára a z veľkého počtu autorov a spolupracovníkov (bezmála 100!) vidno, že táto ročenka skutočne spája Slovákov z rôznych kútov sveta a zo Slovenska. Spája nás preto, že nám je v záujme navzájom sa podporovať, inšpirovať, informovať a prispievať k rozvoju našich komunít a upevňovaniu našej ná-

rodnej identity. Veľkú podporu máme v Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý financuje tlač kalendára, ale i podporu významných osobností, profesorov, literátov, historikov, etnológov a kultúrnych pracovníkov na Slovensku, ako sú Ľubomír Feldek, Jaroslav Rezník starší a Jaroslav Rezník mladší, Dalimír Hajko, Jaroslav Čukan, Zuzana Drugová, Mojmir Benža, Gustáv Murín, Martin Kasarda, Jozef Leikert, Miroslav Kmeť a Michal Babiak, ktorí sa o kalendári aj zmienili, čo uverejňujeme v druhom ročníku. Do kalendára začali prispievať aj poprední slovenskí spisovatelia ako sú Miroslav Bielik a Boris Filan.

Dôležitou úlohou pre redakciu tohto kalendára je jeho propagácia tak v širokej verejnosti, ako i vo vedeckých kruhoch. Práve preto Slovenský svetový kalendár (a tým aj činnosť zahraničných Slovákov) prezentujeme na knižných veľtrhoch; zatiaľ sme boli v Belehrade, Novom Sade a Bratislave. Zúčastnili sme sa na vedeckej konferencii *Periodiká v súčasnosti a minulosti*, ktorú v roku 2017 zorganizovala Univerzitná knižnica v Bratislave, tiež sme kalendár predstavili v Békešskej Čabe, Banskej Bystrici a v Poľsku v Novej Béle na konferencii venovanej 60. výročiu slovenského časopisu *Život*. O kalendári informovali verejnoprávna Tlačová agentúra Slovenskej republiky TASR, magazín *Slovensko*, Literárny týždenník, vedecká ročenka Slováci v zahraničí, ako aj početné krajanské médiá. Dva roky prezentujeme kalendár na *Krajanskom dvore* v Detve v rámci *Folklorných slávností pod Poľanou* v Detve, kde pre čitateľov pripravujeme zaujímavé darčeky a odmeny.

Aby ročenka oslovila čo najväčší počet čitateľov, redakcia kalendára na Deň zahraničných Slovákov, 5. 7. 2017, spustila webovú stránku www.slovenkykalendar.com. Stránka má za cieľ v prvom rade prezentovať a dokumentovať obsahy každého ročníka kalendára, ale aj vytvoriť možnosť na objednávku kalendára, či na komunikáciu s redakciou, výmenu názorov, skúseností a praktických znalostí. Všetko to s cieľom vzájomnej podpory a šírenia dobrého mena zahraničných Slovákov. Zverejňovaním jednotlivých príspevkov z kalendára sa postupne bude formovať elektronická databáza o živote Slovákov žijúcich v Argentíne, USA, Kanade, cez početné európske krajiny až po Austráliu. Navyše sú tu recenzie kalendára zverejnené na Slovensku a v periodikách zahraničných Slovákov, ako aj správy z aktuálnych diania ohľadom tohto krajanského periodika. Týmto spôsobom oslovujeme najmä tú mladšiu generáciu čitateľov a na základe ich spätnej väzby zisťujeme, že aj elektronické vydanie publikácií tohto typu môže prispievať k posilňovaniu národného povedomia zahraničných Slovákov.

Vedomí sme si toho, že národná identita má pomalý evolučný charakter a že sa konštituuje v dlhom časovom úseku a predovšetkým systematicky. Projekt ako je Slovenský svetový kalendár k jej udržiavaniu môže prispieť iba čiastočne, lebo aj on sám je ešte na začiatkoch. No dôležité je, že existuje snaha, tak zo strany redakcie, ako i zo strany samotných autorov a spolupracovníkov. Snaha čítať, písať a myslieť po slovensky. Snaha o to, aby posilňovanie národného povedomia nezostalo iba na úrovni teórie, alebo ako zvyšok kolektivistických ideológií 19. storočia, ale aby bola súčasťou širšieho kolektívneho povedomia, v ktorom väzba na krajinu obývanú krajanmi, vzťah k iným obyvateľom tej krajiny, zohráva dôležitú úlohu pri formovaní vlastnej identity.

*Príspevok bol prednesený na Stálej konferencii Slovenská republika
a Slováci žijúci v zahraničí 2018*

– Generačné výzvy pri posilňovaní národného povedomia Slovákov
žijúcich v zahraničí.

Obsah

Vladimír Valentík, Katarína Mosnáková-Baglašová: K tretiemu ročníku Slovenského svetového kalendára	3
KALENDÁRIUM	4
Kalendár na rok 2019	29
Ondrej Štefanko (1949 – 2008): Krajina detstva	30
POVEDALI O SLOVENSKOM SVETOVOM KALENDÁRI	
Ján Varšo	31
Miroslav Bielik: Na cestu rokom 2019	34
SLOVÁCI VO SVETE	
Slováci v Argentíne	
Ladislav Lenovský: Argentínska púť Slovákov	35
Slováci v Austrálii	
Igor Bartho: 20. stretnutie krajanov v Austrálii je pred dverami ...	44
Ján Kulík: Austrálski Peškovci	47
Slováci v Česku	
Mária Miňová, Jaroslav Miňo: Limbora – a jej 68. rok života podľa kalendára	65
Slováci v Čiernej Hore	
Michal Spevák: Letná škola slovenskej vlastivedy v Čiernej Hore	74
Slováci v Cypre	
Marieta Horská-Gundová, Viera Mičková, Miriam Račeková: Srdečné a slnečné pozdravy z Cypru všetkým krajanom do všetkých kútov sveta	77

Slováci v Ekvádore

Jozef Starosta: Slovenský misionár Anton Odrobiňák v Ekvádore 82

Slováci vo Francúzsku

Viera Pridalová D'Agostini, Lucia Kubicová-Torchio: Púť do
Darney – kolísky Československa 87
Lucia Kubicová-Torchio: Viera D'Agostini – maliarka,
reštaurátorka, aranžérka, kurátorka 92
Paul Stacho: Slovenská maliarka a reštaurátorka vo Francúzsku 94
Katarína Mosnáková-Baglašová: Hudbou k úspešnej
prezentácii Slovenska 100

Slováci v Chorvátsku

Jaroslav Čukan, Boris Michalík: Kultúrny potenciál Slovákov
v Chorvátsku 105
Tatjana Seničaninová: Oslava 25. výročia Zväzu Slovákov
v Chorvátsku 118
Sandra Kráľová-Vukšićová: Výstavná činnosť Slovenského
kultúrneho centra Našice 2017 – 2018 122
Miloslav Strehársky: 18. Dni slovenskej kultúry – Rijeka 2018 ... 127

Slováci v Kanade

Zuzana Pavelcová: Slovenské slovo v Kanade 131

Slováci v Libanone

Božena Farhatová: Aj v krajine majestátnych cédrov sa
o Slovensku hovorí 138

Slováci v Luxemburgsku

Jarmila Buchová: Slovenčina vo svete 145

Slováci v Maďarsku

Edita Pečeňová: Slovenčinár – 20 ročníkov odborného
časopisu vydávaného mimo územia Slovenska 150
Rudolf Fraňo: Pochodovali na smrť 163
Ján Jančovic: O Hradišťanoch doma a v Békešskej Čabe 168
Gregor Papuček: Pôvod a význam zemepisného mena Pilíš 174

Slováci v Mexiku

- Gustáv Murín: Holohlavský – Sága strateného rodu 178

Slováci v Nemecku

- Jarmila Buchová: Slovenčina v Mníchove 181
 Marína Culík: Visionart Martina-Juraja Oscitého 185

Slováci v Poľsku

- Milica Majeriková-Molitoris: Štvrtstoročnica Dní slovenskej
 kultúry v Poľsku 188
 Agáta Jendžejčíková: Časopis Život – už šesť decénií medzi
 Slovákmi v Poľsku 194
 Milica Majeriková-Molitoris: Pamätná tabuľa pátrovi Serafínovi
 Bosákovi z Podvlka 204

Slováci v Rakúsku

- Miriam Spring: Krátka história viedenských Slovákov 207
 Vladimír Valentík: Jedinečná Slovenka v Rakúsku Camilla Labas 215

Slováci v Rumunsku

- Ivan Miroslav Ambruš, Bianca Unc: *Naše snahy* v zrkadle času ... 217
 Peter Chrastina: Zaujímavé umelecké dielo v kostole
 v Novej Huti 220

Slováci v Srbsku

- Boris Filan: Petrovské príhody a pocity 224
 Jarmila Gerbocová: Klenotnice ľudových tradícií alebo Pamäť
 generácií 227
 Milina Sklabinská: Slovenská hudba vo Vojvodine 233

Slováci vo Švajčiarsku

- Marta van Ooijen-Šuvadová: Významné pozvanie do
 Bundeshause pri príležitosti 50. výročia príchodu Slovákov
 do Švajčiarska po roku 1968 237

Slováci vo Švédsku

- Nad'a Gyllenhammarová: O nás – Kultúrnej spoločnosti
 priateľov Milana Rúfusa a Tomasa Tranströmera v Štokholme 241
-

Slováci v Taliansku

- Ľudovít Pomichal: Jedinečnosť, originalita a esencia tvorby
Lucie Kubicovej-Torchio 243

Slováci v Ukrajine

- Ivan Latko: Propagácia slovenskej kultúry a tradícií na Ukrajine
Užhorodským spolkom Slovákov 246

Slováci v USA

- Ľudovít Pomichal: Slovák na ikonickej fotografii *Obed
na vrchole mrakodrapu* (New York, 1932) 250
Lena Lamb: Krajanské aktivity Slovákov v Severnej Karolíne 254
Zuzana Fidriková, Ivona Palenčárová: Prezident Andrej Kiska
na návšteve Slovákov v Chicagu 256

Slováci vo Veľkej Británii

- Juliana Sersenová: Slovenské divadlo v Londýne (2018) 259

KRAJANIA NA SLOVENSKU

- Katarína Mosnáková-Bagľašová: Krajanské kultúrne podujatia
na Slovensku 261
Ingrid Slaninková: Hlas domova v rozhlasovom éteri 275
Dana Straková: Metodické centrum UMB pre Slovákov žijúcich
v zahraničí oslávilo štvrtstoročnicu 281
Katarína Mosnáková-Bagľašová: Škola dolnozemsých tancov 284
Zuzana Pavelcová: Vedecká ročenka Slováci v zahraničí č. 34 292

KRAJANSKÁ TÉMA

- Katarína Mosnáková-Bagľašová: Slovenský svetový kalendár
vo funkcii posilňovania národného povedomia Slovákov
v zahraničí a na Slovensku 294
-

S finančnou podporou
**Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**

Slovenský SVETOVÝ KALENDÁR

Ročník 3

Zakladateľ a šéfredaktor: Vladimír Valentík
Zástupkyňa šéfredaktora: Katarína Mosnáková-Baglašová

Na obálke: Členky Univerzitného folklórneho súboru Mladosť z Banskej Bystrice
Fotografoval: Martin Bega
Prepress: Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec, Srbsko

Vydal:

Slovenský kultúrny klub v Srbsku

e-mail: svetovykalendar@gmail.com
www.slovenskykalendar.com

Vytlačila: tlačiareň Artprint Media, Nový Sad,
Srbsko roku 2018

ISSN 2466-510X

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

323,15(=162.4)(497.11)

SLOVENSKÝ svetový kalendár / zakladateľ a šéfredaktor
Vladimír Valentík. – Roč. 1 (2017) – . – Bački Petrovac :
Slovenský kultúrny klub, 2016 – . – Ilustr. ; 21 cm

Godišnje.

ISSN 2466-510X = Slovenský svetový kalendár
COBISS.SR-ID 309006343

ISSN 2466-510X